

SZOCIÁLIS VISZONYOK

A sommások munkabére.

Les salaires des ouvriers dits à somme en Hongrie.

Résumé. D'après 1204 contrats passés pour 1940 et relatifs à 51.396 ouvriers dits à somme, nous allons parler des conditions de salaires des ouvriers de cette sorte.

Parmi nos travailleurs agricoles, les ouvriers à somme forment une catégorie spéciale. Ce qui les caractérise, c'est qu'ils sont pour la plupart des ouvriers migrants qui, conduits par des chefs choisis par eux, s'engagent par groupes, pour plus d'un mois, en vue de certains travaux saisonniers.

Tandis que les batteurs sont des hommes faits et que la moitié des moissonneurs sont des enfants et des femmes, un tiers à peine des ouvriers à somme sont des ouvriers de Ire classe. Les ouvriers auxiliaires figurant dans les contrats à somme ont été engagés par les patrons (contrairement aux ouvriers auxiliaires d'autre sorte, qui sont pris par des ouvriers de Ire classe, d'après une loi spéciale).

En calculant la valeur des salaires dits à somme, nous avons évalué, par mois, d'après les données d'une autre étude faite par nous, la nourriture fournie par les patrons à 6 pengős, respectivement à 30 pengős. Nous avons également tenu compte des 1.231 personnes, engagées pour faire la cuisine des ouvriers à somme, qui ont reçu une rétribution d'environ 87.000 pengős.

Si l'on considère lesdits salaires comme frais d'exploitation, il faut compter aussi la paye des hommes surveillant les ouvriers, les dépenses effectuées pour recruter, faire venir et loger les ouvriers, ainsi que l'assurance sociale et les frais pour soins médicaux et remèdes. Mais ces dépenses ne figurent pas dans les relevés ci-dessous, car pour une grande part elles ne sont pas connues.

Nous faisons connaître avant tout, dans la présente étude, la valeur des salaires contractuels. Notre tableau 1er indique, suivant les comitats d'où sont venus les ouvriers, les moyennes des rétributions payées en argent, en froment et en seigle. Le tableau 2 montre la composition des salaires à somme les plus fréquents. Ces données montrent la diversité des rétributions stipulées.

Afin d'indiquer en argent, dans nos tableaux, la valeur des salaires en question, nous avons évalué le rendement des terres patronales cultivées au profit des ouvriers à 15 pengős par 100 toises, en tenant compte, pour la campagne de 1940, des prix moyens à la production.

On voit, par notre cartogramme, que presque la moitié des ouvriers à somme sont embauchés

pour la Transdanubie, et que parmi les comitats, le comitat Fejér est celui où on emploie le plus d'ouvriers de cette sorte. — Dans 5 comitats, où le nombre des travailleurs agricoles est particulièrement élevé, les salaires à somme sont au-dessus de la moyenne. D'après le tableau 3, qui indique les contrats en question suivant les comitats où on emploie des ouvriers à somme, on les paye mieux dans l'Ouest que dans l'Est et dans le Nord-Est. Dans les comitats où travaillent les ouvriers à somme, les salaires sont en moyenne supérieurs aux salaires des comitats fournissant de tels ouvriers.

C'est dans la Transdanubie et dans la Petite Plaine que les salaires à somme sont les mieux réglés. Là, les 3 modes de paiement (uniquement en argent, uniquement en céréales, en partie en argent et en partie en céréales) diffèrent, en général, moins qu'ailleurs; entre les classes d'ouvriers, les différences sont parallèles, et pour chacune de ces classes, les salaires montrent peu d'écart.

D'après le tableau 4, qui indique les salaires à somme suivant l'importance des exploitations, ces salaires sont les plus élevés dans quelques propriétés ayant moins de 100 arp. cad., mais où la culture est intensive. On voit par ce tableau que d'une catégorie d'exploitation à l'autre, les salaires moyens ne montrent pas d'écart réguliers et que les écarts y sont peu considérables.

Des ouvriers à somme, plus de la moitié s'engagent pour 4 à 6 mois, et le tiers, pour moins de 2 mois. On voit grandir, suivant l'ordre des régions, la proportion des salaires des ouvriers engagés pour le temps le plus court. D'après le tableau 5, dans la 1re catégorie de temps contractuels de travail, les salaires sont bien inférieurs à ceux des autres catégories (sauf dans la Petite Plaine où l'on produit de la betterave à sucre). Il n'est point vrai que les salaires sont d'autant plus grands que le temps contractuel de service est plus court.

En examinant les rétributions partiaires et forfaitaires, stipulées en dehors des salaires mensuels, on ne voit pas de régularités particulières. Mais on constate de forts écarts pour les salaires moyens des ouvriers des 3 comitats fournissant le plus d'ouvriers à somme (tableau 7). — Les salaires des ouvriers du comitat de Borsod dépassent bien ceux des ouvriers du comitat de Zala; cela montre qu'en dehors du lieu de travail, c'est

le lieu d'origine du travailleur qui compte le plus pour le salaire.

Finally, en analysant les questions de détail des dispositions prises pour régler les salaires, nous faisons ressortir, dans la présente étude, que d'après les chiffres recueillis par nous, les salaires minima à somme fixés diffèrent peu des salaires moyens.

*

Időszaki mezőgazdasági munkásaink egy jelentékeny részét az általános szóhasználat sommás munkásoknak nevezi. A sommások jogi meghatározása ugyan bizonyos nehézségeket okoz,¹⁾ azonban — átmeneti csoportjaikat leszámítva, — az érdekeltek tudják milyen munkásokat fed ez a fogalom és így gazdasági szokásaink alapján pontosan megjelölhetjük, kik a sommások és könnyen megkülönböztethetjük őket egyéb munkáosztályainktól.

Nagy részük vándormunkás, azonban az, hogy lakhelyüket elhagyják, nem minden esetben jellemzi őket, mert sokszor helybe is szegődnek, vagy a közvetlen közeli községek gazdaságaiban állnak munkába. Ezenfelül a vándormunkások között is találunk igen sok sommás munkást: kubikosokat, bércséplő-, arató-, szőlőmunkásokat, dinnye-, dohánykertészeket, részes munkásokat, stb.

A sommások mindenesetre idénymunkások, akik írásba foglalt szerződéssel, meghatározott, — rendszerint hosszabb időre kötik le munkaerejüket. Amint később látni fogjuk, munkásszerződésük időtartama igen különböző, de az egy hónapot majdnem minden esetben meghaladja. Jellemzi őket, hogy a ritka kivételtől eltekintve, többedmagukkal szegődnek el, saját parancsolóik „gazdáik“ vezetésével, úgynevezett „bandákba“ tömörülve. A sommásszerződésekben az aratási szerződések jó részével ellentétben, a munkaadó a segédmunkásokkal is közvetlen jogviszonyba lép, ugyanis a segédmunkásokat nem a férfimunkások fogadják fel, hanem azokról a munkáltató gondoskodik és maga köti le őket az egész munkaidényre. A sommások tehát, rendszerint mindkét nem-

hez tartoznak és I., II., III. osztályú munkások.

Az idénymunkások osztályozásának rendszerét az 1941. évi gazdasági munkabérmegállapításra kötelező irányelvekről alkotott 167.000/1940. F. M. számú rendelet 1. §-a pontosan előírja. Az 1940. évre kötött és alábbiakban ismertetett sommásszerződések a munkásokat nem mindig osztályozták így. Az irányelvek az osztályba sorozást részben nemhez, életkorhoz, részben a munkabírás fokához kötik. Szerintük I. osztályú munkás csak 19—60 éves, nehéz munka kifejtésére képes férfi lehet, II. osztályú munkások a teljes munkabírású 17—55 éves nők, illetve 16—19 éves gyermekek, továbbá az életkoruk alapján az I. osztályba tartozó azok a férfiak, akik nehéz munkára nem alkalmasak. III. osztályú munkások a 16 évnél fiatalabb fiúk, illetőleg a 17 évnél fiatalabb lányok és a 60 évnél idősebb férfiak, illetve az 55-ik évüket betöltött nők. A gyermekmunkások életkorát régebbi, más jogszabályok határozták meg, úgy, hogy mezőgazdasági munkára 12 éven aluli kiskorút nem szabad alkalmazni.

A legtöbb átvizsgált szerződés a munkások osztályba sorolásának rendszerét részletesen nem szabályozza, hisz a munkaadó, vagy megbízottja többnyire ismeri, vagy legalább látja a szerződést aláíró munkást és ha az nem felel meg neki, nem alkalmazza. Néhány gazda írásban köti ki, hogy a munkások osztályozása nem a szerződés aláírásakor, hanem a munkahelyen történik, esetleg csak 15 napi munka elvégzése után. Több szerződés a munkások megkívánt életkorára vonatkozó megállapodást is tartalmaz. Ezek az I. osztályú munkások életkorát felfelé, az irányelvekhez viszonyítva szűkítik, mert csak 46—50 évnél fiatalabb munkást fogadnak el, lefelé viszont a 20—21 éves korhatár mellett, néha 16, 18, 19 évvel is megelégszenek. A II. osztályú munkások alsó életéveit rendszerint fiúkra, nőkre egységesen 15—18 esztendőben jelölik meg. Majdnem mindig megkívánják azt, hogy a munkások erősek, egészségesek, a gyermekek jól fejlettek legyenek; az I. osztályú férfiak kaszabírók, zsákolni tudók, a II. osztályúak sarló-, kapabírók, kévét hányni, gyűjteni tudók, női munkára alkalmasak legyenek. Sokszor előírják azt, hogy csak olyanokkal szerződnek, akik eddig is mezőgazdasági munkát végeztek, tehát az aláírók között cigány vagy iparos nem lehet. Néha külön-

¹⁾ Az idénymunkásokról az 1898 : II. t.-c. rendelkezik és annak megfelelő intézkedése szerint kötik meg írásba foglalva szerződéseiket is, de a sommásokat több hatásköri bírósági döntés (Hb. 89—914, 58—916 stb.) az 1907 : XLV. t.-c. hatálya alá vonta, hogy bizonyos fokig a cselédtörvény haladottabb munkásvédelmében részesíthesse őket.

leges szakképzettséget (pl. cukorrépa-munkában való jártasságot) kívánnak meg.

Az aratószerződésekben az I. osztályú munkások száma többnyire egyenlő a II. és III. osztályú munkások tömegével. A cséplőmunkások között a teljes munkabírási férfiak túlnyomó többségben vannak. A sommásszerződésekben ez az arány már más, itt ugyanis az összes munkásoknak egyharmad részét sorolják az I. osztályba. A vizsgált szerződések sommásainak 36·47%-a I., 61·98%-a II. és 1·55%-a III. osztályú munkás. Az I. osztályú munkások aránya a Kisalföldön és a Dunántúlon a legkedvezőbb (46, illetve 41·9%), az Északi Dombosvidéken a legkedvezőtlenebb (19·4%). Pontosan fordított az arány (52·6, 56·9, illetve 79·6%) a II. osztályú munkásoknál, míg a legtöbb III. osztályú sommást (5·5%) a Duna-Tisza közén találjuk. A szerződések időtartamát tekintve az a törvényszerűség jelentkezik, hogy minél hosszabb időre kötik meg azokat, annál több teljes munkabírási sommásra, illetőleg annál kevesebb II. osztályú munkásra vonatkoznak. Így az I. és II. osztályú munkások megoszlása a két hónapnál rövidebb időre kötött szerződésekben 14·4 és 84%, a hat hónapnál hosszabb lejáratú megállapodásoknál pedig 49·3, illetve 48·9%. A szerződéseknek a munkaadók birtoknagysága szerint való vizsgálata már nem mutat ilyen határozott irányt, bár az 500 kat. holdnál nagyobb birtokok munkaadói az átlagnál egy árnyalattal több I. osztályú (37%) és kissé kevesebb (62·9%) egyéb osztályba tartozó munkást foglalkoztattak. A néhány 100 kat. holdnál kisebb üzem alkalmazta — ezzel is II. osztályú munkásai számát szorítva háttérbe, — aránylag a legtöbb gyermekmunkást (6·05%).

Az 1940. évre kötött szerződésekben felsorolt munkások vizsgálat alá vett munkabére, — mint már említettük, — nagyrészt havonként fizetett időbér. Ez a fizetési mód jellemző a sommásokra, bár szerződésük tanúsága szerint, időbérüket gyakran szakítja meg olyan külön megnevezett mezőgazdasági munka, amit rész-, vagy szakmáydíjazásért teljesítenek. Az egyes vidékeken otthonos és megint más munkaviszonyok között élő, úgynevezett állandó napszamosok fizetése és a sommásoké között, több átmeneti fizetési módot találunk. Ezekből az egyéb hasonlóság alapján több szerződést a sommásokhoz soroltunk, hisz a sommásbért is az időbérért tényleg telje-

sített munkanapok alapján számítják ki. Azok a munkaadók, akik sommásaikat nem hónapszám, hanem napszám szerint megállapított bérrel fizetik, gyakran felvidékiek, vagy néha eredetileg nem mezőgazdasági foglalkozást űztek.

A megfigyelt sommásszerződések terjedelmesebbek a bércséplőmunkások szerződéseinél, de az aratószerződéseknel többnyire szűkszavúbbak. A 2—6 géppel írt oldalon szövegezett sommásszerződésekben rendszerint hiányzik az aratószerződésekbe felvett és bizonyos munkálatok menetére, elvégzésük módjára vonatkozó kikötések nagy része. Az aratók részért, vagy szakmányban dolgoznak, a munkaadó velük szemben szükségesnek látta a munkára vonatkozó részletes utasítások írásbafoglalását. Ez az aratók által teljesített munka elvégzésének időtartama szempontjából is fontos volt. A sommásokat viszont, mint láttuk, főleg időbér szerint fizetik és ilyenkor a munka irányítása teljesen az uradalmi parancsoló feladata.

Anélkül, hogy a sommásszerződések tüzetesebb ismertetésébe mélyednénk, csak azt jegyezzük meg, hogy azok a munkabérré vonatkozó kikötéseken kívül még számos megállapodást tartalmaznak, amelyek mintegy húsz csoportba sorozhatók. A szerződések 1. a munka megkezdéséről, időtartamáról, esetleges megszakításáról és a távozás körülményeiről intézkednek. 2. A sommás részben fentebb már ismertetett személyi tulajdonságait, 3. szerszámaikat szabják meg. 4. A sommások munkafeladataira utalnak. A munka elvégzésének módját tüzetesen körülírják akkor, ha a szerződés a havibéren kívül részért, vagy szakmánybérért teljesítendő munkákat is magában foglal. 5. Az állatok, vagy gépek mellett teljesítendő, 6. az egyéb rendkívüli munkákat külön említik fel. 7. A munkaidőt, étkezési szüneteket és éjjeli munkát szabályozzák. 8. A vásár- és ünnepnap munkáról intézkednek, megállapítva, hogy a sommás ilyenkor elhagyhatja-e munkahelyét. 9. A főzés, 10. az elszállásolás, 11. a szállítás körülményeit tisztázzák. 12. A sommás betegsége és helyettesítése esetén előálló tennivalókról rendelkeznek. 13. Leszögezik azt, hogy a munkás kinek köteles engedelmessé válni. 14. A kártérítést szabályozzák. 15. Tilalmakat állítanak fel. 16. Néha büntetések kiszabását helyezik kilátásba. 17. Külön jutalmakról intézkednek. 18. A bérfizetés módját, 19. a munkás-

gazda körülményeit és végül 20. a hatóságok illetékességét szögezik le. Szabályaik még mindig elég sokszor helyezkednek szembe az 1898 : II. t.-c. munkásvédő rendelkezéseivel.

A szerződések itt felsorolt kikötései természetesen sokszor módosítják a sommások járandóságának mérvét, az alábbiakban azonban az egyes megállapodások zavaró hatásától eltekintve, elsősorban a munkabérre vonatkozó közvetlen és általános jellegű kikötéseket vettük figyelembe.

Az adatok szerint a sommásbér kialakulását különösen hat tényező szabja meg. Elsősorban a sommások munkabírása, neme, életkora, vagyis az, hogy személyi körülményeik alapján I., II., illetve III. osztályba voltak sorozhatók. Másodsorban munkahelyükön, a vidék szokásai szerint kialakult bérkínálat. Ez nemcsak a termelőterület viszonyaihoz símult, amit az alábbiakban a szerződések törvényhatóságok szerint való rendezésével igyekeztünk kifejezésre juttatni, — hanem az a körülmény is befolyásolta, hogy a munkaadó birtoka milyen birtoknagyságcsoportba tartozott. Szükségesnek tartottuk tehát az anyag ilyen irányban való feldolgozását is. Negyedszer a munkások lakhelye szerint meghatározott munkabérigény kivizsgálása végett a legfontosabb munkáskibocsájtó megyékből származó sommások szerződéseit vetettük egybe. Az is valószínűnek látszott, hogy egész más feltételek mellett egyeznek meg a szerződő felek akkor, ha rövidebb időre kötik le a munkaerőt, illetőleg biztosítják a munkalehetőséget, mint akkor, ha a munkaszerződés tartama hosszabb. Ezért az ötödik feldolgozást a munkások alkalmazásának időtartama szerint hajtottuk végre. Végül az adatok egy részének átvizsgálása alapján kísérletet tettünk annak a megállapítására is, hogy befolyásolja-e a havibér nagyságát a közben, részes- vagy szakmánydíjazás mellett végeztetett munkák szerződésbe foglalása.

Ezek a munkabérmódosító tényezők kétségen kívül igen jellemzőek a munkáskereslet és — kínálat, tehát a munkabérpiacon kialakulására, azonban korántsem merítik ki annak minden hatóelemét. A munkabérstatisztikának viszont már nem közvetlen feladata az, hogy a munkabérpiacon részletesen ismertesse. Megemlíjtjük, hogy az 1940-es esztendő munkásvizonyait erősen megzavarták azok a katonai intézkedések, amelyek, a hazánk területi

gyarapodásával kapcsolatos feladatok megoldása végett elkerülhetetlenek voltak. Mindez azonban inkább a sommás szerződések teljesíthetőségét befolyásolta, de a szerződések megkötése időpontjában alig éreztette hatását. Legfeljebb a katonaköteles férfimunkások alkalmazásában vezethetett alig észrevehető csökkenésre, amit azonban előző adatok hiányában nem mutathatunk ki.

A sommások járandóságát, mint időbért, az egyéb mezőgazdasági munkadíjazásokhoz viszonyítva, aránylag könnyű kiszámítani. Ha eltekintünk azoktól a megfigyelésektől, amelyek — tényleges vásárlóereje alapján — a juttatás reálbér-értékére vonatkoznak, a sommásbér névleges nagyságáról végzett tudományos számítások eredményei között is sok eltérést tapasztalhatunk. A mezőgazdasági nominálbér pénzértékét két, egymástól bizonyos fokig különböző adatsor segítségével kell kiszámítani és két összegben kifejezni. Egészen más ugyanis a sommásbér fizetési-, mint használati értéke. Az egyik a munkaadónak a munkateljesítés ellenében felmerült minden üzemköltségét foglalja magában, a másik összeg a munkabér fizetési értékéből viszont csak azokat a tételeket veszi figyelembe, amelyeket a sommás közvetlenül fordíthatott saját hasznára.

A sommások legnagyobb része otthonától, saját családi tűzhelyétől elszakítva él, ezért mint egy előző tanulmányban kimutattuk¹⁾ a szerződések 76%-a teljes élelmezésükről gondoskodik és a munkásoknak csupán 5,7%-a nem részesül semmiféle élelmiszerjárandóságban. Megállapításunk szerint a sommások részleges élelmezésének havi átlagértéke 6 pengőre, teljes élelmezésüké pedig 27,31 pengőre tehető. Alábbi számításunkban ezeket az összegeket úgy vettük figyelembe, hogy a teljes élelmezés pénzértékét a munkaadó által juttatott tüzelőre való tekintettel 30 pengőre kerekítettük ki.

Mivel az ételek elkészítési költségeire a járandóság kiszámításánál úgy az üzemköltség, mint a használati érték szempontjából tekintettel kellett lennünk, a szakácsnők és konyhaszemélyzet bérét is figyelembe vettük. Ezek a szerződések szerint ugyanolyan fizetést kaptak, mint a megfelelő munkásosztályokba sorolt sommások.

¹⁾ V. ö. Heller András dr.: A sommások élelmezése. Magyar Statisztikai Szemle, 1941. évf. 1. sz.

A sommások konyhaszemélyzetének adatai:

Országrészt	osztályú fizetéssel szerződött konyhaszemélyzet						Összes konyhaszemélyzet	
	I.		II.		III.		száma	járandóságának pénzürtéke : P
	száma	járandóságának pénzürtéke : P	száma	járandóságának pénzürtéke : P	száma	járandóságának pénzürtéke : P		
Kisalföld	118	9.059·28	168	10.417·70	4	220·89	290	19.697·87
Dunántúl	349	25.639·31	307	21.044·71	13	815·66	669	47.499·68
Duna-Tisza köze	27	2.412·43	32	2.465·60	3	158·28	62	5.036·31
Tiszántúl	24	1.806·85	118	8.026·17	1	59·95	143	9.892·97
Északi Dombosvidék	27	2.318·19	37	2.619·10	2	124·—	66	5.061·29
Kárpátalja	1	81·43	—	—	—	—	1	81·43
Összesen	546	41.317·49	662	44.573·28	23	1.378·78	1.231	87.269·55

Az átvizsgált szerződésekben a munkaadók összesen 1.231 főnyi konyhaszemélyzetet (szakácsnőt, konyhalányt, vízfordót) alkalmaztak és részükre az alább ismertetett elvek szerint kiszámítva, mintegy 87.270 pengő értékű járandóságot fizettek ki. Ezekon kívül a munkások maguk is viselték összesen 5 szakácsnő fizetésének terhét, aminek adatait természetesen nem soroztuk ide.

A konyhaszemélyzet száma a sommások számához viszonyítva az országrészek sorrendje szerint csökken. A munkavállalók közül aránylag a Kisalföldön a legtöbb, az Északi Dombosvidéken a legkevesebb a konyhaszemélyzet. Az első öt ország részben ugyanis 29·43, 35·21, 65·70, 69·47, illetőleg 80·99 munkás jut a konyhaszemélyzet egy tagjára. A szerződéseket időtartamuk szerint csoportosítva, azt látjuk, hogy a rövidebb lejáratú megállapodások kevesebb szakácsnőre vonatkoznak. A két hónapnál rövidebb időre kötött szerződésekben 72·54, a kettő-négy hónaposokban 49·19, a négy-hat hónaposokban 33·55 és a hat hónapnál hosszabb időtartamra kötött szerződésekben 35·4 munkásra jut egy főzőalkalmazott. A konyhaszemélyzetből a munkaadók közül a legkisebb és legnagyobb üzemek birtokosai alkalmazzák a legtöbbet, a 100—500 és 1.000—2.000 kat. holdas gazdák pedig a legkevesebbet (31·1, 37·77, illetve 51·37 és 45·49 sommásra egyet).

A konyhaszemélyzet fizetési osztályba való sorozása a munkások osztályozásától teljesen független törvényszerűségek szerint alakul. A főzőszemélyzet 44·27%-a I., 53·86%-a II. osztályú szakácsnő, tehát az I. osztályú fizetés aránya kedvezőbb a szakácsnőknél, mint a munkásoknál. A konyhaszemélyzet tagjai között az I. osztályú szakácsnők aránya a legnagyobb

Dunántúlon, a kettő-négy hónapos szerződésekben, az 1.000 kat. holdnál kisebb gazdaságokban, — ezzel szemben a legkisebb az Északi Dombosvidéken, a hat hónapnál hosszabb időre kötött szerződésekben és a 3.000 kat. holdon felüli gazdaságokban.

A sommásbér pénzürtékének kiszámításánál, ha azt mint üzemköltséget vizsgáljuk, a munkaadónak a munka felügyeletére, közvetlen irányítására fordított kiadásait is figyelembe kell vennünk. A magyar viszonyok szerint kialakult időszakos munkaszokásaink a munkáscsapat kebeléből kivált munkavezető szerepét majdnem mindig elismerik. Az arató és más részes, meg szakmáymunkáknál a bandagazdák díjazása igen sokszor a munkásoknak a teljesítményhez, vagy a munka eredményéhez szabott járandóságát terheli és a munkaadó a gazdákat rendszerint csak prémiumszerű juttatásban részesíti. Időbér esetén, — tehát a sommás szerződésekben is, — a munkafelügyezés és irányítás költségei már majdnem teljesen a munkaadóra hárulnak. A gazdaságok sommásai munkáját vagy az uradalmi cselédek közül megbízott parancsoló, vagy a sommásokhoz tartozó bandagazda által ellenőrzik. Az erre a célra használt uradalmi parancsolók számát és viszonyait természetesen csak különleges adatgyűjtés tisztázhatná. A bandagazdák száma azonban teljes pontossággal, az aratószerződések szövegéből sem állapítható meg, mert a munkaadó gyakran külön szerződésben köti le a bandagazdát, vagy csak szóban állapodik meg vele. Több sommás szerződés utal erre, viszont igen sok meg sem említi a bandagazda létezését. Az átvizsgált 1204 sommás szerződésnek csak alig felében szerepel 586 bandagazda. Ezek, a szerződések szerint törzsfizetesként az I. osztályú munkások járandóságait él-

vezik, ezért az alábbiakban az I. osztályú munkások közé soroztuk őket. Kikötött külön járandóságaikat nem vettük figyelembe. A szerződésekben szereplő gazdák száma egyébként nagyjából az országrészek sorrendje szerint csökken és míg az összes szerződéseknek alig 49%-ában van gazda, addig az 1000 kat. holdnál kisebb gazdaságok sommásszerződéseinek 59%-a említi a bandagazdát. Tehát a sommásparancsolók költsége látszólag a nyugati országrészeket és a kisebb üzemeket a többiekénél aránylag jobban terheli.

Szociális munkásviszonyaink egészségesebb alakulását jelzi az, hogy a munkahely felkutatásának költségeit nem a sommások viselik. Ezzel szemben régebben például megszervezésük előtt a kubikosok munkabérének nagy részét felemésztették munkakeresésük kiadásai. A sommások fogadására fordított kiadások a munkaadó üzemköltségét emelik. Az intézők vagy munkásvállalkozók által lebonyolított toborzás költségeit, a gazdák úgynevezett „talpalópénzét“ és a hasonló kiadásokat külön adatgyűjtés során lehetne megállapítani. Ugyancsak a munkaadó üzemköltségének terhére esik a munkások szállításának (személy- és csomagszállítás, fuvarok) jelentős kiadása, amit külön tanulmány keretében fogunk megvilágítani.

A sommások elszállásolása a kérdés közgazdasági és jogi rendezetlensége következtében szociális szempontból legtöbbször még számos kívánnivalót hagy maga után. Az elszállásolás mint munkabér, az üzemköltség oldalán a sommáslakások létesítésére és fenntartására fordított kiadásoktól függő összeg. Bár végeredményben a munkás számára is munkabérszerű juttatás, mégsem értékeltük fel s az alábbi számításokból kihagytuk, mert a sommásszerződések vonatkozó adatai bizonytalanok s mert a vándormunkások rendes lakhelyükön téli lakásukat aligha adhatják fel.

Nem volt adatunk a sommásokra esetenként fordított törvényszerű orvosi- és gyógyszerköltségekről sem, amelyek a biztosítási járulékkal együtt — ha nem is oly mértékben, mint a cselédekre jutó hasonló kiadások, — de némileg bizonyára emelik a fentemlített mindkét szempontból kiszámítható munkabérüket.

A sommások járandóságának gerincét a részükre havonta teljesített pénz- és gabonajuttatások képezik. Szakirodalmunk eddig a sommásbérenek rendszerint csak ezt

az összetevőjét méltatta figyelmére és a gabonajárandóság pénzértékének megállapítására vonatkozóan is eltérő gyakorlatot folytatott. Ennek a járandóságnak az alakulását csak úgy tudjuk helyesen megállapítani, ha a sommásszerződéseket pusztán technikai okból három csoportba sorozzuk. Az átlagok képzése végett ugyanis szét kell választanunk a csak pénzárandóságokat tartalmazó szerződéseket azoktól, amelyek bérét egyedül gabonában szabták meg és végül külön kell vennünk azokat a megállapodásokat is, amelyekben a pénz- és gabonajuttatás egyszerre fordul elő.

A sommásszerződések munkabéradatai alapján képzett átlagokat az 1. számú táblázaton a munkahely törvényhatósága és a fenti hármass osztályozás szerint ismertetjük. Ezek az átlagok igen változatos képet alkotnak és sokszor a készpénz-, gabona- vagy vegyesbér magassága egy törvényhatóságon belül is nagy eltéréseket mutat. Az egyes bérfizetési módok szerint megállapított juttatásokat természetesen a gabonajárandóságok pénzértékének kiszámítása előtt alig hasonlíthatjuk össze. A sommások járandóságának itt kimutatott átlagai között Pest, Zemplén és Fejér megyékben a legnagyobb, Nógrád, Gömör-Kishont, Esztergom és Vas megyékben a legkisebb az eltérés. Országosan az I. és II. osztályú vegyesbér átlaga az egyéb díjazási módoknál egyenletesebb alakulást mutat, nyilván azért, mert azt nagyobb munkástömegek kapják, amely számszerű tény az adatsorra a szilárdabb átlagképzés szempontjából előnyösebb hatást gyakorol.

Az 1. számú táblázat átlagai képezik a további számítások alapját, azonban mint láttuk, az összehasonlítás szempontjából nem sokat jelentenek. Gyakorlati használatra sokkal nagyobb jelentőségük van a szerződésben tényleg megállapított járandóságok gyakorisági adatainak. Azokat a 2. számú táblázaton a szerződéseknek ugyancsak a munkahely szerint való csoportosítása alapján mutattuk ki. Megyénként annyi a szerződésekben tényleg szereplő sommásbért soroltunk fel, amennyit abban a törvényhatóságban foglalkoztatott munkásoknak legalább a fele élvezett, a táblázaton jelzett arányban.

A leggyakrabban fizetett munkabérek adatai a sommásjárandóságok sokféleségét bizonyítják. A legelterjedtebb fizetést, a II. osztályú sommások 30 pengős pénzbéreit, az összes munkásoknak csak 5·6%-a kapja.

3·8%-uk 10 P és 210 kg gabona I. osztályú, 3·1%-uk 6 P és 160 kg gabona II. osztályú vegyesbérben állapodott meg. E három járandóság közül, az első kisebb, a második nagyobb a megfelelő munkásosztály átlagbérénel: az első a II. és III. ország-részben alakult ki, a második az I—IV., a harmadik az I—III. országrészekben fordul elő ismételtén. Úgy tűnik, hogy a som-másberek országos alakulására az ország-részek közül a gyakoriság szempontjából is a dunántúli járandóságoknak van a legnagyobb befolyása.

A leggyakrabban fizetett járandóságok adatait az országrészek bérátlagjaival összevetve, azt látjuk, hogy az átlagbér összege csak 18 esetben fedti a tényleg kifizetett járandóság mennyiségét. Az átlag a leggyakrabban megállapított bérek egy harmadánál alacsonyabban és majdnem két harmadánál magasabban alakult ki. Tehát a munkaadóknál általában véve, szórva-nyosan és rendszertelenül jelentkezik az a törekvés, hogy az átlagszínvonalnál magasabb, — de nyilván a szükséghelyzet hatása alatt jóval magasabb — munkabérért szerződtessék le sommásaikat. Mindebből az következik, hogy amennyiben a mai jogszabályok szerint, a minimális és egyúttal maximális munkabért az átlagbér színvonalán állapítják meg, abban az esetben, ha az csak a legkisebb bér irányában bír emelő hatással (amit a szankciók biztosíthatnak), de a tényleg magasabb fizetéseket lényegesen nem csökkentik (mert a gazda szükség-helyzete a mai munkapiac viszonyai következtében fennállhat), akkor aránylag a munkások nagyobb tömegének a járandósága fog emelkedni.

A sommások járandóságának nagyságát pénzben csak akkor fejezhetjük ki, ha a részükre megállapított gabonajuttatásokat felértékeljük. E célra a majori árak adatait tartottuk a legmegfelelőbb szorzószámoknak. 1940-ben az Országos Mezőgazdasági Üzemi Termelési és Költségvizsgáló Intézet oldotta meg azt a nehéz feladatot, hogy vidéki megfigyelőhálózata segítségével havonta tájékozódhassék a megyékben kialakult majori terményárak felől. Az Intézetnek a búza- és rozsárakra vonatkozó adatai közül az áprilistól novemberig terjedő termelési időszak havi adataiból megyénként képeztünk átlagot. Az ezen adatokból kiszámított országos átlag mázsánként a búzánál 21·66, a rozsnál 18·07 P volt, míg ha e két termény árának egész évi ala-

kulásából képeztünk volna átlagot, akkor 21·39, illetve 17·69 P országos majori átlag-arat kaptunk volna. A számítás pontosságára való tekintettel fontosnak tartottuk a munkabér kifizetésének leghívebben megfelelő szorzószámokat képezni, mert mérle-gelt átlagaink között így is elég sok lényeges eltérést tapasztalhattunk. Például a búza majori áránál a legmagasabb beregi és legalacsonyabb bihari átlagár között q-ként 1·43 P, a Sopron és Hajdu megyei rozsárak között pedig 2·25 P különbség mutatkozott. Nehány, főleg Békés megyei szerződés árpajárandóságot is tartalmazott. Ezt a szórványos jelenséget azonban nem vettük figyelembe és összesen 4 szerződés-nél az árpa helyett rozsarat számítottunk. Zavaróan hatott volna ugyanis az árpának a rendkívüli körülmények között létrejött 1940. évi árszínvonala, amely egyébként rendszeren a rozs árához hasonló alakulást mutat.

A szerződések tanúsága szerint több sommás, — akárcsak a gazdasági cseléd — szegődményes földet is kap. A munkaadó a meghatározott nagyságú szántóföldet megmunkálva, rendszerint tengerivel bevetve adja át a sommásnak és sokszor a le-szedett termények elfuvarozását is vállalja. A munkás a terményápolás és letakarítás gyalogmunkája fejében élvezzi a föld ter-mését. A bérkialakító tényezőket, az átlag-termést és közöttek vetemények értékét is figyelembe véve, 1940. évre 100 négyszögöl szegődményes földnek, mint használati-, mint fizetési értékét egységesen 15 P-re becsültük. Ennek természetesen a sommás-bérhez csak azt a hányadát számítottuk, amennyi a szerződés időtartama alapján jutott egy havi járandóságra. Annak a néhány szerződésnek ide vonatkozó adatait figyelmen kívül hagytuk, amelyek ugyan szintén biztosítottak a sommások részére földjárandóságot, de használata fejében bizonyos, rendszerint napszámmunkában kifejezett ellenszolgáltatást kívántak meg. Olyan kevés sommás kapott szegődményes földet, hogy annak átlagos munkabér-értéke, ami országosan mintegy 18·700 P-re becsülhető, a táblázatok tanúsága szerint munkásonként néhány fillérenél alig tett ki többet. Csupán Szabolcs, Veszprém, Békés, Bihar, Zala és Bács-Bodrog megyékben je-lentett pengős összegeket. A szegődményes föld pénzértékét a munkások számához viszonyítva, azt látjuk, hogy annak Tiszán-túl a legnagyobb a jelentősége. Leginkább

az 500—1000 kat. holdas birtokosok és legkevesbé a 100 kat. holdnál kisebb területen gazdálkodók juttatják sommásaiknak. Főleg azok a munkások kapják, akik 2—4 hónapra szerződtek, azután a hat hónál hosszabb időre alkalmazottak, viszont ezt a járandóságot — természetesen, — aránylag a legkevesbé a 2 hónapnál rövidebb tartamú szerződéssel fogadott munkások részére biztosítják. Készpénzbér esetén a konvenciók földnek inkább a hosszabb időre kötött szerződésekben van szerepe.

A sommások egy havi járandóságának pénzértékét a 3, 4 és 5-ik táblázaton mutatuk ki. Számításainknál a felsorolt elvek szerint figyelembe vettük pénz- és gabona-bérüket, a majori terményárak alakulását, élelmezésük költségeit és szegődményes földjük pénzértékét. A szerződéseket a sommások munkahelye, munkaadók birtoknagysága és alkalmazásuk időtartama szerint szétválasztva dolgoztuk föl.

A 3-ik táblázat munkahely alapján csoportosított adatainak bizonyossága szerint, épúgy mint a többi munkásokat, a sommásokat is az ország nyugati részén jobban fizetik, mint a keleti és északkeleti megyékben. A Kisalföld, Dunántúl és Duna-Tisza köze egy megyéjének végső sommásbér átlaga sem esik a 69·19 P-ös országos átlag alá. Átlagos bérük pénzértékének összege az országrészek sorrendjét követve csökken. A munkásokat kibocsájtó megyék bére alacsonyabb, mint a sommásokat befogadó vidékéké, ez a munkásvándorlás egyik oka. A jelenség viszont azt is bizonyítja, hogy a munkások eltávazása után sem emelkedik az általuk elhagyott vidék sommásbére az országos bérszint fölé.

A táblázat egyik érthető tanúsága az, hogy a férfi-, női- és gyermekmunkások pénz- és gabonajárandóságának értékei között az előző bérosztályok javára eltérés mutatkozik és hogy az élelmezési költséget és a szegődményes föld értékét is magában foglaló végső átlagösszeg mindezeknél magasabb. Ezt az általános szabályt azonban számos kivétel töri át. Az I. osztályú munkások bérének részletátlaga a pénzbérnél Bács-Bodrog megyében, a gabonabérnél Pest, Csongrád, Zala, Szabolcs, Bihar, Fejér és Heves megyékben, a vegyesbérnél pedig Csanád megyében magasabb mint a bérek értékének a csoporton belől végső átlaga. A feltűnő bérszintkülönbség oka — sokszor, főleg Pest, Csongrád és Szabolcs megyékben — nyilván az, hogy a banda-

gazda fizetését is az I. osztályú munkások bére közé soroztuk. Néha azonban, főleg Csanád, Fejér és Zala megyékben indokolatlan és vagy régi fizetési szokások emlékére, vagy a munkapiac zavaró jelenségeire enged következtetni. A II. osztályú sommások bérének részletátlaga az első fizetési módnál Nógrád és Esztergom megyékben magasabb a férfi munkások megfelelő bérátlagánál, a III. osztályú munkások bérében pedig ez az arány a II. osztályúakkal szemben az első fizetési módnál Zemplén és Zala, a harmadiknál Heves megyében alakul kedvezően. Ezeket a jobb fizetésű gyermekmunkásokat kis csoportokban és rövid időre szerződtették.

A teljes munkabírási férfisommások bérének részletátlagai megyénként nagy eltérést mutatnak, ami főleg az alföldi megyékben észlelhető. A II. osztályú munkások bérátlagai már sokkal egyenletesebben alakulnak, különösen a Dunántúlon. Ez a jelenség, továbbá a különböző bérfizetési módok értékátlagainak egymáshoz való közelsége, végül pedig az egyes munkásoztályok bérei között párhuzamosan észlelhető állandó különbségek azt bizonyítják, hogy a Dunántúl és a Kisalföld sommásbéreinek viszonyai szilárdabban alakultak ki és jóval rendezettebbek, mint az Északi Dombosvidék, vagy a Tiszántúl bérszínvonala.

A kartogramm szemléltetése alapján arról tájékozódhatunk, hogy a munkaadók milyen megyékben és országrészekben mennyi sommást alkalmaznak és hogy alakul ott a munkások bérének pénzértéke. A sommás szerződések járások szerint való csoportosítása azt bizonyítja, hogy alkalmazásuk nagyrészt egybeesik az ország cukorrépatermelő területeivel. Dunántúl szerződtették a sommások 45%-át, a törvényhatóságok közül pedig Fejér megyében van a legtöbb sommás. A megyék munkásszámuk szerinti nagyságrendjében az első öt megyében, — Fejér, Somogy, Pest, Komárom és Veszprém megyékben kapott szerződést majdnem minden második sommás. Ezekben a megyékben járandóságuk nagysága az országos átlag fölött helyezkedett el. Az 1.204 munkaadó a főzösemélyezten kívül, 50.160 sommásának teljes foglalkoztatásuk idején havonta 3 és fél millió pengő értékű munkabért fizetett ki.

A 4. tábla adatai az előző tábla rendszerét követve, lehetővé teszik azt, hogy a munkabéreket a munkaadók birtoknagyságához viszonyítva vizsgálhassuk meg. A

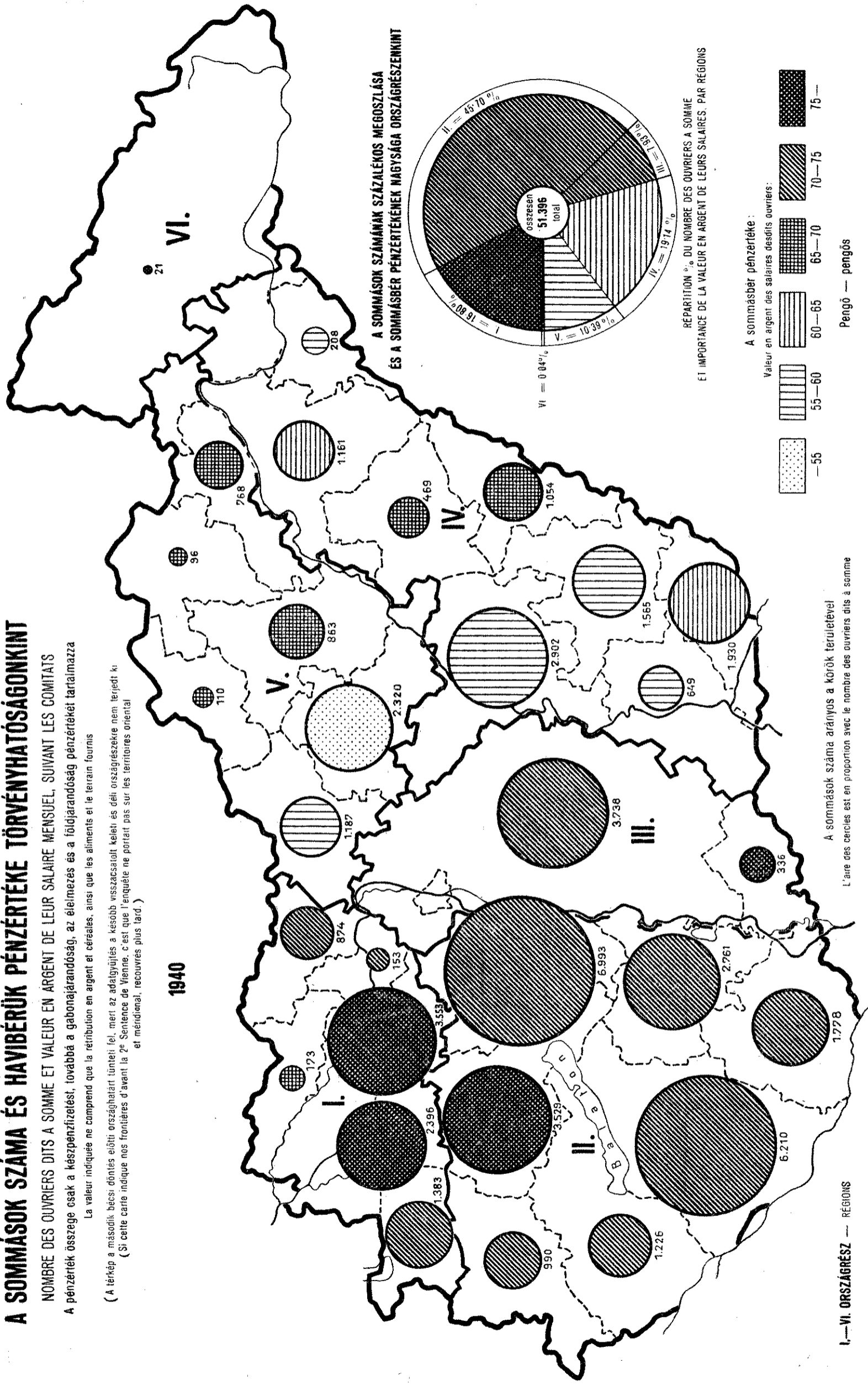
A SOMMÁSOK SZÁMA ÉS HAVIBÉRÜK PÉNZÉRTÉKE TÖRVÉNYHATÓSÁGONKINT

NOMBRE DES OUVRIERS DITS A SOMME ET VALEUR EN ARGENT DE LEUR SALAIRE MENSUEL, SUIVANT LES COMITATS
A pénzérték összege csak a készpénzfizetést, továbbá a gabonajárandóság, az élelmezés és a földjárandóság pénzértékét tartalmazza

La valeur indiquée ne comprend que la rétribution en argent et céréales, ainsi que les aliments et le terrain fournis

(A térkép a második bécsi döntés előtti országhatárt tünteti fel, mert az adatgyűjtés a később visszacsúszott keleti és déli országrészekre nem terjedt ki
(Si cette carte indique nos frontières d'avant la 2e Sentence de Vienne, c'est que l'enquête ne portait pas sur les territoires orientaux et méridionaux, recouverts plus tard.)

1940

4. A sommásbér pénzértéke a munkaadó birtoknagysága szerint kiszámítva.
 Valeur en argent des salaires dits à somme, avec indication de l'étendue des propriétés des patrons.

Munkabér pénzértéke egy hónapra — Valeur en argent des salaires payés par mois														
Ország-rész, birtoknagyságcsoport <i>Régions; étendue des propriétés</i>	csak készpénzjárandósággal — uniquement en argent			csak gabonajárandósággal — uniquement en céréales			készpénz- és gabonajárandósággal — en partie en argent et en partie en céréales			a szegődményes föld pénzértékéből egy munkásra jut — part, par ouvrier, des terres cultivées au profit des ouvriers			a teljes sommásbér értékének átlaga munkásonkint — valeur moyenne, par ouvrier, des salaires totaux dits à somme	
	a készpénzbér átlaga munkásonkint — en moyenne, par ouvrier, aux ouvriers de			a felértékelt gabonabér átlaga munkásonkint — d'après une estimation, en moyenne, par ouvrier, aux ouvriers de			a készpénzbér és a felértékelt gabonabér átlaga munkásonkint — (dont la valeur est indiquée d'après une estimation), en moyenne, par ouvrier, aux ouvriers de							
	I.	II.	III.	I.	II.	III.	I.	II.	III.	I.	II.	III.		
osztályú munkás részére — classe														
p e n g ő b e n — e n p e n g ő s														
I. Kisalföld.-Petite Plaine.														
100 kh. alatt — moins de 100 arp. cad.	40-—	31-—	—	76-67	—	34-72	—	68-76	56-18	41-18	—	87-11	—	76-65
100—500 kh. — arp. c.	39-12	42-80	26-—	74-40	67-09	41-21	40-60	85-94	51-65	40-18	31-—	78-79	0-93	77-75
500—1000 " "	43-30	30-54	28-61	68-12	64-92	56-12	—	91-17	49-78	35-58	50-76	73-54	—	72-24
1000—2000 " "	40-98	38-74	18-—	71-43	66-62	53-98	52-18	74-35	47-89	37-07	34-45	74-07	—	73-80
2000—3000 " "	35-85	34-02	—	80-33	—	—	—	—	35-59	33-03	20-87	66-67	—	67-47
3000 kh. felett — plus de 3000 arp. c.	51-97	41-40	—	77-32	46-30	35-11	36-13	70-60	48-68	38-41	42-64	74-98	—	75-20
II. Dunántúl-Transdanubie														
100 kh. alatt — moins de 100 arp. cad.	50-08	46-82	—	71-42	75-50	56-08	—	93-85	46-95	36-14	22-53	67-29	—	68-78
100—500 kh. — arp. c.	51-92	37-74	23-—	72-59	53-93	32-37	—	62-80	49-05	37-96	34-04	72-28	0-82	72-82
500—1000 " "	45-69	39-11	—	72-34	86-48	50-80	23-96	93-37	49-50	35-52	25-46	73-74	0-57	75-80
1000—2000 " "	46-39	36-52	27-42	70-55	34-80	30-93	—	63-85	49-82	38-24	51-29	73-78	0-32	72-95
2000—3000 " "	45-65	37-44	28-—	64-95	39-15	29-99	—	68-20	50-04	37-54	29-47	73-04	0-02	72-18
3000 kh. felett — plus de 3000 arp. c.	45-08	37-05	20-—	70-88	49-58	37-54	27-75	56-14	47-73	35-54	22-56	72-17	0-03	71-66
III. Duna-Tisza köze Entre le Danube et la Tisza.														
100 kh. alatt — moins de 100 arp. cad.	58-29	42-82	25-—	67-53	—	—	—	—	63-52	53-27	—	81-37	—	74-86
100—500 kh. — arp. c.	63-48	41-31	27-43	57-43	87-56	43-78	—	53-15	62-66	50-36	34-47	67-43	0-44	59-81
500—1000 " "	47-93	41-75	—	67-87	—	26-27	—	56-27	63-61	49-01	—	77-46	4-23	74-43
1000—2000 " "	93-24	41-16	15-—	76-95	—	—	—	—	55-44	39-63	62-45	69-97	—	74-78
2000—3000 " "	52-05	46-38	29-32	56-99	—	—	—	—	48-31	35-65	—	64-99	—	58-73
3000 kh. felett — plus de 3000 arp. c.	—	45-—	—	51-—	—	—	—	—	55-66	41-66	28-06	73-32	—	70-63
IV. Tiszántúl. Au delà de la Tisza.														
100 kh. alatt — moins de 100 arp. cad.	—	40-91	—	54-55	—	39-—	—	39-—	56-38	37-40	31-07	51-12	1-64	51-61
100—500 kh. — arp. c.	52-92	37-69	25-—	63-25	43-14	36-09	—	43-57	51-40	35-23	—	64-07	—	59-50
500—1000 " "	41-77	28-58	—	56-35	49-90	38-78	—	49-51	46-96	33-64	35-03	67-19	1-95	61-76
1000—2000 " "	29-91	32-86	—	56-85	73-32	40-63	—	63-08	42-75	33-28	14-84	60-80	2-18	62-15
2000—3000 " "	31-93	30-20	—	60-70	75-50	35-59	—	71-60	41-34	32-38	23-82	58-49	4-46	65-01
3000 kh. felett — plus de 3000 arp. c.	43-58	31-46	26-—	61-85	43-60	34-38	—	50-89	50-71	37-13	37-83	63-11	0-98	63-04
V. Északi Dombosvidék. Nord, région de collines														
100 kh. alatt — moins de 100 arp. cad.	99-50	69-34	72-—	107-19	—	—	—	—	58-33	39-75	—	68-25	—	94-48
100—500 kh. — arp. c.	59-09	45-88	—	56-—	—	—	—	—	52-02	41-29	31-24	64-50	—	59-07
500—1000 " "	48-72	41-27	32-—	60-92	41-89	39-47	—	74-73	50-92	34-66	—	57-51	—	57-96
1000—2000 " "	74-14	44-94	—	53-57	—	35-70	—	46-50	54-37	40-93	40-36	63-05	0-95	58-23
2000—3000 " "	35-19	38-87	—	50-42	—	—	—	—	49-46	40-05	—	61-09	—	56-79
3000 kh. felett — plus de 3000 arp. c.	56-46	32-90	—	49-63	—	—	—	—	52-52	38-70	—	67-98	—	54-88
VI. Kárpátalja Subcarpathie														
500—1000 kh. — arp. c.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Magyarország összesen Hongrie entière														
100 kh. alatt — moins de 100 arp. cad.	76-80	53-25	69-66	87-32	75-50	38-15	—	67-85	50-08	40-78	29-23	66-75	0-02	73-93
100—500 kh. — arp. c.	57-03	41-50	27-31	61-04	59-72	36-—	40-60	63-61	50-89	39-37	33-56	70-99	0-28	65-51
500—1000 " "	45-20	36-80	28-84	65-72	79-10	43-08	23-96	75-34	50-—	35-71	30-70	71-34	0-64	70-05
1000—2000 " "	51-62	39-—	23-17	67-06	59-40	40-77	52-18	64-80	49-75	37-94	35-56	72-06	0-37	70-33
2000—3000 " "	39-69	35-10	29-19	61-64	42-92	32-22	—	69-19	46-67	36-78	28-19	69-98	0-26	68-03
3000 kh. felett — plus de 3000 arp. c.	45-75	34-16	24-24	64-48	45-36	34-87	34-74	55-93	49-07	37-06	33-29	71-25	0-33	68-63

sommások a munkaerőszükséglet követelményei szerint elsősorban a nagyobb mezőgazdasági üzemek munkásai. Az átvizsgált szerződésekben szereplő sommásoknak mintegy háromnegyed része 1000 kat. holdnál nagyobb birtokra szegődött el. Aránylag a legnagyobb birtokok alkalmazzák közülük a legtöbbet. A 3000 kat. hold területet meghaladó uradalmak az összes sommásoknak majdnem egyharmad részét foglalkoztatják. A 100 kat. holdnál kisebb gazdaságokkal a sommásoknak csupán másfél %-a szerződött. A hazánkban általában szokásos gazdasági viszonyok között az ilyen aránylag kis területet művelő munkaadók munkaszükségletüket igen ritkán látják csak el hónapos sommásokkal, hanem azt cselédjeiken, aratóikon és napszámosaikon kívül legfeljebb részes gazdálkodókkal, vagy részes munkásokkal műveltetik. Legtöbbjüknek a vándormunkások elszállásolására sincs helye. A kisebb bandák élelmezése is fokozott költséggel jár. Az az összesen 89 munkaadó, aki az átvizsgált szerződésekben szerepel, szinte kivételt képez. A szerződések szerint ugyanis üzemét fokozott belterjességgel kezeli. A sommások mezőgazdasági munkások és ezért a jelen összeállításból a szőlő- és kertészeti munkásokat akkor is kihagytuk, ha azokat hónaposbérrel fizetik. Az itt szereplő kisebb birtokosok sommásaikkal a mezőgazdasági munkán kívül sokszor szőlő, gyümölcs-termelési és kertészeti munkákat is végeztenek, tehát igen belterjesen gazdálkodnak, néha pl. szántóföldi kerti növénytermelést üznek.

A munkaadók tőkeereje és a foglalkoz-

tatás milyensége magyarázza meg azt a jelenséget, hogy a 100 kat. holdnál kisebb gazdák országos átlagban a legnagyobb sommásbért fizetik. Ez a járandóság különösen magas az Északi Dombosvidéken, míg a Dunántúl és Tiszántúl szóban lévő birtokcsoportjának bére rontja az átlagot. Nyilván a kevés adat miatt is, ez a járandóság mutatja a legnagyobb kilengéseket. A legmagasabb és legkisebb országgrész-átlag mintegy 43 pengős különbséggel alakult ki.

Szinte törvényszerűségnek nevezhetjük azt, hogy a sommásbér a 100 kat. hold alatti és a 2—3000 kat. hold feletti birtokokon ellentétes alakulást mutat, mert a nagybirtok a II. és IV. országrészekben fizeti a nagyobb és az V. ország részben a kisebb értékű járandóságokat. Végeredményben azonban a sommásbérek országos átlagai, sőt a legtöbb országgrész-átlag is, ha azokat a munkaadók birtokcsoportjai alapján képeztük, egymással szemben sokkal kisebb eltérést mutatnak, mintha a munkahely szerint képezett átlagokat megynként, vagy országgrészenként állítjuk egymással szembe. Tehát ezek szerint nagyobb hatással van a sommásbér kialakulására a munkahely területi hovatartozása, mint a munkaadó birtokcsoportja.

Igen érdekes megfigyelni azt, hogy a munkaadók mennyi időn át foglalkoztatják sommásaikat. Feltűnő, hogy milyen ritkán tart a felek szerződése hat hónapnál tovább. A munkásoknak több mint a fele 4—6 hónapra, majdnem egyharmadrészük viszont 2 hónapnál rövidebb időre szegődik el.

A sommások száma (a főzőszemélyzet nélkül) és megoszlásuk aránya országgrészenként, alkalmazásuk időtartama szerint.

A munkaidő tartama	o r s z á g r é s z												Magyarország összesen	
	I.		II.		III.		IV.		V.		VI.		%	absz. sz.
	%	absz. sz.	%	absz. sz.	%	absz. sz.	%	absz. sz.	%	absz. sz.				
2 hónapnál rövidebb	15.7	1.298	21.8	4.978	23.5	943	53.6	5.241	63.1	3.332	100.—	20	31.5	15.812
2—4 hónap	5.—	411	9.6	2.194	12.5	502	3.2	317	12.7	672	—	—	8.2	4.096
4—6 hónap	72.8	5.998	61.4	13.995	48.4	1.942	33.6	3.289	22.3	1.176	—	—	52.6	26.400
6 hónapnál hosszabb	6.5	535	7.2	1.649	15.6	625	9.6	945	1.9	98	—	—	7.7	3.852
Mindössze	100.—	8.242	100.—	22.816	100.—	4.012	100.—	9.792	100.—	5.278	100.—	20	100.—	50.160

A sommások számát az egyes munkaidőcsoportok szerint osztályozó fenti kimutatás azt bizonyítja, hogy a legrövidebb időre vonatkozó szerződések aránya az országgrészek sorrendjében nő, az ország-

san leggyakoribb 4—6 hónapos szerződések aránya viszont ugyanebben a sorrendben csökken. A Duna-Tisza közén van aránylag a legtöbb hat hónapnál hosszabb időre szegődött munkás.

A felértékelt sommásbér átlagösszegeinek a szerződések munkaidőtartamához viszonyított alakulását az 5-ik táblán mutatjuk be. A II., III. és IV-ik országrészekben a középső munkaidőcsoporthoz tartozó szerződésekben fizetik a legmagasabb bért és ez az országos átlagra is döntő hatással van. A 4—6 hónapra szerződött munkások között aránylag sok a teljes munkabírású férfi, ami az átlag összegét kedvezően befolyásolja. A 2—4 hónapos szerződésekben találunk a legtöbb gyermekmunkásra, de azok száma nem az I., hanem a II. osztályú sommások arányának kárára alakul, úgy hogy a viszonylag sok I. osztályú munkás magasabb bére nem engedi a munkabéérték átlagát lesülyedni.

A sommásbér pénzértékének országos átlaga a legrövidebb időre fogadott munkások járandóságainál a legalacsonyabb. A 2 hónapnál rövidebb időre kötött szerződésekbe foglalt juttatásoknak ilyen alakulását a legtöbb országrészben és a legtöbb fizetési módnál feltalálhatjuk. Lényeges kivétel a Kisalföld, ahol a legtöbb rövid időre szegődött sommás, munkástársainál több bért kap. Ezen a vidéken nyilván az őszi cukorrépa munkák befolyásolják a munkaviszony ilyen irányú kialakulását. Abban a jelenségben, hogy az első munkaidőcsoport bérszinvonala a többi országrészek területén az egyéb munkaidőcsoportok járandóságainál alacsonyabban alakult ki, nagy része van a munkásosztályok arányának is. 2 hónapnál rövidebb időre ugyanis jóval több II. és jóval kevesebb I. osztályú munkást szerződtek.

A munkaidőcsoportok bérszinvonala a Tiszán túl mutatja a legnagyobb átlagkülönbségeket és a Dunán túl alakult ki a legenyegesebben. Országos viszonylatban a legjobb fizetésű 4—6 hónapos sommások bérénel annak mintegy 13%-ával alacsonyabb a 2 hónapnál rövidebb időre szerződött munkások átlagbére. Ha azonban a fent ismertetett átlagkialakító tényezőket is figyelembe vesszük, akkor a sommásmunka időtartamát sem tekinthetjük döntő jelentőségű bérszint-képző jelenségnek. Semmi esetre sem áll meg azonban az a közhiedelembe gyökerezett tétel, hogy minél rövidebb időre szerződtek a sommást, annál nagyobb bért fizetnek neki.

Mint láttuk, a sommások járandósága hónap szerint fizetett időbér. Azonban igen sok szerződésben olyan megállapodásokat is olvashattunk, amelyek szerint a sommás,

időbérért végzett munkáit megszakítva bizonyos meghatározott munkálatokat külön, részes vagy szakmánydíjazás fejében köteles teljesíteni. Ilyen munkák az aratáson és cséplésen kívül az őszi kukorica-, cukor- és takarmányrépa munkák, a burgonya, len és borsó művelése, ritkábban a szőlőművelés és kaszálás. A sommásszerződésekbe foglalt ezeknek a különleges munkadíjak pénzértékének kiszámítása az azokhoz szükséges jelentős munkatöbblet miatt nem volt lehetséges. Ennek a kérdésnek végleges megoldása jó szolgálatot tenne a mezőgazdasági munkabérstatisztika ügyének. Annak a megállapítására azonban szerény kísérletet tettünk, hogy a külön szakmány- és részesmunka juttatása befolyásolja-e a sommások havibérének alakulását. Megvizsgáltuk a Zala megyéből származó és az ország különböző vidékeire elszegődött sommások száznál több szerződését. Azokból kiírtuk 9.113 I. II. osztályú munkás — az összes sommások 18%-a — járandóságainak adatait.

Mezőgazdasági munkásaink sorrendjében a munkaerőfelhasználás és a kereset nagysága szempontjából az aratás és cséplés áll első helyen. Az átvizsgált szerződéseket elsősorban aszerint osztályoztuk, hogy bennük a felek ezekre a munkákra vonatkozó milyen megállapodást kötöttek. Az első csoportba azokat a szerződéseket soroztuk, amelyek szerint a sommások nem aratnak és nem csépelnek, mert ezeknek a munkáknak az elvégzésére a szerződések szövegében semmiféle utalás nincs. A második csoportba azok a szerződések kerültek, amelyekben a munkások aratnak és sokszor csépelnek is, de ezeket a munkákat csupán rendes hónapos bérükért végzik, anélkül, hogy értük bármiféle külön javadalmazásban részesülnének. A szerződések harmadik csoportjába azok a megegyezések maradtak, amelyek értelmében a sommások az aratást és cséplést hónapos fizetésüktől elkülönített szakmány-, vagy részbérért végzik. Mindhárom csoport szerződéseit külön még két-két alcsoportra bontottuk aszerint, hogy azokban az aratáson és cséplésen kívül, egyéb szakmány- vagy részesmunka előfordul-e vagy sem.

A kimutatás tanúsága szerint a munkásoknak csupán 34%-a nem arat és csépel. Ebben és a következő csoportban magasabb azoknak a sommásoknak a bére, akik külön díjazásokért egyéb szakmány-,

5. A sommásbér pénzértéke a munkaidő tartama szerint kiszámítva.
Valeur en argent des salaires dits à somme, calculée d'après la durée du travail.

Országrés, munkaidő-csoport Régions ; catégories de durées du travail	Munkabér pénzértéke egy hónapra — <i>Valeur en argent des salaires, par mois,</i>													
	csak készpénzjárandósággal <i>en moyenne, par ouvrier, quant aux salaires payés uniquement en argent</i>			csak gabonajárandósággal <i>en moyenne, par ouvrier, quant aux salaires payés uniquement en céréales, indiquées d'après une estimation,</i>					készpénz-és gabonajárandósággal — <i>en moyenne, par ouvrier, quant aux salaires payés en partie en argent et en partie en céréales, indiquées d'après une estimation,</i>					
	a készpénzbér átlaga munkásonkint <i>à des ouvriers de</i>			a felértékelt gabonabér átlaga munkásonkint — <i>à des ouvriers de</i>					a készpénzbér és a felértékelt gabonabér átlaga munkásonkint <i>à des ouvriers de</i>					
	I.	II.	III.	I.	II.	III.	I.	II.	III.	I.	II.	III.	IV.	V.
osztályú munkás részére — <i>classe</i>				osztályú munkás részére — <i>classe</i>					osztályú munkás részére — <i>classe</i>					
a pénz- és az élelmezés pénzértékének átlaga munkásonkint — <i>y compris la valeur moyenne de la nourriture fournie par les patrons</i>			a felértékelt gabonabér és az élelmezés értékének átlaga munkásonkint — <i>y compris la valeur moyenne de la nourriture fournie par les patrons</i>					a pénz- és felértékelt gabonabér, valamint az élelmezés értékének átlaga munkásonkint — <i>y compris la valeur moyenne de la nourriture fournie par les patrons</i>						
								a szegődményes föld pénzértékéből egy munkásra jut — <i>part, par ouvrier, des terres cultivées au profit d's ouvriers</i>						
								a teljes sommásbér értékének átlaga munkásonkint — <i>valeur moyenne, par ouvrier, des salaires totaux dits à somme</i>						
<i>p e n g ö b e n — e n p e n g ö s</i>														
I. Kisalföld <i>Petite Plaine</i>														
a munkaidő 2 hónapnál rövidebb <i>moins de 2 mois</i>	48.92	41.32	28.90	75.30	46.86	33.12	—	71.13	92.98	52.21	—	94.73	3.52	79.43
a munkaidő 2-4 hónap — <i>mois</i>	26.16	29.33	—	58.26	—	—	—	—	47.69	37.81	31.00	76.54	0.40	75.35
a munkaidő 4-6 " hosszabb <i>plus de 6 mois</i>	39.30	32.75	18.00	68.24	—	—	—	—	51.38	38.87	38.35	76.96	—	75.81
a munkaidő 6 hónapnál hosszabb <i>plus de 6 mois</i>	42.87	33.85	—	71.16	66.23	48.92	40.71	76.57	52.84	41.23	50.76	75.55	—	76.04
II. Dunántúl <i>Transdanubie</i>														
a munkaidő 2 hónapnál rövidebb <i>moins de 2 mois</i>	46.76	37.83	21.94	70.38	53.63	39.50	21.96	74.27	47.10	41.82	35.20	74.28	0.27	72.42
a munkaidő 2-4 hónap — <i>mois</i>	46.35	34.48	—	71.61	47.56	42.45	30.61	64.13	50.85	40.78	28.96	74.63	0.42	74.34
a munkaidő 4-6 " hosszabb <i>plus de 6 mois</i>	45.59	36.65	37.06	70.29	81.95	41.00	22.48	86.70	48.42	34.69	31.24	77.79	0.17	72.88
a munkaidő 6 hónapnál hosszabb <i>plus de 6 mois</i>	46.08	35.55	28.34	73.04	39.47	30.38	—	68.54	48.84	36.68	25.88	72.85	0.07	72.59
III. Duna-Tisza köze <i>Entre le Danube et la Tisza</i>														
a munkaidő 2 hónapnál rövidebb <i>moins de 2 mois</i>	53.61	40.83	16.25	60.90	87.56	29.48	—	55.63	—	40.38	—	42.73	5.96	66.09
a munkaidő 2-4 hónap — <i>mois</i>	78.91	47.76	25.00	58.44	—	—	—	—	65.86	57.63	—	93.58	9.53	71.79
a munkaidő 4-6 " hosszabb <i>plus de 6 mois</i>	60.89	42.26	32.93	68.60	—	—	—	—	55.13	42.90	26.71	76.88	0.12	72.83
a munkaidő 6 hónapnál hosszabb <i>plus de 6 mois</i>	70.93	36.13	—	78.14	—	—	—	—	56.69	42.09	20.58	63.36	1.42	70.94
IV. Tiszántúl <i>Au delà de la Tisza</i>														
a munkaidő 2 hónapnál rövidebb <i>moins de 2 mois</i>	40.10	31.69	25.94	59.29	75.10	36.86	—	51.78	47.23	32.53	19.37	59.36	0.04	58.16
a munkaidő 2-4 hónap — <i>mois</i>	34.32	33.46	—	55.61	53.64	39.76	—	51.04	49.66	34.32	—	54.33	37.06	91.31
a munkaidő 4-6 " hosszabb <i>plus de 6 mois</i>	41.43	31.57	—	65.77	47.24	36.93	—	62.11	48.92	35.09	32.29	68.04	0.54	67.42
a munkaidő 6 hónapnál hosszabb <i>plus de 6 mois</i>	44.01	32.00	—	79.24	—	—	—	—	50.95	39.54	24.01	55.75	2.49	58.89
V. Északi Dombosvidék <i>Nord, région de collines</i>														
a munkaidő 2 hónapnál rövidebb <i>moins de 2 mois</i>	79.24	43.17	68.21	56.04	—	35.09	—	45.40	50.86	41.71	40.56	53.86	0.39	55.54
a munkaidő 2-4 hónap — <i>mois</i>	49.80	42.20	—	58.68	43.14	36.67	—	45.26	47.37	38.99	27.76	59.73	—	58.82
a munkaidő 4-6 " hosszabb <i>plus de 6 mois</i>	53.27	38.28	—	77.18	—	—	—	—	52.97	37.45	—	70.53	—	71.98
a munkaidő 6 hónapnál hosszabb <i>plus de 6 mois</i>	54.34	41.01	—	44.64	—	—	—	—	60.86	35.61	—	74.25	—	60.96
VI. Kárpátalja <i>Subcarpathie</i>														
a munkaidő 2 hónapnál rövidebb — <i>durée du travail: moins de 2 mois</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	85.51	—	85.51
Magyarország össz.: Hongrie entière														
a munkaidő 2 hónapnál rövidebb <i>moins de 2 mois</i>	48.46	37.88	28.10	63.26	54.57	36.83	21.96	59.84	48.47	39.91	22.76	65.84	0.05	63.56
a munkaidő 2-4 hónap — <i>mois</i>	49.50	41.19	25.00	61.55	48.40	40.35	30.61	55.73	50.35	40.39	28.52	72.68	1.01	69.64
a munkaidő 4-6 " hosszabb <i>plus de 6 mois</i>	46.03	35.81	32.54	68.79	64.44	37.98	22.48	72.77	49.66	37.13	31.53	73.40	0.33	72.89
a munkaidő 6 hónapnál hosszabb <i>plus de 6 mois</i>	57.04	36.29	28.34	73.27	59.06	44.61	40.71	74.51	51.09	38.50	25.23	65.95	0.78	68.96

6. A sommásbér kialakulása, tekintettel a hónapos fizetésen kívül megálapított részes- és szakmá ny járandóságokra.

Salaires à somme, eu égard aux rétributions partiaires ou forfaitaires fixées en plus du salaire mensuel.

A szerződéseken a hónapos díjazáson kívül kikötvé <i>En dehors du salaire mensuel, les contrats stipulaient-ils</i>		A szerződéseken foglalt							
		Nombre, selon les contrats, munkások <i>des ouvriers</i>				pénzbér, termény- és földjárandóságok értéke és élelmezési költségek egy hónapra <i>Salaire en argent par mois, avec les frais de nourriture et la valeur de la rétribution en produits et en terrain, selon les contrats,</i>			
		s z á m a — de		könyha- személyzet des membres du personnel du cuisinier, de la catégorie des ouvriers		összesen au total		átlag egy munkásra en moyenne par ouvrier	
aratás és cséplés <i>des travaux de moisson et de battage?</i>	egyéb szakmá ny vagy részes munka d'autres travaux forfaitaires ou paritaires?	I.		II.		pengő — en pengős, en ce qui concerne les ouvriers de			
		o s z t á l y ú m u n k á s o k e s e t é b e n — c l a s s e				I.		II.	
nincs — non . . .	nincs — non . . .	941	1.050	37	23	78.221·60	71.437·55	83·14	68·05
	különdíjazásért <i>oui, avec rétri- bution spéc. .</i>	148	359	7	13	13.104·69	26.715·30	85·59	74·42
különdíjazás nélk. <i>oui, sans rétribut. spéciale</i>	nincs — non . . .	622	605	21	5	49.249·09	37.342·09	79·18	61·73
	különdíjazásért <i>oui, avec rétri- bution spéc. .</i>	614	588	21	16	48.777·85	40.988·66	79·45	69·77
különszakmá ny v. részesdíjazásért <i>oui, avec rétribut. spéc. forfaitaire ou partiaire</i>	nincs — non . . .	648	637	22	20	53.452·33	43.920·97	82·50	68·95
	különdíjazásért <i>oui, avec rétri- bution spéc. .</i>	1.318	1.326	47	25	102.114·75	86.869·15	77·50	65·53
Mindössze — <i>Total général</i> .		4.291	4.565	155	102	344.920·31	307.273·72	80·40	67·33

vagy részesmunkát végeznek. Eszerint logikusnak látszik feltételezni azt a körülményt, hogy a szóban levő díjazás mértéke nem jelentett a munkavállalókra a hónapos bérnél nagyobb előnyt, illetőleg, hogy a munkaadó a részes és szakmá ny munkákat sommásaival, az átlagosnál olcsóbban végeztetheti el. Az elmélet ugyanis azt tanítja és a közhiedelem is azt tartja, hogy a részes- és szakmá ny munkabér az időbérnél magasabb színvonalon alakul ki. Mint már említettük, a részes- és szakmá nyberek viszonyaira vonatkozó megbízható kutatásokkal eddig nem rendelkezünk és így ezt a feltevést nem is tudjuk statisztikailag igazolni. Ezért rá kell mutatnunk arra, hogy az imént ismertetett feltevésnek majdnem az ellenkezője is igaz lehet. Az tudniillik, hogy ha a munkaadó sommását arra érdemesítette, hogy vele külön szakmá ny- és részesmunkát is végeztessen, akkor már a magasabb hónaposbért sem sajnálja tőle. Ezt az újabb elméletet megerősíteni látszik a második és harmadik csoport átlagainak egymáshoz való viszonya; az, hogy a részes- vagy szakmá nyaratással kapcsolatos sommásbér magasabb, mint ha a munkások külön díjazás nélkül aratnak. Az első csoport nagyobb munkabérét viszont való-

színűsíthetné az, hogy a munkások, ha az aratáson nem kereshettek, csak nagyobb fizetésért voltak hajlandók elszegődni. Szükségesnek tartjuk ismételt hangsúlyozni azt, hogy a szóbanlevő kérdésre a vonatkozó kutatások mai állása mellett végleges feleletet nem adhatunk.

A sommásbér kialakulására a köztudat szerint is nagy hatást gyakorol az a körülmény, hogy a munkások honnan származnak. Mint az előző táblázatokról megfigyelhettük, a Központi Statisztikai Hivatal, az 1940. évi sommás szerződéseket a munkahely fekvése szerint dolgozta fel. Ezért szükségesnek tartottuk a szerződéseket a munkások származási helye szerint is külön csoportosítani. Az alábbiakban a három legjellegzetesebb sommáskibocsátó törvényhatóság: Borsod, Heves és Zala megyék munkavállalóinak munkabéradatait vizsgáltuk meg. Ez a három megye jellemző a sommásokra, mert a munkások 44·1%-a és a szerződéseket 34·5%-a innen származik. Munkavállalóik főleg vándormunkások, az ország legkülönbözőbb vidékein dolgoznak, úgy hogy azok bérvizsgálata a munkahely szerint képzett átlagok kialakulásánál is bizonyára érezteti hatását. A sommá-

sok második fele a többi törvényhatóságokban úgy oszlik meg, hogy lakhelyük bérkialakító szerepe, kisebb tömegükre való tekintettel számszerűen nehezen bizonyítható.

A sommásmegegyék béreit túlnyomóan a vegyes bérrendszer szerint fizetik, ezért nem volt értelme különválasztani a csak pénz- és gabonajárandóságokat. Bérükben alig kapnak rozst, ezért nem képeztünk a rozsjárandóságokból külön átlagot. A rozsmajori árának a búzáénál való alacsonyabb szintjét azonban a felértékelésre használt szorzószám összetételénél a megfelelő arányban figyelembe vettük. A gabona egységes majori átlagárát ez alapon Borsodban 21·59, Hevesben 21·57 és Zalában 20·25 (illetve rozsbérük kisebb százaléka való tekintettel a III. osztályú munkásokra vonatkoztatva 20·40) pengőnek számítottuk. Hivatkozott tanulmányunk szerint a borsodmegyei sommások élelmszerjuttatásainak mérve a többiekhez viszonyítva magasabb, a zalamegyeieké pedig alacsonyabb. Jelenleg azonban a teljes sommásélelmezés értékét az országos átlaghoz ragaszkodva minden számításunkban egységesen havi 30 P-vel vettük figyelembe, ezért könnyebb összehasonlítás végett a borsod- és zalamegyei élelmezés pénzértékét is így számítottuk. Ha nem így járunk el, az egyik bérátlag némileg magasabban, a másik alacsonyabban alakult volna ki.

A kérdéses három megyéből való sommások között (a konyhaszemélyzetet leszámítva) feltűnően kevés a gyermekmunkás. Egy szerződésre, különösen Borsodban és Zalában az átlagnál több munkavállaló jut, tehát e vándormunkások nagyobb bandákban kelnek útra. Minden 75 munkásra 1 gazdát és minden 23 sommásra 1 szakácsnét, vagy vízhordót számíthatunk. A borsodiak élelmezésének elkészítéséről különösen nagyszámú konyhaszemélyzet gondoskodik.

A szóban lévő három megyéből származó sommások bérének átlagértéke, ahogy az a 7. számú táblázatból kitűnik, az országos átlagbér összegénél magasabb. De ezt az átlagot Borsod meg Heves megyék jóval nagyobb és Zala megye kisebb értékei alkotják. A borsod- és zalamegyei bérek közötti 25·90 P-ös különbséghez mérhető eltérést eddigi megfigyeléseink során alig tapasztaltunk. A bér összegének a táblázat felsorolási sorrendjében való csökkenését már a készpénz és terményjárandóságok átlagainál is észlelhetjük, ha azok értékét együttesen vesszük figyelembe. Ezt a különbséget azután az étkezési költségek és a földjárandóság értéke még jobban növelik. A jelzett irányú eltérés különösen az I. osztályú béreknél jelentős, ahol Borsod és Zala megye bérei között, mintegy 40 P-ös különbség jelentkezik. Mindez a legnagyobb határozottság-

7. A sommásbér a munkások származási helye szerint kiszámítva.

(A legtöbb sommást kibocsátó három megye adatai.)

Salaires dits à somme, calculés d'après le lieu d'origine des ouvriers.

(Chiffres des 3 comitats fournissant le plus d'ouvriers dits à somme.)

Vármegye Comitats	Munkások száma — <i>Nombre des ouvriers</i>							Munkabér egy hónapra — <i>Salaires par mois</i>											
	össze- sen au total	ebből — <i>dont</i>						készpénz — <i>rétri- bution en argent</i>	termény — <i>rétri- bution en pro- duits</i>			a felértékelt munkabér (termény-, élelmezési- és földjárandóságok ér- teke, valamint pénzber) <i>d'après une estimation (rétribution en produits, nourriture, terrains patronaux à cultiver pour le compte des ou- vriers, rétribut. en argent)</i>							
		<i>ouvriers de</i>			<i>personnel de cuisine de</i>				járandóságok átlaga — <i>en moyenne, quant aux ouvriers de</i>										
		I.	II.	III.	I.	II.	III.	I.	II.	III.	I.		II.	III.	összege au total	átlaga mun- kásonként <i>en moyenne par ouvrier</i>			
osztályú munkás <i>classe</i>						osztályú kony- haszemélyzet <i>classe</i>						osztályú munkás részére — <i>classe</i>							
							pengő — <i>pengős</i>			kilogramm <i>kilos</i>			pengő — <i>en pengős</i>						
Borsod	8.842	3.437	4.936	1	112	227	129	16·95	17·81	12—	202	155	100	751.849·11	89·80				
Heves	4.945	1.527	3.245	26	45	64	38	14·04	19·26	4—	191	140	150	372.935·62	77·73				
Zala	8.305	3.957	4.013	49	103	133	50	15·62	12·30	13·58	112	100	90	512.354·82	63·90				
Mindössze <i>Total général</i>	22.669	8.921	12.194	76	260	424	217	15·72	16·78	10·80	168	134	110	1.637.139 55	78·31				

gal bizonyítja azt, hogy a sommások származási helye minden más tényezőnél nagyobb hatást gyakorol bérük kialakítására. A mi viszonyaink közt a sommás-munka hajlamot, gyakorlatot és bizonyos fokú tanultságot megkívánó szakmunka, amelyre a munkavállalók vidékenként különböző képességgel rendelkeznek. A jó sommást a többiekénél nyilván drágábban kell megfizetni. Ebből egyúttal az is következik, hogy nálunk a munkásvándorlásra nemcsak a helybeli munkaalkalom hiánya és egyes vidékek túlnépesedése — az egyik oldalról —, és nemcsak az olcsóbb munkaerő — a másik oldalról — ösztönzik a munkavállalókat, illetőleg a munkaadókat, hanem az is, hogy mezőgazdaságunk nem nélkülözheti a szakmunkásokat.

Az 1941. évi gazdasági munkabérmegállapításra kötelező irányelvek megalkotása idején a vonatkozó részletkutatások még nem állottak a hatóság rendelkezésére. Így nem volt ismert az a körülmény, hogy mi a sommásszerződések átlagos időtartama. Az irányelvek 17-ik §-a csak a munkaidény alatt legalább 6 hónapra szerződötett idénymunkások legkisebb munkabérét állapította meg és így a rendezés előnyeiből a sommások 82,3%-át kihagyta. A gabonajárandóság arányát 50% búza és 50% rozsban állapította meg, ami az átszámítást igen megnehezíti, mert vidékenként más és más, de a legtöbb helyen jóval kisebb a rozsban a bérben való részesedése. Az Országos Gazdasági Munkabérmegállapító Bizottság élelmezés mellett és élelmezés nélkül külön összegekben szabta meg a sommások járandóságát. Ez a különbség mult évi majori átlagáraink alapján munkásosztályonként 26,54, 21,63, illetve 15,72 P-öt tett. Az, hogy a teljes munkabírású férfi több táplálékra szorul, mint a nő vagy gyermek, logikus. Nyilván a munkások maguk között a közösen elkészített ételekből többet is osztanak ki számára. De a szerződésekben annak, hogy a munkaadó más élelmiszerjuttatásokat biztosítana az I., II., vagy III. osztályú munkásai részére, kevés nyomára akadunk. Mi a sommások teljes élelmezésének érté-

két egységesen havi 30 P-ben állapítottuk meg és a konyhaszemélyzet költségeit külön vizsgáltuk. Ezen számítás alapján kevesebbet fizetne az a munkaadó, aki élelmezés nélkül vállalná az illetmények fedezését. Ugyanis, ha az 1941. évre megállapított legkisebb járandóságok pénzértékét az 1940-re érvényben volt adatok és a fent ismertetett elvek alapján kiszámítjuk, akkor élelmezés mellett az egyes osztályokba sorozott munkások (nem számítva a konyhaszemélyzet rájuk jutó költségét), 77,08, 67,26 és 57,44 P, élelmezés nélkül 73,62, 58,90, illetve 43,18 P értékű bért kapnak. Talán helyesebb lett volna tehát egységes bérminimum megszabása mellett dönteni, valamint a más összetétel szerint megengedett járandóságrendszer értékelési kulcsát kidolgozni és úgy megállapítani, hogy azzal bizonyos kívánatos munkabéripolitikai hatást lehessen elérni.

Érdekes volna a jelen országos adatgyűjtés alapján az egyes törvényhatóságok munkabérmegállapító bizottságainak határozatait is átvizsgálni. Feltűnő pl., hogy Pest megye a hat naponál rövidebb időre kötött megállapodás bérét, a szerződések időtartama szerint havonta növekvő és munkásosztályonként változó készpénztöbblettel terheli. Ezzel szemben, mint láttuk, a sommásbéreknek a munkaidő szerint való rendszeres emelkedésére nincs országos adatunk. Pest megyében pedig különösen a két-négy hónapos szerződések bére a legmagasabb és az fokozatosan csökken, minél hosszabb a munkaviszony.

Az irányelvekben előírt legkisebb sommásbér pénzértéke azonban végeredményben a most ismertetett 1940. évi munkabérátlag körül alakul ki. A sommások különböző osztályainak mult évi aránya szerint, élelmezés mellett 70,60, élelmezés nélkül 63,90 P-öt tesz. 1940. évi országos átlagértékünkénél az első összeg 1,41 P-vel magasabb, a másik 5,29 P-vel alacsonyabb. Az 1941. évre megkötött és eddig átvizsgált sommásszerződések azonban a hatósági bérminimumnál legtöbbször jóval magasabb értékű járandóságokat tartalmaztak.

Heller András dr.

Halálos kimenetelű balesetek 1940-ben és az adatgyűjtés kezdete óta eltelt első évtizedben.

Les accidents mortels notés en Hongrie en 1940 et pendant la décade passée depuis le commencement des enquêtes faites à ce sujet.

Résumé. D'après la statistique officielle, en 1940 il y eut en Hongrie 2.888 accidents mortels. Ce chiffre dépasse celui de chacune des années passées depuis le commencement des enquêtes faites à ce sujet; mais il comprend aussi les cas enregistrés sur les territoires récemment recouverts; sur le territoire dit de Trianon, il y eut 2.407 accidents mortels.

En jetant un coup d'oeil sur la décade passée depuis qu'on enregistrait chez nous les accidents mortels, on constate qu'entre 1930 et 1939, il y eut 22.627 accidents de cette sorte.

Sous ce rapport, les classes d'âge les plus jeunes avaient la plus grande proportion; les accidents mortels qui y eurent lieu sont arrivés, pour la plupart, à des enfants laissés sans surveillance.

Pour les autres classes d'âge, on voit baisser, à mesure que l'âge augmente, la proportion des accidents mortels, sauf la classe de plus de 60 ans, car il y a bien des accidents parmi les vieillards, et particulièrement parmi ceux qui ont leurs organes des sens ou de la locomotion affaiblis.

Proportionnellement, ce sont les accidents mortels survenus au foyer familial qui étaient les plus nombreux; cela tenait surtout aux accidents survenus à des enfants. — Pour la plupart des accidents, la mort a été causée par contusion ou par fracture d'os.

*

Az 1940. esztendő fordulópontot jelent a halálos kimenetelű balesetek statisztikájában, mert az 1939. esztendőben zárult le az adatgyűjtés első 10 esztendeje.

Ez az adatgyűjtés egyedül Magyarországon folyik. Minden kulturált államban kimutatják évről-évre a népmozgalmi adatgyűjtés keretében a halálokok között a baleset következtében történt elhalálozások számát, de nem tudunk arról, hogy egyetlen más államban is hasonló részletességű adatokat gyűjtenének a halálos kimenetelű balesetek bekövetkezésének körülményeiről. Adatgyűjtésünk megindításánál az volt a vezérgondolat, hogy ha már nem is lehet az összes balesetekre kiterjedő statisztikát rendszeresíteni, mert annak elháríthatatlan akadályai vannak, ne mulasszuk el megfigyelési körünkbe vonni közülük azt, ami statisztikailag megragadható. Az immár 10 esztendő tapasztalat azt mutatja, hogy he-

lyes és hasznos volt az elgondolásunk, mert habár a baleseteknek csupán a legeslegsúlyosabb megjelenési formáját, a halálos baleseteket állítottuk a statisztika fénykévéjének világa elé, oly sokoldalú, gazdag és felbecsülhetetlen jelentőségű tanulságokat eredményezett fáradozásunk, hogy azokat évről-évre egyre meggyőzőbb erővel volt módunkban hangsúlyozni a közfigyelem reájuk terelése érdekében.

Ha már az évenkénti eredmények alapján módunk volt határozott szabályszerűségekre rámutatni, melyek alkalmasak voltak elosztatni azt a tévhitet, hogy a balesetek a pusztá véletlen folyamányai, sokkal meggyőzőbb erővel fog hatni a 10 éves összefoglalás adataiban mutatkozó rendszeresség, mely a megdöbbentően magas arányszámaival nem csupán annak a halaszthatatlan szükségességére fog reámutatni, hogy itt immár kell valamit tenni, de azt is, hogy lehet, sőt azt is, hogy hol és mi módon lehet cselekedni a balesetek magas és egyre emelkedő számának apasztása érdekében.

Az 1930—39 között eltelt évtizedre vonatkozó beszámoló előtt bejelentjük, hogy a legutóbbi esztendőben, 1940-ben a halálos kimenetelű balesetek száma 2.888 volt. Olyan magas szám ez, amilyennel adatgyűjtésünk egyetlen esztendejében sem találkozunk. Nem jelenti azonban ez a magas szám a halálos balesetek számának ilyen nagyarányú megnövekedését, mert az 1940. évi adatokban már a megnagyobbodott országterületen történt halálos balesetek vétettek számba, a trianoni országterületen ebből mindössze 2.407 halálos baleset történt. Már az 1939. évi számadatokban mutatkozó növekedés is az országterület megnagyobbodásával áll összefüggésben, de a 10 éves összefoglalásban ez zavart nem okoz, sőt bizonyos tekintetben nivelláló szerepe van, amennyiben ellensúlyozza az adatgyűjtés első esztendejében, 1930-ban az adatgyűjtés kezdeti nehézségei következtében beállott adatszolgáltatási hiányosságokat. Az 1940. évi adatokat ezúttal nem foglaljuk külön tabellákba, hanem a 10 éves összefoglalás táblázatai alatt közöljük azokat.

Az 1930—1939 között eltelt évtizedben 22.627 magyar ember pusztult el baleset következtében. Oly hatalmas lélekszám ez, hogy egy-egy jókora város, mint pl. Vác vagy Érsekújvár egész népességét meghaladja. Már pedig ha minden évtizedben elpusztul egy jókora városnyi egyébként egészséges, életerős polgártársunk olyan halállal, mely ellen védekezni lehet és kell, ez olyan jelenség, mely megérdemli, hogy a közfigyelem reá irányíttassék.

Mikor azt mondtuk, hogy egészséges, életerős emberek válnak a halálos balesetek áldozataivá, még nem is mondtunk meg mindent, az 1. számú táblázat még azt is világosan megmutatja, hogy a nemzet legféltettebb kincsében, a legfiatalabb korosztályban vág legnagyobb rendet a baleseti halál kaszája. Hozzá kell tennünk még azt is, hogy ha az idősebb korosztályok baleseti áldozatai többé-kevésbé felelőssé tehetőek a katasztrófa bekövetkezéséért, a gyermekek baleseti haláláért nem is maguk az áldozatok, hanem bűnösen hanyag gondozóik felelősek, sőt felelősek vagyunk mindannyian, akik ezt a folyamatot tényleg nézzük. Az adatokban mutatkozó szabályszerűség kiáltó cáfolat arra, hogy a balesetek pusztá véletlenül múlnának. A halálos baleseti áldozatok minden vonatkozású adatai között évről-évre minimális ingadozással azok az arányok uralkodóak, melyek a 10 éves átlagnál vannak kimutatva. Minden évben egy negyedrészt körül mozog a 10 éven aluli baleseti áldozatok aránya és az 50%-ot is meghaladja a 30 éven aluliaké.

Előbbi években közzétett beszámolóinkban már rámutattunk az egyes korcsoportokat jellemző arányszámok alakulásának indító okaira s most megismételjük, mert a 10 éves összefoglalásban megerősítve látjuk megfigyelésünket, mely szerint a 10 éven aluliak hatalmas arányrészesedését az apró gyermekek gondozóinak bűnös hanyagsága okozza. A 10 éven aluli halálos baleseti áldozatok között ugyanis több mint háromnegyedrészt az egészen apró, 6 éven aluli, de mihelyest a gyermek fokozatosan kikerül a kétes értékű gondozás alól, rohamosan csökken az évi baleseti hányados és a 11—20 éves korúaknál már átlag 13·2%-ra száll le. A 21—30 évesek aránya a legtöbb esztendőben magasabb mint az előző 10 éves korcsoporté, átlag 14·3%. Ennek oka abban keresendő, hogy az ilyen korcsoportbeli fiatalság az első lépéseket teszi az élet küzdőterén, a gyárakban, műhelyekben, stb. leselkedő veszedelmekkel szemben még nincs kellően felvértezve és ezért pusztít közöttük a baleseti halál aránylag többet mint a következő idősebb korcsoportokban. Aránylag a legvédelettebbnek mutatkozik a 41—50 éves korúak tapasztalt, higgadt vérmérsékletű csoportja. Ezután már az előregedéssel járó korlátoltabb megfigyelő- és mozgási képesség veszi át a szerepet a baleseti áldozatok számának és arányának növelésében és ez a 60 éven felülieknél megint igen magasra emeli a baleseti hányadost.

Már ezek az adatok is megszabnak egy bizonyos irányt a balesetelhárítási küzde-

1. Halálos balesetek korcsoportok szerint 1930—1939. között és 1940-ben.

Accidents mortels par classes d'âge, entre 1930 et 1939 et en 1940.

Év <i>Années</i>	Összesen <i>Total</i>	<i>V i c t i m e s a y a n t</i>							60 éven felüli <i>plus de 60 ans</i>	Ismeretlen korú <i>un âge inconnu</i>
		10 éven aluli <i>moins de 10 ans</i>	11—20	21—30	31—40	41—50	51—60	<i>é v e s — a n s</i>		
1930	1.828	488	286	275	172	152	166	271	18	
1931	2.038	532	292	305	219	169	189	316	16	
1932	2.065	523	293	317	226	182	211	292	21	
1933	2.144	650	231	270	217	200	200	353	23	
1934	2.239	607	305	297	248	184	181	393	24	
1935	2.222	587	319	294	247	198	206	360	11	
1936	2.313	558	260	337	274	221	217	421	25	
1937	2.617	591	288	373	293	283	279	490	20	
1938	2.486	598	328	383	270	227	224	434	22	
1939	2.675	580	393	398	314	277	253	441	19	
1930—39	22.627	5.714	2.995	3.249	2.480	2.093	2.126	3.771	199	
%	100·00	25·3	13·2	14·3	11·0	9·2	9·4	16·7	0·9	
1940	2.888	621	406	407	394	322	271	443	24	
%	100·00	21·3	14·0	14·1	13·6	11·1	9·8	15·3	0·8	

lem stratégiája tekintetében. Rámutatnak, hogy a legfiatalabb korcsoport, az életkor dele körüli korcsoportok és a legidősebb korcsoport életberendezkedésének fogyatékosai más és más orvoslást igényelnek. A balesetelhárítási küzdelem taktikájára vonatkozó tájékoztatást szolgálják a további adatok, de különösen maguknak az egyes eseteknek alapos tanulmányozása, mely valósággal kézbe adja a követendő vezérfonalat.

A balesetelhárítási küzdelemben kiváló jelentősége van annak, hogy a halálos balesetek leggyakoribb színhelyeit megismerjük. A 2. számú táblázatunkban soroltuk fel azokat a helyeket, ahol a halálos balesetek leggyakrabban fordulnak elő és ez a csoportosítás újabb szabályszerűségekre mutat rá. Következésképpen minden esztendőben és természetesen a 10 esztendő átlagában is a halálos baleseteknek viszonylagosan legnagyobb hányada, az eseteknek egyharmad körüli tömege a lakóházban és közvetlen környékén történt. Szinte alig tudjuk elhinni, hogy éppen a lakóház, a biztos családi otthon, amelynek békés falai között véljük legjobban megvédve magunkat, éppen ez van leginkább teletűzdelve a halálos baleset veszedelmeivel. Talán éppen eme magafeledt bizodalomnak van is valami része az itt történő balesetek gyakoriságában. Itt történnek a lépcsőről, padlásfeljáróról, létráról, ablakból való leesések,

2. Halálos balesetek színhelye 1930—39 között és 1940-ben.

Lieux où il y eut des accidents mortels entre 1930 et 1939 et en 1940.

Év Années	Lakó- ház Maisons d'hab.	Út, országút Routes, voies	Vasuti átjáró és állomás Passages et stations de chem. de fer	Folyó-, tópart Bords de cours d'eau et de lacs	Termő- föld, erdő Terres culti- vées et forêts	Műhely, gyár, bánya Ateliers, fabriques, mines
1930	588	434	139	264	248	145
1931	728	505	83	374	210	120
1932	702	580	104	258	209	183
1933	922	496	89	286	176	130
1934	781	508	100	295	213	241
1935	605	521	105	325	251	292
1936	694	556	109	379	221	257
1937	778	622	131	438	236	342
1938	788	591	136	347	258	248
1939	726	665	187	419	301	277
1930—39	7.312	5.478	1.183	3.385	2.323	2.235
%	32·3	24·2	5·2	15·0	10·2	9·9
1940	832	634	197	456	376	266
%	28·8	22·0	6·8	15·8	13·0	9·2

a tűzhelyekből kipattanó szikrák következtében való megégések, a leforrázások, forróvizes edényekbe való esések. Az otthon biztonságának — amint látjuk, eléggé ingatag alapon álló — érzete cselekedeteinkbe, magatartásunkba valami indokolatlan felületességet visz be, mely azután keservesen megbosszulja magát. Az otthonban, a lakóházban előfordult halálos balesetek eme megdöböntően magas aránya azonban erősen túlnyomó részben nem is a magunkkal szemben való nemtörődömség, hanem a gondjainkra bízott apróságok életére és épiségére való ügyelet bűnösen hanyag ellátásának rovására irandó, mert mint már azt több ízben kimutattuk évi beszámolóink során, az otthoni balesetek túlnyomó többségében a magával tehetetlen kisgyermek az áldozat és azért olyan magas az otthoni balesetek hányadosa, mert a gyermekbalesetek hányadosa is magas. Az otthoni békés biztonságérzet értékének alábbszállítására és ennek folytán a fokozottabb gondosság, éberség fejlesztésére itt nagy szolgálásokat tehet a rendszeres és szakadatlan felvilágosító munka, mely szóban, írásban, képművelésben feltárja az otthon baleseti veszedelmeit és megtanít rá, hogyan védekezhetünk ellenük legsikeresebben.

A közlekedés tereit már közismerten veszedelmes helyeknek tudjuk és valóban ezeken a helyeken következik be évente a baleseteknek másik — bár az előzőnél rendszerint kisebb — harmada. A közlekedés területein, éppen mert veszedelmesnek ismerjük azokat, fokozottab figyelemmel járunk-kelekünk és ennek a járás-keelésnek már kialakult szigorú szabályai is vannak, mégis igen magas eme területeken a baleseti hányados. Itt más módokat kell ki- és elszelni a balesetek számának csökkentése érdekében, bár megemlítjük, hogy a szülői gondatlanság átka erre a térre is átsap, mert az országutak halálos áldozatai között elég szép számmal vannak a minden felügyelet nélkül az utcákon futkosó, játszódozó apróságok. Igen magas még a halálos balesetek aránya a vizeken és partokon. Nem a rendszeres vízi közlekedéssel foglalkozókból kerül ki azonban az áldozatok tekintélyes száma, hanem az élvezetből csónakázgatók, de leginkább a minden elővigyázati figyelmet elhanyagoló fürdőzők sorából. Az ezer és ezer kilométer hosszúságra kiterjedő folyam- és tópartjainkon nem lehet ennek csendőrök felállításával gátat vetni, de ha az iskolákban nagyobb

súlyt helyeznének különösen nyár elején az ilyen érdekű felvilágosító előadásokra, talán sok fiatal életet lehetne ezzel is megmenteni. Csodálatosnak látszik, de úgy van, hogy a munkahelyek: a termőföld és erdő, valamint a műhelyek, gyárak és bányák követelik aránylag a legkevesebb halálos baleseti áldozatot. A termőföldön székérről való leesések, kazalról való leesések, gázolások, lórúgás, bikaökklés, kaszába, villába való belebotlás és más efféle, az erdőn különösen a fadöntés munkálatainál elmulasztott óvintézkedések okozzák a baleseteket. A műhelyekben, gyárakban, bányákban a szerszámok és gépek, a bányákban különösen az omlások rejtenek magukban veszedelmeket. Annak a magyarázatát, hogy az ezernyi veszedelmekkel teletüzdelt munkahelyeken aránylag mégis kevesebb halálos baleset fordul elő, mint az előbb tárgyalt színhelyeken, abban kereshetjük, hogy éppen mert oly közismerten veszedelmes helyeknek bizonyultak, az óvó rendszabályok, balesetelhárítási intézkedések és felszerelések e téren már meglehetősen kifejlettek, továbbá az a népréteg, mely ezeken a helyeken foglalatosskodik, túlnyomórészt a higgadtabb, elővigyázatosabb, baleseti veszedelmekkel szemben felvértezettebb középkorú korosztályokból kerül ki.

A betegségek is meggyötrik az emberi testet-lelket, mielőtt beállana a megváltó halál, de a balesetek előidézte sérülések a legborzalmasabbak közé tartoznak. A balesetek következtében beállott halált az eseteknek közel a felében a test összemorzsolódása előzte meg. A törés, roncsolás, zúzódás és az ilyenek folytán keletkezett belső elvérzés szám szerint is, aránylag is legtöbb a halálos baleseti sérülések nemei között. A sérülési nemek kisebbik fele a fulladás, égés-forrázás és mérgezés között oszlik meg, de ezek között erősen túlnyomó a fulladás, melyben nem csupán a vízbefulladás, hanem más okból beállott fulladások, mint pl. kisgyermek párnába fulladása, a gégebe került idegen test stb. okozta fulladások is foglaltatnak. Minden sérülési nem között, de kivált az égés-forrázásnál nagy számban szerepelnek az apró gyermekek. Ők azok, akik a szoba vagy konyha padlójára gondatlanul hűlni kitett forróvízes edényekbe beleesnek, akik a tűzhely közelében felügyelet nélkül játszadozva, a forró folyadékokkal telt fazekakat magukra rántják, akiknek ruhácskái a tűzhelyből kipattant szikráktól lángot vetnek. A mérgezések kí-

3. Halálos balesetek sérülési nemei 1930—39 között és 1940-ben

Lésions causées par les accidents mortels entre 1930 et 1939 et en 1940.

Év Années	Törés, roncsolás, belső elvérzés Fractures, contusions, hémorragie interne	Fulladás Asphyxie	Égés, forrázás Brûlure, ébouillantage	Mérgezés Empoisonnement
1930	833	419	191	152
1931	907	523	246	127
1932	890	493	247	126
1933	888	494	271	173
1934	1.051	501	216	181
1935	1.088	433	278	129
1936	1.183	529	224	150
1937	1.327	622	242	215
1938	1.248	530	242	220
1939	1.441	559	253	138
1930—39	10.856	5.103	2.410	1.611
%	48·0	22·7	10·6	7·1
1940	1.432	657	262	174
%	49·6	22·8	9·1	0·6

nos halálnemében is a gyermekeké a nagyobb rész, akik között a könnyelműen előttük hozzáférhető helyre rakott marólúgos csészék és a cukorhoz hasonló szilárd marólúg végez nagy — és csodálatos módon még a marólúg használatának eltiltása utáni időben is — pusztítást.

A balesetelhárítás érdekében kifejtendő küzdelem leghatékonyabb fegyvereit a balesetek okainak részletes, alapos és szakadatlan tanulmányozása adja leginkább kézbe. Nehéz feladat ez, mert nem egykönnyen lehet a balesetet előidéző helyzetek és cselekmények szövevényéből a legfőbb okot kibogozni és az analóg eseteket csoportosítani. Ez már egymaga külön stúdiumot igényel. Ehelyütt nem is kíséreljük meg a mélyreható vizsgálatot, melyre a halálos baleseti 10 éves anyag bőséges alkalmat nyújt a kutatónak, csupán a leggyakoribb és évente következetesen megismétlődő arányokban előforduló okcsoportok közül mutatunk be itt néhányat tájékoztatásul a 4. sz. táblánkon.

Már ebből a hézagos összeállításból is megdöbbentő arányaival emelkedik ki azoknak a szerencsétleneknek a serege, akik természetes gondozóik, szülőik bűnös felületessége miatt szállottak korán sírba. Hiszen a 10 év alatt ilyen okokból elhalálozott gyermekek száma egy egész városkának, pl. Felsőbányának a teljes lélekszámát megüti. Azt is meg kell itt gondolnunk, hogy éppen ezek a balesetek azok, melyeket az

4. Halálos kimenetelű balesetek okai 1930—39 között és 1940-ben.

Causes des accidents mortels entre 1930 et 1939 et en 1940.

Év <i>Années</i>	Szülők gondatlansága <i>Négligence de parents</i>	Veszélyes helyen való fürdés <i>Baignade en des endroits dangereux</i>	Gyors hajtás, szabálytalan előzés <i>Conduite rapide de voitures ou dépassement irrégul.</i>	Ittasság <i>Ivresse</i>	Állatok megvadulása <i>Animaux emballés</i>	Síkos, olajos, rosszul világított út <i>Voie glissante, huileuse ou mal éclairée</i>	Munkahelyen előírások be nem tartása <i>Non-observation du règlement en des lieux de travail</i>	Járművekre fel-leugrás <i>Saut dans un (ou d'un) véhicule</i>
1930	326	162	110	114	120	29	59	26
1931	352	131	50	169	85	62	50	31
1932	377	167	115	175	118	53	115	21
1933	472	130	120	126	150	26	81	30
1934	433	147	119	88	120	40	118	37
1935	400	169	132	86	84	50	74	33
1936	406	232	148	93	100	64	54	40
1937	457	257	193	157	107	193	63	41
1938	460	227	187	146	106	278	154	48
1939	439	263	240	138	146	176	163	175
1930—39	4.122	1.885	1.414	1.292	1.136	971	931	482
0/0	18.2	8.3	6.2	5.7	5.0	4.3	4.1	2.1
1940	472	242	223	154	121	207	193	124
0/0	16.3	8.4	7.7	5.3	4.2	7.2	6.7	4.3

elsőtől az utolsóig mind-mind el lehetett volna kerülni minden különösebb baleset-elhárító berendezés nélkül, csupán a gondozói feladat kötelességszerű betartásával. Ha a halálos kimenetelű balesetek számát jelentékeny mértékben akarjuk a jövőben apasztani, itt lehet és itt kell kifejteni a legnagyobb erőfeszítést, mert a felvilágosító munka itt feltétlenül meghozná a gyümölcsét. Némileg összefügg ezzel a szintén igen magas arányt feltüntető baleseti okozat: a veszélyes helyen való fürdőzés is. Az ilyen balesetek ellen is már a szülői házban, majd pedig az iskolákban kifejtendő felvilágosító munkával lehet legsikeresebben küzdeni. A közlekedés területein kétféle okból ered az aránylag igen sok halálos baleset. Az egyik a közlekedő személyek helytelen magatartásából származik, mint pl. a gyors hajtás, szabálytalan előzés, járművekről való le- és azokra felugrás; a másik ok magának a közlekedési területnek hibái és hiányaiból adódik mint pl. síkos, gondozatlan, rosszul világított stb. úttest. Itt tehát a hibák és hiányok megszüntetése, de egyben az ilyen helyeken közlekedni kényszerült személyeket nagyobb óvatosságra serkentő propaganda fog eredménynyel járni. Az ittasság is igen sok halálos balesetnek volt okozója és e balesetek között nagyszámban szintén a közlekedési területeken történt balesetek dominálnak.

Itt már csak a fokozottabb szigorúság használható a részegen hajtó és országutakon a szesztől szundikáló kocsisok és sofőrök garázdálkodása ellen. Az állatok körüli foglalatosságok közben is valami nincsen egészen rendjén, mert igen sok az állatok által okozott halálos baleset. Annak talán nem is az állatok az okai, hanem az, hogy az állatok körül foglalatosskodik között sokan nem tudnak az állatokkal megfelelő módon bánni. A műhelyekben, gyárakban stb., vagyis az ipari és bányamunkahelyeken előfordult halálos balesetek nagyrésze a tapasztalatok alapján kialakult óvintézkedések és előírások be nem tartásának, tehát a munkások fegyelmezetlenségének rovására írhatók.

A halálos balesetek több mint a feléről soroltuk itt elő az okokat, helyesebben okcsoportokat tájkoztatásul, mert hiszen — mint mondtuk — a balesetek okainak kutatása az összes balesetekre vonatkozóan külön tanulmányt igényel, mely beszámolóknak keretébe nem illeszhető be.

Szeretnők hinni, hogy már eme tájékoztató adatok is elégségesek lesznek arra, hogy a közfigyelem erre a kérdésre rátérődjék és ha a statisztikus a jövő esztendőben a halálos balesetek számának apadásáról fog beszámolhatni, azzal a jóleső érzéssel fogja tenni, hogy nem végzett hiábavaló munkát.

Mozolovszky Sándor dr.

Munkaviszályok 1939-ben és 1940-ben.

Conflits du travail en 1939 et 1940 en Hongrie.

Résumé. En 1938, il y eut bien moins de conflits du travail que pendant l'année d'avant. Mais 1939 et 1940 ont vu des conflits du travail égalant et, quelquefois, dépassant en intensité même ceux de 1937. (Sur les grèves de 1939, les principaux renseignements ont été publiés dans l'Annuaire Statistique Hongrois relatif à la même année.)

En 1940 (contrairement aux années précédentes où les conflits du travail de Budapest et de ses environs dépassaient fort, en nombre et en

ampleur, ceux du reste du pays), plus des quatre cinquièmes des grèves eurent lieu en province.

En 1940, à Budapest, il y eut une seule grève qui, éclatée en avril dans l'industrie du bâtiment, n'a duré que 2 jours.

*

Az 1933. évi mélyponttól a munkaviszályoknak 1937-ig tartó fokozatos kiterjedése után 1938-ban beállott hirtelen elcsöndesülés teljesen elszigetelt jelenség, mert az 1939.

A munkaviszályok 1940-ben. (Főbb adatok.) —

A munkaviszály neve, foglalkozási ágak, fő- és alcsoportok; területi megoszlás	A munkaviszályok száma Nombre des conflits du travail	A munkaviszály által érintett — Nombre des		A munkaviszály tartama alatt Pendant les conflits du travail, combien			Az összes szünetelő az al- kalmazottak %-ában Ouvriers ayant cessé le travail par rapport à l'ensemble des ouvriers, %
		ipartelepek établisse- ments industr.	ipartelepe- ken alkal- mazott munkások ouvriers em- ployés par les établisse- ments industr.	a sztrájkoló de grévistes?	a kénytelenségéből nem dolgozó d'ouvriers ont cessé, malgré eux, le travail?	az összes szüne- telő d'ouvriers ont cessé le travail?	
		száma — touchés par les conflits du travail		munkások száma — nombres abs.			
Sztrájkok összesen 1939-ben	53	257	36.040	24.241	2.070	26.311	73·0
Sztrájkok 1940-ben.							
Sz. bányászat	16	36	31 219	23.838	496	24.334	78·0
Egyéb nem nemes fémek bányá- szata	1	1	934	804	—	804	86·0
Együtt	17	37	32.153	24.642	496	25 138	78·3
Ipar							
I. Vas- és fémipar	1	1	66	30	—	30	45·5
II. Gépgyártás, villamossági ipar	2	2	1.306	1.120	—	1.120	85·9
III. Kő-, föld stb. ipar	6	6	1.301	1.214	—	1.214	93·3
IV. Fa- és csontipar	2	25	836	641	—	641	76·6
VII. Ruházati ipar	2	2	73	73	—	73	100·0
IX. Élelmezési ipar	1	1	203	40	—	40	19·7
X. Vegyészeti ipar	2	2	96	83	—	83	86·5
XI. Építőipar	2	135	5.025	3.137	981	4.118	82·0
Együtt	18	174	8.906	6.338	981	7.319	82·2
Mindössze	35	211	41.059	30.980	1.477	32.457	79·1
Terület							
Budapest szfőv. számszerint	4	136	5.158	3.163	973	4.136	80·2
" " %	11·4	64·5	12·5	10·2	65·9	12·7	—
Budapestet körny. közs. számsz.	1	24	806	611	—	611	75·8
" " %	2·9	11·4	2·0	2·0	—	1·9	—
Vidék számszerint	30	51	35.095	27.206	504	27.710	79·0
" " %	85·7	24·1	85·5	87·8	34·1	85·4	—

évi munkaviszályok valamivel még nagyobb belső intenzitásúak voltak, mint az egy évvel előbbieik. Szembeszökő különbség csak annyiban mutatkozik, hogy míg a területi csoportosítás adatainál az előbbi esztendőben rendszeresen a főváros és környéke járt elől a munkaviszályok száma és arányai tekintetében, addig 1940-ben a fővárosi és fővároskörnyéki sztrájkok mind számszerint, mind pedig arányaikat tekintve, messze a vidéki sztrájkok mögött sorakoznak. Ha egy kicsit még jobban az adatok mögé pillantunk, még inkább kibontakoznak ennek az esztendőnek a munkaviszályok szempontjából való kivételes viszonyai. Budapesten ugyanis a március hóban történt jelentéktelen méretű 2 ruházati ipari sztrájktól (73 sztrájkoló) eltekintve, az egész esztendőben

a nyugodt munkamenetet csupán az áprilisban kitört és mindössze 2 napig tartott építőipari sztrájk zavarta meg jelentősebben (3.050 sztrájkolóval). A vidéken pedig zavartalanul folyt a munka október közepéig, amikor a nagyméretű bányászsztrájk és azzal szoros kapcsolatban néhány csatlakozó iparág munkaviszályai bontották meg néhány hétre a békés munkát. Az 1940. évi munkaviszályok elég jelentékeny méreteket feltüntető főbb adatai tehát tulajdonképpen csupán eme két és főleg utóbbi sztrájkulám méreteit tükrözik, mert egyébként az esztendő Budapesten és a főváros környékén az április, vidéken az október második és november első felét kivéve, igen nyugodtan telt el.

M. S. dr.

Lakóházépítkezések 1940-ben.

La construction de maisons d'habitation en Hongrie en 1940.

Résumé. *Pour la construction de maisons d'habitation, on a constaté une nouvelle régression en 1940. Il en a été ainsi tant dans les communes que dans les villes départementales ou autonomes. Toutefois, dans les villes autonomes, le nombre des logements et pièces construits a dépassé sensiblement celui de l'année, d'avant.*

A Budapest, la construction accusait une forte progression. On y bâtissait surtout de grandes maisons, avec beaucoup de logements.

*

Mult évi beszámolónkban¹⁾ kitértünk a lakóházépítkezési tevékenység 1930—39 között eltelt évtizede alatt jelentkező eredményeinek ismertetésére is és megállapítottuk, hogy 1930-tól 1933-ig rohamosan csökkent az építkezési tevékenység. Az 1933. évi mélypontot követő években 1937-ig fokozatos, de mérsékelt emelkedés volt tapasztalható, innen kezdve ismét hanyatlott az építkezési tevékenység és a második mélypontot az évtized végén 1939-ben érte el. Az egész évtized alatt a lakóházak, lakások és lakószobák tiszta szaporulatát jelző vonalak többé-kevésbé párhuzamosan haladtak, mindössze annyi különbséggel, hogy egyes években a lakások vagy a lakószobák szaporulata vala-

mivel a lakóházaké fölött alakult. Az 1940. esztendőben az eddigtől lényegesen eltérő sajátságos helyzet állott elő. Nevezetesen 1940-ben a lakóházak tiszta szaporulatát jelző adat még mélyebbre száll alá és nem csak az 1939. évi, hanem a még alacsonyabb 1933. évi mélypont alá süllyed, ezzel szemben a lakások és lakószobák számának szaporulata elég jelentékeny emelkedő irányzatot vesz. Az 1940. évi eredmények ugyanis azt mutatják, hogy a lakóházak tiszta szaporulata 11.307 (1939-ben 13.718), a lakásoké 16.083 (1939-ben 15.933) és a lakószobáké 23.933 (1939-ben 23.837). Ennek a sajátságos jelenségnek nyitjára azonnal rájövünk, ha táblázatunkon területi tagolás szerint külön figyeljük meg az építkezési eredményeket. Táblázatunk adatai azt mutatják, hogy a községekben az építkezési tevékenység 1940-ben is tovább hanyatlott, majdnem ugyanilyen mérvű hanyatlás tapasztalható a megyei városokban is. A törvényhatósági városokban (Budapest nélkül) a lakóházak szaporulata szintén alábbszállott, de a lakások és lakószobák szaporulata már valamivel magasabb, mint a mult évi. A legélesebb ellentét azonban a fővárosban jelentkezik, ahol a lakóházak szaporulata is magasabb már, mint 1939-ben, de a lakások és lakószobák szaporulata messzemenően meghaladja az előző évit. Azt jelentik ezek az adatok, hogy a községek és megyei városok lakóház-

¹⁾ Magyar Statisztikai Szemle, 1940. évi 6. szám 473. oldal.

évi munkaviszályok valamivel még nagyobb belső intenzitásúak voltak, mint az egy évvel előbbieik. Szembeszökő különbség csak annyiban mutatkozik, hogy míg a területi csoportosítás adatainál az előbbi esztendőben rendszeresen a főváros és környéke járt elől a munkaviszályok száma és arányai tekintetében, addig 1940-ben a fővárosi és fővároskörnyéki sztrájkok mind számszerint, mind pedig arányaikat tekintve, messze a vidéki sztrájkok mögött sorakoznak. Ha egy kicsit még jobban az adatok mögé pillantunk, még inkább kibontakoznak ennek az esztendőnek a munkaviszályok szempontjából való kivételes viszonyai. Budapesten ugyanis a március hóban történt jelentéktelen méretű 2 ruházati ipari sztrájktól (73 sztrájkoló) eltekintve, az egész esztendőben

a nyugodt munkamenetet csupán az áprilisban kitört és mindössze 2 napig tartott építőipari sztrájk zavarta meg jelentősebben (3.050 sztrájkolóval). A vidéken pedig zavartalanul folyt a munka október közepéig, amikor a nagyméretű bányászsztrájk és azzal szoros kapcsolatban néhány csatlakozó iparág munkaviszályai bontották meg néhány hétre a békés munkát. Az 1940. évi munkaviszályok elég jelentékeny méreteket feltüntető főbb adatai tehát tulajdonképpen csupán eme két és főleg utóbbi sztrájkulám méreteit tükrözik, mert egyébként az esztendő Budapesten és a főváros környékén az április, vidéken az október második és november első felét kivéve, igen nyugodtan telt el.

M. S. dr.

Lakóházépítkezések 1940-ben.

La construction de maisons d'habitation en Hongrie en 1940.

Résumé. *Pour la construction de maisons d'habitation, on a constaté une nouvelle régression en 1940. Il en a été ainsi tant dans les communes que dans les villes départementales ou autonomes. Toutefois, dans les villes autonomes, le nombre des logements et pièces construits a dépassé sensiblement celui de l'année, d'avant.*

A Budapest, la construction accusait une forte progression. On y bâtissait surtout de grandes maisons, avec beaucoup de logements.

*

Mult évi beszámolónkban¹⁾ kitértünk a lakóházépítkezési tevékenység 1930—39 között eltelt évtizede alatt jelentkező eredményeinek ismertetésére is és megállapítottuk, hogy 1930-tól 1933-ig rohamosan csökkent az építkezési tevékenység. Az 1933. évi mélypontot követő években 1937-ig fokozatos, de mérsékelt emelkedés volt tapasztalható, innen kezdve ismét hanyatlott az építkezési tevékenység és a második mélypontot az évtized végén 1939-ben érte el. Az egész évtized alatt a lakóházak, lakások és lakószobák tiszta szaporulatát jelző vonalak többé-kevésbé párhuzamosan haladtak, mindössze annyi különbséggel, hogy egyes években a lakások vagy a lakószobák szaporulata vala-

mivel a lakóházaké fölött alakult. Az 1940. esztendőben az eddigtől lényegesen eltérő sajátságos helyzet állott elő. Nevezetesen 1940-ben a lakóházak tiszta szaporulatát jelző adat még mélyebbre száll alá és nem csak az 1939. évi, hanem a még alacsonyabb 1933. évi mélypont alá süllyed, ezzel szemben a lakások és lakószobák számának szaporulata elég jelentékeny emelkedő irányzatot vesz. Az 1940. évi eredmények ugyanis azt mutatják, hogy a lakóházak tiszta szaporulata 11.307 (1939-ben 13.718), a lakásoké 16.083 (1939-ben 15.933) és a lakószobáké 23.933 (1939-ben 23.837). Ennek a sajátságos jelenségnek nyitjára azonnal rájövünk, ha táblázatunkon területi tagolás szerint külön figyeljük meg az építkezési eredményeket. Táblázatunk adatai azt mutatják, hogy a községekben az építkezési tevékenység 1940-ben is tovább hanyatlott, majdnem ugyanilyen mérvű hanyatlás tapasztalható a megyei városokban is. A törvényhatósági városokban (Budapest nélkül) a lakóházak szaporulata szintén alábbszállott, de a lakások és lakószobák szaporulata már valamivel magasabb, mint a mult évi. A legélesebb ellentét azonban a fővárosban jelentkezik, ahol a lakóházak szaporulata is magasabb már, mint 1939-ben, de a lakások és lakószobák szaporulata messzemenően meghaladja az előző évit. Azt jelentik ezek az adatok, hogy a községek és megyei városok lakóház-

¹⁾ Magyar Statisztikai Szemle, 1940. évi 6. szám 473. oldal.

Új építkezések és a tiszta szaporulat 1940-ben.

Construction et accroissement net en 1940.

Terület — Territoire	Új építkezés folytán keletkezett						Lakóházak Maisons d'hab.	Lakások Logements	Lakószobák Pièces			
	lakóházak Nouvelles mai- sons d'hab. construites en		lakások Nouveaux logements construits en		lakószobák Nouvelles pièces construites en		tiszta szaporulata — accroissement net					
	1939	1940	1939	1940	1939	1940	1939	1940	1939	1940	1939	1940
Budapest szföv. — La capitale	628	748	2.648	4.252	4.237	6.444	500	668	1.928	4.138	2.940	6.079
Baja	32	13	32	14	51	22	30	13	33	14	59	27
Debrecen	61	45	80	51	143	76	59	44	77	54	125	76
Győr	38	62	45	133	64	187	42	55	51	121	78	185
Hódmezővásárhely	92	36	92	41	184	65	85	(—) 12	85	(—) 20	181	(—) 3
Kassa	2	12	4	18	4	31	1	11	(—) 1	17	(—) 15	20
Kecskemét	9	16	12	22	18	51	10	16	14	26	24	63
Komárom	26	10	34	13	63	22	22	9	19	12	42	22
Miskolc	46	73	72	119	126	173	26	48	58	133	118	217
Pécs	220	119	275	243	392	422	211	108	254	224	391	399
Sopron	31	29	51	64	75	124	30	28	39	62	61	129
Szeged	99	144	151	194	235	299	99	137	151	181	235	282
Székesfehérvár . .	93	209	102	281	149	411	92	204	102	301	150	472
Ungvár	29	3	42	3	83	5	28	(—) 1	45	(—) 3	87	(—) 5
Törvényhat. j. vár. Budapest nélkül — Les villes autono- mes sans Budapest	778	771	992	1.196	1.587	1.888	735	660	927	1.122	1.536	1.884
Törvényhat. jogú város összesen — Ensemble des villes autonomes	1.406	1.519	3.640	5.448	5.824	8.332	1.235	1.328	2.855	5.260	4.476	7.963
Megyei városok — Villes départemen- tales	2.057	1.930	2.360	2.295	3.634	3.502	1.868	1.627	2.238	2.106	3.576	3.338
Városok összesen — Ensemble des villes	3.463	3.449	6.000	7.743	9.458	11.834	3.103	2.955	5.093	7.366	8.052	11.301
Községek — Com- munes	11.952	11.667	12.091	11.976	17.115	16.411	10.615	8.352	10.840	8.717	15.785	12.637
Mindössze — Total général	15.415	15.116	18.091	19.719	26.573	28.245	13.718	11.307	15.933	16.083	23.837	23.933

építkezési tevékenységében tapasztalt folytatólagos hanyatlással szemben a törvényhatósági jogú városokban a lakóházépítkezéseknek mérsékelt, a fővárosban pedig erőteljes fellendülése tört utat, mely nem annyira a házak számának megsokasodásában, hanem a nagyméretű, többlakásos házak építésében jelentkezik.

Az építkezés fellendülése a törvényhatósági jogú városokban nem volt általános, legnagyobb

volt Székesfehérvárott, Miskolcon, Sopronban és Győrött, de több törvényhatósági jogú városban stagnált, sőt csökkent az építkezési tevékenység, kivált Hódmezővásárhelyen, Ungváron, Baján, Komáromban. Hódmezővásárhelyen és Ungváron 1940-ben több ház szűnt meg, mint amennyi épült és így még meg is fogyott a házak, lakások és lakószobák száma.

M. S. dr.

Az ipar telephelyválasztása és az észszerűség elve.¹⁾

Le choix de l'emplacement des établissements industriels et le principe de rationalité.¹⁾

Résumé. En choisissant l'emplacement d'un établissement industriel, il convient d'examiner scrupuleusement quelle région du pays s'y prêterait le mieux. Généralement on résout le problème soit en faisant des calculs préliminaires basés sur des principes rationnels, soit en négligeant complètement les interdépendances économiques.

Les complications du problème ont été éclaircies d'abord par Thünen, puis par Alfred Weber. Les recherches de Sombart, Ritschl, Marshall et Wagemann y ont apporté ensuite d'utiles compléments.

Lorsque le choix de l'emplacement d'un établissement industriel est guidé par des considérations et des calculs exacts, trois cas sont encore à distinguer suivant la personne chargée de la solution du problème. Dans le premier cas, les entreprises arrêtent leur choix en s'inspirant uniquement de leurs intérêts; dans le deuxième cas, c'est l'État qui dicte le choix, notamment si l'activité économique est placée sous les auspices du socialisme d'État; dans le troisième cas, les entreprises industrielles cherchent elles-mêmes le lieu où elles désirent s'établir, mais en se soumettant aux directives de l'État.

Nous voyons les résultats grandioses de la création d'agglomérations par les entreprises industrielles en Amérique où, par exemple, les villes de Saltaire et de Pullmann City doivent leur existence à l'initiative privée. L'Europe aussi offre des exemples nombreux; nous n'avons qu'à citer Siemens-Stadt ou les localités entourant les usines Bata. La politique de colonisation des entreprises industrielles est illustrée d'une façon intéressante par l'industrie textile qui se déplace du Nord au Sud et par l'industrie des chaussures qui se déplace de l'Ouest à l'Est sur le territoire des États-Unis d'Amérique.

Il va sans dire que la solution la plus simple de la question de l'emplacement est celle qu'un régime de socialisme d'État peut se permettre, comme, par exemple, en Union soviétique où toute une série de villes (Magnitogorsk, Dnyepropetrovsk etc.) sont nées sur une parole de commandement. D'une façon générale, on peut observer que le

rythme du progrès est bien plus lent dans les provinces de l'Union à vieil industrialisme qu'en Sibérie orientale, en Transcaucasie ou dans les provinces de l'Asie centrale.

Le problème est autrement compliqué dans les pays à institutions démocratiques où l'État n'est pas maître absolu. L'Angleterre offre à cet égard un exemple instructif. Dans certaines régions industrielles, appelées „special areas“ (partie sud du Pays de Galles, partie ouest de Cumberland, quelques districts écossais), on a remarqué un ralentissement d'activité; en revanche, Londres et l'Angleterre du Sud agissaient comme des aimants. Le gouvernement ne pouvait pas assister impassible à ce déplacement du centre de gravité industriel et il faisait appel à l'initiative privée pour enrayer le mouvement. Des combinaisons de crédit furent mises sur pied, l'administration fiscale consentit des dégrèvements, et ceux qui s'engageaient à donner un nouvel élan à l'industrie dans les régions dépeuplées reçurent des bâtiments d'usine en location.

La politique économique de la Hongrie connaît naturellement, elle aussi, les problèmes que soulève le choix de l'emplacement des établissements industriels. Le principal de ces problèmes est celui de la décentralisation: il faut trouver le moyen de décongestionner la banlieue de Budapest où les usines se sont groupées en trop grand nombre pour certaines raisons d'ordre historique et aussi comme conséquence du démembrement du pays par le traité de Trianon, afin que les villes de province se peuplent peu à peu d'entreprises industrielles.

Dans un grand nombre de cas, si on installe une usine en province, il y a pour cela des raisons économiques; tel est, en particulier, le cas des établissements d'industrie agricole (transformation du lin et du chanvre, fabrication de conserves, etc.). En général, le choix d'une localité de province a l'avantage d'imposer à l'entreprise une charge moins lourde sous forme de rente foncière; de plus, des considérations d'ordre militaire, social, nationale et sanitaire militent également en faveur d'un tel choix.

Pour juger sainement la situation de l'industrie concentrée dans la capitale et celle de l'industrie décentralisée, il convient d'analyser avant tout les deux facteurs essentiels qui dictent le choix de l'emplacement: les frais de transport et les salaires. Il n'est pas douteux que beaucoup d'entreprises installées en province sont désavantagées vis-à-vis

¹⁾ A Magyar Statisztikai Társaságban 1941 május 13-án tartott székfoglaló előadás. Német nyelven megjelenik a Journal de la Société Hongroise de Statistique 1941. 1—2. számában. — Discours de réception prononcé le 13 mai 1941 à la Société Hongroise de Statistique. Il sera publié en allemand dans le no 1—2 de 1941, du Journal de ladite Société.

de leurs concurrentes installées dans la capitale au point de vue des frais de transport. En revanche, la province marque un avantage certain au point de vue des salaires réels. Notons que les salaires minima dont la fixation se généralise de plus en plus depuis quelques années présentent une différence de niveau d'environ 15% quand on compare Budapest aux villes de province. La charge des contributions publiques pèse assez lourd en province. Tandis que le taux de l'impôt additionnel a été en 1936 de 50% à Budapest, il y a de grandes villes de province où il s'élevait à 95%.

Le prix de l'électricité, de l'eau, du gaz est souvent un facteur désavantageant l'industrie de province. On peut, dans une certaine mesure, compenser cet inconvénient en n'admettant aux adjudications que les entrepreneurs de régions déterminées. En ce qui concerne le crédit et la banque, un établissement industriel, pour avoir son siège en province, n'a pas à souffrir d'inconvénients particuliers, sauf s'il s'agit pour lui de poursuivre des négociations avec des organismes de crédit ou de commerce installés à Budapest.

Pour mener à bonne fin ses projets de décentralisation, le gouvernement dispose de l'arme puissante des tarifs de chemin de fer et de navigation. Il peut en outre activer la décentralisation par les mesures de faveur que l'État est en droit de consentir par application de la loi sur le développement de l'industrie. Les collectivités autonomes possèdent également des moyens pour favoriser la décentralisation industrielle; elles ont à appliquer une politique fiscale appropriée et à suivre en matière d'entreprises publiques une ligne de conduite encourageant les entreprises à s'établir sur leur territoire. Mais la société et l'initiative privée peuvent également jouer un beau rôle; il dépend d'elles de former la génération ouvrière de l'avenir et de rendre les agglomérations industrielles de la province salubres et attrayantes.

Tout en reconnaissant l'importance de la décentralisation industrielle, on aurait tort de s'adonner en Hongrie à des espoirs illimités. Le développement de l'industrie hongroise est, dans beaucoup de domaines, une chose accomplie. Celui qui fonde une nouvelle entreprise a souvent les mains liées. Il arrive qu'on trouve avantage à adjoindre à une entreprise existante une branche d'activité nouvelle au lieu de créer une entreprise de toutes pièces.

On ne peut pas raisonnablement envisager le transfert en masse des usines. Seul un État possédant des capitaux en excès a les moyens de se permettre pareille opération. Il faut travailler à la décentralisation, mais avec mesure et prudence. Sacrifier les intérêts de l'industrie existante serait impardonnable; nos efforts doivent tendre à améliorer la distribution des établissements industriels par les voies de l'évolution inspirée du bon sens.

Des conclusions intéressantes se dégagent de la comparaison de l'industrie de Grand-Budapest avec celle du reste du pays. On voit que pendant les années 1921 à 1925, l'industrie manufacturière a fait en province des progrès plus rapides qu'à Budapest, banlieue comprise, et cela, en tenant compte tant du nombre des établissements que de l'effectif ouvrier ou de la valeur de la production. Au contraire, depuis 1932, le développement se caractérise par un rythme plus vif à Grand-Budapest. Il n'est pas sans intérêt de noter qu'à partir de l'année 1925, la production des usines de Grand-Budapest dépasse celle des usines de tout le reste du pays.

Nous sommes fermement convaincu que si nous réussissons à l'avenir à élargir le rôle des principes rationnels dans le choix de l'emplacement des établissements industriels, nous aurons rendu grand service à l'évolution industrielle du pays.

*

Vázlat.

1. A probléma más és más háziipari, kézműipari és kapitalista ipari vállalkozás esetében.

2. Öntudatos és számszerű munkálatokkal előkészített, racionális elveken felépülő ipari telepítés problémája.

a) Elméleti megfontolások különös tekintettel Weber Alfréd, Sombart, Ritschl, Marshall és Wagemann munkásságára.

b) Szállítási költségek és a magyar ipari telepítés.

c) Munkaköltségek és a magyar ipari telepítés.

d) Vállalkozók telepítési akciója (Pullman-city, Siemens-Stadt, Bata ipartelepei) és az amerikai pamutipar délfelé való vándorlása.

e) A Szovjetunió ipari telepítési politikája.

f) Anglia ipari telepítési problémái („Special areas“).

g) A magyar ipari telepítés fontos kérdései (decentralizáció stb.).

3. Öntudatlan és tudatos ipari települési törekvések együttes szemlélete. Közvetett következtetések levonása a városiasodás és a belső vándorlások problémájával kapcsolatos jelenségekből. A magyar ipari statisztika adatainak vizsgálata a települési probléma szemszögéből.

„Un phénomène social est absolument inexplicable s'il est isolé de son milieu. Toute la science sociale repose sur cette loi.“

Demolins.

Az iparvállalat alapításának sokrétű problémái közül egyik leglényegesebb a telephely megválasztásának kérdése. E probléma nem helyes megoldása a vállalat életképességét is kérdésessé teszi. Az ipari fejlődés különböző fokain más és más színben fest az ipari települési probléma.

Ipari települési problémáról természetesen nem sokat beszélhetünk akkor, midőn a saját szükségletre dolgozó házi iparnak viszonyait szemléljük, hiszen a telephely minden esetben a háziiparos lakó-

háza. A települési probléma szemszögéből nem igen változik a helyzet akkor sem, midőn a háziipari tevékenység már nem elégszik meg a saját háztartáson belül felmerült szükségletek kielégítésével, hanem terményeit a piacon kívánja forgalomba hozni. A telephely ebben az esetben is a háziiparosok házában marad és a kereskedelmi értékesítést vagy házaló kereskedő vállalja, vagy pedig olyan vállalkozó, aki a háziiparosok hitel- és nyersanyagbeszerzési problémáinak rendezésén kívül az értékesítési gondokat is leveszi a vállalkozókról.

A kézműiparnak is van olyan megnyilatkozási formája, amelynél modern értelemben vett telephelyproblémáról nem beszélhetünk. Ez a vándoriparnak esete, midőn az iparos a megrendelőt házában keresi fel és ott végzi el az ipari munkát. Akkor azonban, midőn a kézműipari bér munkának, a megrendelésre dolgozó kézműipari tevékenységnek vagy még inkább a készletre dolgozó kézműiparnak esetével állunk szemben, természetesen teljes mértékben felmerül a telephely választásának nehéz problémája. A telephely kiválasztás azonban ebben az esetben jobbra öntudatlanul történik és legritkább esetben dönti el számszerű kalkulációkkal a kézműiparos azt, hogy hol legyen telephelye. Félreértések elkerülése végett hangsúlyozni kívánjuk, hogy nem azt állítjuk, hogy az illető kisiparosnak nincsen oka arra, midőn egyik vagy másik telephelyet választja, csak arra mutatunk rá, hogy e telephelyválasztás a kisiparos lelki világában nem mint önállóan felvetett, teljesen tudatos és számszerű kalkulációkkal eldöntött probléma jelentkezik.

Ezzel a megállapítással kapcsolatban azonban meg kell jegyeznünk azt, hogy újabban egyes államokban, különösen Németországban komoly erőfeszítések észlelhetők abban az irányban, hogy a racionális elvek a kézműipar telephely választásánál fokozottabban érvényesüljenek.

A birodalmi kézműipari szervezet maga elé tűzte azt a célt, hogy a jövőben megbízható adatanyag alapján minden vállalat alapítás előtt álló kézművesmestert megfelelő tanáccsal lásson el abból a célból, hogy milyen helyen és milyen körületben lesz legcélszerűbb, ha vállalatát megindítja. Ebből a célból természetesen tudnia kell a tanácsadó birodalmi kézművesipari szervezetnek pontosan a települési helylakosságának számát és összetételét, gazda-

sági szerkezetét, a hasonló szakmabeli, már létező üzemek számát stb. Ilyen irányú munkálkodással igyekeznek elkerülni azt, hogy a befektetett tőke és az emberi munkaerő helytelenül ne használtassék, illetőleg elérhető legyen olyan település, amellyel a közgazdasági feladatok leghatásosabban szolgálhatók. Ezeknek a céloknak érdekében szakmánként az egész birodalom területére, valamint vidékenként és városok között telephelytérképeket készítették. Természetesen ezeknek a térképeknek anyagát is állandóan fel kell frissíteni, mert a belső vándorlások és a fejlődés a települési tényezőket szinte állandóan változtatja.¹⁾

A kapitalista iparnak előretörése, legyen az akár gyáripar szerű, akár manufactura keretben űzött ipari tevékenység, felveti a maga teljességében az öntudatos és számszerű kalkulációkkal előkészített ipari település problémáját. Ezeket az öntudatos kalkulációkat vagy az egyes vállalkozó végzi el, vagy az államhatalom (e két tényező együttműködéséből álló kevert formáról ehelyütt nem szólva), mely e számítások, illetőleg egyéb megfontolások eredményeképpen határozza meg ipari telepítési politikáját. Az egyes vállalkozók által végzett telepítési problémákat nagy koncernekben külön szakértők látják el. Így például tudunk róla, hogy a Bata-koncern, midőn új vállalatnak létesítésére határozza el magát, akkor a gyár pontos helyének kijelölése és a települési problémák megoldása érdekében a szakértőknek külön specializált karát állítja munkába.

Vizsgáljuk előbb az öntudatos és számszerű munkálatokkal előkészített, racionális elveken felépülő ipari települési problémát!

A mai, sokszor gyilkos világversenyben csak olyan vállalat maradhat meg, amely telephelyét racionális megfontolások alapján választja ki. Marshall „Situation value” elméletét továbbépítve, felfogásunk szerint nemcsak egy földdarabnak van helyzeti értéke, hanem az egész vállalatnak is.²⁾ Az ideális telephely esetén ez az érték „ceteris paribus” maximum értéket ér el. Ez az érték a mindenkori kamatláb alapján átszámítható és így fiktív jövedelemként jelentkezik.

¹⁾ Reichsstand des deutschen Handwerks, Jahrbuch des deutschen Handwerks. 1936, 1937—38, 1938—39. Berlin.

²⁾ A. Marshall: Principles of Economics. London, 1930. 441. oldal.

A telephely-probléma tudományos felfedezésének érdeme J. H. von *Thünen* érdeme, aki a „Der isolierte Staat in Beziehung auf Landwirtschaft und Nationalökonomie oder Untersuchungen über den Einfluss, den die Getreidepreise, der Reichtum des Bodens und die Abgaben auf den Ackerbau ausüben“ című 1826-ban megjelent művében tudományos rendszerbe foglalta a települési probléma számos elvét. Az ipari települési probléma tekintetében *Roscher*, *Hobson*, *Ross*, *Schäffle*, *Marshall* és *Sombart* végeztek úttörő munkásságot, míg végre 1909-ben megjelent *Weber* Alfréd-nak „Über den Standort der Industrien“ című műve, amely a problémának számos nagyjelentőségű jelenségét éles logikával tárta fel. Az ő nagyszabású munkássága után még számosan foglalkoztak ezzel a kérdéssel, akiknek sorában különösen *Engländer*, *Predöhl*, *Furlan* és *Ritschl* nevét kell megemlíteni.

Weber Alfréd ipari települési elméletének egyik leglényegesebb megállapítása az, hogy a település problémájának két legjelentősebb tényezője a szállítási költség és a munkaköltség.¹⁾ Éppen ezért könnyen érthető, hogy a települési helyzet kialakulását nagymértékben befolyásolja a tarifapolitika. Hogy a tarifátételek a gazdasági életnek belső alakulását mennyire átalakíthatják, arra érdekes példa Braziliának esete, melynek néhány vidéke a szállítási költségeket illetően Északamerikához és Európához közelebb fekszik, mint a braziliai Sao Paulo és Minas Geraes vidéki ipari központokhoz.²⁾

A település második nagyfontosságú tényezője a munkaköltség olyan irányban hat, hogy a szállítási költségek által indokolt ideális telephelyről a tényleges település helye igyekszik olyan centrumok felé tolni, ahol a munkaköltség előnyösen alakul. Amíg azonban a szállítási költségek szempontjából kialakuló ideális telephely a terepen való tologatással szinte matematikai pontossággal kikereshető, addig a munkaköltségek tételeinek figyelembevételével megtalálható telephely csak határozott ugrással, a munkásság lakóhelyéhez való közeledéssel található meg, mert itt *részleges* közeledés a probléma megoldására nem alkalmas.

¹⁾ Alfréd *Weber*: Über den Standort der Industrien. Tübingen, 1909.

²⁾ E. *Wagemann*: Wirtschaftspolitische Strategie. Hamburg, 1937. 234. l.

Minél alacsonyabbak a tonnakilométerek szállítási díjtételei, a munkásság települési centrumaihoz való közeledés annál hatékonyabban tud érvényesülni. Jól mondja *Weber* Alfréd, hogy a kézműipar XIX. századbeli visszaesése részben arra vezethető vissza, hogy a szállítási költségek csökkenése folytán a munkatelepülések egymással vívott harca hatékonyabbá válhatott és így a nagyipar bizonyos pontokon könnyebben tudta leverni a kézműipart, mint azelőtt, midőn a szállítási költségek magas alakulásában a kézműipar bizonyos védelmi bástyát láthatott.

Minél több munkaeredmény tömörül egy áruban, annál inkább érvényesülnek azok az erők, amelyek az árut előállító ipart a munkásság települése felé hajtják. Viszont ha egy áru előállításához sok nyersanyagra és sok gépi erőre van szükség, akkor a nyersanyag- és energiaforrások felé igyekszik települni az ipar. A telepítés érdekében ható különböző erők eredőjeképpen végeredményben megállapíthatjuk, hogy az ipar igyekszik vagy a fogyasztási hely felé vagy a nyersanyag, illetőleg energia előfordulások irányában, vagy pedig végül a munkástörzs lakóhelye felé települni.

A modern kor gazdasági rendszerének folyománya, hogy a nyersanyag feldolgozással foglalkozó iparágak részint a közlekedési eszközök hatalmas kifejlődése, részint a világ különböző részén fekvő nyersanyag lelőhelyek versenye révén, részint pedig a különböző anyagpótló eljárások bevezetése miatt mind kevésbé vannak egyes nyersanyagelőfordulási helyekhez kötve és így a nyersanyag-monopoliumból származó hatalmi helyzetek könnyebben megtörhetők.¹⁾

Egymásba kapcsolódó vertikális felépítésű üzemeknek települési problémája rendszerint úgy alakul, hogy a nyersanyag-lelőhely mellett települ az első fokozat, a többi feldolgozással kapcsolatos gyártási fokozatok pedig inkább a fogyasztópiac felé települnek.

*Sombart*nak az a megállapítása, hogy a gazdasági technika az organikus síkról mindinkább az anorganikus síkra tolnodik át, az ipar települési helyzete tekintetében is változásokat idéz elő, amennyiben az eljövendő településeknél a munkapiac

¹⁾ E. *Wagemann*: Wirtschaftspolitische Strategie. Hamburg, 1937. 236. l.

felé való orientálódásnak jelentősége csökken és az új iparvállalatok inkább a hatalmas keretekben felhasználásra kerülő nyersanyag- és energiaforrások mellé igyekeznek települni.

Ritschl a települési problémát két fogalomnak bevezetésével igen érdekes megvilágításba helyezi. Szerinte az anyaglelőhely és a piac közötti szállítási költségek folytán érvényesülő jelenség a szállítási *orientáció*, amivel szemben érvényesül a *telephely gravitációja*. E gravitációs jelenség hatása az, hogy a telephely a szállítási költségek minimumát jelző pontról eltolódik az úgynevezett gravitációs elemek nyomására. E gravitációs elemek sorában például a kamatelőnyöket, vagy a földjáradék, adó, szociális terhek tekintetében mutatkozó előnyöket, vagy pedig a munkaelőnyöket sorolhatjuk fel.

Bármiként is alakuljon azonban a racionális alapokon kiszámított telephely problémája, a már befektetett, sokszor óriási tőkét figyelembe kell vennünk még akkor is, hogyha azok nem minden tekintetben racionális alapon és megfelelő helyeken kerültek befektetésre.¹⁾

Különben a léghelyesebben megválasztott telephely is később alkalmatlanná válhat akkor, hogyha azok a tényezők megváltoznak, amelyek annakidején a telephely megválasztását indokolttá tették. Így például ha a munkástörzs elköltözik, egy nyersanyag-lelőhely kimerül, vagy ha a szállítási költségek megváltoznak.

Hogy a telephely-választás kérdésénél gyakran mennyire bonyolult összefüggések játszanak szerepet, arra érdekes példaként szolgál az angliai staffordshire-i fazékipar településének esete. Ennek az iparágaknak települését ugyanis az indokolja, hogy ezen az ipari vidéken települt számos vasipari cikket előállító ipartelep is, melyeknek kivitelre kerülő áruik nehezek, de kis térfogatot betöltők. Ezért igen kívánatos volt, hogy e vasipari telepek mellett rokon iparágakat is települjön, amelynek exportcikkei nagy térfogatúak és így az exportárukat szállító hajóknak ürtartalma jobban használható ki.²⁾

¹⁾ Edouard *Szturm de Sztrem*: „Observations sur les méthodes appliquées à l'étude des régions économiques.” *Revue de l'Institut International de Statistique*, 1933. július.

²⁾ A. *Marshall*: *Principles of Economics*. London, 1930. 395. 1.

Még egy példát kívánunk felemlíteni annak bizonyítékául, hogy igen gyakran egy iparág települését éppen az indokolja, hogy egy másik a kérdéses iparágtól gyakran teljesen elütrő iparág ugyanazon a vidéken már települt. Angliában ugyanis gyakran fordulnak elő esetek, hogy vasipari kerületekben, ahol nincsenek asszonyok és gyermekeket kellő mértékben foglalkoztató textil, vagy hasonló gyárak, a vasipar bérszínvonala túl magas, de dacára ennek az egyes családok keresete — mivel csak a családfő tud keresni — igen alacsony. Ezért előfordult gyakran az, hogy a textilipar egyes ágai vasipari kerületekben telepedtek meg. Ennek a több iparágak egy kerületben való települését célzó politikának előnye az is, hogy az esetleges munkanélküliség gondja nem nehezedik olyan súllyal a lakosságra, mintha ebben az ipari kerületben csak egyetlen iparághoz tartozó üzemek települtek volna.¹⁾

Rámutattunk arra, hogy a települési probléma két legjelentősebb tényezője a szállítási költség és a munkaköltség. Nem lesz érdektelen, hogyha a szállítási költségnek az ipari településekre gyakorolt hatását egy magyar tárgyú példán bemutatjuk. A cél az volt, hogy számítások segítségével igazoltassék az, hogy bizonyos nyersanyagok, félgyártmányok és készáruk szállítási költségeiben beálló különbözőség milyen mértékben teszi az ország néhány jellegzetes telephelyét előnyösebbé, mint a másikat.

Ebből a célból az 1. számú táblázat *első rovatában* mindenekelőtt kiválasztottunk néhány jellegzetes és fontos ipari nyers-, illetve segédanyagot és félkészárukat. E kiválasztásnál arra törekedtünk, hogy számos olyan ipari nyersanyagot és félkészárukat tegyünk vizsgálat tárgyává, amelyek a szállítása jelentős súlya, illetve nagy térfogata miatt a vállalatok részére figyelemreméltó költséget jelent. Ezen kívül összehasonlítás céljából néhány készáru adatát is vizsgálat tárgyává kívántuk tenni. A *második rovatban* azok a vasútállomások szerepelnek, ahonnan a szóbanforgó áruk szállítása leggyakrabban történni szokott. Ezután kiszámítottuk azokat a vasúti szállítási díjtételeket, amelyek a feladó állomásoktól számítva az ország 11. település

¹⁾ A *Marshall*: *Principles of Economics*. London, 1930. 272. 1.

1. Néhány áru az alábbi feladóállomások és 11 magyar ipari szempontból fontos város közötti szállítási díjtételének szóródása és e szóródási értékek viszonya az áru árához.

Dispersion, pour quelques marchandises, du tarif de transport de la gare expéditrice jusqu'à 11 villes hongroises importantes au point de vue industriel, et rapport de ces valeurs de dispersion au prix de la marchandise.

Áru megnevezése <i>Marchandises</i>	Feladó állomás <i>Gares expéditrices</i>	Szállítási díjtételek szóródása fillér/q. <i>Dispersion des tarifs de transport, fillérs/q</i>	Nagykereskedelmi ára (1939 XI hó végén) fill /q. <i>Prix de gros (à la fin de novembre 1939), fillérs/q</i>	Megjegyzés <i>Remarques</i>	A szóródás %-os viszonya az árhoz <i>Rapport de la dispersion au prix de la marchandise, %</i>
Nyers- és hulladékvas — <i>Fontes brutes et déchets de fer</i>	Ózd	43	1.800	I. rendű öntődei szürke nyersvas	2.4
	Diósgyőr	47			2.6
	Budapest	25			1.4
Rúdvas és rúdacél — <i>Barres en fer et en acier</i>	Ózd	93	3.094	Rúdvas	3.0
	Diósgyőr	102			3.3
Kályha- és tűzhelyalkatrészek — <i>Pièces détachées de poêles et de fourneaux</i>	Budapest	44	4.256	Tűzhelyrészek öntöttvasból	1.0
	Gépöntvények — <i>Alliages pour machines</i>	Salgótarján	89	1) 6.049 2) 12.305	1) Külön meg nem nevezett egyszerű magnélküli, nyers, 20 kg. súlyú vasöntvények 2) Külön meg nem nevezett egyszerű magnélküli acélöntvények 15—25 kg-os darabok gyártása esetén
Budapest		74	ad ² { 0.7		
Mosonmagyaróvár		149	ad ¹ { 1.2		
Esztergom		73	ad ² { 0.6		
Kispest		77	ad ¹ { 2.5		
			ad ² { 1.2		
Különféle villamosgépek és készülékek — <i>Machines et appareils électriques de diverses sortes</i>	Hegyeshalom	152	50.900	3 kilowattos 100 kg. súlyú áramfejlesztő	0.3
	Ágfalva	197			0.4
	Szentgotthárd	175			0.3
	Szob	74			0.1
	Komárom	118			0.2
	Kelebia	99			0.2
	Murakeresztúr	148			0.3
	Gyékényes	145			0.3
	Mohács (Üszög)	123			0.2
	Gömbölyűfa lombos-fából <i>Bois ronds, d'arbres feuillus</i>	Diósgyőrvasgyár			49
Gyöngyös		32	6.1		
Zirc		44	8.4		
Murakeresztúr		49	9.3		
Gyékényes		48	9.1		
Barcs		41	7.8		
Magyarboly		34	6.4		
Lőkősháza		48	9.1		
Biharkeresztés		46	8.7		
Nyírábrány		58	11.0		
Fűrészelt áru lombosfából <i>Ouvrages de bois sciés, d'arbres feuillus</i>	Komárom	33	1.468	Szélezetlen tölgy és bükk (1 m ³ súlya kb. 8 q)	2.2
	Oroszvár	43			2.9
	Ágfalva	62			4.2

Áru megnevezése <i>Marchandises</i>	Feladó állomás <i>Gares expéditrices</i>	Szállítási díjtételek szóródása fillér/q. <i>Dispersion des tarifs de transport fillérs/q</i>	Nagykereskedelmi ára (1939. XI. hó végén) fill./q. <i>Prix de gros (à la fin de no- vembre 1939), fillérs/q</i>	Megjegyzés <i>Remarques</i>	A szóródás ‰-os viszonya az árhoz <i>Rapport de la dispersion au prix de la mar- chandise, ‰</i>
Nyersbőr — <i>Peaux brutes</i>	Budapest	69	1) 13.200 2) 17.500	1) Nyers zöldsúlyú marhabőr 2) Nyers zöldsúlyú borjúbőr	ad ¹ } 0.5
	Szolnok	108			ad ² } 0.4
	Szombathely	151			ad ¹ } 0.8
	Kaposvár	98			ad ² } 0.6
	Szob	65			ad ¹ } 1.1
	Oroszvár	136			ad ² } 0.9
	Gyékényes	134			ad ¹ } 0.7
	Kelebia	93			ad ² } 0.6
	Magyarboly	107			ad ¹ } 0.5
Kikészített készbőrök - <i>Peaux apprêtées</i>	Budapest	102	1) 54.000 2) 65.500 3) 145.000	1) Talpbőr (száraz marhabőr) u. n. vache croupon 2) Tehénbőr (zsi- ros, fekete) 3) Fekete ásványi cserzésű marha- box felsőbőr (an- gol □ lábankint 10 dkg.)	ad ¹ } 0.19
	Szob	69			ad ² } 0.16
	Hegyeshalom	152			ad ² } 0.07
	Murakeresztúr	148			ad ¹ } 0.13
					ad ² } 0.10
Nyers pamut — <i>Coton brut</i>	Murakeresztúr	181	19.200	Amerikai pamut	ad ¹ } 0.9
	Oroszvár	176			ad ² } 0.9
	Szob	81			ad ² } 0.4
Pamutfonal — <i>Fils de coton</i>	Budapest	89	1) 29.200 2) 39.000	1) I. rendű nyers- pamutból amerikai 20. számú fonal 2) I. rendű nyers- pamutból egyip- tomi fésűs 20. szá- mú fonal	ad ¹ } 0.3
	Hegyeshalom	179			ad ² } 0.2
	Szob	81			ad ¹ } 0.6
Pamutszövetek — <i>Tissus de coton</i>	Budapest	119	68.000	Kékfestő 72 cm. széles pamutszö- vet (1 m = 10 dkg)	ad ² } 0.5
	Gyékényes	159			ad ¹ } 0.3
	Murakeresztúr	160			ad ² } 0.2
	Mohács	144			ad ² } 0.21
Nyers gyapjú — <i>Laine brute</i>	Szob	70	19.000	Gyapjú A/AA jelű szövet (28/29‰)	ad ¹ } 0.4
	Murakeresztúr	150			ad ² } 0.8
	Ágfalva	200			ad ² } 1.0
Gyapjuszövet — <i>Tissus de laine</i>	Budapest	113	410.000	Tiszta gyapjuszö- vet	ad ¹ } 0.02
	Hegyeshalom	217			ad ² } 0.05
	Gyékényes	205			ad ² } 0.05
	Kelebia	141			ad ² } 0.03
	Murakeresztúr	210			ad ² } 0.05

Áru megnevezése <i>Marchandises</i>	Feladó állomás <i>Gares expéditrices</i>	Szállítási díj szóródása fillér/q. <i>Dispersion des tarifs de transport, fillérs/q</i>	Nagykereskedelmi ára (1939. XI. hó végén) fill./q. <i>Prix de gros (à la fin de no- vembre 1939, fillérs/q</i>	Megjegyzés <i>Remarques</i>	A szóródás % -os viszonya az árhoz <i>Rapport de la dispersion au prix de la mar- chandise, %</i>
Cellulóze száraz — <i>Cellu- lose, sèche</i>	Szentgotthárd	149	3.600	Fehéritett 88% szá- raz súlyú cellulóze	4.1 1.7
	Szob	60			
Cellulóze nedves — <i>Cellu- lose, humide</i>	Ágfalva	125	2.700	Fehéritetlen cellu- lóze	4.6 1.7 3.2 2.9 2.0
	Szob	45			
	Bánréve	87			
	Komárom	80			
	Somoskőújfalu	55			
Műselyemfonal — <i>Fils de soie artificielle</i>	Budapest	88	1) 88.700 2) 102.800	1) Viscose műse- lyem (150 deniers) 2) Rézoxid ammo- niák műselyem	ad ¹ } 0.10 ad ² } 0.08 ad ¹ } 0.19 ad ² } 0.16 ad ¹ } 0.17 ad ² } 0.14
	Lökösháza	172			
	Üszög	149			
Papíros — <i>Papier</i>	Budapest	74	1) 6.600 2) 5.350	1) Csomagolópapi- ros (50 gr/m ²) 2) Ujságnymó íves simitatlan papíros	ad ¹ } 1.1 ad ² } 1.4
Cukor — <i>Sucre</i>	Budapest	79	11.400	Ipari termelési át- lagár	0.7 1.1 1.5 1.5 0.7 0.8 1.2 0.6 1.8 2.0 1.7 1.6
	Szolnok	127			
	Sarkad	170			
	Mezőhegyes	170			
	Ercsi	84			
	Hatvan	92			
	Ács	142			
	Lőrinci	74			
	Nagycenk	208			
	Petőháza	226			
	Sárvár	202			
	Szerencs	186			
Sajt — <i>Fromage</i>	Szob	91	17.500	Trappista	0.5 1.5 1.2 1.1
	Ágfalva	262			
	Hegyeshalom	203			
	Oroszvár	196			
Burgonya — <i>Pommes de terre</i>	Nyíregyháza	31	327	A burgonyakemé- nyítőgyárak által az 1938. évben be- szerzett burgonya átlagára	9.5 6.1
	Kaposvár	20			
Napraforgóolaj — <i>Huile de tournesol</i>	Hegyeshalom	152	9.400		1.6 1.5
	Gyékényes	145			
Szén — <i>Charbon</i>	Pécs	31	224	Ipari szén ára a bá- nyában (az I. 2., I. 3., IX. 95. és X. 122. ipari alcso- portok szénfel- használási adatai alapján.)	13 16 11 15 36
	Tatabánya	27	165		
	Tokod	23	205		
	Salgótarján	24	151		
	Barcika	39	107		

szempontjából leginkább tekintetbe vehető városába a kérdéses áru elszállítást lehetővé teszik. E városok a következők voltak: Békéscsaba, Debrecen, Győr, Kecskemét, Miskolc, Nyíregyháza, Pécs, Sopron, Szeged, Székesfehérvár, Szombathely. A megnagyobbodott Magyarország városait a számítások alkalmával nem vettük tekintetbe; e városok települési problémáinak feldolgozása esetleges későbbi külön tárgyalást érdemel.¹⁾

A feladó állomás és e 11 település szempontjából vizsgálat alá vett város között érvényesülő szállítási díjtételek átlagát számítottuk és azután kikalkuláltuk e 11 szállítási díjtételnek az átlagtól való eltéréseit. Ezeknek az adatoknak birtokában nem volt nehéz az átlagtól való eltérések szóródásának mértékét a Gauss-féle átlaghiba számítás analógiájára elvégzett egyszerű átlageltérés módszerével kiszámítani. (E számítási módszernek előnye az, hogy nagyobb kiugrásokra nem annyira érzékeny, mint a standard deviáció.) E számítás menetét világosabban tünteti fel e képlet:

$$d = \frac{\sum d_{1-n}}{N}$$

ahol d a szóródás mértékét jelenti;

$d_1, d_2, d_3, \dots, d_n$ a szállítási díjtételeknek az átlagértéktől való eltérését juttatja kifejezésre, míg az N az egyes szállítási díjtételeknek számát jelzi, ami jelen esetben a kiválasztott 11 város számával azonos. Az így nyert értékek a táblázat *harmadik rovatában* találhatóak.

A *negyedik és ötödik rovatban* olyan szűkebben körülhatárolt áruk nagykereskedelmi árai szerepelnek, amely áruk összefoglaló csoportelnevezését az első rovatban tüntettük fel.

A *hatodik rovat* nem egyéb mint a harmadik és negyedik rovat hányadosa és így feltünteti a szállítási díjtételek szóródásának %-os viszonyát a kérdéses áru nagykereskedelmi árához.

Nem lesz érdektelen e táblázat harmadik rovatát gondosabb tanulmány tárgyává tenni. Ezek az értékek részben a szállítási díjtételektől, részben a szóródás nagyságától függenek. Azonos szállítási díjtételek

esetén mennél kisebb értéket látunk ebben a rovatban, annál kisebb mértékben különbözik a feladó állomás és a kérdéses 11 ipari telephely között számított szállítási díjtétel egymástól, tehát annál kisebb mértékben fontos az, hogy a feladóállomástól a fentemlített 11 város melyikébe szállítom az árut. Ennek a táblázatnak az az értéke, hogy ezt az önmagában véve plauzibilis jelenséget most már számszerűleg is magunk előtt láthatjuk.

A táblázat 6. rovatában felsorolt értékek viszont — azonos szóródást feltételezve — a legnagyobbak akkor, midőn fa-, szén-, burgonyaszállítási tételekről van szó, viszont ezek az értékek a legkisebbek a magasértékű készárúk, mint pl. gyapjúszövet, kikészített bőrök stb. esetében. Szinte általános tételként megállapíthatjuk azt, hogy mennél több munka van egy cikkben, ez az érték annál kisebb, tehát annál kevésbé fontos az, hogy a 11 település szempontjából vizsgálat alá vett város közül a feladóállomásról melyikbe szállítom a kérdéses cikket.

Ha a fa- és szén csoportba tartozó értékeket vizsgáljuk, láthatjuk, hogy ennek az utolsó rovatnak értékei erősen változnak aszerint, hogy melyik feladóállomásról történik e 11 városba a szállítás és így természetesen a szállítási díjtételek szóródása igen különböző lesz. Csak egészen természetes, hogy e szállítási díjtételek szóródása sokkal nagyobb, ha a feladóállomás Pécs, mintha a szállítás a központosabban fekvő Tokodról irányult volna e 11 vizsgálat alá vont városba.

Egy további vizsgálat, amelynél a szén- szállítás problémáját nem a súlyegységre vonatkoztatott szállítási díjtételek és nagykereskedelmi áruk szemszögéből vizsgálnánk meg, hanem 1000 kalóriára vonatkoztatva végeznők el a számítást, szintén érdekes következtetések levonására lenne alkalmas.

Kétségtelen az, hogy az Alföld keleti részének különösen szénszállítás szempontjából való mostoha helyzete az ipari fejlődést meglehetősen gátolja. A szállítási díjtételek gondos vizsgálata rávezet arra is, hogy a tengerentúli országokból hazánkba irányuló áruforgalom igen fontos határállomásai, Murakeresztúr és Gyékényes, s így az ország keleti részeinek mostoha helyzete akkor is hangsúlyozódik, midőn a tengerentúli áruforgalom keleti

¹⁾ Általában megjegyezzük, hogy az egész cikkben a gondolatmenet alátámasztására szolgáló statisztikai anyag összeállításánál a megnagyobbodott ország adatait még nem használtuk fel.

végekre irányuló lebonyolításának problémájáról van szó.

A szállítási tarifátételekkel kapcsolatos fejtegetéseink során nem lesz érdektelen feljegyezni azt, hogy igen gyakran új közlekedési útnak nyitása a viszonyokban olyan forradalmi eltolódást idézhet elő, mintha az ipari települési helyeket valami földöntúli kéz többszáz kilométerrel nyugatra vagy keletre tolná el. Így pl. a Chicago és New-York közötti szállítási tételeknek olcsóbbodása úgy hatott, mintha Chicago kelet felé tolódott volna el. A Panamaszatorna megnyitása és a háború óta bekövetkezett tarifarendezés Chicago részére azt jelentette, hogy Chicago súlyos tömegáru 1 tonnájára vonatkoztatva 336 cent értéknek megfelelőleg eltávolodott a Csendes-Óceántól, viszont New-Yorkhoz 224 centtel közelebb került. Ez természetesen a középnyugaton települt Egyesült Államokbeli ipar részére komoly nehézséget jelent.¹⁾

A szállítási díjtételekkel kapcsolatos fejtegetések után helyénvaló lesz a települési probléma másik nagyjelentőségű tényezőjének, a munkaköltségnek szemszögéből vizsgálat tárgyává tenni a magyar ipar települési problémáit.

A 2. számú táblázat az 1938. évi gyáripari statisztikának törvényhatóságok szerint szétagolt adatait tünteti fel. Miként előző vizsgálatunkban, úgy e vizsgálatunk esetében is az országgyarapítás előtti viszonyokat vettük bonckés alá, hangsúlyozván azt, hogy a megnagyobbodott terület viszonyainak vizsgálata valóban megérdemel újabb elmélyülő kutatást.

A táblázat számsorainak átfutása után rögtön szemünkbe ötlük, hogy az átlagos munkáskereset legnagyobb értéke messze kimagaslóan Budapest székesfővárosban található. Gyáripari munkásságunk keresete itt évi 1.380 pengős értékével 13,4%-kal haladja meg az országos átlagként jelentkező 1.217 pengős értéket. A budapesti 1.380 pengős átlagos évi munkáskereset után Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye 1.280 pengős adata következik. Ez a viszonylagosan magas érték-adat elsősorban a Budapest-környéki településeknek az országos átlagnál magasabb bérszínvonalára vezethető vissza. A törvényhatósági jogú

városok adatai közül különösen Pécs, Székesfehérvár, Győr és Miskolc munkásságának évi átlagos keresete emelkedik ki. E tekintetben középúton halad Sopron, majd Debrecen, viszont a tanyai kerületek bérmérséklő hatása különösen Baja, Hódmezővásárhely és Szeged esetében észlelhető.

Ha az országot 3 nagy gazdasági területre bontjuk, láthatjuk, hogy az Alföld munkásságának évi átlagos keresete a legmagasabb, hiszen ez az érték itt 1.284 pengőt tesz. Az oka ennek a jelenségnek könnyen érthető. Ebben a számadatban ugyanis bennfoglaltatik — a székesfőváros körül települt munkásságról nem is szólva — elsősorban a budapesti munkásság magasabb munkabéértéke, amely az Alföld 207.610 létszámú ipari munkásságának több mint felét, 119.760 főt tesz. Az ország északi részének átlagos munkáskeresete 1.157 pengőre rúg, amely értéket erre a színvonalra különösen a borsod- és nógrádmegyei munkásság viszonylagosan magas munkabérszínvonala emelte. Dunántúli munkásságunk átlagos évi keresete 977 pengőt tett és így a 3 országrész rangsorában Dunántúl a legutolsó helyet foglalja el. A vármegyék sorában Borsod, Nógrád, Komárom és Veszprém megyék bérszínvonala emelkedik ki különösen, ami könnyen magyarázható ezeknek a vármegyéknek jelentős ipari településeivel.

A magyar ipari telephelyek legutóbbi időben történt kikeresésénél tehát vállalkozásoknak ilyen bérszínvonallal kellett számolniuk akkor, amikor a település tekintetében elhatározásra kívántak jutni. Az egyes vállalatok települése természetesen a munkásságra nevelőleg és a bérszínvonalra átalakítólag hat. Így történhetik meg az, hogy olyan ipari munkástörzs, amely kezdetben nem igen alkalmas az ipari munkára, később e tekintetben értékes tulajdonságokat szerez meg és éppen ezért e munkásság ipari bérszínvonala is lassan emelkedésnek indul.

Az öntudatos, sokszor számszerű kalkulációkkal alátámasztott ipari telephely megválasztásának problémája három módon bonyolódhatik le aszerint, hogy ki végzi el ezt a műveletet. Az első esetben az egyes vállalatok állítják fel települési politikájuknak elveit, a második esetben — midőn államszocialista elveken felépülő állami berendezésről van szó — az állam hatá-

¹⁾ Recent Economic Changes in the United States Volume 1. New-York, 1929. 216. 1.

2. Fontosabb munkáslétszámra és munkáskeresetre vonatkozó gyáripari adatok
törvényhatóságokint 1938-ban.

Principaux renseignements sur l'industrie manufacturière, en 1938, par comitats et villes autonomes.

Országrés, törvényhatóság <i>Régions, comitats et villes autonomes</i>	Évi átlagos munkáslétszám <i>Nombre annuel moyen des ouvriers</i>			Egy munkás átlagos évi keresete a ter- mészetbeni ellátás egyenértékével együtt — <i>Salaires</i> <i>annuel moyen d'un</i> <i>ouvrier, y compris</i> <i>la valeur de la ré-</i> <i>tribution en nature</i> Pengő — <i>en pengős</i>
	férfi <i>hommes</i>	nő <i>femmes</i>	együtt <i>au total</i>	
Dunántúl — Transdanubie				
Baranya vm. ¹⁾	1.605	462	2.067	868
Pécs tjt. ²⁾	2.482	1.220	3.702	1.138
Fejér vm.	900	84	984	941
Székesfehérvár tjt.	571	51	622	1.167
Győr, Moson és Pozsony k. e. e. vm.	1.487	932	2.419	898
Győr tjt.	4.673	3.270	7.943	1.067
Komárom és Esztergom k. e. e. vm.	5.696	978	6.674	1.101
Somogy vm.	1.902	752	2.654	782
Sopron vm.	1.074	200	1.274	765
Sopron tjt.	2.135	1.302	3.437	959
Tolna vm.	2.110	1.358	3.468	795
Vas vm.	3.063	1.599	4.662	869
Veszprém vm.	5.468	2.040	7.508	1.052
Zala vm.	2.217	224	2.441	827
Összesen — <i>Totaux</i> .	35.383	14.472	49.855	977
Alföld — Grande Plaine				
Bács-Bodrog vm.	296	50	346	760
Baja tjt.	560	472	1.032	782
Békés vm.	2.291	2.340	4.631	750
Bihar vm.	605	133	738	892
Csanád, Arad és Torontál k. e. e. vm.	1.092	385	1.477	780
Csongrád vm.	488	87	575	849
Hódmezővásárhely tjt.	679	451	1.130	818
Szeged tjt.	2.825	2.509	5.334	849
Hajdu vm.	455	179	634	740
Debrecen tjt.	1.506	1.133	2.639	954
Jász-Nagykun-Szolnok vm.	2.326	383	2.709	835
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	39.400	24.025	63.425	1.280
Budapest székesfőváros ³⁾	77.253	42.507	119.760	1.380
Kecskemét tjt.	865	718	1.583	857
Szabolcs és Ung k. e. e. vm.	1.221	106	1.327	834
Szatmár, Ugocea és Bereg k. e. e. vm.	255	15	270	607
Összesen — <i>Totaux</i> .	132.117	75.493	207.610	1.284
Észak — Nord				
Abauj-Torna vm.	205	14	219	726
Borsod, Gömör és Kishont k. e. e. vm.	16.143	617	16.760	1.286
Miskolc tjt.	1.180	233	1.413	1.052
Heves vm.	1.979	779	2.758	836
Nógrád és Hont k. e. e. vm.	6.996	552	7.548	1.120
Zemplén vm.	1.778	571	2.349	830
Összesen — <i>Totaux</i> .	28.281	2.766	31.047	1.157
Mindössze — <i>Total général</i> .	195.781	92.781	288.512	1.217

¹⁾ Vm. = *Comitat*. — ²⁾ Tjt. = *Ville autonome*. — ³⁾ Székesfőváros = *La capitale*.

rozza meg azokat, a harmadik esetben pedig az állam irányító befolyása mellett az egyes vállalatok végzik ipari telepítési tevékenységüket.

Nézzük ezeket az eseteket külön-külön!

A hatalmas gazdasági erőtartalommal rendelkező Amerika gazdasági fellendülésének idején számos esetben látunk példákat arra, hogy egyes vállalkozók ipari terveik megvalósítása érdekében egész városokat építettek fel. Salt és Pullman vállalataik részére megépítették Saltaire és Pullman-City városokat. — Pullman-City Chicago déli részén fekvő, 1880-ban alapított hatalmas munkástelepülés, amely tulajdonképpen a Pullman-társaság tulajdona. A német telepítési törekvéseknek hatalmas bizonyossága Berlin északnyugati részén fekvő Siemens-Stadt.

Igen érdekes figyelemmel kísérni azt, hogy a nagy Bata koncern milyen szempontok szerint választja meg újonnan felépülő gyárainak telephelyeit. Mindenekelőtt igyekeznek a felállítandó vállalat részére olyan helyet kikeresni, amely folyó, út és vasút mentén fekszik. Ezenkívül törekszenek arra is, hogy a kijelölt telephely nagyobb városoktól legalábbis 10—20 km-nyi távol legyen, nehogy a munkásságra a városi élet számos káros hatása érvényesüljön. Arra is törekszenek, hogy a telephely vidékén ne legyenek nagyobb birtokok, mert igen gyakran nehéz harcot kellett megvívniok a nagybirtokos érdekeltségekkel; ezek ugyanis tartottak attól, hogy a gyáralapítás révén felemelkedő munkabérek mezőgazdasági üzemük rentabilitását veszélyeztetik, illetőleg azt esetleg később tönkreteszik. Egy 1.000-tól 5.000-ig terjedő munkáslétszámot foglalkoztató gyárak helyszükséglete 300—500 hektárig terjed, azért, mert ezen a területen szociális berendezéseket és munkáslakásokat is szoktak építeni. E munkáslakások építésénél mindig azt a célt tartják szem előtt, hogy a munkásság keresetének legfeljebb 8—9%-át fordítsa lakásbérre.

Nem egyes vállalatoknak, hanem a vállalatok egész csoportjának telepítési tevékenysége játszódott le Amerikában, ahol az amerikai pamutiparnak jelentős vállalatai az Únió keleti tengerparti vidékeiről (New-England) a délkeleti tartományokba költöztek.

Az Únió pamutiparának keleti tengerparti települése 1880-ig szinte teljességgel

meg tudta tartani egyeduralmát. Ettől az időponttól kezdve azonban a déli ipari terület mindinkább fejlődésnek indult. Az Egyesült Államok déli munkásságának kétségtelenül alacsonyabb bérszínvonala nem igen párosul a munkaminőség romlásával és így a munkaköltségek tekintetében észlelhető megtakarítások valóban jelentékeny mértékben érvényesülni tudnak. Az olcsóbb munka előnye nem kizárólag a termelési költségek, hanem a fenntartási költségek vonalán is jelentkezik. A szociálpolitikai törvényhozás révén szükségessé váló kiadások is kisebbek a déli államokban, mint az északi államokban. Ehhez társul még az is, hogy az energia-beszerzésre fordított kiadások a déli államokban szintén kisebbek. A déli államoknak talán egyetlen hátránya az északi államokkal szemben az, hogy gépjavítási lehetőségek előnytelenebbek, mivel az északi pamutipari település közelebb fekszik a textilgyártó gépipari településekhez.¹⁾

Hasonló települési probléma, amely a kérdéses iparág súlypontjának eltolódását vonta maga után, játszódott le az Únió cipőiparában, amely kelet felé tolódott el és a nagyfontosságú pennsylvaniai széniparban, amelynek jelentősége a szénipari települések között csökkent.

Különben gyakran megtörténik az, hogy valamelyik telephely termelésének értéke nő, de az ország egyéb részein lényegesen nagyobb fokú a kérdéses iparág fejlődése. Így magyarázható meg az, hogy Chicago hús- és húscsomagoló ipara az utolsó 40 évben több, mint megduplázódott, mégis ennek a hatalmas ipari városnak ez az ipari tevékenysége országos viszonylatban úgy visszaesett, hogy míg 1899-ben Chicago ennek az iparágának 35,6%-át zárta falai közé, addig napjainkban már csak 18,8%-kal részesedik az egész állam ilyen irányú termelésében.²⁾

A Szovjetúnió települési politikájának fontosabb megnyilatkozásait a három ötéves terv vizsgálata során vehetjük szemügyre. Az első ötéves terv megindulása előtti időszaknak rendszeres telepítési politikája még nem volt és inkább egy nagyobb villamosítási program megvalósítá-

¹⁾ Andreas Predöhl: Die Südwanderung der amerikanischen Baumwollindustrie. Weltwirtschaftliches Archiv. 1929. január.

²⁾ Recent Economic Changes in the United States. Volume 1. New-York, 1929. 206 és 214. l.

sával kapcsolatos küzködések során lehetett felismerni az eljövendő elgondolások elemeit. Az első ötéves terv során nagy közlekedési útvonalaknak létesítése, mint pl. a Turkesztán—szibériai vasútnak megépítése, a Fehér-tengert a Balti-tengerrel összekötő vízi út munkálatainak lendületes megindítása, az ipari települések részére sok lehetőséget nyújtott. Ezalatt az első 5 éves terv alatt nagy új ipari városok épülnek ki. Gondoljunk csak Stalingradra, Magnitogorskra és Dnyepropetrovsk-ra. A második ötéves terv idején az urali település továbbfejlődik. De nem hanyagolja el a Szovjetunió a nyugatszibériai, középázsiai és kaukázusontúli területeket sem, ahol textil-, bőr-, cipő- és élelmiszerüzemek létesülnek, de még automobilipar is települ. A gép- és traktorállomások az egész országot behálózzák. A közlekedési hálózat továbbfejlődése pedig lehetővé teszi, hogy a Donec-vidék összeköttetésbe kerüljön az Ural-vidékkel, a Moszkva—Volga-csatorna befejezése pedig lehetővé teszi azt, hogy ennek segítségével Moszkvából a Szovjetunió vízhálózatának számos fontos pontja elérhető legyen. A harmadik ötéves terv során igyekeznek új szénmedencéket feltárni, hogy a szén vasúti szállítása lehetőség szerint elkerülhető, illetőleg csökkenthető legyen. Így jelentős feltárásokat végeznek moszkvai és urali szénmedencékben. A Volga és Ural közötti területen újabb nyersolajbázist teremtenek és igyekeznek ilyen módon egy „második Bakut” létesíteni.

A szovjet telepítési politikája úgy jellemezhető, hogy a nyersanyagokat közvetlenül felhasználó iparágakat lehetőleg a nyersanyag- és energiatermelő központokhoz akarják telepíteni. A gazdaságilag és kulturális tekintetben visszamaradt területek fellendítése érdekében pedig igyekeznek ott elsősorban fogyasztási cikkek termelő iparágakat telephelyhez juttatni.¹⁾

A 3. táblázat tanúsága szerint a régi ipari kerületek erőműveinek teljesítménye 1932. évtől 1937-ig jelentősen, több mint 2%-kal visszaesett. Különösen erős volt a visszaesés azonban Ukrajnában, ahol a visszaesés mértéke a 8%-ot is elérte. A volga-vidéki erőműveknek teljesítményei ezalatt az öt év alatt majdnem állandó színvonalon

¹⁾ „Der zweite Fünfjahrplan der Entwicklung der Volkswirtschaft der UdSSR.“ Moszkva, 1936.

3 Az ipari erőművek teljesítmény szerinti százalékos megoszlása a Szovjetunió kerületei között.

Répartition %, par régions, du rendement des machines industrielles en U. R. S. S.

Kerületek Régions	Százalékos részesedés Pourcentage	
	en 1932-ben	en 1937-ben
Szovjetunió — U. R. S. S.	100·00	100·00
Régi ipari kerületek (Leningrádi, moszkvai és ivanovoi kerület) — Vieilles régions industrielles (de Léninegrade, de Moscou et d'Ivanovo)	28·99	26·76
Volgai település (Tatár föld, közepvolgai, alsóvolgai és gorkii kerület) — Etablissements de la Volga (Tartarie, régions du Moyen-Volga, du Bas-Volga, et de Gorki)	10·54	10·23
Ukrajna — Ukraine	29·93	21·88
Ural-Kuznecki kerület (Ural, Baszkiria, Nyugatszibéria és Kaszaksztan — Région de l'Oural-Kuzneck (Oural, Bachkirie, Sibérie occident. et Kaszaksztan)	13·06	18·26
Keletszibéria és a távolkeleti kerületek — Sibérie orientale et régions de l'Extrême-Orient	1·03	2·50
Transzkaukázia — Transcaucasie	4·54	6·03
Középázsia — Asie centrale	0·92	3·38

mozognak. Ezzel szemben igen erős az ipari fejlődés az Ural-Kuzneck vidékén, valamint a keletszibériai, kaukázusontúli és középázsiai kerületekben.

Bonyolultabbak a problémák demokratikus berendezésű országokban, ahol az államhatalom mindenható parancsszava nem képes elintézni az összes településválasztással kapcsolatos kérdéseket, hanem ahol az állam csak irányítólag, serkentőleg vagy fékezőleg léphet közbe a magángazdasági élet irányítása érdekében. Ilyen irányú állami beavatkozás már évszázadokkal ezelőtt észlelhető volt, midőn a fejlődelmek avatkoztak be az iparosok letelepülésének kérdésébe és így az első ipari települések leggyakrabban az egyes fejlődési udvarok körül születtek meg.

A modern korból vett példák sorában hivatkozunk Angliának a világháború utáni korszakban felmerült nagyfontosságú ipari települési problémáira. Jelentős ipari területeken, amelyeket az angol szakirodalom „special areas“-nak nevez, (South Wales area, West-Cumberland area, Durham and Tyneside area, Scottish area) mindinkább észlelhetővé váltak az ipari visszafejlődésnek jelenségei. Ezzel szem-

ben London és Dél-Anglia erősen működő mágneshez hasonlított, mely mind több és több ipari települést vont magához. Ennek a fejlődésnek főleg az volt az oka, hogy az újonnan fellendülő iparágak elsősorban a belföldi piac számára dolgoztak és így Londonnak, mint hatalmas fogyasztópiacnak jelentősége mindinkább nőtt. Az angol fővárosban megfelelő munkást könnyebben lehetett kapni és a vállalatok vezetősége is egyszerűbben tudta elintézni a vállalatvitellel kapcsolatos ügyes-bajos dolgokat. Ezekben a visszafejlődő ipari területeken pedig, amelyeknek ipara azelőtt igen jelentős tevékenységet fejtett ki, mind nehezebben tudtak megbirkózni a munkásutánpótlás gondjaival, a növekvő közterhekkal és mindazokkal a fékező tényezőkkel, amelyek a magasabb kultúrsvonalon álló londonkörnyéki településeken nem voltak észlelhetők; evvel szemben itt szinte önkéntelenül és különös erőfeszítés nélkül adódott számos kulturális és szociális intézmény közelsége. Gondoljunk csak az utügyi, iskolaügyi, közegészségügyi viszonyoknak London környékén való sokkal fejlettebb voltára.

A kormányzat azonban nem nézhette tétlenül ennek a sok tekintetben indokolt, de a nemzet egészére nem előnyös jelenségnek kialakulását. Ezekben az úgynevezett „special areas“-okon mindinkább nőtt a munkanélküliség és ennek során a lakosság elégtelensége az angol közéletben mind hangosabban nyilvánult meg. Ezért a kormányzat és egyéb közéleti tényezők elhatározták azt, hogy új iparágak megteremtésére vállalkoznak.

Ennek a célnak megvalósítása érdekében mindenekelőtt gondoskodni kellett arról, hogy a tőkeellátás biztosíttassék. Ebben a munkában a magántőke is kivette részét, mégpedig a Special Areas Reconstruction Association (Limited Company) alapítása révén, mely egyesület állami garanciával létesült és igazgatási költségeit bizonyos háttárig az állam vállalta.

Emez akción kívül *Nuffield* lord is bocsátott rendelkezésre nagyobb összeget, mégpedig kb. 2 millió angol font értékben, melynek révén számos iparvállalat finanszírozása lehetővé vált.

A közületi pénzforrások azáltal nyíltak meg, hogy az 1937. évi Special Areas (Amendment) törvény alapján a Treasuryt felhatalmazták arra, hogy kölcsönök révén bizonyos vállalatoknak segítségére siessen,

ha a szóbanforgó vállalatok legalábbis 10 munkást foglalkoztatnak.

A hitelnyújtás eszközén kívül adókedvezmények segítségével is közbeléptek annak érdekében, hogy a vállalkozási kedv serkentessék. E kedvezmények azonban 5 évnél hosszabb időre nem terjedtek.

Bizonyos esetekben gyárépületeket bocsátottak bérleti alapon az érdeklődők rendelkezésére. Ezt a tevékenységet főként három Trading Estate Company és az úgynevezett West Cumberland Industrial Development Company végzi.

Ezeknek az akcióknak eredményeképpen majdnem harmincezer munkás jutott kenyérhez.

Igen érdekes, hogy az itt nyert tapasztalatok alapján egy munkásnak munkábaállításához kb. 200 angol font volt szükséges. (Érdekes összehasonlító adatként feljegyezzük, hogy a magyar Ipari Munkaszervező Intézet érdemes elnöke, *Bornemisza Géza* szerint Magyarországon ma egy ipari munkahely létesítéséhez 2.000—50.000 pengőnyi, átlagosan 8.000—10.000 pengőnyi tőkére van szükség.)

Az egész akció lendületes irányítására a kormányzat törvényes felhatalmazás alapján biztosokat nevezett ki (Commissioners). Ezek a főtisztviselők nagy tisztviselői karra támaszkodva végezték munkájukat és mind a tudományos kutatásnak, mind a technikai módszereknek legmodernebb formáit felhasználták céljaik eléréséhez.

Hogyha az öntudatos és racionális elvek által irányított állami telepítési politikának nyomvonalát tovább követjük, érdekes példákat találhatunk a magyar gazdaságpolitika területén is. A modern magyar gazdaságpolitikának az ipari telepítésre irányuló erőfeszítései leginkább a körül a probléma körül csoportosulnak, hogy hogyan lehetne a túlzottan centrálisan, az ország fővárosában és a körül települő ipart decentralizáltan telepíteni. Az öntevékenyen működő gazdasági erők ugyanis a történelmi fejlődés során úgy hatottak, hogy az ország fővárosa körüli ipari település nem kívánatos mértékben megnőtt. De maga a trianoni békeszerződés is úgy hatott, hogy az ország gazdasági központjához közelfekvő és egyúttal magasabbfokú iparosodással rendelkező területek maradtak meg a trianoni Magyarországnak, míg a kevésbé iparosított területek elváltak az országtól.

Érdekes megjegyezni, hogy az Amerikai Egyesült Államokban ezek az öntevékenyen

működő gazdasági erők újabban egy decentralizációs mozgalom kialakulását vonják maguk után. Ott ugyanis számos példát látunk arra, hogy ipartelepek nagy városok helyett kisebb településeket választanak telephelyül. Ennek igazolására hivatkozunk arra, hogy 1919-től 1925-ig az amerikai Uniónak 25 legnagyobb városa 326.800 munkáskezet veszített, míg a vidéki területek, amelyeknek lakosszáma 10.000 alatt van, 55.204 munkással többet foglalkoztattak emez időszak végén, mint annak elején.¹⁾

Az eljövendő időszak magyar gazdaságpolitikájának, ha a decentralizálás elvét át akarja ültetni a gazdasági életbe, mivel itt az öntevékeny gazdasági erők a decentralizáció ellen működnek, abban az irányban kell munkálkodnia, hogy az új iparvállalatok vidéken válasszák ki telephelyüket. Emez új vállalatok alapítása alkalmából néha kizárólag gazdasági szempontok is a vidéki telephely mellett döntenek. Különösen áll ez abban az esetben, ha mezőgazdasági iparágak fejlesztéséről van szó; gondoljunk csak a len- és kenderkikészítés vagy konzervgyártás esetére. A vidéken megválasztott telephelynek majdnem mindig jelentkezik az a figyelemreméltó előnye, hogy a kérdéses vállalatnak sokkal kisebb földjáradékterhet kell viselnie, mint fővárosi szakmabeli társainak. A gazdasági szempontokon túlmenően azonban hadi, szociális, nemzetiségi, egészségügyi okokból kell szorgalmaznunk az iparvállalatok vidéki települését akkor is, ha a gazdasági indokok nem egyértelműleg a vidéki telephelyet tennék kívánatossá. A világháború előtti magyar iparpolitika azért szorgalmazta felvidéki és erdélyi ipari gócpontok kifejlesztését és azért kell nekünk most különös gonddal figyelni arra, hogy az egykori trianoni ország keleti végein fekvő nagy gazdasági bajokkal küzdő úgynevezett viharsarok minél hamarabb iparvállalatokhoz és ezen keresztül az ott lakó sok nehézséggel küzdő lakosság tisztességes kenyérkeresethez jusson. A decentralizáció érdekében felhozott gazdasági, hadi, szociális, egészségügyi és nemzetiségi politikai érvek súlya alatt valóban meghajlunk, azonban azt az érvet, amelyet egyesek hangsúlyoznak, hogy vidéki ipari centrumok létesítése a munkásság túlzott tömörülésének

és ezen keresztül túlzott politikai megerősödésének megakadályozása végett kívánatos, nem tudjuk elfogadni.

Az ipar decentralizált elhelyezése természetesen bizonyos hátrányokat is jelent, azonban ezek a hátrányok igen nagymértékben csökkenthetők, hogyha helyes szervezési politikával áthidaljuk azokat a nehézségeket, amelyek az ipari tevékenység térbeli szétszóródásából keletkeznek. Valóban micsoda nehézségek adódhatnak a háziipar és kézműipar decentralizált települése esetén, ha okos nyersanyagbeszerzési és jó értékesítési szervezettel gondoskodunk a decentralizált fekvésből származó nehézségek kiküszöböléséről! Vagy gondoljunk a kapitalista ipar esetére, ahol a kartel- és koncernképződés, vagy nagyüzemek kialakulása esetén a jó üzemszervezés valóban képes a szétszórta településből származó számos hátrány kiküszöbölésére.

Ha azonban a fővárosi és decentralizált vidéki település lényegét jobban kívánjuk megérteni, akkor célszerűbb lesz e település tényezőit egyenként vizsgálat alá venni! A település két főtényezőjéről, a szállítási költségről és a munkabékekről már az előzőkben megemlékeztünk. Itt csak azt kívánjuk még megjegyezni, hogy mivel egyes vidéki vállalatok nyersanyaguknak egy részét Budapesten, vagy Budapesten keresztül szerzik be és kész termékeiket jórészt szintén ugyanitt értékesítik, a fuvar költség tekintetében valóban sokszor többet lehet kénytelenek viselni. A ténylegesen érvényesülő munkabékekről az előzőkben szintén megemlékeztünk. Itt még azt kívánjuk

4. Egyes városokban érvényesülő póttadókulcs 1936-ban.

Taux de la taxe additionnelle municipale dans quelques villes, en 1936.

A város megnevezése — Villes	Póttadókulcs Taux de la taxe additionnelle municipale %
Budapest	50
Budapest környéke — <i>Les environs de Budapest</i>	
Pestszenterzsébet	50
Újpest	48
Kispest	50
Szeged	70
Debrecen	80
Pécs	50
Miskolc	95
Székesfehérvár	50
Szombathely	67

¹⁾ „Recent Economic Changes in the United States.” Volume 1. New-York, 1929. 210. l.

5. Községi pótdadó vármegyénként 1936-ban.

Taxes additionnelles communales, par comitats, en 1936.

Vármegye — Comitats	A pótdadó-előirányzat a pótdadóalap %-ában Taxe additionn. commun. prévue, par rapport à la base de cette taxe, %
Baranya	69·4
Fejér	53·6
Győr, Moson és Pozsony	54·5
Komárom és Esztergom	45·6
Somogy	60·0
Sopron	60·3
Tolna	48·6
Vas	56·2
Veszprém	51·9
Zala	65·8
Bács-Bodrog	64·3
Békés	55·2
Bihar	56·5
Csanád, Arad és Torontál	63·6
Csongrád	66·2
Hajdu	61·6
Jász-Nagykun-Szolnok	57·9
Pest-Pilis-Solt-Kiskun	55·6
Szabolcs és Ung	89·1
Szatmár, Ugocsa és Bereg	63·3
Abaúj-Torna	63·0
Borsod, Gömör és Kishont	58·1
Heves	78·7
Nógrád és Hont	68·4
Zemplén	57·2
Átlagban — En moyenne	59·8

hozzáfűzni, hogy az 1937 : XXI. t.-c. alapján kiadott 3.000/1938. Ip. M. sz. rendelettel bevezetett, és az utóbbi években mind szélesebb körben érvényesülő minimális munkabérek tekintetében a budapesti és vidéki bérszínvonal között körülbelül átlagosan 15%-os különbség van. Ha már most olyan áru előállításáról van szó, amelyben a munkabér-hányad nagy és a vidéki munkásság képzettsége és munkaüteme azonosnak vehető a budapestiével, akkor ezt a különbséget tényleg lényegesnek kell tekintelnünk. Viszont elenyészik ez a különbség akkor, hogyha a kérdéses cikk munkabér-hányada kicsi és ha a szóbanforgó vidéken levő munkásság munkateljesítménye nem éri el budapesti társainak munkaeredményét.

A közterhek tekintetében is sokszor jelentős különbségek adódnak Budapest és a vidék között. Gondoljunk csak arra, hogy míg a budapesti pótdadókulcs 1936-ban 50%, addig vidéki városaink pótdadókulcsa sok helyütt ennél jelentősen magasabb (Miskolcon 95%, Debrecenben 80%, Szegeden 70%), de vármegyéink pótdadóterhe is

majdnem mindenütt meghaladja az 50%-ot (4. és 5. táblázat).

A vidéki település részére előnytelenül alakuló adózás terheit csak kis mértékben képesek kiegyenlíteni az iparfejlesztés címen adott kedvezmények. Az iparfejlesztésről szóló 1931 : XXI. t.-c. végrehajtási utasításának 26. §-ában a következő rendelkezések foglaltatnak: „... a kedvezmények előzetes biztosítása alkalmával a vállalat alapítását bizonyos meghatározott helyhez lehet kötni; ennek a telephelynek kijelölésénél tekintettel kell lenni a kérdéses hely környékén lakó munkásság számára, szakképzettségére, a lakásviszonyokra, valamint a nyersanyag-, illetve energiaforrások távolságára“.

Vidéki település esetén sajnos igen sok esetben az egyes közművek által nyújtott közszolgáltatások tekintetében sem előnyös a helyzetkép.

A 6. táblázat számsorai e tekintetben beszédesen igazolják, hogy milyen sok esetben kell vidéki üzemeknek magasabb egységárral megküzdeniök, hogyha közüzemi szolgáltatásokat kívánnak igénybe venni. E szolgáltatások sorában különös jelentősége van a villamosáram-áraknak.

Hogyha a koncessziós szerződések maximális egységáraiból indulunk ki, mivel a ténylegesen érvényesülő áramárakról az or-

6. Egyes városok közművei által nyújtott közszolgáltatások árai 1936-ban.

Prix des fournitures des services publics en quelques villes, en 1936.

A város megnevezése Villes	Közszolgáltatások Prix moyen:		
	Vízdíj m ³ -kénti eau, par m ³	Motorikus villamos áram kwh-kénti courant électr. pour moteurs par kWh	Világítógáz m ³ -kénti gaz d'éclairage, par m ³
átlagos egységára fill. - en fillers			
Budapest	16	13—17	16—19
Budapest környéke Les environs de Budapest			
Pestszenterzsébet	—	22—34	—
Újpest	20·4	9—19	—
Kispest	16	12—16	—
Szeged	9	11—19	27
Debrecen	26	16—18	20—22
Pécs	30	12—19	19
Miskolc	18	26—28	22—25
Székesfehérvár	20	20—22	20
Szombathely	33	20—22	26

szágos viszonyokat maradék nélkül feltáró, statisztikai adatok rendelkezésre nem állnak, akkor megállapíthatjuk, hogy e koncessziós szerződésekben a motorikus áramárak kw-óránként maximálisan 35 fillérben állapították meg. Ez a maximális ár a vidéki kisiparosok számára rendszerint a ténylegesen érvényesülő ár is.

A középipari telepek természetesen ennél az árnál olcsóbban juthatnak áramhoz. Körülbelül ezek az árak azok, amelyek a mellékelt idezárt táblázat számsorai között fellelhetők. Nagyipari település esetén az áramár tovább mérséklődik és tudunk esetről, midőn az kw-óránként 6—8 fillérre is leesett.

A világítási áramár sajnos igen magas, úgyhogy vannak esetek, ahol az a 80 fillért is eléri. Városokban, ahol a fogyasztás nagyobb, gyakran 70 fillér alá esik. Szegeden például a világítási áram ára 58 fillér.

Új vállalatok telepítésénél azonban nemcsak az áramár magasságának kérdése döntő, hanem az is, hogy a meglévő elektromos vezetékektől az új vállalat milyen távol létesül. Ezenkívül természetesen fontos az is, hogy a kérdéses vezeték alkalmas-e az így jelentkező újabb áramszükséglet szállítására.

Vidéken települő iparunk sokszor panaszkodik azért, hogy a közszállításokban nem részesül kellő mértékben. A Közszállítási Szabályzat 14. §-ának rendelkezése szerint nyilvános versenytárgyalást úgy is lehet hirdetni, hogy azon csak a hirdetményben megjelölt területen termelő vagy ott telephellyel bíró vállalkozó vehet részt. Ilyenmódon tehát megvan a lehetősége annak, hogy vidéki iparosságunknak panaszai enyhíttessenek. Az 1900/1939. Ip. M. sz. rendelet 2. §-a a visszacsatolt Felvidéken kíván segíteni akkor, midőn kötelezően elrendeli, hogy e terület szükségletei — amennyiben a szükségletek az ottani ipar és kereskedelem révén egyáltalán beszerezhetők — akár a Felvidékre vagy annak egyes területeire korlátozott nyilvános versenytárgyalás útján szereztessenek be. Területileg korlátozott versenytárgyalást a kormányzat például 1936-ban tizet, 1937-ben kilencet, 1938-ban tizenegyet rendelt el.

A hitelezés tekintetében a vidéki ipar helyzetét nem látjuk nehezebbnek, mint a fővárosi, illetőleg annak környékén települőt. A hitelezés a vállalatnak annyira nagyfontosságú problémája, hogy még abban az esetben is, hogyha a vállalat szék-

helyéhez közel nem volna megfelelő hitelintézet, a vállalat vezetői a tárgyalások folytatása végett vállalhatják a budapesti tárgyalásokkal összefüggő utazás terhét.

Másként állunk az úgynevezett bankári teendők (pénzkezelés, átutalás stb.) tekintetében. Itt is azonban legtöbb esetben nincsen különös probléma, hiszen alig van jelentősebb ipari gócpont, ahol vidéki pénzintézet vagy a Postatakarékpénztár az ipari vállalatnak rendelkezésre ne állana. Ha azonban nagyobb iparvállalatok olyan helyen alakulnának, ahol még most ilyen intézet nincsen, igen valószínű, hogy egy új pénzintézeti fióknak felállítása semmi nehézséggel nem fog járni.

A centrálisan elhelyezett országos hivatalos szervekkel való tárgyalások, valamint egyéb üzleti okok miatt vidéki vállalatunk sokszor arra kényszerülnek, hogy Budapesten megfelelő kirendeltséget vagy megbízottat tartsanak, mert enélkül ügymenetüket nem bírják zavartalanul lebonyolítani; vagy ha erre képesek is lennének, akkor is nagy levelezési, telefon- és táviratköltség terhelné a vállalatokat. A Budapesten tartott kirendeltségnek, illetőleg esetleges megbízottnak költsége természetesen kifejezett költségtöbblet, amely szemben a Budapesten települt vállalatokkal a vidéki vállalatnak hátrányára érvényesül.

Ha a magyar ipari települési problémának még jobban szemébe kívánunk nézni, nem lesz érdektelen, ha néhány fontosabb vidéki városunkat vizsgálat tárgyává tesszük abból a szempontból, hogy a város milyen előnyöket jelenthet az oda települni kívánó ipari vállalatnak. Ezután a vizsgálat után ugyancsak igen tanulságos lesz néhány konkrét iparvállalatot szemügyre venni és kutatni azokat az okokat, amelyek annak a vállalatnak jelenlegi települését indokolják. Ezek a munkálatok, amelyeket az iparügyi minisztérium kezdeményezésére a M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal végzett, igen tanulságosak és egyúttal alkalmasak arra, hogy eljövendő települési politikánk tekintetében is bizonyos irányvonalakat adjanak.

Szegedet, melynek 1936-ban 75 gyártelepe és 4.300 gyáripari munkása volt, különösen az tette alkalmas ipari, települési gócponttá, hogy a hajózható Tisza partján fekszik és közelében jelentős mezőgazdasági kultúra van. Így mindazok az iparágak, amelyeknél a vízi szállításnak jelentősége van, illetőleg amelyek nagymennyiségben

használnak fel mezőgazdasági terményeket, Szegeden megtalálják az ideális telephely összes feltételeit.

Debrecen 60 gyári jellegű ipartelepén 2.313 munkás dolgozik. Az erdélyi faanyag viszonylagos közelsége és a nagy hortobágyi állatállomány számos ipartelep részére jelentős települési előnyt jelent. A jövő szempontjából viszont nagy lehetőségeket látunk kibontakozni akkor, hogyha a Debrecen-vidéki földgáz racionális felhasználására gondolunk.

Pécsnek 58 gyárában 3.226 munkás dolgozik; a város környékén fekvő erdők, valamint a szénbánya és koksztelep számos iparág részére teszi indokolttá az itt való elhelyezkedést.

Miskolc az eljövendő gyárak részére különösen azért lehet kívánatos telephely, mert számos iparág, amely az itt virágzó vas-, fém- és gépipar üzeméhez kapcsolódna, a miskolci fejlett, már 26 gyárat üzemeltető és 1.146 munkást foglalkoztató telepekkel, valamint a Miskolc környéki gyárakkal képes lenne együttműködni.

Szombathelyen az erdők közelsége, Szolnoknak kitűnő fekvése számos iparág részére teszi kívánatossá az ottani letelepülést.

Jövő települési politikánk körvonalainak megrajzolásánál — miként az előzőkben már jeleztük — ugyancsak értékes adatokat szolgáltat az a módszer is, midőn egyes életképes üzemeknél vizsgáljuk azt, hogy mi tette kívánatossá a kérdéses helyen való megtelepülést. Először vizsgálatunk körébe vontunk egy budapesti telephellyel rendelkező csavargyárat. Ennek a vállalatnak települését különösen az indokolta, hogy a fővárosi piacon könnyen el tudta helyezni termékeit, a szakképzett munkásság kellő számban rendelkezésre állt és az áramszolgáltatási viszonyok megfelelőek voltak. Egyik budapesti rézhengerművünk települését elsősorban az indokolta, hogy az üzem munkájával kapcsolatban működő számos más iparág közelében kívánt letelepedni. Egy villamosipari vállalatunk elsősorban a fővárosi fogyasztópiac előnyeit tartotta szem előtt akkor, midőn így választotta meg telephelyét. Egy északmagyarországi erdőségek közepén fekvő üveggyárunk az olcsó tüzelőanyag miatt települt arra a helyre, ahol most működik. Egyik budapesti horodgyárunk pedig azért települt Budapesten, mert az itteni nagy söripar közelében kí-

vánt működni. Újpest bútór- és faárugyárai különösen a könnyű anyagbeszerzés, a megfelelő munkaerők és a fővárosi nagy fogyasztópiac közelsége miatt települtek ide a főváros határa mellé. Egyik szegedi bőrgyárunk a Tisza közelsége, jó nyersanyagbeszerzési lehetőségek és az élénk forgalmú piac miatt választotta Szegedet telephelyül. E vállalat településének idején még szerepet játszott az is, hogy Szeged közlekedési csomópontnak számított. Hála Istennek, Szegednek átmeneti határszéli helyzete ma már megváltozott, s így már a település ezen a helyen újra, forgalmi szempontból is indokolható. Textiliparunk számos üzeme Budapestet az egyszerűbb nyersanyagbeszerzési, jobb értékesítési lehetőségek és az itteni kitűnő munkástörzs miatt választotta. Dunántúl lenkikészítő és a Szeged vidék kenderkikészítő telepei a len-, illetőleg kendertelepek közelsége miatt települtek ezekre a pontokra. A szegedi juteipart az olcsó munkabérek előnyös nyersanyagszállítási lehetőségek indították arra, hogy itt települjön. Egyik csepeli papírgyárunk az előnyös közlekedési viszonyok és azonkívül a nagymennyiségű vízszükséglet miatt települt erre a pontra. Számos budapesti hentesárugyárunk a nagy állatvásár miatt, valamint a budapesti nagy fogyasztópiac végett települt itten.

Folytathatnánk ezt a felsorolást, azonban ehelyütt csak néhány példán kívántuk bemutatni azt, hogy milyen elgondolások döntötték el néhány iparvállalatunk telephelyének választását. A magyar ipari település és ennek keretén belül az ipari decentralizáció jövőbeli teendőit meglehetősen sokrétűnek tartjuk. Amennyiben az ipar decentralizáltabb elhelyezése a kormányzat programjában szerepel, akkor a kormányzatnak módjában áll vasúti és hajózási tarifapolitikáját úgy megváltoztatni, hogy a megfelelő helyen települt vállalatok fuvardíjterhei könnyítenek. Érdekes példája a fővárosban, illetőleg vidéken települt vállalatok harcának az a vita, amely a liszt és gabona vasúti tarifája körül alakult ki. A világgazdasági válság kitörése előtt ugyanis úgy a liszt, mint a gabona a 10-es vasúti tarifaosztályba volt besorozva. Akkor, amikor a búza világpiaci ára letört, a liszt megmaradt a 10-es vasúti tarifaosztályban, de a búza az olcsóbb 12-es tarifaosztályba került. Később azonban, midőn a búza ára újra feljavult, vidéki malomiparunk versenyképessége érdekében a régi helyzet

visszaállítását kérte, mert olyan tarifahelyzetben, hol a búza olcsóbb tarifaosztályba van sorozva, mint a liszt, vidéki malomiparunk nem nyugodhatott meg, mert ez részére azt jelentette, hogy a búza olcsón tud eljutni a velük versenyző budapesti malmok raktáraiba, viszont az ő készárujuk drágán éri el a fogyasztópiacokat.

Ugyancsak módja van a kormányzatnak arra is, hogy az iparfejlesztési törvényben biztosított állami kedvezmények megadásánál a decentralizált település módjaira fokozottabb figyelemmel legyen. Igen hatékony emeltyűje a decentralizálás érdekében működő kormányzati politikának az is, hogyha a vidéki vállalatok közszállításban az eddiginél kedvezőbb arányszámban részesülnek.

Amennyiben az egyes autonómiák kívánják a decentralizációs gondolatot az életbe átültetni, akkor ennek a célnak érdekében szintén sokat tehetnek. Pótadók csökkentése, avagy iparfejlesztési kedvezményeknek a létesülő vállalatok részére való biztosítása mind olyan eszköz, amely a decentralizáció céljainak érdekében hatékonyan felhasználható.

Vidéki városaink a víz-, gáz-, villanyszolgáltatás olcsóbbítása révén is sok vállalat részére tehetnék lehetővé azt, hogy ezek vidéken keressék meg a telephelyüket.

De a kormányzaton és az autonómiákon kívül az egész magyar társadalomnak is jut szerep e nagyfontosságú cél érdekében. Vidéki munkástörzsünk megfelelő képzése, a vidéki ipari telephelyek egészségessé és vonzóvá tétele, a társadalom erőfeszítései nélkül el sem képzelhető.

A decentralizált ipari település gondolatának érvényesítése során túlzott reménysegeket nem szabad táplálnunk. Ne felejtjük el, hogy a magyar ipar fejlődése sok ipari ágazatban már befejeződött. Az új vállalat-alapításoknál is számtalan esetben kezünk kötve van. Sokszor ugyanis egyszerűbb egy meglévő vállalatnak új üzemággal való kibővítése, mint egészen új vállalat létesítése. Természetesen sokszor az új iparág a már meglévő kapcsolatos iparágakhoz kíván inkább települni. Meglévő ipari berendezéseink modernizálása érdekében tett erőfeszítéseink se igen adnak lehetőséget arra, hogy a decentralizáció gondolata érvényesüljön.

Áttelepítésről pedig reálisan nem igen lehet beszélni, hiszen ez oly költséges, hogy ezt egy nagymennyiségű tőkefelesleggel ren-

delkező állam engedhetné csak meg magának. A decentralizáció célja érdekében munkálkodnunk kell, de okos józansággal. A meglévő ipar érdekeit nem szabad feláldoznunk. E tekintetben forradalmi lépéstől tartózkodnunk kell és inkább a józan evolúció útján kell megjavítanunk iparunk települési viszonyait. Hogy Budapest székesfőváros sok tekintetben ösztönösen védekezik a decentralizáció érdekében tett túlzó törekvésekkel szemben, ez könnyen érthető. A budapesti és környéki település fokozott kifejlődése érdekében számos olyan erő működött, amelynek jogosságát tagadni — legalábbis partikuláris szempontból nézve — meglehetősen nehéz.

Nem érdektelen a magyar decentralizációs törekvések margójára feljegyezni azt az akciót, amely a budapesti városi vámok emelését bedobta a magyar közvéleménybe. A városi vámoknak emelése a decentralizálás ellen működő akciónak tekinthető, mert ennek nyomására még a Budapest környéki iparágak is kényszerülnek bevonulni a fővárosba. A néhány évvel ezelőtt megszületett városi vámemelési terv ellen az érdekeltség keserű harcot indított.

Meg kell itt jegyeznünk még azt is, hogy Nagy-Budapest eszméjének nem megfelelő kiépítése is sok tekintetben kereszttezheti a decentralizáció elvének érvényesülését.

Ezekután célszerű lesz az ipari települési probléma egészét vizsgálat tárgyává tennünk, függetlenül attól, hogy annak rüggői öntudatlanul élnek-e a telephelyet választók lelkiületében, vagy pedig öntudatosan racionális szempontok érvényesülése mellett irányítják azok elhatározását.

A cél érdekében helyes lesz előbb két jelenségcsoportnak, illetőleg szempontnak szemszögéből rávilágítani erre a bonyolult problémára és megvizsgálni az ipari település ügyét a városiasodás és a belső vándorlások nézőpontjából. Fejtegetéseink végén a magyar ipari település néhány statisztikai adatát kívánjuk felsorakoztatni.

A város fogalmának számos definíciója közül (architektonikus, népességi, katonai, „sacralis“, jogi, politikai, gazdasági)¹⁾ minket leginkább a város gazdasági forgalmköre érdekel. A város képződése

¹⁾ Dékány István dr.: Város és falu szociológiai szempontból. Városi Szemle, XXI. évfolyam. 1935.

ugyanis forradalmilag átalakítja azt az addig vidékies ízű életet, amelynek kereteiben az emberek a város helyén éltek. Jól mondja *Spengler* arról a sajátos jelenségről, amely végső fokon a város képződéséhez vezet, hogy „mihelyt az egyszerű piachely várossá válik, az már tovább nemcsak súlypontja a legkülönbözőbb áru forgalmának, amely tisztán paraszti jellegű vidéken kereszteződik, hanem egy második világ, ami a falakon belül keletkezik... a valódi városi lakó nem termel a szó földszagú értelmében, a városi lakó a földdel elveszti kapcsolatát... a városban a javak áruvá, a csere forgalommá változik és az árukban kifejezett gondolkozás helyébe a pénzben való gondolkozás lép“.¹⁾

A város igen gyakran teljesen az ipari élet hordozójává válik. Ilyenkor a nagy ipari települések kinyúlnak a város környékén elterülő területekre is. A gyárkérményekből kitóduló füst, a gyártelepeknek egymáshoz kapcsolódó láncolata és igen sokszor a föld mélyébe lenyúló bányászati tevékenység a településeket sokszor teljesen ipari jellegű településekké alakítja át. Gondoljunk csak Angliának lancashire-i és yorkshire-i, valamint londonkörnyéki, az Amerikai Egyesült Államoknak massachusetts-i, pennsylvania-i, Franciaországnak Nord és Pas de Calais departmentjeiben fekvő, valamint a keletfranciaországi és középfranciaországi, nemkülönbön Németország westphaliai, szászországi és sziléziai hatalmas ipari településeire.

A települések képének ilyen gyökeres átalakulása természetesen nem maradhat hatás nélkül az ipar egészének életére sem, mely foglalkozási ág úgy a múltban, mint a jelenben, nagymértékben hozzá van kötve a városi életformákhoz. Az iparosodás és a városiasodás között a kapcsolat olyan erős, hogy ezek a jelenségek szinte párhuzamosan haladó jelenségeknek tekinthetők. Ezekben a nagy ipari gócpontokban az iparosodás jelensége ura és irányítója lesz a városiasodás alakulásának.

A városok kifejlődésének kezdetén természetesen az ipari probléma szerényen igyekszik elhelyezkedni a városiasodás kereteiben. A városok kifejlődése, a sűrű lakosságú gócpontok kialakulása lassanként feleslegessé teszi az iparosok vándorlását, az iparosok tehát igyekeznek megtelepedni.¹⁾

A háziipari tevékenység az ország minden községében és városában egyformán megtalálja életlehetőségeit. A kézműipar azonban leginkább a városokban talál talajra. A kézműiparosok telephelyei kisebb mértékben racionális, inkább tradicionális okok folytán a városokban mind sűrűbbé válnak. Általában kézműiparunk igyekszik inkább a fogyasztópiacok felé települni és olyan helyen ütni fel tanyáját, ahol megfelelő szakképzett munkások állanak rendelkezésre. A szállítási költségek alakulása a kézműiparosok telephelyválasztásánál kisebb mértékben jön tekintetbe, hiszen a kézműipari munka termékeiben olyan nagymértékű munkaelem van, hogy a nyersanyagoknak szállítási tétele a késztermék árát nem nagy mértékben befolyásolja. Amennyiben az iparos, akár a nyersanyagbeszerzés, akár a termékek értékesítése folytán lakóhelyének piacán kívül más piacokat is kényszerül felkeresni, akkor ezeket a távolságokat vagy a kereskedelem révén igyekszik áthidalni, vagy pedig maga jár városról-városra, hogy termékeit értékesítse. Gondoljunk derék debreceni csizmadiamestereinkre, akik büszkén lógatják rá még napjainkban is egy hosszú rúdra kész csizmáikat és annál büszkébbek, minél hosszabb az a csizmákkal teleaggatott rúd, amelyen értékes árucikkek lógnak.

Nem lesz érdektelen szemügyre vennünk a trianoni Magyarország törvényhatósági jogú városaiban települt ipari népesség fejlődését 50 éven keresztül. A 7. táblázat számsorai beszédesen tanuskodnak arról a hatalmas fejlődésről, amelyen Budapest ipari népessége 1880-tól 1930-ig átment. 1880-ban Budapesten élő iparosaink száma 50 év alatt több, mint háromszorosára emelkedett, úgyhogy ez a fejlődés 400%-ot tesz. A fejlődésnek ez a valóban gigantikus mértéke még két törvényhatósági jogú városunkban észlelhető: Győrött, ahol 378%-os és Debrecenben, ahol 269%-os az emelkedés értéke a megvizsgált 50 év alatt. Bajának enyhe fejlődését és Komáromnak a trianoni helyzet folytán bekövetkezett visszafejlődését kikapcsolva a többi törvényhatósági jogú város

¹⁾ Oswald *Spengler*: Der Untergang des Abendlandes. II. kötet. 599. l.

¹⁾ Heller Farkas dr.: Közgazdaságtan. I. kötet. 236. l.

7. Iparosok és eltartottjainak fejlődése tj. városonként.¹⁾Evolution du nombre de la population industrielle et du nombre des personnes à sa charge, par villes autonomes.¹⁾

Törvényhatósági jogú városok	Az ipari népességből — Personnes											
	kereső — actives						eltartott — dites passives					
	dans la population industrielle, en											
Villes autonomes	1880.	1890.	1900.	1910.	1920.	1930.	1880.	1890.	1900.	1910.	1920.	1930.
	é v b e n											
Budapest . . .	58 659	104.966	161.039	218.068	187.864	234.720		66.922	146.668	180.001	178.694	175.658
Baja	3.030	2.908	3.443	3.513	3.389	3.898		3.360	3.504	4.119	3.591	4.364
Debrecen . . .	6.352	7.625	10.160	13.848	13.603	17.079		7.912	11.754	16.006	16.855	18.117
Győr	3 061	3.611	5.522	9.664	9.857	11.568		3.225	5.251	11.062	12.351	11.750
Hódm.-vásárhely	2.820	2.757	3.655	4 802	4.859	6.090		3.965	4.666	5.504	5.192	5.794
Kecskemét . . .	3.114	3.229	4.088	5.450	5.113	6.160		3.556	4 807	5.868	5.631	6.281
Komárom . . .	2.102	2.123	2.844	3.533	²⁾ 678	²⁾ 1.110		2.411	3.270	3.946	812	1.100
Miskolc	³⁾	5.211	7.388	9 021	9.356	10.216		³⁾	10.406	11.652	12.594	11.973
Pécs	5 579	5.374	6.206	8.668	8.572	10.166		5.491	7.335	9 825	8 354	10.140
Sopron	2.800	3.599	3.831	4.531	4.483	5.467		3.208	4.073	4.902	5.042	5.598
Szeged	7.307	7.076	9.279	14.271	14.142	16.808		7 505	10.036	13.986	12.773	14 820
Székesfehérvár	3 268	3.853	4.067	5.138	5.526	6 450		4.358	5.229	6.922	6.490	6.829

¹⁾ Az időközi közigazgatási változások figyelembevétele nélkül. — *Non compris les changements administratifs faits entre temps.* — ²⁾ A városnak csak a Duna jobbparti része. — *Ce chiffre ne se rapporte qu'au secteur de Komárom situé sur la rive droite du Danube.* — ³⁾ Nincs adat. — *Pas de donnée.*

iparos népessége az említett időszak alatt körülbelül megkétszereződött. Jelentősebb iparossággal rendelkező megyei városaink sorában többet találunk, amelyeknek ipari népessége a vizsgált időszak alatt több, mint megduplázódott. (Így például a budapestkörnyéki városok sorában: Budafok, Kispest, Pestszenterzsébet, Pestszentlőrinc, Rákospalota, valamint Békéscsaba, Kaposvár, Mezőtúr, Nyíregyháza, Pápa, Szolnok, Szombathely.)

Az ipari telephely problémájának érdekes megvilágítására alkalmas az az anyag is, amely a belső vándorlások problémájával kapcsolatos. Midőn hatalmas embertömegek hagyják el szülőföldjüket, falujukat és városokba tódnak be, majd ezt az új lakóhelyüket is többször megváltoztatják, el sem képzelhető, hogy ezt ne hatalmas rejtett gazdasági erők nyomására tennék. Ma már ez a probléma nemcsak hazánknak, hanem szinte az egész művelt világnak nagyfontosságú problémájává vált.

Nagy-Britanniában az utóbbi évtized alatt kevesebb és kevesebb földet vesznek megmunkálás alá és így a mezőgazdaság mind kevesebb embernek nyújt — bár emelkedő bérszínvonal mellett — megélhetést. Franciaországban kétségtelenül megállapítható a városokba tódlás jelensége. Dániában különösen a bérpolitikára

vezethető vissza az, hogy mindtöbben igyekeznek elhagyni a mezőgazdasági életkezeteket. Hollandiában dacára annak, hogy az iparosodás fejlődése nem gyors, mégis nagymértékben észlelhető a munkásságnak az a törekvése, hogy városokban keresen kenyeret. Olaszországban már évek óta igen erősen észlelhető a városokba való tódlása a vidéki lakosságnak.

Mussolini a nemzet nagy vezére ki is adta a jelszót, hogy „vissza a röghöz!” Erkölcsei szempontból nézve a rög embere, a paraszt a nemzeti társadalom elsőrangú alapeleme, amelyről gyakran és nemcsak a választások idején kell megemlékezni.¹⁾ Ezt hirdeti a fasiszmus vezére! Ezen az általános megállapításon túlmenően azonban gondoskodott Mussolini arról is, hogy ennek a célnak érdekében a fasiszta államban törvényes intézkedések szülessenek meg. Az 1939. évi július 6-i törvény több tekintetben rendelkezik olyan irányban, hogy a városok egészségtelen fejlődése megakadályoztassék. E törvény szerint bizonyos indokolt kivételektől eltekintve senki sem helyezheti át lakóhelyét olyan községbe, amelynek lakosszáma 25.000 lelket meghalad, vagy amelynek kifejezetten

¹⁾ Benito Mussolini: Der Mann auf der Scholle. Pester Lloyd, 1933. évi június 11-i számában.

ipari jellege van. Kézművesiparosoknak, munkásoknak külön engedélyre van szükségük, hogyha ezekben a magasabb lélekszámú, illetve ipari jellegű községekben kívánnák hivatásukat tovább folytatni. Mezőgazdasági munkásoknak általánosságban a munkaközvetítő intézmények nem közvetítenek más munkahelyet, hogyha indokolatlanul elhagyják azt a földet, amelyen eddig dolgoztak.

Magyarországon a világháborút követő évtized közepéig, a mezőgazdaság meglehetősen élvezte az előnyösen alakult konjunktúra kedvező hatását. Midőn azonban a mezőgazdaság és ezen keresztül az ott alkalmazottak munkaviszonyai megromlottak, mezőgazdaságunk népességének enyhe visszafejlődése észlelhető. Mezőgazdasági népességünk arányszáma ugyanis 1920-tól 1930-ig 56%-ról 52%-ra esett vissza, míg ipari népességünk számaránya 19%-ról 22%-ra emelkedett. Közvetve beszédesen igazolja ez a néhány számadat azt, hogy itt is nagy tömegeknek az iparba és ezen keresztül városok felé való tódulásáról van szó.

Az ipari vándorlások problémájára igen érdekesen rávilágítanak azok a vizsgálódások, amelyek segítségével kutatjuk azt, hogy budapesti iparosaink születési helyük, illetőleg budapesti tartózkodásukat megelőző lakhelyük szerint hogyan csoportosíthatók. A 8. táblázat szerint budapesti iparosaink

8. Budapesti iparosok megoszlása születési helyük szerint (1928).¹⁾

Population industrielle de Budapest, suivant le lieu de naissance (en 1928).¹⁾

Születési hely <i>Lieu de naissance</i>	Iparosok száma <i>Nombre des habitants de profession industrielle</i>
Budapest	4.873
Trianoni Magyarország — <i>Hongrie de Trianon</i>	8.764
Magyarországtól 1920-ban elszakított terület — <i>Territoire détaché de la Hongrie en 1920</i>	5.409
Európa egyéb állama — <i>Autres États de l'Europe</i>	938
Más világrész — <i>Autres parties du monde</i>	34
Összesen — <i>Total</i>	20.018

¹⁾ *Laky Dezső dr.*: Az iparosok szociális és gazdasági viszonyai Budapesten (1930) c. művéből. — *D'après un ouvrage du Dr Désiré Laky.*

közül mindössze 24,35% született Budapesten. Részletvizsgálatok meggyőznek arról, hogy „a vidékről bevándorló iparosok számának alakulásából kiütözik a földrajzi távolság hatása . . . Azok a vármegyék, melyek a székesfővárossal a legközvetlenebb gazdasági érintkezést tartották fenn, tudták leginkább kihasználni azokat a lehetőségeket, melyek Budapest gazdasági életébe való bekapcsolódásból kínálkoznak . . . Kétségtelen az, hogy jelen viszonyok között a fővárostól messzebb lakó iparos nehezebben tudja magát arra határozni, hogy a székesfővárosba költözzék, mint a közelebb lakó . . . A megszállott részekből Budapestre származott iparosságban legtöbben a Cseh-Szlovákiának ítélt földről származnak, — jóval többen, mint a Romániához kapcsolt részekről, melyek lakossága pedig sokkal nagyobb, mint a Cseh-Szlovákiának jutott területeké. Ennek oka, mint jól tudjuk az, hogy az a vándormozgalom, mely a béke boldog esztendeiben, mint belső vándormozgalom jelentkezett, északról dél felé sokkal több embert terelt az ország közepe felé, semmint keletről nyugati irányba. Valószínű hogy Cseh-Szlovákiából, a tótföldről származó iparosok alkotják túlnyomórészt a főváros iparosságának ezt a tömegét. Erdély pedig leginkább székely iparosokkal ajándékozta meg a fővárost. A Jugoszláviának jutott magyar területekről jóval kevesebben származtak hozzánk.“¹⁾

A 9. táblázat arról győz meg, hogy iparosaink közül mindössze 22,53% volt olyan, akik állandóan Budapesten is laktak. A többiek az országnak, Európának, illetve a világnak más tájáról vetődtek Budapestre. A Budapesten született és az állandóan Budapesten lakó iparosok százalékos aránya között alig van különbség. Ugyanis a Budapesten született (24,35%) iparosok messze túlnyomó része állandóan Budapesten is lakott. (22,53%). Kevés Budapesten született iparosnak adatott meg ugyanis az a szerencse, hogy végleges budapesti letelepülése előtt a világnak valamely más táján körülnézessen.

Mielőtt fejtegetéseinket bezárnók, nem lesz érdektelen, ha a gyáripari statisztika adatait előbb szétbontjuk aszerint, hogy azok Nagy-Budapestre, vagy a vidék vi-

¹⁾ *Laky Dezső dr.*: Az iparosok szociális és gazdasági viszonyai Budapesten. Budapest, 1930. 239. l.

9. Budapesti iparosok megoszlása budapesti tartozkodásukat megelőző lakóhelyük szerint (1928). ¹⁾

Population industrielle de Budapest, avec indication des endroits habités auparavant par les immigrés (1928)¹⁾

Lakóhely <i>Lieux de résidence</i>	Iparosok száma <i>Nombre des habitants de profession industrielle</i>	
Allandóan Budapest — <i>Ceux qui habitent toujours à Budapest</i>	4.510	
<i>Ceux qui, avant de se fixer à Budapest, habitent</i>	Trianoni Magyarország - dans la Hongrie de Trianon	9.265
	Magyarországtól 1920-ban elcsatolt terület - sur le territoire détaché de la Hongrie en 1920	4 820
	Európa egyéb állama — ailleurs, en Europe	1.224
	Más világrész — en d'autres parties du monde	55
	Ismeretlen hely — en un lieu non déclaré	144
Összesen — <i>Total . . .</i>	20.018	

¹⁾ *Laky Dezső dr*: Az iparosok szociális és gazdasági viszonyai Budapesten (1930) c. művéből. — *D'après un ouvrage du Dr Désiré Laky.*

szonyaira vonatkoznak-e, majd szétválasztjuk ezeket az adatokat aszerint, hogy azok milyen nagy lélekszámú községek csoportjára vonatkoznak. Végül néhány adattal rávilágítunk a trianoni Magyarország keleti végein fekvő úgynevezett „viharsarok” ipari viszonyaira.

A 10. táblázat számsorai beszédesen tanuskodnak arról, hogy 1921-től 1925-ig terjedő időszak alatt mind az ipartelepek számát, mind a munkáslétszámot, mind a termelés értékét tekintve a vidéki iparnak fejlődése erősebb ütemű volt, mint Nagy-Budapest iparáé. 1925-től kezdve az 1931-es világgazdasági krízis kitöréséig Nagy-Budapest iparának előretörése mindjobban kibontakozik, jóllehet a korszak vége felé általában átmeneti visszaesésnek jelenségei észlelhetők. 1932 óta viszont Nagy-Budapest ipari fejlődése kétségtelenül túlszárnyalja a vidéki ipar fejlődésének ütemét. Hogyha a vidéki gyáripari termelés értékét szembeállítjuk Nagy-Budapest gyáriparának termelési értékével, akkor élesen látjuk azt, hogy 1925 óta Nagy-Budapest többet termel, mint az egész vidéki gyáripar. Különösen markánsan látszik ez a jelenség a legutolsó évek

10. A gyáripar jellemző statisztikai adatai (1921—1938).

Chiffres de statistique caractérisant l'industrie manufacturière (1921—1938).

Év <i>Année</i>	Ipartelepek száma <i>Nombre des établissements industriels</i>			Munkáslétszám ¹⁾ <i>Effectif ouvrier¹⁾</i>			A termelés értéke 1000 P-ben <i>Valeur des produits industriels, en 1000 pengős</i>		
	Nagy-Budapest <i>Le grand Budapest</i>	Vidék <i>La province</i>	Összesen <i>Total</i>	Nagy-Budapest <i>Le grand Budapest</i>	Vidék <i>La province</i>	Összesen <i>Total</i>	Nagy-Budapest <i>Le grand Budapest</i>	Vidék <i>La province</i>	Összesen <i>Total</i>
1921	885	1.239	2.124	85.720	66.871	152.591	478.977	507.023	986.000
1922	962	1.534	2.496	110.116	83.468	193.584	563.728	813.422	1.377.150
1923	1.064	1.675	2.739	118.654	92.811	211.465	626.674	780.296	1.406.970
1924	1.102	1.774	2.876	107.030	91.537	198.567	863.774	1.110.256	1.974.030
1925	1.226	1.934	3.160	108.356	88.447	196.803	1.061.108	1.007.120	2.068.228
1926	1.294	1.993	3.287	112.541	87.828	200.369	1.180.875	1.010.783	2.191.658
1927	1.498	2.046	3.544	134.139	98.732	232.871	1.452.487	1.239.485	2.691.972
1928	²⁾	²⁾	3.553	²⁾	²⁾	241.305	²⁾	²⁾	2.876.871
1929	1.461	2.051	3.512	142.921	99.350	242.271	1.657.030	1.210.064	2.867.094
1930	1.456	2.035	3.491	128.436	88.567	217.012	1.467.686	1.024.182	2.491.868
1931	1.455	1.969	3.424	116.908	79.415	196.323	1.219.977	838.683	2.058.660
1932	1.426	1.898	3.324	106.129	71.905	178.034	1.044.113	778.509	1.822.622
1933	1.448	1.904	3.352	110.412	72.819	183.231	1.033.895	729.534	1.763.429
1934	1.455	1.932	3.387	123.482	79.576	203.058	1.165.157	789.231	1.954.388
1935	1.485	2.006	3.491	135.345	87.825	223.170	1.291.574	909.903	2.201.477
1936	1.643	2.057	3.700	155.898	99.543	255.441	1.533.355	1.049.131	2.582.486
1937	1.816	2.086	3.902	175.832	110.357	286.189	1.755.533	1.196.905	2.952.438
1938	1.859	2.131	3.990	182.074	115.666	297.740	1.796.872	1.247.598	3.044.470

¹⁾ Adatok a művezetőkre, munkásokra, tanoncokra és otthon dolgozó munkásokra vonatkoznak. — *Contremaîtres, ouvriers, apprentis et ouvriers à domicile.* — ²⁾ 1928-ban Budapest környéke külön nem dolgoztatott fel. — *Pour 1928, les chiffres des environs de Budapest n'ont pas été dépouillés séparément.*

alatt, midőn Budapest termelési fölénye igen figyelemreméltó.

A 11. táblázat abból a szempontból érdekes és tanulságos, hogy itten a községeket lélekszám szerint bontottuk szét és ennek a szétbontásnak megfelelőleg mutatuk be azt, hogy különböző nagyságú községekben az összes lakosságnak milyen része lakik, illetőleg a gyáripari telepek száma, átlagos munkáslétszáma és termelési értéke hogyan oszlik meg ezek között a községtípusok között.

Legérdekesebb tanulsággal mindjárt a táblázat első vízszintes sora szolgál. Eszerint láthatjuk, hogy az ország lakosságának 67·6%-a lakik olyan községekben, amelyeknek lélekszáma nem haladja meg a 20.000-et, viszont a gyáripari munkásságnak csak 22·6%-a és a gyáripar által előállított termelési értéknek 24·5%-a esik ezekre a községekre. A 20.000—50.000 közötti lakos létszámmal rendelkező községeknek, valamint az 50.000-től 100.000-ig terjedő lakosságú településeknek a gyáripari termelésben számszerint kisebb a jelentősége, mint a legfeljebb 20.000 lakossámmal rendelkező községeké, aránylag azonban nagyobb.

Nem érdektelen figyelemmel kísérni 500-nál több munkást foglalkoztató „mamut“-vállalataink földrajzi elhelyezkedését is. Ezek közül a vállalatok közül 1939-ben 52 van Budapesten, a főváros környékén pedig 27 tevékenykedik. Így „Nagy-Budapest“ mamutvállalatainak száma 79. Evvel szemben a vidéken 47 ilyen vállalat működik. (Győrött 8, Salgótarjánban 3, Pápán, Pécsen, Sopronban, Szegeden, Diósgyőrött, Ózdon 2—2, stb.)

11. Az összes lakosságnak, a gyáripari telepek számának, munkáslétszámának és termelési értékének megoszlása 1938-ban a községek lélekszámának nagysága szerint.

Nombre de la population totale, celui des établissements manufacturiers et des ouvriers y occupés, et valeur de la production de ces établissements, en 1938, par catégories de communes.

Községek lélekszáma <i>Catégories de communes, selon l'importance de la population</i>	Összes lakosság ezekben — Population totale en milliers (1930)	Gyáripari telepek száma <i>Nombre des établissements manufact.</i>	Gyáripari átlagos munkáslétszám <i>Nombre moyen des ouvriers manufact.</i>	Gyáripari termelési érték ezer P.-ben — Valeur de la production industrielle, en milliers de pengós
1—20.000-habitants	5.869	1.429	65 481	745.497
20.000—50.000- "	996	471	53.377	542.226
50.000—100.000- "	565	403	41.921	398.764
100.000-nél több — plus de 100.000 habitants	1.258	1.687	127.733	1.357.983
Összesen — Total	8.688	3.990	288.512	3.044.470

Különösen érdekes fényt vetnek gyáripari települési problémáink sajnálatosan nehéz helyzetére a 12. és 13. táblázatok, amelyek a trianoni Magyarország keleti végén levő úgynevezett viharsaroknak ipari adatait tárják elénk. Mind a két táblázat adatai sok tekintetben összehasonlíthatók az országos adatokkal és így láthatjuk azt, hogy ennek a vidéknek ipara milyen kezdetleges fokon van és milyen sokat lehetne tenni akkor, hogyha itt egy lendületesebb, bár még mindig szerényebb méretű ipari fejlődést bocsátanánk útjára. Ez az ipari fejlődés számos munkaalkalmat nyújtana az ott élő lakosságnak és a jólétnek emelését vonná maga után. Nem kétséges, hogy ilyen intézkedéssel, amely ennek a vidék-

12. Az úgynevezett „viharsarok“ mostoha helyzete az iparosodás szempontjából 1930-ban.

Situation défavorable, au point de vue de l'industrialisation, de la „zone des tempêtes“ en 1930.

Törvényhatóság <i>Comitats et villes autonomes</i>	Összes népesség <i>Population totale</i>	Ebből <i>Dont</i>		Az ipari népességből — <i>Population industrielle</i>			
		kereső <i>active</i>	eltartott <i>passive</i>	kereső — <i>active</i>		eltartott — <i>passive</i>	
				szám szerint <i>nombres abs.</i>	az össz. kereső %-ában <i>par rapp. à la pop. act. tot., %</i>	szám szerint <i>nombres abs.</i>	az össz. eltartott %-ában <i>par rapp. à la pop. pass. tot., %</i>
Békés vm. ¹⁾	330 656	150.255	180.401	25.835	17·2	29.925	16 6
Csanád, Arad és Toront. vm.	174.318	79.576	94.742	10 518	13·2	12.836	13 5
Csongrád vm.	148.529	68.645	79.884	11.489	16·7	15.739	19·7
Hódmezővásárhely tjt. ²⁾ .	60.342	30.316	30.026	6.090	20·1	5.794	19·3
Szeged tjt.	135.071	66.638	68.433	16.868	25·3	14.820	21·7
Bihar vm.	176.002	78.013	97.989	7.339	9·4	10.997	11·2
Együtt — <i>Ensemble</i> .	1.024.918	473.443	551.475	78.139	16·5	90.111	16·3
Magyarország (összesen) <i>Hongrie (au total)</i> . .	8.688.319	3.999.242	4.689.077	886.676	22·2	996 581	21·3
Vármegyék (összesen) — <i>Comitats (tous les comitats du pays)</i>	7.011.333	3.106.447	3.904.886	557.994	18·0	725.257	18·6

¹⁾ Vm. — *Comitat.* — ²⁾ Tjt. — *Ville autonome.*

13. Az úgynevezett „viharsarok” néhány fontosabb gyáripari adata 1938. évről.
Quelques renseignements importants, pour 1938, sur l'industrie manufacturière de la „zone des tempêtes“.

Vármegyék — Comitats	Telepszám Nombre des établissements manufacturiers	Átlagos munkáslétszám Nombre moyen des ouvriers		Kifizetett munkabérek összege ezer P Salaires payés, en milliers de pengős	Egy munkás átlagos évi keresete Salaire annuel moyen d'un ouvrier, P - pengős	Termelés - Production	
		férfi és nő együtt hommes et femmes, au total	az összes munkáslétszám ¹⁾ %-ában par rapport au nombre total des ouvr., % ¹⁾			értéke ezer P sa valeur en milliers de pengős	az összes termelés ¹⁾ %-ában par rapport à la production totale, ¹⁾ %
Békés vm.	120	4.631	1.61	3.472	750	61 214	2.01
Bihar vm.	31	738	0.26	658	892	16 745	0.55
Csanád, Arad és Torontál vm. .	45	1.477	0.51	1.152	780	22.733	0.75
Csongrád vm.	40	575	0.20	480	849	13.353	0.44

¹⁾ Az országos eredményhez viszonyítva. — *Par rapport au pays entier.*

nek iparosodását szorgalmazná, sok könnyet lehetne leszártani.

Igyekeztünk a magyar települési probléma felett áttekintést szereznünk. Szilárd meggyőződésünk, hogy amennyiben a jövőben az ipari telephely-választás kérdését

öntudatosabbá tesszük és ennek a problémának lebonyolításába fokozottabban bekapcsoljuk a racionális telephely-választásnak elveit, az ország ipari fejlődése részére hasznos és jó szolgálatot tettünk.

vitéz Guothfalvy Dorner Zoltán dr.

SZELLEMI, ERKÖLCSI ÉLET

A könyvtermelés nemzetközi és hazai adatai.

La production du livre en Hongrie et à l'étranger.

Résumé. Il y a longtemps que la bibliothèque de l'Office Central R. Hongrois de Statistique rend compte régulièrement, dans cette Revue, de la production du livre en Hongrie et à l'étranger. Les chiffres réunis à ce sujet cette année ont été tirés, comme avant, pour l'étranger des renseignements recueillis par le Bureau International pour la Protection du Droit d'Auteur (Berne) et parus dans le Droit d'Auteur. Pour la Hongrie, ils ont été empruntés à la revue bibliographique Magyar Könyvészet (Bibliographie Hongroise), publiée par la Fédération des Editeurs et Libraires Hongrois.

Le tableau 1 offre, sur la production du livre à l'étranger, les derniers chiffres disponibles, relatifs à 1939, ainsi que les chiffres des 9 années précédentes. Comme les relevés du Droit d'Auteur ne pouvaient renseigner que sur 9 pays, ce tableau ne donne pas une idée tout à fait nette. On y voit cependant que la guerre, exerçant à l'étranger une influence défavorable sur l'édition de livres, a arrêté l'évolution constatée auparavant.

Le tableau 2 détaille, à plusieurs égards, les chiffres de 1940 relatifs à la production du livre en Hongrie, les confrontant avec ceux des deux années précédentes. Le tableau 3 indique, également pour 1940, les résultats du dépouillement des données sur les livres parus à Budapest.

*

Külföld.

Az egyes országok könyvtermelésére vonatkozó legújabb adatokat ezúttal is a Bernben székelő Nemzetközi Szerzőjogi Iroda által összegyűjtött és a Droit d'Auteur című folyóiratban közzétett nemzetközi sajtótermelési statisztikai közlésekből állítottuk össze. Mint korábban, most is igyekeztünk a magyar adatgyűjtés módszeréhez alkalmazkodva a tiszta könyvtermelés nemzetközi eredményeit megállapítani s ezért a forrásunknak az egyes országokra vonatkozó sajtótermelési adataiból ki kellett hagynunk a szorosabb értelemben vett könyvtermelésnél szóba nem jöhető zene-műveket, folyóiratokat, képes ábrázolókat és térképeket. S bár e miatt adataink el is térnek forrásunk adataitól, az évről-évre követett azonos módszerű eljárásunk kétségtelenül lehetővé teszi azt, hogy az elmúlt évtized tiszta könyvtermelésének nemzetközi alakulásáról megbízható áttekintést tudjunk nyújtani.

13. Az úgynevezett „viharsarok” néhány fontosabb gyáripari adata 1938. évről.
Quelques renseignements importants, pour 1938, sur l'industrie manufacturière de la „zone des tempêtes“.

Vármegyék — Comitats	Telepszám Nombre des établissements manufacturiers	Átlagos munkáslétszám Nombre moyen des ouvriers		Kifizetett munkabérek összege ezer P Salaires payés, en milliers de pengős	Egy munkás átlagos évi keresete Salaire annuel moyen d'un ouvrier, P - pengős	Termelés - Production	
		férfi és nő együtt hommes et femmes, au total	az összes munkáslétszám ¹⁾ % ában par rapport au nombre total des ouv., % ¹⁾			értéke ezer P sa valeur en milliers de pengős	az összes termelés ¹⁾ % ában par rapport à la production totale, ¹⁾ %
Békés vm.	120	4.631	1.61	3.472	750	61 214	2.01
Bihar vm.	31	738	0.26	658	892	16 745	0.55
Csanád, Arad és Torontál vm.	45	1.477	0.51	1.152	780	22.733	0.75
Csongrád vm.	40	575	0.20	480	849	13.353	0.44

¹⁾ Az országos eredményhez viszonyítva. — *Par rapport au pays entier.*

nek iparosodását szorgalmazná, sok könnyet lehetne leszártani.

Igyekeztünk a magyar települési probléma felett áttekintést szerezni. Szilárd meggyőződésünk, hogy amennyiben a jövőben az ipari telephely-választás kérdését

öntudatosá tesszük és ennek a problémának lebonyolításába fokozottabban bekapcsoljuk a racionális telephely-választásnak elveit, az ország ipari fejlődése részére hasznos és jó szolgálatot tettünk.

vitéz Guothfalvy Dorner Zoltán dr.

SZELLEMI, ERKÖLCSI ÉLET

A könyvtermelés nemzetközi és hazai adatai.

La production du livre en Hongrie et à l'étranger.

Résumé. Il y a longtemps que la bibliothèque de l'Office Central R. Hongrois de Statistique rend compte régulièrement, dans cette Revue, de la production du livre en Hongrie et à l'étranger. Les chiffres réunis à ce sujet cette année ont été tirés, comme avant, pour l'étranger des renseignements recueillis par le Bureau International pour la Protection du Droit d'Auteur (Berne) et parus dans le Droit d'Auteur. Pour la Hongrie, ils ont été empruntés à la revue bibliographique Magyar Könyvészet (Bibliographie Hongroise), publiée par la Fédération des Editeurs et Libraires Hongrois.

Le tableau 1 offre, sur la production du livre à l'étranger, les derniers chiffres disponibles, relatifs à 1939, ainsi que les chiffres des 9 années précédentes. Comme les relevés du Droit d'Auteur ne pouvaient renseigner que sur 9 pays, ce tableau ne donne pas une idée tout à fait nette. On y voit cependant que la guerre, exerçant à l'étranger une influence défavorable sur l'édition de livres, a arrêté l'évolution constatée auparavant.

Le tableau 2 détaille, à plusieurs égards, les chiffres de 1940 relatifs à la production du livre en Hongrie, les confrontant avec ceux des deux années précédentes. Le tableau 3 indique, également pour 1940, les résultats du dépouillement des données sur les livres parus à Budapest.

*

Külföld.

Az egyes országok könyvtermelésére vonatkozó legújabb adatokat ezúttal is a Bernben székelő Nemzetközi Szerzőjogi Iroda által összegyűjtött és a Droit d'Auteur című folyóiratban közzétett nemzetközi sajtótermelési statisztikai közlésekből állítottuk össze. Mint korábban, most is igyekeztünk a magyar adatgyűjtés módszeréhez alkalmazkodva a tiszta könyvtermelés nemzetközi eredményeit megállapítani s ezért a forrásunknak az egyes országokra vonatkozó sajtótermelési adataiból ki kellett hagynunk a szorosabb értelemben vett könyvtermelésnél szóba nem jöhető zene-műveket, folyóiratokat, képes ábrázolókat és térképeket. S bár e miatt adataink el is térnek forrásunk adataitól, az évről-évre követett azonos módszerű eljárásunk kétségtelenül lehetővé teszi azt, hogy az elmúlt évtized tiszta könyvtermelésének nemzetközi alakulásáról megbízható áttekintést tudjunk nyújtani.

I. Egyes államok könyvtermelése. — *Production du livre en quelques pays.*

O r s z á g P a y s	A megjelent könyvek száma — <i>Nombre des livres parus</i>										10.000 lélekre utolsó adat szerint <i>Pour 10.000 ha- bitants, d'après les dernières données</i>
	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	
1. Amerikai Egyesült Államok ¹⁾ — <i>Etats-Unis</i>	10.027	10.307	9.035	8.092	8.198	8.766	10.436	10.912	11.067	10.640	0·8
2. Volt Ausztria — <i>Anc. Autriche</i>							1.510	1.489			2·2
3. Bulgária — <i>Bulgarie</i>	2.696	2.407	2.488	2.077	⁵⁾ 2.009 ⁶⁾	⁵⁾ 2.269 ⁶⁾	⁵⁾ 2.505	2.491	2.750	3.329	5·3
4. Volt Cseh-Szlov. — <i>Anc. Tch.-Sl.</i>			7.233	⁵⁾ 10.077	⁵⁾ 9.958 ⁶⁾	⁵⁾ 9.218	⁵⁾ 11.467	⁵⁾ 10.994			7·2
5. Dánia — <i>Danemark</i>	3.241	3.138	3.142	3.306	3.188	3.243	3.541	3.423			9·5
6. Finnország — <i>Finlande</i>		1.563	1.466	1.529	1.661	1.772	1.416	1.337	1.555	1.369	3·8
7. Franciaország ²⁾ ³⁾ — <i>France</i>	9.176	9.822	12.170	12.842	11.998	10.268	16.679	14.479	15.343		3·6
8. Japán — <i>Japon</i>	22.476	23.110	22.104	24.025		39.050	42.570	⁷⁾ 41.732			5·9
9. Lengyelország ²⁾ ³⁾ — <i>Pologne</i>		5.657	5.399	5.692	6.683	7.460	7.971	8.006	8.769		2·5
10. Magyarország ²⁾ ³⁾ — <i>Hongrie</i>	3.403	3.169	2.842	2.563	3.920	3.246	3.392	3.328	3.136	3.096	2·8
11. Nagy-Britannia — <i>Gr.-Bretagne</i>	15.393	14.688	14.834	15.022	15.628	16.110	16.572	17.286	16.091	14.911	3·1
12. Németalföld — <i>Pays-Bas</i>	5.496	6.041	5.598	5.463	5.829	6.118	6.100	5.896	6.72	6.554	7·5
13. Németország ⁴⁾ — <i>Allemagne</i>	26.961	24.074	21.452	21.601	20.852	23.212	23.654	25.361	25.439		⁴⁾ 3·2
14. Norvégia — <i>Norvège</i>	1.607	1.593	1.817	1.831	1.961	1.922	2.147	2.163			7·4
15. Olaszország ²⁾ — <i>Italie</i>	9.426	10.067	10.199	10.428	10.344	10.434	10.060	9.999	9.786	9.683	2·2
16. Oroszország ²⁾ — <i>Russie</i>					43.587	42.698	43.348				2·4
17. Portugália ³⁾ — <i>Portugal</i>	2.162	2.709	2.228	3.079	3.149						4·4
18. Románia ²⁾ ³⁾ — <i>Roumanie</i>	4.292	⁶⁾ 4.617	⁶⁾ 4.554	⁶⁾ 4.127	⁶⁾ 4.619	⁶⁾ 5.924	⁶⁾ 6.430	⁶⁾ 6.600	7.056	7.839	3·9
19. Spanyolország ²⁾ — <i>Espagne</i>	2.427	2.436	2.448	3.194	2.566	3.246					1·3
20. Svájc — <i>Suisse</i>	2.095	2.049	2.444	1.967	1.965	1.952	1.979	2.119	2.162		5·1
21. Svédország — <i>Suède</i>	2.660	2.643	2.505	2.600	2.784	2.869	2.886	2.834	2.834	2.954	4·7
22. Törökország — <i>Turquie</i>					1.468	1.618					1·0

¹⁾ A külföldről behozott művekkel együtt. Azok nélkül 1930: 8.393. A későbbi évekből a részletezés hiányzik. — *Y compris les ouvrages importés de l'étranger. Sans ces ouvrages, en 1930, 8.393. A partir de 1931, on n'a pas de chiffres de détail.*

²⁾ Megállapíthatóan zeneművek nélkül. — *Non compris les ouvrages de musique.*

³⁾ Megállapíthatóan térképek, metszetek, stb. nélkül. — *Non compris les cartes, gravures, etc.*

⁴⁾ A Németországon kívül német nyelven megjelent könyveket is beleszámítva; a 10 000 lélekre eső arányszám ezért — amely csupán Németország lélekszáma alapján számított — nagyobb a valóságos arányszámnál. — *Y compris les livres de langue allemande parus à l'étranger. C'est pourquoi la proportion (calculée pour 10.000 habitants, d'après la population de l'Allemagne) dépasse la proportion réelle.*

⁵⁾ Zeneművekkel, míg 1932-ben zeneművek nélkül. — *Y compris les compositions musicales (sauf 1932).*

⁶⁾ Helyesbített adatok. — *Chiffres rectifiés.*

⁷⁾ Megközelítő adat. — *Chiffre approximatif.*

Az 1939. évre vonatkozó legújabb adatokat a megelőző 9 évre visszatekintő adatokkal együtt a fenti 1. számú táblázatunkban mutatjuk be.

Amint e táblából látható, az 1939. évről mindössze 9 ország adatai állnak rendelkezésre. A korábbi évekhez viszonyítva már a megelőző 1938. évre vonatkozóan is jóval kevesebb ország könyvtermeléséről számolhattunk be, ilyen kevés ország adataival azonban még egyetlen évi beszámolóunkban sem kellett beérnünk, mint a mostaniban. A háborús idők — úgy látszik — nemcsak a kultúra bármely vonatkozású megnyilvánulásának, de még a kulturális statisztikai adatgyűjtésnek sem kedveznek s különösen nem eredményeik közzétételének. Míg békében az egyes államok szinte kérkedően hozták nyilvánosságra a legtöbb vonatkozásban végrehajtott adatgyűjtésük eredményeit, addig háborúban mindenféle adataikat túlzottan rejteni igyekeznek a nyilvánosság elől. Természetes, hogy ilyen gyér számú ország adataiból az 1939. évi nemzetközi könyvtermelés alakulásáról teljesen tiszta képet nem lehet kapni. Mégis a ren-

delkezésre álló adatokból, melyek szerint 9 ország közül ötben csökkent és csak négyben növekedett a könyvtermelés a megelőző évvel szemben, de főleg azon tapasztalat alapján, hogy a korábbi világháború is kedvezőtlenül befolyásolta világszerte, különösen azonban a háborúban résztvevő országokban az irodalmi kultúrát, megállapíthatjuk, hogy a nemzetközi könyvtermelésben a korábbi években mutatkozó kedvező fejlődési irányzatot az újabb világháború is megakasztotta. Legnagyobb mértékben emelkedett a könyvtermelés az előző évvel szemben Bulgáriában (21·0%), majd Romániában (11·0%), legjelentősebben pedig Finnországban (10·0%) és Nagy-Britanniában (7·3%) csökkent.

A könyvvel való ellátottságot mutató arányszámok, amelyek arról tanuskodnak, hogy az egyes országok könyvtermeléséből 10.000 lélekre hány könyv esik, csupán az 1939. évi adatok figyelembevételével, természetesen szintén mutatnak bizonyos mértékű eltolódást és kedvezőtlen változást. Ez arányszám szerint most is Németalföld áll az élen (7·5), utána azonban

ezúttal Bulgária (5·3), majd Svédország (4·7) következik. Magyarország 2·8-as arányával a korábban elfoglalt jó közép-helyéről lejjebb szorult, ami érthető is, ha meggondoljuk, hogy évről-évre — habár kis mértékű — csökkenést mutató könyvtermelése, évről-évre örvendetesen növekvő népességnek jutott. Népszámához viszonyítva ezúttal is legkisebb volt a könyvtermelés az inkább újságot, folyóiratot olvasó Északamerikai Egyesült Államokban (0·8).

Magyarország.

A magyar könyvtermelés legújabb, 1940. évi adatainak összeállításánál utoljára használta fel a Központi Statisztikai Hivatal könyvtára a Magyar könyvkiadók és könyvkereskedők országos egyesülete által kiadott „Magyar könyvészet” című bibliográfiai folyóirat közlését. Ez a könyvkereskedelem céljait szolgáló folyóirat, mely éppen ezért a könyvtermelési statisztika követelményeinek nem is felelt meg teljesen, de amelyet jobb híján 1934. évi megjelenése óta mégis kénytelenek voltunk az évi könyvtermelési statisztika forrásául felhasználni, 1940. év végével megszűnt. A jövő évtől kezdve adatainkat már valószínűleg a könyvtárunkba érkező kötelezpéldányok alapján lesz módunkban összeállítani s az így nyert eredmények teljesen megbízható képet is fognak nyújtani a magyar könyvtermelésről, nemcsak keresztmetszetében, hanem nagyságában és időbeli alakulásában is. Az 1940. évi adatainkban, miként a korábbiakban is tehát, csupán a könyvkereskedelemben került irodalmi termékek szerepelnek. Miután ezek a művek csupán egy részét — bár kétségtelen, hogy a jelentősebb, a közművelődésre nagyobb hatással levő részét — teszik az egész évi magyar könyvtermelésnek, statisztikai feldolgozásuk eredményei inkább csak a könyvtermelésünk irányáról, részleteiről és viszonyairól adhatnak képet.

A mondott forrásunk által 1940. évben számbavett könyvek statisztikai adatait a korábbi két év eredményeivel együtt a 2. számú táblázatunkban mutatjuk be. E szerint a Magyar könyvészet 1940-ben 2.910 művet regisztrált 456.341 lapszám terjedelemmel, míg a megelőző 1939. évben 3.096 művet 410.987 oldallal. Amennyiben forrásunk teljessége mindkét évben azonos mértékű volt, úgy megállapítható, hogy a magyar könyvtermelés 1940-ben darabszám

szerint ismét csökkent, még pedig 6·0%-kal. Könyvtermelésünkben adataink szerint 1938 óta évről-évre mutatkozó csökkenés semmi esetre sem fedheti a valóságot; ez évek közállapotainak ismeretében, főleg pedig mind a három évben bekövetkezett területgyarapodás miatt joggal kételkedhetünk az évenkénti csökkenést mutató adatok megbízhatóságában. Nem is könyvtermelésünk visszaesése az oka annak, hogy a három utolsó évben egyre kevesebb könyvről számolhatunk be, hanem egyszerűen az, hogy a könyvkereskedelem folyóiratának részint a lapok terjedelmét korlátozó rendelkezések, részint egyéb okok miatt egyre kevesebb tér jutott a megjelent könyvek számbavételére. Megerősíti e feltevésünket az a tény, hogy 1940-ben a könyvtermelés lapszámterjedelemben nőtt is, még pedig 11·0%-kal, bizonyosságául annak, hogy forrásunk a csökkent terjedelme mellett inkább a vaskosabb, a könyvkereskedelem által nagyobb figyelemre méltatott műveket igyekezett számbavenni. E miatt 1940-ben a könyvek átlagos terjedelme lényegesen nagyobb is (157 oldal), mint 1939-ben (133 oldal) volt.

Ami már most az 1940. évi kereskedelmi forgalomba került könyvtermelés részleteit illeti, először is azt mutatja táblázatunk, hogy tárgy szerint most is a szépirodalom játssza a legnagyobb szerepet, amennyiben a 2.910 darabot tévő össztermelésből e szakcsoportba tartozó művekre 948, az egész könyvtermelés 32·6%-a jutott. Terjedelem szerint az elmúlt évben még nagyobb volt a szépirodalmi művek részesedése; az egész 1940. évi könyvtermelés lapszámterjedelméből u. i. 35·5% esett a belletrisztikára. E szakcsoport részesedése egyébként mind darabszám szerint, mind terjedelem alapján lényegesen emelkedést mutat a korábbi évekhez képest a tudományos irodalom rovására. Megemlíthető még, hogy a szépirodalmi szakcsoportba tartozó kötetek terjedelmesebbek (171 oldal) az átlagnál (157), azért is részesül e szakcsoport nagyobb arányban az évi termelés terjedelmében, mint a darabszámában. Feldolgozásunk szerint a szépirodalmi szakcsoportot darabszám szerint is (11·0%), meg terjedelem alapján is (10·6%) a társadalomtudományi munkák csoportja követi, ezt pedig mindkét vonatkozásban a tankönyvek csoportja. Negyedik helyre szorult ezúttal a vallási szakcsoport, melynek részesedése a megelőző évhez viszonyítva lényegesen visszaesést

3. Budapest könyvtermelése tárgy szerint a Magyar Könyvészet 1940. évfolyama alapján.
Production du livre à Budapest, par matières, d'après l'année 1940 du „Magyar Könyvészet“.

T á r g y M a t i è r e s	Művek összesen Ouvrages parus, au total				A z ö s s z e s m ű v e k b ű l — D o n t												
	szám szerint en nombres		terjedelem szerint suivant les pages y contenues		ouvrages				eredeti — ouvrages originaux	más nyelvből fordított — traductions	első kiadás premières éditions	újabb kiadás nouvelles éditions	önálló művek ouvr. indépendants	különnyomatok tirages à part	48 old. felüli - con- prenant plus de 48 pages	48 old. aluli - compr. moins de 48 pages	
	mű abs.	% prop. %	lapszám nombre des pages	%	magyar en hongrois	német en allemand	egyéb — en d'autres lang.	több — en plu- sieurs lang.									nyelvű
Általános és vegyes munka — <i>Ouvrages généraux ou mixtes</i>	62	2.4	12.780	3.1	56	—	—	6	62	—	58	4	55	7	50	12	
Bölcselet — <i>Philosophie</i>	19	0.8	3.442	0.9	17	—	1	1	17	2	17	2	18	1	15	4	
Vallás — <i>Religions</i>	163	6.5	21.737	5.4	162	—	—	1	142	21	148	15	162	1	96	67	
Társadalomtudomány, jog, közigazgatás — <i>Sociologie, droit, administration publique</i>	284	11.3	44.679	11.0	258	10	13	3	247	37	262	22	272	12	174	110	
Hadügy — <i>Art militaire</i>	46	1.9	8.295	2.0	44	—	—	2	39	7	42	4	46	—	38	8	
Tankönyv, nevelés — <i>Ma- nuels scolaires, pédagogie</i>	225	8.9	30.502	7.5	188	7	22	8	224	1	206	19	223	2	195	30	
Közgazdaság, mezőgazda- ság — <i>Économie politique et agriculture</i>	94	3.7	14.441	3.6	82	4	8	—	88	6	87	7	84	10	60	34	
Ipar, kereskedelem, közle- kedés — <i>Industrie, com- merce, transports et voies de communic.</i>	131	5.2	19.071	4.7	128	—	1	2	130	1	108	23	125	6	99	32	
Nyelvészet, irodalom — <i>Linguistique et littérature</i>	104	4.1	17.759	4.4	88	1	5	10	104	—	95	9	101	3	82	22	
Természettudomány — <i>Sciences naturelles</i>	35	1.3	8.706	2.2	27	1	1	6	32	3	32	3	34	1	28	7	
Technológia — <i>Technologie</i>	34	1.4	3.867	0.9	34	—	—	—	33	1	30	4	34	—	17	17	
Orvostudomány, közegész- ségügy — <i>Médecine et hygiène publique</i>	45	1.8	10.800	2.7	43	1	1	—	41	4	45	—	45	—	37	8	
Művészet — <i>Arts</i>	30	1.2	4.562	1.1	29	1	—	—	30	—	30	—	27	3	21	9	
Sport, szórakozás — <i>Sports; divertissement</i>	18	0.7	2.583	0.6	18	—	—	—	18	—	18	—	17	1	15	3	
Szépirodalom — <i>Belles-lettres</i>	859	34.1	143.986	35.5	854	3	—	2	616	243	795	64	859	—	611	248	
Ifjúsági irodalom — <i>Ouvra- ges pour la jeunesse</i>	157	6.2	22.177	5.5	156	—	—	1	124	33	144	13	157	—	147	10	
Történelem, életrajz — <i>Histoire, biographies</i>	100	4.0	20.075	5.0	85	7	3	5	95	5	93	7	95	5	75	25	
Földrajz, utazás — <i>Géographie, voyages</i>	114	4.5	16.123	3.9	107	2	4	1	99	15	101	13	104	10	88	26	
Összesen — <i>Total</i>	2.520	100.0	405.585	100.0	2.376	37	59	48	2.141	379	2.311	209	2.458	62	1.848	672	
%	—	—	—	—	94.3	1.5	2.3	1.9	85.0	15.0	91.7	8.3	97.5	2.5	73.3	26.7	

mutat. A többi szakcsoport arányában említésreméltó eltolódás nem mutatkozik.

Az 1940. évi könyvtermelésből 2.520 darab jelent meg Budapesten, 294 vidéken, 96 pedig külföldön, jórészt a még megszállt területeken. A budapesti kiadású könyvek aránya (77.3%-ról 86.6%-ra) jelentősen emelkedett a multhoz képest a vidéken kiadásra került könyvek arányának rovására. A nyelvi arányban nincs jóformán semmi változás a korábbi évekhez viszonyítva, a fordított művek részesedése azonban a múlt évi 10.2%-ról 13.1%-ra emelkedett, amint

nőtt a 48 oldalon felüli terjedelmű könyvek arányszáma is, még pedig 65.3%-ról 73.0%-ra. Az újabb kiadású művek részesedése ez évben is majdnem változatlan. A különnyomatok száma azonban évről-évre kisebb mértékben szerepel forrásunkban, az utolsó évben már csak 1.6%-át tette az összes műveknek.

Budapest.

A budapesti megjelenésű könyvek feldolgozásának eredményeit a 3. számú táblázat tünteti fel. Ha ezeket összevetjük az

országos eredményekkel, ezúttal sem találunk feltűnő eltéréseket az országos és a budapesti könyvtermelés részletei között. Csak valamivel nagyobb terjedelműek (161 oldal) a fővárosban kiadásra került könyvek, mint az országos termelés könyvei (157 oldal), miért is a főváros részesedése az országos könyvtermelésben lapszám szerint csupán árnyalatilag nagyobb (88·8%), mint a darabszám figyelembevételével (86·6%).

A tárgy szerinti nagyságrendben a Budapesten kiadott könyveknél is a szép-irodalom foglalja el az első helyet s a második, harmadik és negyedik hely a budapesti kiadású könyveknél is a társadalomtudomány, a tankönyv és a vallás szakcsoportjainak jut. Feltűnően egyezik a nyelvi arány a fővárosi és az országos könyvtermelés egybevetésénél, de a többi vonatkozásban sem mutatnak lényeges eltérést az összehasonlítás eredményei.

Gombás Géza dr.

IRODALMI SZEMLE

Könyvismertetések. — *Chronique de livres.*

C'est le Journal de la Société Hongroise de Statistique qui rend compte en français, dans sa „revue de publications hongroises“, des ouvrages statistiques publiés en Hongrie.)

Magyarország vasutainak állapota az 1938. évben.

L'état des chemins de fer en Hongrie en 1938.

Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat. 110. kötet.
Publications Statistiques Hongroises. Nouvelle série, 110e volume.

Budapest. 1940. — 130 l. — pages.

A Központi Statisztikai Hivatal régebben rendszeresen megjelentetett vasútügyi kiadványai után először 1939-ben adott ki egy önálló vasútügyi kiadványt,¹⁾ mely a magyar vasutak 1937. évi adatait tartalmazta, tehát természetesen csak a csonka ország vasútügyi adatait ölelte fel. A tárgyalt munka e kiadvány folytatását képezi amennyiben a magyar vasutak adatait nagyrészt az előző évi kötet beosztásában és részletességével közli. Változás az előző évi kiadvánnyal szemben, hogy ebben a kötetben az államvasutak teljesítményeire és pénzügyi eredményeire vonatkozó adatok már szintén naptári évről szólnak és az állományi adatok is az évvégi állapotot tüntetik fel, hogy az államvasutak adatai a többi vasúttársaság adataival összehasonlíthatók legyenek. Az épületeket, valamint a mozdony- és kocsiallományt illetőleg bővült az adatközlés.

A kiadvány jelentőségét emeli, hogy az első bécsi döntéssel visszakerült felvidéki területsávra is kiterjeszkedik, mely terület adatai teljes egészükben az államvasúti részben foglaltatnak, tekintve, hogy a visszakapott vasútvonalak mind az államvasutak tulajdonában állottak. Az adatokból kitűnőleg a felvidéki területnövekedéssel összesen 1.077'999 km vonal került vissza az államvasutak

tulajdonába. Ez a vonalhossz az államvasúti hálózatot 14·1%-kal növelte. A visszakerült vonalak között több fontos fővonal van, legnagyobb jelentőségű azonban a Budapest—Párkány—Érsekújvár—Galánta—Pozsonyi kettősvágányú fővonal Szob-országhatár közötti 128'474 km-es részének visszatérése.

A közúti vasutak között először szerepel a kassai helyi forgalmat lebonyolító Kassa Városi Közúti Vasút, melynek visszatérésevel közúti vasúti társaságaink száma hétről nyolcra emelkedett. E vasút építési hossza 15'419 km, tehát csak a vonalhosszot tekintve, a harmadik legnagyobb vidéki közúti vasútnak tekinthető.

Sch. Á. dr.

Moussong Géza: Budapest tejellátása.

Géza Moussong: L'approvisionnement en lait de Budapest.

Statisztikai Közlemények. (Szerkeszti Illyefalvi I. Lajos dr.)
66. kötet, 3. szám. Kiadja: Budapest székesfőváros Statisztikai Hivatala.

Publications Statistiques du Bureau de Statistique de la Ville de Budapest (rédigées sous la direction du Dr Louis I. Illyefalvi). 66e volume, numéro 3.

Budapest, 74 l. — pages.

A szerző, aki Budapest tejhivatalát hosszú időn át vezette, tanulmányában a magyar fővárosnak a háborús évek és az utánuk következő esztendőök alatti tejellátását statisztikai adatokkal megvilágítva, közvetlen személyes tapasztalatai alapján ismerteti. A kötetből kitűnik, hogy az átlagos napi tejfelhozatal az 1913. évi 304.753 literről 1916-ban 164.717, 1917-ben 109.509, 1918-ban 91.615, 1919-ben pedig 49.895 literre csökkent, úgyhogy a betegek és a gyermekek tejellátását is csak olyképen lehetett biztosítani, hogy a tejhivatal a vállalatok tejszállítványainak előbb 20, majd 40%-át, sőt volt idő, amikor 55%-át is igénybe vette. 1922-től kezdve

¹⁾ Részletes ismertetését lásd a Journal de la Société Hongroise de Statistique 1939. évi folyamának 1—2. számában.

országos eredményekkel, ezúttal sem találunk feltűnő eltéréseket az országos és a budapesti könyvtermelés részletei között. Csak valamivel nagyobb terjedelműek (161 oldal) a fővárosban kiadásra került könyvek, mint az országos termelés könyvei (157 oldal), miért is a főváros részesedése az országos könyvtermelésben lapszám szerint csupán árnyalatilag nagyobb (88·8%), mint a darabszám figyelembevételével (86·6%).

A tárgy szerinti nagyságrendben a Budapesten kiadott könyveknél is a szép-irodalom foglalja el az első helyet s a második, harmadik és negyedik hely a budapesti kiadású könyveknél is a társadalomtudomány, a tankönyv és a vallás szakcsoportjainak jut. Feltűnően egyezik a nyelvi arány a fővárosi és az országos könyvtermelés egybevetésénél, de a többi vonatkozásban sem mutatnak lényeges eltérést az összehasonlítás eredményei.

Gombás Géza dr.

IRODALMI SZEMLE

Könyvismertetések. — *Chronique de livres.*

C'est le Journal de la Société Hongroise de Statistique qui rend compte en français, dans sa „revue de publications hongroises“, des ouvrages statistiques publiés en Hongrie.)

Magyarország vasutainak állapota az 1938. évben.

L'état des chemins de fer en Hongrie en 1938.

Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat. 110. kötet. *Publications Statistiques Hongroises. Nouvelle série, 110e volume.*

Budapest. 1940. — 130 l. — pages.

A Központi Statisztikai Hivatal régebben rendszeresen megjelentetett vasútügyi kiadványai után először 1939-ben adott ki egy önálló vasútügyi kiadványt,¹⁾ mely a magyar vasutak 1937. évi adatait tartalmazta, tehát természetesen csak a csonka ország vasútügyi adatait ölelte fel. A tárgyalt munka e kiadvány folytatását képezi amennyiben a magyar vasutak adatait nagyrészt az előző évi kötet beosztásában és részletességével közli. Változás az előző évi kiadvánnyal szemben, hogy ebben a kötetben az államvasutak teljesítményeire és pénzügyi eredményeire vonatkozó adatok már szintén naptári évről szólnak és az állományi adatok is az évvégi állapotot tüntetik fel, hogy az államvasutak adatai a többi vasúttársaság adataival összehasonlíthatók legyenek. Az épületeket, valamint a mozdony- és kocsiallományt illetőleg bővült az adatközlés.

A kiadvány jelentőségét emeli, hogy az első bécsi döntéssel visszakerült felvidéki területsávra is kiterjeszkedik, mely terület adatai teljes egészükben az államvasúti részben foglaltatnak, tekintve, hogy a visszakapott vasútvonalak mind az államvasutak tulajdonában állottak. Az adatokból kitűnően a felvidéki területnövekedéssel összesen 1.077'999 km vonal került vissza az államvasutak

tulajdonába. Ez a vonalhossz az államvasúti hálózatot 14·1%-kal növelte. A visszakerült vonalak között több fontos fővonal van, legnagyobb jelentőségű azonban a Budapest—Párkány—Érsekújvár—Galánta—Pozsonyi kettősvágányú fővonal Szob-országhatár közötti 128'474 km-es részének visszatérése.

A közúti vasutak között először szerepel a kassai helyi forgalmat lebonyolító Kassa Városi Közúti Vasút, melynek visszatéréseivel közúti vasúti társaságaink száma hétről nyolcra emelkedett. E vasút építési hossza 15'419 km, tehát csak a vonalhosszot tekintve, a harmadik legnagyobb vidéki közúti vasútnak tekinthető.

Sch. Á. dr.

Moussong Géza: Budapest tejellátása.

Géza Moussong: L'approvisionnement en lait de Budapest.

Statisztikai Közlemények. (Szerkeszti Illyefalvi I. Lajos dr.) 66. kötet, 3. szám. Kiadja: Budapest székesfőváros Statisztikai Hivatala.

Publications Statistiques du Bureau de Statistique de la Ville de Budapest (rédigées sous la direction du Dr Louis I. Illyefalvi). 66e volume, numéro 3.

Budapest, 74 l. — pages.

A szerző, aki Budapest tejhivatalát hosszú időn át vezette, tanulmányában a magyar fővárosnak a háborús évek és az utánuk következő esztendőök alatti tejellátását statisztikai adatokkal megvilágítva, közvetlen személyes tapasztalatai alapján ismerteti. A kötetből kitűnik, hogy az átlagos napi tejfelhozatal az 1913. évi 304.753 literről 1916-ban 164.717, 1917-ben 109.509, 1918-ban 91.615, 1919-ben pedig 49.895 literre csökkent, úgyhogy a betegek és a gyermekek tejellátását is csak olyképen lehetett biztosítani, hogy a tejhivatal a vállalatok tejszállítványainak előbb 20, majd 40%-át, sőt volt idő, amikor 55%-át is igénybe vette. 1922-től kezdve

¹⁾ Részletes ismertetését lásd a Journal de la Société Hongroise de Statistique 1939. évi folyamának 1—2. számában.

azután némileg javult a helyzet, amennyiben ebben az évben 107.959, 1925-ben már 209.506, 1929-ben pedig 355.008 litert tett az átlagos napi tejfelszállítás.

A főváros lakosságának tejellátását főleg a nagy tejvállalatok biztosítják, mert a termelők csak kisebb mértékben, az egyes években 14—24%-kal vettek részt a tejszállításban. A vállalatok tejszállítványainak 42,9%-a 100 kilométernél közelebbi körzetből, 36,1%-a 100—200 km távolságú területről, 21,0%-a pedig 200—290 km-nél távolabb fekvő községekből származik. Ezek szerint tehát a távolság nem befolyásolja túlságosan a tejszállítás mértékét.

A tejfogyasztás fejenkénti napi mennyisége Budapesten az 1913. évi 0,32 literről 1919-ig 0,05 literre csökkent, majd 1926-ban ismét 0,27, 1929-ben pedig 0,37 literre emelkedett. A fejadag a gazdasági válság következtében 1930-ban 0,35, 1931-ben pedig 0,33 literre hanyatlott.

A tanulmány 1926-ról még a következő nemzetközi tejfogyasztási adatokat — átlagos tejfogyasztás naponként és fejenként literben — tartalmazza (zárójelben az 1913. évi adatok): Budapest 0,27 (0,32); Bécs 0,40 (0,41); Berlin 0,25 (0,25); Boroszló 0,20 (0,28); Drezda 0,22 (0,24); Hamburg 0,43 (0,33); Köln 0,25 (0,33); Lipcse 0,25 (0,25); München 0,35 (0,42).

Szerző elismerést érdemlő munkájában a tejellátás legváltásosabb éveinek történetét teljes szakszerűséggel ismertette, bár a legújabb anyagot már nem öleli fel. Sz. Z. dr.

Szél Tivadar dr.: Nagy-Budapest népmozgalma.

Dr Théodore Szél: Le mouvement de la population du Grand Budapest.

Statistikai Közlemények. (Szerkeszti: Illyefalvi I. Lajos dr.) 91. kötet, 2. szám. Kiadja: Budapest székesfőváros Statisztikai Hivatala.

Publications Statistiques du Bureau de Statistique de la Ville de Budapest (rédigées sous la direction du Dr Louis I. Illyefalvi). 91e volume, numéro 2.

Budapest, 98 l. — pages.

A milliós Budapest és közel félmilliós közvetlen környéke ugyan közigazgatásilag még nincs egyesítve, sőt utóbbi 22 különálló megyei várost, ill. községet ölel fel, a lényegben igen szoros összefüggésekre és szerves kölcsönhatásokra való tekintettel azonban közös adatvizsgálatuk tudományos és gyakorlati szempontból egyaránt hasznos és érdekes. Szél Tivadarnak Nagy-Budapest népmozgalmát a világháború után 1934-ig terjedő időszakról, sőt a századfordulóig visszatekintően taglaló könyve számos táblájával, nyers és tiszta arányszámaival (több éves átlagok) ezt jól igazolja. A könyv a bevezetésen és befejezésen kívül külön fejezetekben foglalkozik a házasságkötésekkel, elveszületésekkel, halálozásokkal, a természetes szaporodással, a házasságok termékenységevel, a vándormozgalommal és a tényleges szaporodással. Külö-

nösen zavaró az idegen népmozgalmi esetek elég nagy száma: a környékbéliek egy része ugyanis Budapesten zajlik le. E hibaforrás kiküszöbölése után a szomszédos községövezetnek Budapesténél lényegesen nagyobb (bár szerénymérvű) elveszületési mozgalmá, természetes szaporulata és házasági termékenysége, valamint nemcsak nagyobb, de valóban is erőteljes vándorlási mozgalmá s tényleges népgyarapodása, egyben azonban kissé emelkedettebb halálozási gyakorisága állapítható meg. Az idegen esetek korrigálása után kiszámított legfontosabb 1931—1934. évi átlag-arányszámok szerint a 15 éven felüli nem házas egyénekhez viszonyított tiszta házasságkötési hányados Budapesten 23,8, a szomszédos községekben 31,4‰; az ezer 15—49 éves nőre eső tiszta elveszületési arányszám Budapesten 32,4, környéken 51,7‰; az ezer lakosra jutó halálozási arány Budapesten 12,9, az elővárosias községövezeten 13,2‰, a természetes fogyási arány Budapesten — 1,3, a természetes szaporodási arány környezetében + 3,1‰. A külvároskoszorú egyes települései egymásközt is figyelemreméltó és sajtószerű eltéréseket mutatnak.

Th. L. dr.

Baumgartner Sándor dr.: Moldva. A magyarság nagy temetője.

Dr Alexandre Baumgartner: La Moldavie. Un grand cimetière de Hongrois.

Budapest, 32 l. — pages.

Szerző megállapításai szerint Moldvának a Kárpátoktól Szeretig elterülő része ősmagyar terület, ahol 1200 év óta élnek véreink. A magyarság az őslakó, előbb szállta meg ezt a földet, mint a román elem. Az állandó elrománosítási folyamat ellenére a vérbeli csángó-magyarok lélekszáma szerző szerint 125.000. Ebben a számban nincs benne a Délbukovinában élő 15.000 magyar. A moldvai csángó-magyarok az erdélyi székely magyarok tözsomszedságában élnek és velük etnikai egységet alkotnak. Román történetírók (Radu Rosetti, Miron Costin, Jorga) és a régi oklevelek adatai is bizonyítják, hogy a csángó-magyarok Moldva őslakói. *Cantemir* Demeter szerint (*Historisch Geographische und Politische Beschreibung der Moldau, Frankfurt*) Bákó vidékén 15 és a bukovinai Kämpulung vidékén 12 községben élnek a „rezesek“ (részesek). A rezesek rendje a közbirtokos szabad gazdapolgárság, kik ősidők óta külön törvények és szokások szerint éltek, parancsot még a vajdától sem kaphattak. Nem adót, hanem kisebb járadékot fizettek, de ezt az összeget a vajdával megegyezés alapján állapították meg. A részesek jogait még az 1864-es általános agrárreform idejében is figyelembevették. Ma már pontosabban ismerjük a részesek által lakott helységeket és azok számát. A tázlói, comanesti, besztercei, racaciunini, szereti és tatrosi járásban összesen 129

azután némileg javult a helyzet, amennyiben ebben az évben 107.959, 1925-ben már 209.506, 1929-ben pedig 355.008 litert tett az átlagos napi tejfelszállítás.

A főváros lakosságának tejellátását főleg a nagy tejvállalatok biztosítják, mert a termelők csak kisebb mértékben, az egyes években 14—24%-kal vettek részt a tejszállításban. A vállalatok tejszállítványainak 42,9%-a 100 kilométernél közelebbi körzetből, 36,1%-a 100—200 km távolságú területről, 21,0%-a pedig 200—290 km-nél távolabb fekvő községekből származik. Ezek szerint tehát a távolság nem befolyásolja túlságosan a tejszállítás mértékét.

A tejfogyasztás fejenkénti napi mennyisége Budapesten az 1913. évi 0,32 literről 1919-ig 0,05 literre csökkent, majd 1926-ban ismét 0,27, 1929-ben pedig 0,37 literre emelkedett. A fejadag a gazdasági válság következtében 1930-ban 0,35, 1931-ben pedig 0,33 literre hanyatlott.

A tanulmány 1926-ról még a következő nemzetközi tejfogyasztási adatokat — átlagos tejfogyasztás naponként és fejenként literben — tartalmazza (zárójelben az 1913. évi adatok): Budapest 0,27 (0,32); Bécs 0,40 (0,41); Berlin 0,25 (0,25); Boroszló 0,20 (0,28); Drezda 0,22 (0,24); Hamburg 0,43 (0,33); Köln 0,25 (0,33); Lipcse 0,25 (0,25); München 0,35 (0,42).

Szerző elismerést érdemlő munkájában a tejellátás legváltásosabb éveinek történetét teljes szakszerűséggel ismertette, bár a legújabb anyagot már nem öleli fel. Sz. Z. dr.

Szél Tivadar dr.: Nagy-Budapest népmozgalma.

Dr Théodore Szél: Le mouvement de la population du Grand Budapest.

Statisztikai Közlemények. (Szerkeszti: Illyefalvi I. Lajos dr.) 91. kötet, 2. szám. Kiadja: Budapest székesfőváros Statisztikai Hivatala.

Publications Statistiques du Bureau de Statistique de la Ville de Budapest (rédigées sous la direction du Dr Louis I. Illyefalvi). 91e volume, numéro 2.

Budapest, 98 l. — pages.

A milliós Budapest és közel félmilliós közvetlen környéke ugyan közigazgatásilag még nincs egyesítve, sőt utóbbi 22 különálló megyei várost, ill. községet ölel fel, a lényegben igen szoros összefüggésekre és szerves kölcsönhatásokra való tekintettel azonban közös adatvizsgálatuk tudományos és gyakorlati szempontból egyaránt hasznos és érdekes. Szél Tivadarnak Nagy-Budapest népmozgalmát a világháború után 1934-ig terjedő időszakról, sőt a századfordulóig visszatekintően taglaló könyve számos táblájával, nyers és tiszta arányszámaival (több éves átlagok) ezt jól igazolja. A könyv a bevezetésen és befejezésen kívül külön fejezetekben foglalkozik a házasságkötésekkel, elveszületésekkel, halálozásokkal, a természetes szaporodással, a házasságok termékenységevel, a vándormozgalommal és a tényleges szaporodással. Külö-

nösen zavaró az idegen népmozgalmi esetek elég nagy száma: a környékbeli egy része ugyanis Budapesten zajlik le. E hibaforrás kiküszöbölése után a szomszédos községövezetnek Budapesténél lényegesen nagyobb (bár szerénymérvű) elveszületési mozgalmá, természetes szaporulata és házasági termékenysége, valamint nemcsak nagyobb, de valóban is erőteljes vándorlási mozgalmá s tényleges népgyarapodása, egyben azonban kissé emelkedettebb halálozási gyakorisága állapítható meg. Az idegen esetek korrigálása után kiszámított legfontosabb 1931—1934. évi átlag-arányszámok szerint a 15 éven felüli nem házas egyénekhez viszonyított tiszta házasságkötési hányados Budapesten 23,8, a szomszédos községekben 31,4‰; az ezer 15—49 éves nőre eső tiszta elveszületési arányszám Budapesten 32,4, környéken 51,7‰; az ezer lakosra jutó halálozási arány Budapesten 12,9, az elővárosias községövezeten 13,2‰, a természetes fogyási arány Budapesten — 1,3, a természetes szaporodási arány környezetében + 3,1‰. A külvároskoszorú egyes települései egymásközt is figyelemreméltó és sajtóságos eltéréseket mutatnak.

Th. L. dr.

Baumgartner Sándor dr.: Moldva. A magyarság nagy temetője.

Dr Alexandre Baumgartner: La Moldavie. Un grand cimetière de Hongrois.

Budapest, 32 l. — pages.

Szerző megállapításai szerint Moldvának a Kárpátoktól Szeretig elterülő része ősmagyar terület, ahol 1200 év óta élnek véreink. A magyarság az őslakó, előbb szállta meg ezt a földet, mint a román elem. Az állandó elrománosítási folyamat ellenére a vérbeli csángó-magyarok lélekszáma szerző szerint 125.000. Ebben a számban nincs benne a Délbukovinában élő 15.000 magyar. A moldvai csángó-magyarok az erdélyi székely magyarok tözsomszedságában élnek és velük etnikai egységet alkotnak. Román történetírók (Radu Rosetti, Miron Costin, Jorga) és a régi oklevelek adatai is bizonyítják, hogy a csángó-magyarok Moldva őslakói. *Cantemir* Demeter szerint (*Historisch Geographische und Politische Beschreibung der Moldau, Frankfurt*) Bákó vidékén 15 és a bukovinai Kämpulung vidékén 12 községben élnek a „rezesek“ (részesek). A rezesek rendje a közbirtokos szabad gazdapolgárság, kik ősidők óta külön törvények és szokások szerint éltek, parancsot még a vajdától sem kaphattak. Nem adót, hanem kisebb járadékot fizettek, de ezt az összeget a vajdával megegyezés alapján állapították meg. A részesek jogait még az 1864-es általános agrárreform idejében is figyelembevették. Ma már pontosabban ismerjük a részesek által lakott helységeket és azok számát. A tázlói, comanesti, besztercei, racaciunini, szereti és tatrosi járásban összesen 129

részes falu volt 1912-ben. Weigand Gusztáv szerint (Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache, Leipzig) Putna megye Vránca részében laknak a legősibb csángók. Putna megye Vidra járásában 30 részes falu van. Zăbrăuciban 31. Sajnos, Putna megye magyar és elmagyarosodott kún eredetű lakossága nagyrészt beleolvadt a román-ságba. Jasi megye Turia járásában 6 részes falu van. Vaslui megyében szétszórtan vannak részes falvak. Tutova megye Corod (Kóród) járásában 9 részes falu van. Covorlui megye Harincea járásában 31 faluban 4.411 részes, Găiceana járás 44 falujában összesen 2.778 részes lakik.

A milkovi magyar püspökséget 1227-ben, a szereti magyar kolostort 1362-ben alapították, amint ezt a történeti kézikönyvek is bizonyítják. Tamás és Bálint testvérek Tatroson fordították le a bibliát magyar nyelvre az itt élő hívek számára. Ezt ugyanitt 1466-ban Németi György lemásolta, ez a mai Münchener kódex.

Szerző rámutat arra az igen fontos tényre is, hogy 1399-től 1437-ig az oklevelek magyar helyesírással jelölik a magyar helységneveket, sőt a magyar bojárok vagy részesek neveit is; minthogy pedig a román fejedelemség csak 1348-ban alakult meg: az oklevelek a fejedelemség első századából valók.

Szükségesnek és tanulságosnak találná pontos tanulmányt végezni és kimutatni, hogy a mai Moldva lakosságának hány százaléka magyar eredetű.

Az 1788—89. évi osztrák összeírás 5 moldvai megyében 33.476 lakóházat tüntet fel. Schulze 1779-ben úgy tudja, hogy 6.000 magyar család él Moldvában. Bocskor István a moldvai magyarok számát 1806-ban 50.000-re teszi.

Szerző a moldvai csángók számát érdekes, bár nagyon ellenőrzésre szoruló számítással — a bukovinai csángók szaporodási kitevőjével — számítva azt állapítja meg, hogy legalább 300.000 magyarra volna tehető moldvai véreink száma.

Részletesen ismerteti a román statisztikai módszer hibáit és fogyatékségeit, amelyek odavezettek, hogy az 1930. évi román népszámlálás a százszázalékos számból csak 20.964 magyart mutat ki Moldvában.

Gy. F. dr.

Bikkal Dénes dr.: Társadalombiztosítástan.

Dr Denis Bikkal: Traité d'assurances sociales.

179 l. (A szerző kiadása.) — 179 pages. (Edité par l'auteur.)

A társadalombiztosítás hazai irodalmának mind elméleti, mind gyakorlati vonatkozásban szorgalmas művelője Bikkal Dénes dr. Legújabb munkájában, a Társadalombiztosítástan című könyvében teljesen átfogó képet rajzol a társadalombiztosítás elméletéről és politikájáról. A bevezető fejezetek-

ben kimerítő részletességgel magyarázza meg a társadalombiztosítás alapfogalmait, majd rátér a társadalombiztosítás kialakulási folyamatának és különösen hazai történetének ismertetésére. A következő részben nem kevesebb, mint 18 hazai intézmény működését és célkitűzéseit ismerteti abból a célból, hogy a magyar állapot kellően értékelhető legyen, majd az összehasonlíthatóság érdekeit szolgálva, 23 külföldi állam társadalombiztosítási helyzetképét festi meg, egyetlen olyan államot sem hagyva ki, melyben a társadalombiztosítás valamely formában testet öltött.

A hazai és külföldi társadalombiztosítási rendszerek és törvények bőséges ismertetése után foglalkozik a magyar társadalombiztosításnak nemzetközi szemszögből való méltatásával és leszűri azt a megállapítást, hogy a magyar társadalombiztosítást előkelő rangsor illeti meg a világ szociális berendezkedésű államai sorában, mind az időbeliséget, mind a szervezeti felépítést, mind pedig a szolgáltatások értékét tekintve. Ezután beható vizsgálatnak veti alá a társadalombiztosítás problémáit, sorra véve a biztosítottak körét, az önkéntes vagy kötelező biztosítást, a biztosítási járulékkülsőt, a járulékok kivetésének módszereit, a szolgáltatások körét, az intézmények ügyvitelét, az orvoskérdést, a biztosítási tőkék elhelyezését, a bélyegrendszert, a centralizációt, stb. stb. Mindezeket számos belföldi és külföldi példa és tapasztalat alapján vitatja meg, hogy a társadalombiztosítás további fejlődésének helyes irányait kijelölje.

Bikkal Dénes dr. könyve tökéletes tájékoztatást nyújt annak, aki a társadalombiztosítás kérdésével megismerkedni kíván, de a társadalombiztosítási szakembernek is nélkülözhetetlen és hiányt pótló szakkönyvet adott a kezébe.

M. S. dr.

Lukács Károly: A Balaton.

Charles Lukács: Le lac Balaton.

Budapest, 1941. 80 l. — p.

A kis összefoglaló könyv a Balaton természeti viszonyait tárgyalva, felvilágosít azokról a tudományos feltevésekről, melyek a tónak és környékének keletkezésére vonatkoznak. Ezek szerint a Balatont nem tengermaradvány, hanem földrengések és vulkanikus erők által okozott földkéreg-süllyedés hozta létre. Területe 600 km². Víz tartalma csaknem kétmilliárd köbméter.

A múlt század utolsó harmadáig még csak a füredi szénsavas vizet és Hévíz iszapját használták, mint balatonvidéki gyógytényezőket. Csak fél-századdal ezelőtt kezdték felismerni a Balaton vizének, iszapjának, hullámszásának és éghajlati sajátosságainak üdítő és erősítő hatását.

A történelmi részben a neolitikortól kezdve az illyrek, kelták, rómaiak és ősszlávok nyomain a

részes falu volt 1912-ben. Weigand Gusztáv szerint (Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache, Leipzig) Putna megye Vránca részében laknak a legősibb csángók. Putna megye Vidra járásában 30 részes falu van. Zăbrăuciban 31. Sajnos, Putna megye magyar és elmagyarosodott kún eredetű lakossága nagyrészt beleolvadt a román-ságba. Jasi megye Turia járásában 6 részes falu van. Vaslui megyében szétszórtan vannak részes falvak. Tutova megye Corod (Kóród) járásában 9 részes falu van. Covorlui megye Harincea járásában 31 faluban 4.411 részes, Găiceana járás 44 falujában összesen 2.778 részes lakik.

A milkovi magyar püspökséget 1227-ben, a szereti magyar kolostort 1362-ben alapították, amint ezt a történeti kézikönyvek is bizonyítják. Tamás és Bálint testvérek Tatroson fordították le a bibliát magyar nyelvre az itt élő hívek számára. Ezt ugyanitt 1466-ban Németi György lemásolta, ez a mai Münchener kódex.

Szerző rámutat arra az igen fontos tényre is, hogy 1399-től 1437-ig az oklevelek magyar helyesírással jelölik a magyar helységneveket, sőt a magyar bojárok vagy részesek neveit is; minthogy pedig a román fejedelemség csak 1348-ban alakult meg: az oklevelek a fejedelemség első századából valók.

Szükségesnek és tanulságosnak találná pontos tanulmányt végezni és kimutatni, hogy a mai Moldva lakosságának hány százaléka magyar eredetű.

Az 1788—89. évi osztrák összeírás 5 moldvai megyében 33.476 lakóházat tüntet fel. Schulze 1779-ben úgy tudja, hogy 6.000 magyar család él Moldvában. Bocskor István a moldvai magyarok számát 1806-ban 50.000-re teszi.

Szerző a moldvai csángók számát érdekes, bár nagyon ellenőrzésre szoruló számítással — a bukovinai csángók szaporodási kitevőjével — számítva azt állapítja meg, hogy legalább 300.000 magyarra volna tehető moldvai véreink száma.

Részletesen ismerteti a román statisztikai módszer hibáit és fogyatékságait, amelyek odavezettek, hogy az 1930. évi román népszámlálás a százszázalékos számból csak 20.964 magyart mutat ki Moldvában.

Gy. F. dr.

Bikkal Dénes dr.: Társadalombiztosítástan.

Dr Denis Bikkal: Traité d'assurances sociales.

179 l. (A szerző kiadása.) — 179 pages. (Edité par l'auteur.)

A társadalombiztosítás hazai irodalmának mind elméleti, mind gyakorlati vonatkozásban szorgalmas művelője Bikkal Dénes dr. Legújabb munkájában, a Társadalombiztosítástan című könyvében teljesen átfogó képet rajzol a társadalombiztosítás elméletéről és politikájáról. A bevezető fejezetek-

ben kimerítő részletességgel magyarázza meg a társadalombiztosítás alapfogalmait, majd rátér a társadalombiztosítás kialakulási folyamatának és különösen hazai történetének ismertetésére. A következő részben nem kevesebb, mint 18 hazai intézmény működését és célkitűzéseit ismerteti abból a célból, hogy a magyar állapot kellően értékelhető legyen, majd az összehasonlíthatóság érdekeit szolgálva, 23 külföldi állam társadalombiztosítási helyzetképét festi meg, egyetlen olyan államot sem hagyva ki, melyben a társadalombiztosítás valamely formában testet öltött.

A hazai és külföldi társadalombiztosítási rendszerek és törvények bőséges ismertetése után foglalkozik a magyar társadalombiztosításnak nemzetközi szemszögből való méltatásával és leszűri azt a megállapítást, hogy a magyar társadalombiztosítást előkelő rangsor illeti meg a világ szociális berendezkedésű államai sorában, mind az időbeliséget, mind a szervezeti felépítést, mind pedig a szolgáltatások értékét tekintve. Ezután beható vizsgálatnak veti alá a társadalombiztosítás problémáit, sorra véve a biztosítottak körét, az önkéntes vagy kötelező biztosítást, a biztosítási járulékkülsőt, a járulékok kivetésének módszereit, a szolgáltatások körét, az intézmények ügyvitelét, az orvoskérdést, a biztosítási tőkék elhelyezését, a bélyegrendszert, a centralizációt, stb. stb. Mindezeket számos belföldi és külföldi példa és tapasztalat alapján vitatja meg, hogy a társadalombiztosítás további fejlődésének helyes irányait kijelölje.

Bikkal Dénes dr. könyve tökéletes tájékoztatást nyújt annak, aki a társadalombiztosítás kérdésével megismerkedni kíván, de a társadalombiztosítási szakembernek is nélkülözhetetlen és hiányt pótló szakkönyvet adott a kezébe.

M. S. dr.

Lukács Károly: A Balaton.

Charles Lukács: Le lac Balaton.

Budapest, 1941. 80 l. — p.

A kis összefoglaló könyv a Balaton természeti viszonyait tárgyalva, felvilágosít azokról a tudományos feltevésekről, melyek a tónak és környékének keletkezésére vonatkoznak. Ezek szerint a Balatont nem tengermaradvány, hanem földrengések és vulkanikus erők által okozott földkéreg-süllyedés hozta létre. Területe 600 km². Víz tartalma csaknem kétmilliárd köbméter.

A múlt század utolsó harmadáig még csak a füredi szénsavas vizet és Hévíz iszapját használták, mint balatonvidéki gyógytényezőket. Csak félszázaddal ezelőtt kezdték felismerni a Balaton vizének, iszapjának, hullámozásának és éghajlati sajátosságainak üdítő és erősítő hatását.

A történelmi részben a neolitikortól kezdve az illyrek, kelták, rómaiak és ősszlávok nyomain a

honfoglalás korába vezet. *Békefi* Remig tudós munkája nyomán megemlékezik a balatonmelléki középkori templomokról, szerzetesegyházakról és a hajdani várakról. Figyelmet szentel a Balaton-part műemlékeinek leírására is.

A Balatont körülvevő 45 községnek összesen 75.000 főnyi lakossága van. A népsűrűség mutatószáma a Balaton víztükrét nem számítva, 112.

A vendégforgalom kifejlődéséről szólva közli, hogy a balatonkörnyéki szállodákban, penziókban, vendégfogadóknak, jóléti intézményekben összesen 7.400 szoba áll a vendégek rendelkezésére 13.000 férőhellyel. 1939-ben a világpolitikai helyzet okozta csökkenés ellenére is 93.062 belföldi és 3.903 külföldi pihent a nagy tó mellett 1.681.897 napon át.

A halászat, halipar és sporthorgászat fejlődésének ismertetése után a függelékben felsorolja azokat az írókat és művészeket is, akiket a magyar tenger népelete és szépsége alkotásra ösztönzött. Végül tájékoztat a Balaton térképeiről is.

Gy. F. dr.

von Ungern-Sternberg, Roderich: Bevolkerungsverhältnisse in Italien

Eine statistisch-demographische Studie. Veröffentlichungen aus dem Gebiete des Volksgesundheitsdienstes. LIV. Band — 5. Heft.

Berlin, 1940. 105 l. — p.

A Magyar Statisztikai Szemle néhány évvel ezelőtt az olasz statisztikai anyag részletes kiaknázásával külön füzetben számolt be Olaszország helyzetéről, újabb fejlődéséről, népességi és gazdasági problémáiról. Mindazok, akik az olasz életkérdések iránt érdeklődnek, a Szemleiben annak idején közölt adatok és megállapítások hasznos kiegészítését, egyben az olasz népességprobléma igen jó összefoglalását láthatják *Ungern-Sternberg* ismert német demografus és népességpolitikus „Bevolkerungsverhältnisse in Italien“ c., gondos forrástanulmányokon nyugvó dolgozatában.

A tanulmány két emberöltőre, sőt szükség esetén a középkorra visszanyúlóan és csaknem a napjainkban dúló nagy háború kitöréséig hordja össze az olasz népesedés szempontjából irányt jelző adatokat, népességi, gazdasági, kulturális és szociális tényeket és megállapításokat.

A mű lényegében — mint alcíme is mutatja — statisztikai-demografiai tanulmány. Itt-ott azonban a háttér megfestése, a múlt fejleményeinek és a jövő kilátásának illusztrálása céljából anyagának körét erősen kiszélesíti. Így mindjárt az első fejezetben, mely képekkel is díszítve Olaszország faj- és néptípusairól ad tömör, világos képet. Kimutatja az olasz típusok a történelmi múlt sok népkeveredéséből előálló sokféleségét; egyben utal arra is, hogy a jobb szaporodás következtében legújabbban a délszaki típus előtérbenyomulása figyelhető meg, amit a további fejezetekben adatokkal is beigazol. Ez a körülmény bizonyos mértékig az egész olasz

életre — az állami és társadalmi életre egyaránt — reá fogja nyomni a maga bélyegét, bár egyelőre a fasizmus eszméinek uralomrajutásában inkább az északi típus szerepe látszik jelentősnek.

A Szemleiben már előtárt bő statisztikai anyag legjellemzőbb eredményeit tanulságosan felsorakoztató további fejezetekben *Ungern-Sternberg* részben nemzetközi összehasonlításokkal, részben területi részletezésekkel rajzolja meg az olasz népszámbeli erejét és fejlődését, természetes szaporodását — külön taglalva a születésgyakoriság, a halálozások, a természetes népesedés és a magas halandóság okainak kérdését — ma még eléggé progresszív korösszetételét, valamint vándorfolyamatait. Az analitikus helyzetrajz után a fasizmus népesedéspolitikájáról számol be, majd Olaszország népességkapacitásáról és várható népnövekedéséről ír, végül az Itáliában is kétségtelen születéscsökkenések okairól és rúgóiról emlékezik meg.

A mű sok érdekes megfigyelésben és megállapításban gazdag fejtegetéseiből kiemelhető, hogy a kedvezőtlen olasz halandóságban nem az új n. népbetegségeknek (gümőkór, rák s az egykor erősen pusztító malária), hanem elsősorban a részben éghajlati okokkal is magyarázható magas csecsemő-, valamint kisgyermek halálozásnak és egyes speciálisabb betegségeknek van nagyobb részük. Érdekes az is, hogy az olasz kivándorlási mozgalom nagy csökkenése és a különböző kivándorlástgátló intézkedések ellenére az új háborúig erősebb volt és különlegesebb vonásokat tükrözött, mint a többi vezető európai állam kivándorlása; az idevonatkozó fejtegetések keretében ötletesen foglalja össze a kivándorlási láz általános enyhülését előidéző igen sokszínű okokat; a befogadó államok elzárkózásán kívül nyomatékosan utal p. a nacionalizmus, a kispolgári tökéseletfelfogás, a csak odahaza jól kiépített társadalombiztosítások kivándorlást apasztó hatására.¹⁾ Különösen figyelmet érdemelnek az utolsó három fejezetben helyet foglaló megállapítások. *Ungern-Sternberg* nemcsak a fasizmus népességpolitikai eszközeit méltatja, de ezek lebecsülése nélkül arra is utal, hogy ily eszközöktől döntő változást nem igen lehet várni. A születéssugorodás Olaszországban is csupán a legutolsó években enyhült, illetőleg állt meg; ebben persze nagy része lehet annak, hogy az olasz félsziget, mint ez az idevonatkozóan bemutatott gazdaságstatisztikai adatokból is kitűnik, meglehetősen túlnépesedett, népességbefogadóképessége nagyobb embertöbblet odahazatartását már aligha, illetőleg csak nagy áldozatok árán teheti lehetővé.

¹⁾ *Ungern-Sternberg* e fejtegetései során (53. l.) a 80-as években fellángoló magyarországi kivándorlást erős túlzással zsidókivándorlásnak minősíti a „magyarok“ szó után a „zsidók“ szónak zárójelben való odabiggyesztésével.

honfoglalás korába vezet. *Békefi* Remig tudós munkája nyomán megemlékezik a balatonmelléki középkori templomokról, szerzetesegyházakról és a hajdani várakról. Figyelmet szentel a Balaton-part műemlékeinek leírására is.

A Balatont körülvevő 45 községnek összesen 75.000 főnyi lakossága van. A népsűrűség mutatószáma a Balaton víztükrét nem számítva, 112.

A vendégforgalom kifejlődéséről szólva közli, hogy a balatonkörnyéki szállodákban, penziókban, vendégfogadóknak, jóléti intézményekben összesen 7.400 szoba áll a vendégek rendelkezésére 13.000 férőhellyel. 1939-ben a világpolitikai helyzet okozta csökkenés ellenére is 93.062 belföldi és 3.903 külföldi pihent a nagy tó mellett 1.681.897 napon át.

A halászat, halipar és sporthorgászat fejlődésének ismertetése után a függelékben felsorolja azokat az írókat és művészeket is, akiket a magyar tenger népelete és szépsége alkotásra ösztönzött. Végül tájékoztat a Balaton térképeiről is.

Gy. F. dr.

von Ungern-Sternberg, Roderich: Bevolkerungsverhältnisse in Italien

Eine statistisch-demographische Studie. Veröffentlichungen aus dem Gebiete des Volksgesundheitsdienstes. LIV. Band — 5. Heft.

Berlin, 1940. 105 l. — p.

A Magyar Statisztikai Szemle néhány évvel ezelőtt az olasz statisztikai anyag részletes kiaknázásával külön füzetben számolt be Olaszország helyzetéről, újabb fejlődéséről, népességi és gazdasági problémáiról. Mindazok, akik az olasz életkérdések iránt érdeklődnek, a Szemleiben annak idején közölt adatok és megállapítások hasznos kiegészítését, egyben az olasz népességprobléma igen jó összefoglalását láthatják *Ungern-Sternberg* ismert német demografus és népességpolitikus „Bevolkerungsverhältnisse in Italien“ c., gondos forrástanulmányokon nyugvó dolgozatában.

A tanulmány két emberöltőre, sőt szükség esetén a középkorra visszanyúlóan és csaknem a napjainkban dúló nagy háború kitöréséig hordja össze az olasz népesedés szempontjából irányt jelző adatokat, népességi, gazdasági, kulturális és szociális tényeket és megállapításokat.

A mű lényegében — mint alcíme is mutatja — statisztikai-demografiai tanulmány. Itt-ott azonban a háttér megfestése, a múlt fejleményeinek és a jövő kilátásának illusztrálása céljából anyagának körét erősen kiszélesíti. Így mindjárt az első fejezetben, mely képekkel is díszítve Olaszország faj- és néptípusairól ad tömör, világos képet. Kimutatja az olasz típusok a történelmi múlt sok népkeveredéséből előálló sokféleségét; egyben utal arra is, hogy a jobb szaporodás következtében legújabbban a délszaki típus előtérbenyomulása figyelhető meg, amit a további fejezetekben adatokkal is beigazol. Ez a körülmény bizonyos mértékig az egész olasz

életre — az állami és társadalmi életre egyaránt — reá fogja nyomni a maga bélyegét, bár egyelőre a fasizmus eszméinek uralomrajutásában inkább az északi típus szerepe látszik jelentősnek.

A Szemleiben már előtárt bő statisztikai anyag legjellemzőbb eredményeit tanulságosan felsorakoztató további fejezetekben *Ungern-Sternberg* részben nemzetközi összehasonlításokkal, részben területi részletezésekkel rajzolja meg az olasz népszámbeli erejét és fejlődését, természetes szaporodását — külön taglalva a születésgyakoriság, a halálozások, a természetes népesedés és a magas halandóság okainak kérdését — ma még eléggé progresszív korösszetételét, valamint vándorfolyamatait. Az analitikus helyzetrajz után a fasizmus népesedéspolitikájáról számol be, majd Olaszország népességkapacitásáról és várható népnövekedéséről ír, végül az Itáliában is kétségtelen születéscsökkenések okairól és rúgóiról emlékezik meg.

A mű sok érdekes megfigyelésben és megállapításban gazdag fejtegetéseiből kiemelhető, hogy a kedvezőtlen olasz halandóságban nem az új n. népbetegségeknek (gümőkór, rák s az egykor erősen pusztító malária), hanem elsősorban a részben éghajlati okokkal is magyarázható magas csecsemő-, valamint kisgyermek halálozásnak és egyes speciálisabb betegségeknek van nagyobb részük. Érdekes az is, hogy az olasz kivándorlási mozgalom nagy csökkenése és a különböző kivándorlástgátló intézkedések ellenére az új háborúig erősebb volt és különlegesebb vonásokat tükrözött, mint a többi vezető európai állam kivándorlása; az idevonatkozó fejtegetések keretében ötletesen foglalja össze a kivándorlási láz általános enyhülését előidéző igen sokszínű okokat; a befogadó államok elzárkózásán kívül nyomatékosan utal p. a nacionalizmus, a kispolgári tökéseletfelfogás, a csak odahaza jól kiépített társadalombiztosítások kivándorlást apasztó hatására.¹⁾ Különösen figyelmet érdemelnek az utolsó három fejezetben helyet foglaló megállapítások. *Ungern-Sternberg* nemcsak a fasizmus népességpolitikai eszközeit méltatja, de ezek lebecsülése nélkül arra is utal, hogy ily eszközöktől döntő változást nem igen lehet várni. A születéssugorodás Olaszországban is csupán a legutolsó években enyhült, illetőleg állt meg; ebben persze nagy része lehet annak, hogy az olasz félsziget, mint ez az idevonatkozóan bemutatott gazdaságstatisztikai adatokból is kitűnik, meglehetősen túlnépesedett, népességbefogadóképessége nagyobb embertöbblet odahazatartását már aligha, illetőleg csak nagy áldozatok árán teheti lehetővé.

¹⁾ *Ungern-Sternberg* e fejtegetései során (53. l.) a 80-as években fellángoló magyarországi kivándorlást erős túlzással zsidókivándorlásnak minősíti a „magyarok“ szó után a „zsidók“ szónak zárójelben való odabiggyesztésével.

Ungern-Sternberg születésapadást előidéző okok közt az állami téren is egyre inkább az előtérbe nyomuló tervezkedés stb. racionalizmust tartja a legsúlyosabbnak s úgy érzi, hogy ezt a születést-fokozó intézkedések és a gazdasági fejlődés, a jólét emelése Olaszországban alig ellensúlyozhatja; többet vár a nemzeti gondolat erejétől és a vallásosságtól, főleg utóbbinak a szapora déli részeken igen nagy hatóerejétől. Végül elolvasásra méltó tanulmányában hangsúlyozza, hogy Olaszország a mult-hoz nem kedvező tünetek ellenére is máig a jelentős biológiai erőre támaszkodó államok — nyugaton nagyon gyér — táborába tartozik.

Th. L. dr.

Nagy Iván (Edgár) dr.: Szovjet-Oroszország kollektív mezőgazdasági termelése.

Dr Ivan (Edgar) Nagy: La production agricole collective de l'U. R. S. S.

Cserépfalvi. — Cserépfalvi, éditeur.

Budapest, 1941. 130 l. — p. (Kék könyvek. 11.) — (*Livres bleus*, 11.)

Mióta a „nagy rejtély“ szomszédunk lett, érthetően fokozódott a magyar érdeklődés az orosz közállapotok, különösen pedig az orosz gazdasági viszonyok iránt. Ez a könyv az Európa önellátásra kényszerülése óta egyre nagyobb jelentőségű orosz mezőgazdasági termelésről, sőt azon túlmenően az orosz mezőgazdaság jelen állapotáról számol be az orosz hivatalos statisztikai forrásmunkák alapján. S ha tárgyilagossága ellen kételyeket támaszthatunk, az nem a szerző, hanem csupán az orosz hivatalos statisztika „szépítő“ irányzata rovására írható.

Hogy Szovjet-Oroszország mezőgazdasági viszonyait és termelési eredményeit azok jelentőségéhez mérten és szemléltetően érzékeltethesse, előbb a cári Oroszország mezőgazdaságát ismerteti. E részben történeti áttekintést ad a régi Oroszország agrárpolitikájáról és a rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján bemutatja a cári Oroszország mezőgazdasági termelését, állatállományát, agrár-exportját és fogyasztását a világháború kitöréséig.

A cári Oroszország mezőgazdaságának vázolója után a háborús és a forradalmi évek agrárviszonyait és az 1921—1928. évek közti időszaknak a tulajdoni rendszer átalakítását és a mezőgazdasági termelés fokozását célzó nagy kísérleteit ismerteti. Oroszország a marxi dogmatika alapján a magántulajdonban lévő földbirtokokat szocializálta. A parasztbirtokokat kisajátítva, kényszertársítás útján „kolchozok“-nak nevezett kollektív üzemekké egyesítette, míg a magántulajdonban volt nagybirtokokból és a közületi birtokokból „szovchoz“-nak nevezett nagy állami gazdaságokat létesített. Az élt a köztudatban, hogy az előbbieken a munkájuk gyümölcsétől nagyrészt megfosztott parasztság

munkakedvének hiánya, az utóbbiakban pedig a szakszerűtlen kezelés olyan terméseredményekhez vezetett, melyek a korábban Európa éléstárának tartott Oroszországban jóformán állandóvá tették az éhínséget, ami pedig előbb-utóbb nem eredményezhet mást, mint az Oroszbirodalom jelenlegi formájának kényszerű felbomlását. Most ez a könyv a továbbiakban nem egészen ezt mondja, sőt hallgatólagosan cáfolja a kommunista földreform és az erre épült orosz mezőgazdasági termelés csődjét, mert akarva-nemakarva az orosz agrikultúra fejlődéséről tesznek tanubizonyságot bőségesen felsorakoztatott statisztikai adatai.

Az orosz mezőgazdasági termelés eredményeinek jelentékenyebb emelését az első ötéves terv (1929/1933) végrehajtásának időszaka, de különösen az azóta eltelt idő alatt érték el, mikor is a mezőgazdasági termelés fokozására nemcsak a rohamosan növekvő városi lakosság eltartása, hanem az erőltetett industrializálódás részére behozott gépek és eszközök költségeinek fedezése miatt is kényszerültek. Ez alatt az évtized alatt azonban az orosz mezőgazdasági üzemrendszer is teljesen átalakult. Ezt az átalakulást pedig az üzemek majdnem teljes mértékű szocializálásán kívül azok jelentékeny mérvű mechanizálása is jellemzi. A mezőgazdasági művelés alatt álló területeknek ma már alig néhány %-a van egyéni gazdák kezén. Hogy a szocializált orosz föld termelésének mégis olyan emelkedésével dicsekedhetnek a Szovjet urai, mint amilyenről a könyv hivatalos statisztikai adatok alapján beszámol s hogy ebben nemcsak a vetésterületek kiterjesztésének, hanem a termésátlagok javulásának is része van, annak egyedüli oka az orosz mezőgazdaság bámulatos, szinte hihetetlen méretű gépesítése. Az említett kollektivizált üzemek gépi felszerelésének javítására Gép- és traktorállomásokat (M. T. S.) szerveztek, melyek száma 1938-ban 6.358 volt. Ezek az állomások akkor 74 millió HP-vel és 394.000 traktorral rendelkeztek. A kollektív farmok elégtelen gépi inventárát ezeknek az állomásoknak bér ellenében igénybevehető gépei pótolják és teszik lehetővé, hogy ma már mind a bevetett területek, mind a termésátlagok adatai messze túlhaladják az 1913. évi eredményeket. Az állattenyésztésben, ahol a gép szerepe jelentéktelen s ahol az egyéni munkán a hangsúly, nincs ilyen haladás. A sertésállomány és egészen kis mértékben a marhaállomány nőtt, míg a többi állatállomány jelentékenyen csökkent a béke állományával szemben.

Figyelemreméltóan világítja meg a könyv további részében a kollektivizált orosz mezőgazdaság igazságos jövedelemfelosztásának mind máig is megoldatlan nehéz problémáját, majd pedig a mezőgazdasági szakoktatás fejlesztése érdekében tett erőfeszítéseket és az e téren elért eredményeket.

Ungern-Sternberg születésapadást előidéző okok közt az állami téren is egyre inkább az előtérbe nyomuló tervezdálkodás stb. racionalizmust tartja a legsúlyosabbnak s úgy érzi, hogy ezt a születést-fokozó intézkedések és a gazdasági fejlődés, a jólét emelése Olaszországban alig ellensúlyozhatja; többet vár a nemzeti gondolat erejétől és a vallásosságtól, főleg utóbbinak a szapora déli részeken igen nagy hatóerejétől. Végül elolvasásra méltó tanulmányában hangsúlyozza, hogy Olaszország a mult-hoz nem kedvező tünetek ellenére is máig a jelentős biológiai erőre támaszkodó államok — nyugaton nagyon gyér — táborába tartozik.

Th. L. dr.

Nagy Iván (Edgár) dr.: Szovjet-Oroszország kollektív mezőgazdasági termelése.

Dr Ivan (Edgar) Nagy: La production agricole collective de l'U. R. S. S.

Cserépfalvi. — Cserépfalvi, éditeur.

Budapest, 1941. 130 l. — p. (Kék könyvek. 11.) — (*Livres bleus*, 11.)

Mióta a „nagy rejtély“ szomszédunk lett, érthetően fokozódott a magyar érdeklődés az orosz közállapotok, különösen pedig az orosz gazdasági viszonyok iránt. Ez a könyv az Európa önellátásra kényszerülése óta egyre nagyobb jelentőségű orosz mezőgazdasági termelésről, sőt azon túlmenően az orosz mezőgazdaság jelen állapotáról számol be az orosz hivatalos statisztikai forrásmunkák alapján. S ha tárgyilagossága ellen kételyeket támaszthatunk, az nem a szerző, hanem csupán az orosz hivatalos statisztika „szépítő“ irányzata rovására írható.

Hogy Szovjet-Oroszország mezőgazdasági viszonyait és termelési eredményeit azok jelentőségéhez mérten és szemléltetően érzékeltethesse, előbb a cári Oroszország mezőgazdaságát ismerteti. E részben történeti áttekintést ad a régi Oroszország agrárpolitikájáról és a rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján bemutatja a cári Oroszország mezőgazdasági termelését, állatállományát, agrár-exportját és fogyasztását a világháború kitöréséig.

A cári Oroszország mezőgazdaságának vázolója után a háborús és a forradalmi évek agrárviszonyait és az 1921—1928. évek közti időszaknak a tulajdoni rendszer átalakítását és a mezőgazdasági termelés fokozását célzó nagy kísérleteit ismerteti. Oroszország a marxi dogmatika alapján a magántulajdonban lévő földbirtokokat szocializálta. A parasztbirtokokat kisajátítva, kényszertársítás útján „kolchozok“-nak nevezett kollektív üzemekké egyesítette, míg a magántulajdonban volt nagybirtokokból és a közületi birtokokból „szovchoz“-nak nevezett nagy állami gazdaságokat létesített. Az élt a köztudatban, hogy az előbbieken a munkájuk gyümölcsétől nagyrészt megfosztott parasztság

munkakedvének hiánya, az utóbbiakban pedig a szakszerűtlen kezelés olyan terméseredményekhez vezetett, melyek a korábban Európa éléstárának tartott Oroszországban jóformán állandóvá tették az éhínséget, ami pedig előbb-utóbb nem eredményezhet mást, mint az Oroszbirodalom jelenlegi formájának kényszerű felbomlását. Most ez a könyv a továbbiakban nem egészen ezt mondja, sőt hallgatólagosan cáfolja a kommunista földreform és az erre épült orosz mezőgazdasági termelés csődjét, mert akarva-nemakarva az orosz agrikultúra fejlődéséről tesznek tanubizonyságot bőségesen felsorakoztatott statisztikai adatai.

Az orosz mezőgazdasági termelés eredményeinek jelentékenyebb emelését az első öt éves terv (1929/1933) végrehajtásának időszaka, de különösen az azóta eltelt idő alatt érték el, mikor is a mezőgazdasági termelés fokozására nemcsak a rohamosan növekvő városi lakosság eltartása, hanem az erőltetett industrializálódás részére behozott gépek és eszközök költségeinek fedezése miatt is kényszerültek. Ez alatt az évtized alatt azonban az orosz mezőgazdasági üzemrendszer is teljesen átalakult. Ezt az átalakulást pedig az üzemek majdnem teljes mértékű szocializálásán kívül azok jelentékeny mérvű mechanizálása is jellemzi. A mezőgazdasági művelés alatt álló területeknek ma már alig néhány %-a van egyéni gazdák kezén. Hogy a szocializált orosz föld termelésének mégis olyan emelkedésével dicsekedhetnek a Szovjet urai, mint amilyenről a könyv hivatalos statisztikai adatok alapján beszámol s hogy ebben nemcsak a vetésterületek kiterjesztésének, hanem a termésátlagok javulásának is része van, annak egyedüli oka az orosz mezőgazdaság bámulatos, szinte hihetetlen méretű gépesítése. Az említett kollektivizált üzemek gépi felszerelésének javítására Gép- és traktorállomásokat (M. T. S.) szerveztek, melyek száma 1938-ban 6.358 volt. Ezek az állomások akkor 74 millió HP-vel és 394.000 traktorral rendelkeztek. A kollektív farmok elégtelen gépi inventárát ezeknek az állomásoknak bér ellenében igénybevehető gépei pótolják és teszik lehetővé, hogy ma már mind a bevetett területek, mind a termésátlagok adatai messze túlhaladják az 1913. évi eredményeket. Az állattenyésztésben, ahol a gép szerepe jelentéktelen s ahol az egyéni munkán a hangsúly, nincs ilyen haladás. A sertésállomány és egészen kis mértékben a marhaállomány nőtt, míg a többi állatállomány jelentékenyen csökkent a béke állományával szemben.

Figyelemreméltóan világítja meg a könyv további részében a kollektivizált orosz mezőgazdaság igazságos jövedelemfelosztásának mind máig is megoldatlan nehéz problémáját, majd pedig a mezőgazdasági szakoktatás fejlesztése érdekében tett erőfeszítéseket és az e téren elért eredményeket.

A könyv azonkívül, hogy rövid, de átfogó képet nyújt az orosz mezőgazdaság jelen állapotáról s az orosz agrártermelésnek a Szovjet uralom alatti alakulásáról, egyúttal figyelmeztetés is a magyar mezőgazdaság számára. Figyelmeztet azokra a nehézségekre, melyekkel a béke helyreállta után a világpiacon meg kell küzdenünk, mert a fejlődő orosz mezőgazdaság az olcsón termelt gabonájával állandó és súlyos versenyt fog támasztani a magyar mezőgazdaságnak.

E sorok írása óta a „nagy rejtély“ szint vallott s színvallásával magára vonta az „európai kereszt-háborút“, mely ígéret szerint, hihetően elsöpri azt a rendszert, mely a legnagyobb emberi kísérlet érdekében mérhetetlen szenvedésre kárhóztatta az orosz nép millióit. S ha ez bekövetkezik, a magyar mezőgazdaságot fenyegető orosz verseny veszélye csökken, mert a rendszer eltűnésének minden bizonnyal velejárója lesz az orosz mezőgazdaság újabb hanyatlása is.

G. G. dr.

A M. kir. Központi Statisztikai Hivatal könyvtárába érkezett munkák.

Ouvrages arrivés à la bibliothèque de l'Office Central Royal Hongrois de Statistique.

Nemzetközi vonatkozású művek és elméleti munkák. (*Publications d'intérêt international ou de théorie générale.*) — *International whaling statistics*, 1939. Committee for whaling statistics. Oslo.

Le commerce de l'Europe. Étude du commerce des pays européens entre eux et avec le reste du monde. Société des nations. Genève. 1941.

A. T. I. kisatlasz pótfüzete, 1941. Kiadja a m. kir. honvéd térképészeti intézet. 8 l. + 4 térkép. Budapest.

Boda István: *Érték és gazdasági érték.* 68 l. Budapest. 1940. (Új élet felé. Tanulmányosorozat. 8.)

Buócz Elemér dr.: *A tengelyhatalmak gyarmatpolitikai törekvései.* 11 l. Budapest. 1941. (Könyv. a Külügyi szemle 1941. évi márciusi számából.)

Colerus Egmont: *Az egyszeregytől az integrálig. Amit a matematikából mindenkinek tudnia kell.* 8. ezer. 331 l. Budapest.

Czettler Jenő: *Az emberi gazdálkodás története.* 248 l. Budapest. (Kultúra és tudomány.)

Finck Arthur: *Gyarmati hadviselés Európában.* 60 l. Budapest. 1941.

Horn József dr.: *A közigazgatási ismeretek könyve.* 3. kiad. 316 l. Budapest. 1940.

Isbert, Otto-Albrecht: *Volksboden und Nachbarschaft der Deutschen in Europa.* Ein Taschenbuch. 160 l. Berlin. 1937.

Jordan Károly dr.: *A korreláció számítása.* 46 l. Budapest. 1941. (Magyar statisztikai szemle kiadványai. 1.)

Kállay Tibor: *Katolikus elvek a közigazdaságban.* 72 l. Budapest. 1941. (Az Országos nemzeti klub kiadványai. 36.)

Kislégi Nagy Dénes dr.: *Híres kereskedők.* 172 l. Budapest. 1940. (Tébe-könyvtár. 105.)

Mieth István dr.: *Az eszme és lelkiesség szerepe a keresztény társadalomtudományban.* 197 l. Budapest. 1941.

Monori Kovács Gyula dr.: *A világgazdaság újabb jelenségei.* XXVIII. füzet. 54 l. Budapest. 1941.

Putzgers, J. W.: *Historischer Schul-Atlas.* Grosse Ausgabe. 12 + 160 l. Bielefeld. 1940.

Winkler, Wilhelm: *Deutschum in aller Welt.* Bevölkerungsstatistische Tabellen. 160 l. Wien. 1938.

Magyarország. (*Hongrie.*) — *A Pénzügyi Központ igazgatóságának jelentése az 1940. évi huszonötödik üzletévről.* 25 l. + mellékletek. Budapest.

A szegedi kereskedelmi és iparkamara jelentése a kerület 1940. évi közigazgatási viszonyairól. Ki-

adja a szegedi kereskedelmi és iparkamara. 107 l. + 1 melléklet. Szeged. 1941.

A szociális vármegye. A Komáromvármegyei közjóléti és gazdasági szövetkezet működése. 120 l. Budapest. 1941. (Magyar közigazgatástudományi intézet kiadványai. 33.)

Az új magyar gazdasági rend néhány jellemző vonása a Társadalmi egyesületek szövetsége ipari szakosztályának megvilágításában. 34 l. Budapest. 1941. (Teszisz kiadványsorozat. 1.)

Budapest székesfőváros közlekedési részvénytársaság. Statisztikai adatok az 1940. évről. Összeállította a BSZKRt statisztikai alosztálya. III + 58 l. Budapest.

Jelentés a Magyarországi szövetkezetek szövetsége 1939. évi működéséről. 41 l. Budapest. 1940.

Kassa. Kiadja a kassai Kazinczy-társaság. 92 l. Kassa. 1941.

Magyar városok statisztikai évkönyve. V. köt. *A magyar városok háztartási viszonyai az 1939. évben.* Kiadja Budapest székesfőváros statisztikai hivatala. 185 l. Budapest. 1940.

Mezőgazdasági üzemeink eredményei 1937—1938. években az országos számtartás-statisztikai adatgyűjtés alapján. 107 l. Budapest. 1940. (Az Országos magyar gazdasági egyesület üzemstatisztikai bizottságának X. kiadványa.)

Polgármesteri jelentés Szamosújvár szab. kir. megyei város helyzetéről és közigazgatásának állapotáról a világháború és a román megszállás alatt, 1914/1940. 42 l. + XXIV melléklet. Szamosújvár. 1941.

Ungarn. Das Antlitz einer Nation. VIII + 869 l. + 1 térkép. Budapest. 1940.

Ungarns Volkswirtschaft, 1940. Wirtschaftsjahrbuch des Pester Lloyd. 184 l. Budapest. 1941.

Almási Gyula Béla: *A városok háztartása. A városok háztartásvitelének berendezése.* (Költségvetés, gazdálkodás, zárszámadás.) 174 l. Szeged. 1940.

Barta István: *Pécs gazdasági élete a XVIII. században.* 60 l. Pécs. 1941. (Specimina dissertationum facultatis philosophicae regiae hungaricae universitatis Elisabethinae quinquiecclesiensis. 212.)

Bölony József: *A kárpátaljai vajdaságról és annak önkormányzatáról szóló törvényjavaslat bírálata.* 30 l. Budapest. 1940. (Magyar közigazgatás könyvtára. 12.)

Csapodi Csaba: *A legnagyobb magyar.* 124 l. Budapest. 1941. (Nemzeti könyvtár. 38—39.)

Csizmadia Andor dr.: *A magyar városi jog.* 227 l. Kolozsvár. 1941.

L'industrie lainière en Belgique. Ministère des Affaires étrangères et du Commerce extérieur. 28 l. Bruxelles.

Argentina. (Argentine.) — *El comercio exterior argentino, 1940 y su comparación con el de 1939.* Dirección general de estadística de la nación. Buenos Aires.

Bulgária. (Bulgarie.) — *Statistique criminelle, 1939.* Direction générale de la statistique. Sofia.

Statistique des finances des communes, 1938. Clôtures budgétaires d'après les comptes rendus. Direction générale de la statistique. Sofia.

Dánia. (Danemark.) — *Évaluation des biens immeubles, 1936.* Département de statistique. København. (Statistique du Danemark. V. E. 18.)

Boldizsár Iván: *A gazdag parasztok országa.* 62 l. Budapest

Finnország. (Finlande.) — *Mouvement de la population de Finlande, 1939.* Bureau central de statistique. Helsinki. (Suomen virallinen tilasto. VI. 93.)

Franciaország. (France.) — *Rohden Peter Rihárd dr.: A francia politika felemelkedése és alkonya.* 78 l. Budapest. 1941.

Kína. (Chine.) — *The trade of China, 1940.* II. köt. *Foreign trade: Analysis of imports.* Statistical department of the Inspectorate general of customs. Shanghai.

Nagy-Britannia. (Grande-Bretagne.) — *Census of population, 1936.* VIII. köt. *Irish language with special tables for the Gaeltacht areas.* Department of industry and commerce. Dublin.

Németbirodalom. (Allemagne.) — *Wirtschafts- und Sozialberichte.* Anfang Juni 1941. Arbeitswissenschaftliches Institut. Berlin.

Haushofer, Karl—Roeseler, Hans: *Das Werden des deutschen Volkes. Von der Vielfalt der Stämme zur Einheit der Nation.* 569 l. Berlin. 1940.

Bente Hermann: *Német parasztpolitika.* 30 l. Budapest. 1941.

Kronacher, Bettina: *Der deutsche Lebensraum in der Geschichte.* 227 l. Frankfurt am Main. 1938.

Küzdényi Gyula: *A német törzsöröklési rendszer agrárpolitikai jelentősége.* Részlet doktori értekezésből. 16 l. Budapest. 1941.

Müller—Brandenburg: *A német munkaszolgálat teljesítményei.* 30 l. + 1 térkép. Budapest. 1941.

Pflug Hans: *A német birodalmi autótutak.* 43 l. Budapest. 1941.

Norvégia. (Norvège.) — *Recensement, 1939.* II. köt. *Données spéciales sur les exploitations ouvrières, etc.* Bureau central de statistique. Oslo. (Norges offisielle statistikk. X. 9.)

Recensement représentatif d'habitations au 1er novembre 1938. Bureau central de statistique. Oslo. (Norges offisielle statistikk. X. 11.)

Répartition d'impôts, 1940/1. Bureau central de statistique. Oslo. (Norges offisielle statistikk. X. 10.)

Olaszország. (Italie.) — *Statistica della criminalità, 1929/1930.* Notizie complementari alla statistica giudiziaria penale. Istituto centrale di statistica. Roma.

Schopf Marianne: *A világháború szellemi előkészítése az olasz irodalomban.* 99 l. Budapest. 1941. (A budapesti tudományegyetem olasz művelődéstörténeti intézetének kiadványai. 1.)

Temesváry László: *A fasizmus pénzügyi politikája. Az olasz banktörvény.* 133 l. Budapest. 1940.

Oroszország. (Russie.) — *Stolte István Miklós:* *Szovjetoroszország az adatok tükrében.* 62 l. Budapest.

Portugália. (Portugal.) — *Comércio externo, 1940.* I. köt. *Comércio por mercadorias e países.* Instituto nacional de estatística. Lisboa.

Románia. (Roumanie.) — *Bréviaire statistique de la Roumanie, 1940.* Institut central de statistique. Bucarest.

Mișcarea populației României, 1939. Institutul central de statistică. București.

Svájc. (Suisse.) — *Die Gemeindesteuerverhältnisse im Kanton Zürich, 1941.* Übersicht statistischer Nachweise. Statistisches Bureau des Kantons. Zürich. (Statistische Mitteilungen des Kantons. III. 7.)

Svédország. (Suède.) — *Causes de décès, 1938.* Bureau central de statistique. Stockholm. (Statistique officielle de la Suède.)

Industrie, 1939. Kommerskollegium. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Mouvement de la population, 1938. Bureau central de statistique. Stockholm. (Statistique officielle de la Suède.)

Population dans les districts administratifs, 1940. Bureau central de statistique. Stockholm. (Statistique officielle de la Suède.)

Böök, Fredrik: *A gazdag és szegény Svédország.* Ford.: Halász Gyula. 223 l. Budapest. (Ismeretlen világok.)

Folyóiratszemle. — Revues.

Archiv für Bevölkerungswissenschaft und Bevölkerungspolitik (11. évf. 2. sz., Leipzig 1941, német.). — Franciaország elnéptelenedése. — *Pröbsting G.:* Kutatások a XVII. és XVIII. század népességének állapotáról és népmozgalmáról. — *Pfeil E.:* Bulgária. — *Pfeil E.:* A bajor népesség megoszlása kor és családi állapot szerint.

Archiv für mathematische Wirtschafts- und Sozialforschung (7. köt. 1. sz., Stuttgart 1941, német.). — *von Stackelberg H.:* A tőke dinamikus elméletének elemei. — *Hadwiger*

H. és Ruchti W.: A termékenység érzékeltetése egy biológiai reprodukciós formulával. — *von Stackelberg H.:* Órateljesítmény és napi teljesítmény.

Az Ország Útja (5. évf. 6. sz., Budapest 1941, m.). — *Jócsik L.:* Magyar-szlovák vita az északi nyelvhatárról. — *Borsody I.:* Magyar válasz a szlovák revizionizmusra. — *Borbély M.:* A III. Birodalom gazdaságpolitikája és a mezőgazdasági s ipari munkásság aránya.

Buletinul Institutului Economic Românesc (19. évf. 10—12. sz., București 1940, rom.). — *Turdeanu L.:* Az állam kereskedelmi vál-

lalkozásai. — *Torgaşev E. V.*: Szervezett gazdaság és mezőgazdaság. — *Balan V.*: Tőkeképződés és pénzügyi rendszer Németországban. — *Janás G.*: Az aranyvaluta elméletben és gyakorlatban.

Danubian Review (Danubian News) (8. köt. 8. sz., Budapest 1941, ang.). — *Herczeg F.*: Magyarország román szomszédja. — *Jócsik L.*: A szlovák népszámlálás. — (9. sz.). — *Szász Zs.*: A románok és a nemzeti egység. — *Fritz L.*: Románia. — *Prokopy I.*: Magyarország nemzetiségei. — (10. sz.). — *Herczeg F.*: Nyelvi kisebbségek. — *Fritz L.*: A romániai helyzet. — *Jócsik L.*: Két népszámlálás Közép-Európában.

Der Deutsche Volkswirt (15. évf. 35/36. sz., Berlin 1941, ném.). — *Rentrop*: Árpolitika és fogyasztási javak a háborúban. — (37. sz.). — *Lemmel*: Az erdőgazdaság eredményessége. — (38. sz.). — Az európai erdő- és fagazdálkodás. — *von Werder*: Afrika a gazdasági utánpótlás területe. — *Heichen A.*: Az Egyesült Államok gumipolitikája. — (39. sz.). — Törökország kereskedelempolitikája.

Deutsche Arbeit (41. évf. 5. sz., Berlin 1941, ném.). — *Kern F.*: Németek az egykori Jugoszláviában. — *Rave H.*: A dunai svábok gazdasági ereje az egykori Jugoszláviában.

Die Volkswirtschaft (14. évf. 5. sz., Bern 1941, ném.). — A világgazdasági helyzet. — A svájci ipar helyzete 1941 első negyedében. — Az 1940. évi házasságkötések, születések és halálozások Svájcban. — (6. sz.). — Az árú hatása az áralakulásra. — A svájci ipari üzemszámlálás kantonok szerinti eredményei.

Földrajzi Közlemények (69. köt. 2. sz., Budapest 1941, m.). — *Cholnoky J.*: Teleki Pál gróf. — *Réthly A.*: Thirring Gusztáv †. — *Márton B.*: A kereskedő helységek eloszlása Magyarországon. — *Erdei F.*: A tanyás települések földrajzi szemlélete. — *Mendöl T.*: Megjegyzések Erdei Ferenc „A tanyás települések földrajzi szemlélete” c. cikkéhez.

Genus (4. köt. 3—4. sz., Roma 1940, ol., ném.). — *Pawel M.*: A szétválasztási rendelkezések haszna és hatása egy népesség összetételére. — *Castrilli V.*: A népmozgalmi összeírás utasítások revíziójának szükségessége. — *Skerlj B.*: A néprajzi faj pontos megállapítása. — *Federici N.* és *Paglino F.*: Az 1937. évi Népegyetem tudományi kongresszus. — *Gini C.*: A demokráciák népmozgalmi politikája.

Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik (153. köt. 6. sz., Jena 1941, ném.). — *Surányi-Unger*: Termelési tényezők és összehasonlító költségek. — *Drost L.*: A 10.001—20.000 lakosú kisvárosok gazdasági szervezete és pénzügyei.

Journal of the American Statistical Association (36. köt. 213. sz., Menasha, Wis., USA 1941, ang.). — *Nathan R. R.*: A statisztikai ellenőrzés problémái gazdasági szempontból. — *Simon L. E.*: Statisztikai módszerek bevezetése az iparcikkek minőségi ellenőrzésénél. — *Palmer G. L.*: A foglalkozási statisztikák összehasonlíthatósága.

Kisebbségi Körlevél (5. évf. 4. sz., Pécs 1941, m.). — *Nagy I.*: A jugoszláviai magyarság népi mozgalmi. — *Deák L.*: Adatok a jugoszláviai magyarság közművelődési problémáiról. — *Csuka J.*: Visszapillantás 22 év kisebbségi múltjára. — *Mikola S.*: A magyarországi vendek. — *Duka Zólyomi N.*: A zsidókérdés rendezése Szlovákiában. — *Bédi I.*: „Nagyrománia” átalakulása és a magyar kisebbség helyzete.

Közgazdasági Szemle (65. évf. 4—5. sz., Budapest 1941, m.). — *Balás K.*: Pénzérték és pénzromlás. — *Vitális I.*: Szén- és bauxitgazdálkodásunk. — *Matolcsy M.*: A magyar és a német mezőgazdasági termelés azonos és eltérő irányai. — *Hévey L.*: Mezőgazdasági érdekképviseletünk kialakulása. — *Raab A. A.*: A munkapénz bírálata. — *Pirovits A.*: Nagy-Budapest problémája. — *Nötel R.*: Húsz nehéz év a nemzetközi aranystandard történetében.

Közgazgatástudomány (4. évf. 1. sz., Budapest 1940, m.). — *Rudai R.*: Az Amerikai Egyesült Államok államvezetése (1789—1941). — (2. sz.). — *Benisch A.*: A visszatért területek közigazgatási beosztása (Felvidék). — *Cottely I.*: A közérdekű péntintézetek. — (3. sz.). — *Benisch A.*: A visszatért területek közigazgatási beosztása (Kárpátalja, keleti és erdélyi részek). — *Pósta P.*: A társadalmi népjólét szervezete Németországban.

Külügyi Szemle (18. évf. 3. sz., Budapest 1941, m.). — *Szollár I.*: A horvát és a délszláv eszme. — *Simonffy A.*: A macedón kérdés. — *Haltenberger M.*: Európa országainak földrajzi politikai helyzete.

Láthatár (9. évf. 6. sz., Budapest 1941, m.). — *Sebestyén E.*: Magyar iskolázás Amerikában. — *Sziklay L.*: A kassai szlovák tanítási nyelvű gimnázium. — (7. sz.). — *Mattanovich K.*: A pancsovai magyar sziget. — *Kertész J.*: Bácska irodalma.

Magyar Gazdák Szemléje (46. évf. 6. sz., Budapest 1941, m.). — *Szabó M.*: A magyar birtokpolitika fejlődése. — *Goltner D.*: Gazdaságirányítási törekvések az újabb nemzetközi jogfejlődésben.

Magyar Kisebbség (20. évf. 11. sz., Lugos 1941, m.). — *Jakabffy E.*: Ragaszkodjunk-e továbbra is a felekezeti oktatáshoz és a társadalom-megsegítés eddigi rendszeréhez? — *Cseresnyés I.*: A románok létszáma a szétesett Jugoszláviában. — (12. sz.). — *Kacsó S.*: Felekezeti iskoláink kérdéséhez. — *Szemlér F.*: Ragaszkodjunk-e felekezeti oktatásunkhoz? — *Cseresnyés I.*: A bunyevácok és sokácok. — *Józsa J.*: Újabb adalékok a moldovai katolicizmus történetéhez. — Első közlések a népszámlálási eredményekből.

Magyar Külpolitika (22. évf. 5. sz., Budapest 1941, m.). — Az önálló Horvátország. — Magyarok és horvátok. — Erdély magyarsága. — A „jugoszláv” Macedónia.

Magyar Szemle (40. köt. 6. [166.] sz., Budapest 1941, m.). — *Duka Zólyomi N.*: Szórványmagyarok. — *Bulla B.*: A trianoni Délvidék. — *Prokopy I.*: A jugoszláv irredenta magyarellenes jogcímei.

Mezőgazdasági Közölny (14. évf. 6. sz., Budapest 1941, m.). — *Sass G.*: A mezőgazdasági gépek fejlődésének egyes újabb irányai. — *Gruzl F.*: A búza minősítése. — Az alsófokú mezőgazdasági oktatás helyzete. — Társadalombiztosító tervek Németországban.

Munkaügyi Szemle (15. évf. 6. sz., Budapest 1941, m.). — *Gulácsy I.*: A negyvenéves mezőgazdasági társadalombiztosítás. — *Mészáros L.*: A „Gamma” gyár munkásjóléti intézményei. — *Temesváry E.*: A felső végtagok csonttöréseinek utókövetkezményéről a baleseti kártalanítás szempontjából.

Nation und Staat (14. évf. 7. sz., Wien 1941, ném.). — *Stelzer H.*: A német munka állása Magyarországon. — *Acker S.*: Az új nemzeti eszme.

— Német népszámlálás a romániai Erdélyben. — Az aromumok Albániában. — Áttelepítési nehézségek Finnországban. — A Varsói Főkormányzóság iskolaügye.

Népegészségügy (22. évf. 12. sz., Budapest 1941, m.). — Scholtz K.: A trianoni Magyarország egészségügye. — Balogh B.: A gyalui román mintajárás működéséről. — Farkas L.: A román egészségvédelem hatósági orvosi szervezete Erdélyben. — (13. sz.). — Scholtz K.: A trianoni Magyarország egészségügye.

Nouvelle Revue de Hongrie (34. évf. 6. sz., Budapest 1941, fr.). — Borsody I.: A magyar-szlovák határ. — Eperjessy K.: A magyar falu típusai. — Vajta Gy.: Magyarország és Törökország.

Reichsarbeitsblatt (21. évf. 15. sz., Berlin 1941, ném.). — A német betegség- és balesetbiztosítás a megszállt területeken és Dániában. — Hölk: Hadifogolymunka a háború második évében.

Schmollers Jahrbuch (65. évf. 3. sz., Berlin 1941, ném.). — Fick H.: A tengely mint európai gazdasági tényező. — Heinrich K.: Vámuniók és a nagy gazdasági tér. — Schorer E.: Az önellátás fogalma az idők folyamán. — Tiburtius J.: A gazdasági rend hatása a vállalkozási kedvre.

Soziale Praxis (50. évf. 11. sz., Berlin 1941, ném.). — Preller L.: Az önállók helyzete a társadalompolitikában. — (13. sz.). — Schmidt E. W.: A részvények szerepe a háborúban. — Zorn H.: A racionalizálás társadalmi kihatásai.

Statistik der Karpathenländer (1. évf. 37. sz., Budapest 1941, ném.). — A magyar paprika szerepe a területgyarapodások után. — (38. sz.). — Szén és ásványolaj a Kárpátországokban. — Dalmácia. — (39. sz.). — Illó olajok termelése és fogyasztása Délkelet-Európában. — (40. sz.). — Bulgária ötödik helyen áll a nemzetközi dohánykereskedelemben. — A cigányok termékenysége a magyarságénak négyszerese. — (41. sz.). — Bolgárok és krassovánok a háborúelőtti Magyarországon. — (42. sz.). — A közegészségügy Romániában. — (43. sz.). — A Kárpátországok tengerentúli kivándorlása 1925—1937. — A gümőkór Romániában. — (45. sz.). — Bosznia és Hercegovina. — (46. sz.). — Magyarország öntözőgazdálkodása új utakon. — (47. sz.). — A Románia és a Szovjet-Unió közötti vitás területek. — Öngyilkosságok és öngyilkossági kísérletek Magyarországon 1940-ben.

Statisztikai Értésítő (3. évf. 4. sz., Budapest 1941, m.). — A vagyonadót fizetők megoszlása foglalkozások szerint Budapesten. — Tüske A.: Budapest szerepe a mezőgazdasági cikkek kivitelében. — Ruisz R.: A magyar városok földbirtokai.

Südost Economist (3. évf. 13. sz., Budapest 1941, ném.). — A keresztény társadalompolitika fél évszázada. — Lubiana tartomány az olasz gazdasági térben. — Az európai mezőgazdaság belterjessé tétele. — Mezőgazdasági árpolitika Magyarországon. — (14. sz.). — Gazdasági újjáépítés a megszállt Szerbiában. — Horvátország termelőképessége. — Időszerű gabonapolitika.

The American Economic Review (30. köt. 5. sz., Menasha, Wis. USA 1941, ang.). — Neisser H. P.: Árszint és az arany problémája. — Schultz T. W.: A mezőgazdasági terv gazdasági hatásai. — Black J. D.: Rendszabályok a mezőgazdaság feljavítására. — Bissell R. M. Jr.: Árak, költségek és beruházás. — Webbink P.: Munkanélküliség az Egyesült Államokban, 1939—1940. — Ells-

worth P. T.: Amerika külkereskedelmi politikája. — Patterson E. Mr.: Az Egyesült Államok a világgazdaságban, 1940-ben. — Oliver H.: Háború és infláció Angliában, Franciaországban, Németországban és az Egyesült Államokban 1790 óta. — (31. köt. 1. sz.). — Mills F. C.: Közgazdaság változó időkben. — Gagliardo D.: Munkaviszályok egy demokráciában.

The Oriental Economist (8. évf. 3. sz., Tokió 1941, ang.). — Ausztrália szerepe a Csendes-óceánon. — Faszéngázzal hajtott gépjárművek. — (5. sz.). — Mandzsúria és Kórea vasipara. — Japán és Amerika. — (6. sz.). — Az 1940. évi japán népszámlálás eredményei.

Városi Szemle (26. évf. 6. sz., Budapest 1940, m.). — Inántszy-Papp E.: A magyar városok szociálpolitikai tevékenysége. — Török I.: Budapest tüzelőanyagfogyasztása. — Hollós I.: A közzolgálati alkalmazottak nyugdíjkérdése és a megoldási lehetőségek. — Pápai K.: A ruházati cikkek fogyasztásának háborús szabályozása Németországban. — Prámer J.: A közigazgatási bíróság és a hatásköri bíróság gyakorlata az 1939. évben. — A belga városok és községek biztosítási szövetkezetei. — A cseh és szlovák nagyvárosok tejjelátása. — Az angol önkormányzati pénzügyek helyzete a gazdasági válság és a fellendülés éveiben. — (27. évf. 3. sz.). — Szél T.: Városképződés és népmozgalom. — Goreczky Gy.: A villamosáramfogyasztással kapcsolatos kérdések Németországban. — Buziássy K.: Az önálló iparosok jövedelmi és vagyoni viszonyai a székesfővárosban. — Mihalik G.: A könyvnyomtatás jelentősége és szerepe gazdasági életünkben. — A városi statisztika történeti kifejlődése és jelentősége Németországban.

Városok Lapja (36. évf. 5. sz., Budapest 1941, m.). — A városi idegenforgalom intézményes megszervezése. — Majorossy Gy.: Közterületek igénybevétele magánosok részére. — Medriczky A.: Többértéktermelés és a városok. — Vertse D.: Berlin a XXI. század küszöbén. — (6. sz.). — Salamon G.: Egészségügyi szolgálatunk és a kórházügy fejlődése. — Ruisz R.: Az erdélyi városok közlekedésügyi problémái. — Mihalik G.: Közszállítás és iparpolitika. — (7. sz.). — Lukács Ö.: A városok hitelproblémája. — Kertész J.: A népszámlálások történeti távlatból. — Salamon G.: Egészségügyi szolgálatunk és a kórházügy fejlődése. — Perédi Gy.: Nagyvárad multja és jövője. — (8. sz.). — Bánffy-hunyad. — Perédi Gy.: Nagyvárad multja és jövője. — Szabó I.: Makó város határainak kialakulása. — (9. sz.). — Szabadka, Újvidék, Zombor és Zenta. — Nádor S.: Máramarossziget. — Pesta S.: Erdélyi városszervezés a románok után. — A visszacsatolt városok lakásproblémái. — (10. sz.). — Lukács Ö.: Közélemezési problémáink. — Csizmadia A.: Újvidék. — A volt Jugoszlávia városai. — Kertész J.: Néhány felvidéki városunk könyvtára. — Perédi Gy.: Nagyvárad multja és jövője. — (11. sz.). — Lukács Ö.: Városi tisztviselői problémák. — Haltenberger M.: Budapest népi képe. — (12. sz.). — A közellátás egyszerűsítése. — Erdélyi városszervezés a románok után. — (13. sz.). — Lukács Ö.: A Városszövetség szerepe a nemzetépítő munkában. — A közigazgatás Kolozsváron. — Szél S.: Egy birodalmi főváros romokban. — Felsőbánya — Ggallay D.: Torda.

Vierteljahrshefte zur Statistik des Deutschen Reichs (49. évf. 4. sz., Berlin 1940, ném.). — Paraszttelepülések 1939-ben a Németbirodalomban. — A rádió elterjedése a Németbirodalomban 1940 április 1-én.

Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung. (15. évf. 2/3. sz., Hamburg 1941, ném.). — *von der Decken H.*: Az európai mezőgazdaság belteljessé tétele. — Az európai bauxit-gazdálkodás.

Világgazdasági Szemle (8. évf. 3. sz., Budapest 1941, m.). — Lehet-e a pénz értékéről beszélni. — Jugoszlávia pénzügyi reformja. — A cipő- és nyersbőrellátás. — (4. sz.). — A részvényjog reformja. — Románia gazdasági újjászületése. — Jugoszlávia gazdasági politikája. — (5. sz.). — Részvény és tőzsde a háborúban. — Textiliparunk új problémák előtt. — A Jugoszláviából visszatért értékek. — Románia új berendezkedése. — Horvátország gazdasági helyzete. — (6. sz.). — A Délvidék szénellátása. — Cipőtalp sertésbőről. — A két Franciaország gazdasági helyzete. — Svájc háborús gazdálkodása.

Voix des Peuples (8. évf. 2. sz., Genève 1941, fr.). — *Ebray A.*: Délkelet-Európa és a háború. — *van Leisen H.*: Erdély népei. — *Schubiger H.*: A macedón kérdés. — *Pierrac M.*: Népeségáttelepítések. — (3. sz.). — *van Leisen H.*: Erdély népei. — *Pierrac M.*: Az iskolaügy jelenlegi helyzete Magyarországon. — (4. sz.). — *Payst R.*: Gróf Teleki. — *Thomas P.*: Az indiai probléma. — *Kovács S.*: Nemzetiségi politika Szlovákiában. — (5. sz.). — *Le Grand Roy, R.*: A kurdok és az iraki események. — *Lechner J. M.*: A soknemzetiségű államok története. — *Gasparian A.*: Az örmény probléma.

Volk und Reich (16. évf. 12. sz., Berlin 1940, ném.). — *Beer W.*: A Németbirodalom szociális jövője. — *Burgdörfer F.*: Európa fiatal népei. — *Petwaidic W.*: Az új Délkelet-Európa. — *Wegener W.*: A Duna-kérdés. — (17. évf. 1. sz.). — *Seesemann K.*: Az Egyesült Államok gazdasági kilátásai a jelenlegi háború után. — *Thoss A.*: Az áttelepítések nagy munkája. — *Albrecht A.*: Szlovákia gazdasági fejlődése. — *Lamprecht J.*: Magyar gazdasági problémák. — *Albrecht A.*: Románia megváltozott gazdasági struktúrája. — *Lamprecht J.*: Jugoszlávia közigazdasága. — (2. sz.). — *de Icaza C.*: A spanyol nép társadalmi segélyezése. — *Lamprecht J.*: Bulgária gazdasági helyzete. — *Strakele H.*: Görögország és Törökország a hadigazdálkodás jegyében. — (3. sz.). — *Semjonow J.*: Az afrikai francia gyarmatok. — Egyiptom és a közeli előázsiai tér legújabb fejlődése. — *Karlowa R.*: A német gyarmatok mandátum alatt.

Weltwirtschaftliches Archiv. (53. köt. 2. sz., Jena 1941, ném.). — *Schuster E.*: A világgazdasági együttműködés új alapjai. — *von Frangeš O.*: Délkelet-Európa dunai államai és a nagy német gazdasági tér. — *Hüber R.*: Megjegyzések Arábia gazdaszociológiájához. — *Dillner G.*: A világ cukorgazdálkodása és a piacsabályozás. — (3. sz.). — *Bernácer G.*: Kapitalizmus és a tőke. — *Bijl A.*: A liberális gazdaságpolitika alapvető hibái. — *Kokkalis A.*: Racionalizálás, technikai haladás és tőkeképződés. — *Lenschow G.*: Az afrikai gyarmati gazdálkodás szervezete és problémái.

Wirtschaftsdienst (26. évf. 8. sz., Hamburg 1941, ném.). — Finnország külkereske-

delme 1940-ben. — A jugoszláv ipar és mezőgazdaság termelési kérdései. — (9. sz.). — *Christiansen W.*: Múpamut- és műselyemellátás. — Norvégia bányászati problémái. — (10. sz.). — *Brückner H.*: Svédország energiaellátása az angol blokád hatása alatt áll. — (11. sz.). — Belgium gazdasági szervezetének kiépítése. — Magyarország problémái a visszacsatolások következtében és gazdasági fejlődése. — (12. sz.). — Szlovákia mező- és erdőgazdasága. — (13. sz.). — *Lenschow G.*: Az indiaiak gazdasági ereje Kelet-Afrikában. — A jugoszláv bányászati termelés rekordszámai. — (14. sz.). — A bolgár mezőgazdaság új feladatai. — (16. sz.). — Árpolitika az Egyesült Államokban. — A Protektorátus gazdasági fejlődése 1940-ben. — A gazdaság alakulása az öt új szovjetköztársaságban. — (17. sz.). — Belgium az új Európában. — *Westphal H.*: Belgium a nagynémet gazdasági térben. — *Landfried F. W.*: Nemzetiszocialista gazdaságpolitika a háborúban. — *Keyser Th.*: Belgium iparának felépítése. — *Amon*: A belga gazdaság újjászervezése. — *Schwede V.*: Belgium vasipara. — *Keyser Th.*: A belga szénbányászat problémái. — *Rausch H.*: A belga textilgazdálkodás. — *Lepsius R.*: Belgium vegyészeti ipara. — *Bublay O. R. C.*: A Belga-Kongo és gazdasági fejlődése. — (18/19. sz.). — *Dillner G.*: Közlekedési kérdések Délkelet-Európában. — A háború gazdasági hatása Portugáliában. — Ukrajna mezőgazdasága. — (20. sz.). — *Kayser H.*: Új francia gazdaság- és árpolitika. — Horvátország gazdasági felépítése. — (21. sz.). — A világgazdaság újjárendezése. — Irán külkereskedelme a háborúban. — A svéd külkereskedelem fejlődése. — (22. sz.). — *Schieber W.*: A cellulóze új nyersanyagai. — (23. sz.). — A bagdadi vasút a háborús események jegyében. — Franciaország gépipara. — (24. sz.). — Franciaország gépipara. — A Délafrikai Unió gazdasági helyzete. — (25—26. sz.). — *Hüsenner H.*: Bréma külkereskedelme a háborúban. — *Christiansen W.*: Délkelet-Európa a nagy európai gazdasági térben. — *Bublay O. R. C.*: Afrika mint az európai élettér kiegészítője. — *Ahlfeld H.*: Az európai cukorgazdálkodás a háború jegyében. — Magyarország újonnan szerzett déli területei.

Wirtschaft und Statistik (21. évf. 2. sz., Berlin 1941, ném.). — A kis kertgazdaságok és mezőgazdasági kisüzemek a Németbirodalomban. — A német nép fejlődése a háborúban. — A világ népességi adatai. — (3. sz.). — Gépek a német mező- és erdőgazdasági üzemekben. — (4. sz.). — Létfenn-tartási költségek a világ fontosabb országaiban 1940 végén. — (5. sz.). — Bulgária gazdasági struktúrája. — Az európai népek életerejének és élniakarása a háború kezdetén. — (7. sz.). — A japán ásványolajgazdálkodás. — Az Észak- és Dél-Bukovinából, Besszarábiából és Dobrudzsából átköltöztetett népesség kormegoszlása és foglalkozása. — (9. sz.). — A Németbirodalom népességének vallási megoszlása. — Az egykori Jugoszlávia gazdasági struktúrája. — (10. sz.). — Görögország gazdasági szervezete. — (11. sz.). — Svédország területi, népességi és gazdasági adatai. — (12. sz.). — A német korlátolt felelősségű társaságok 1940-ben. — A keletázsiai tér új népességi adatai.

K Ü L Ö N F É L E

M. kir. Központi Statisztikai Hivatal. *Office Central Royal Hongrois de Statistique.*

Kinevezés. — *Nominations.*

A Kormányzó Úr Ó Főméltósága a magyar királyi miniszterelnök előterjesztésére Budapesten 1941. évi június hó 30. napján kelt legfelsőbb elhatározásával a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal személyzeti létszámában Szabó Béla dr. miniszteri tanácsosi címmel és jelleggel felruházott miniszteri osztálytanácsost miniszteri tanácsossá, vitéz Mike Gyula dr. és Elekes Dezső dr. miniszteri osztálytanácsosi címmel és jelleggel felruházott miniszteri titkárokat miniszteri osztálytanácsosokká, Szentirmay Emil statisztikai tanácsost statisztikai főtanácsossá nevezte ki.

A magyar királyi miniszterelnök a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal személyzeti létszámában Jánki Gyula dr. és Dubravszky László dr. miniszteri titkári címmel és jelleggel felruházott miniszteri segédtitkárokat miniszteri titkárokká, Gidófalvy Elemér dr. és Barsy Gyula dr. miniszteri fogalmazókat miniszteri segédtitkárokká, Farkasfalvy Ervin dr. és Sztankóczy György dr. miniszteri segédfogalmazókat miniszteri fogalmazókká, Szabó Bertalan dr. és Palotay Ferenc miniszteri fogalmazógyakornokokat miniszteri segédfogalmazókká, Nagy József statisztikai tanácsosi címmel és jelleggel felruházott statisztikai felügyelőt és Tóth Lajos statisztikai felügyelőt statisztikai tanácsosokká, Égető Béla irodafelügyelőt, Doroszló Gyula dr. statisztikai felügyelői címmel és jelleggel felruházott statisztikai főtitkárát, Krátky József dr., Augusztiny Béla, Sulyok János, Kokas Sándor, Jécsy Károly statisztikai főtitkárokat statisztikai felügyelőkké, Péntes Károly, Henter László, Bessenyei István dr., Bártfai Aladár, Czintula László, Hensler Ferenc, Pál E. György és Szentgyörgyi Ernő dr. statisztikai ellenőröket statisztikai főtitkárokká, Laky István dr., Bojta Ernő, Bakonyi Ottó, Hefty Ádám, Dely Zol-

tán, Fülöp János, Maróti Sándor, Belle József, Vas Miklós, Mészöly Kálmán és Tombor István statisztikai tiszteket statisztikai ellenőrökké, Krisztics Árpád szakdíjnokot, Dobosy Ferenc, Bokor Béla, Kubányi Iván, Siklósi Béla, Árvai Imre, Tamás Antal, Tihanyi Zoltán, Witkowski Tibor, Horváth Gyula statisztikai gyakornokot, Kubányi Tibor állandó díjnokot, Huszár László, Vereskuti István szakdíjnokot, Takács István ideiglenes díjnokot és Lenkei Árpád szakdíjnokot statisztikai tisztekké, végül az „egyéb tudományos és szakszemélyzet” létszámában Birkás Géza dr. és Artner L. László dr. miniszteri fogalmazókat miniszteri segédtitkárokká nevezte ki.

A Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal elnöke a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal személyzeti létszámában Novák Károly dr., Durkó Gábor dr., Luib Edgár dr., Márai Lajos dr. díjnokot és Gyulay Ferenc dr. ideiglenes alkalmazottat miniszteri fogalmazógyakornokokká, Balázs Sándor dr. szakdíjnokot, Baja Sándor, Balásy Gyula ideiglenes alkalmazottat, Czinder Zoltán szakdíjnokot, Barócsi András díjnokot, Kovács Mihály szakdíjnokot, Kovács Tibor, Csikkel János, Novák Zoltán, Telek Győző ideiglenes alkalmazottat statisztikai gyakornokká, Boros József irodafőtisztet irodafelügyelővé, Szatala Ödönne sz. Rákosi Katalin, Szabó Imréné sz. Kapossy Sarolta irodatisztet és Fekete Lajos államtudományi intézeti alkalmazottat irodafőtiszté, Póder Gizella, Pohl Kálmán, Szabados Ferenc irodasegédtitkárát irodatiszté, Ipolyi János I. osztályú altisztet szakaltiszté, Fekete István II. osztályú altisztet I. osztályú altiszté és Zseli János kisegítő szolgát II. osztályú altiszté nevezte ki.

Címadományozás. — *Promotion.*

A Kormányzó Úr Ó Főméltósága a magyar királyi miniszterelnök előterjesztésére a magyar királyi Központi Statisztikai Hivatal személyzeti létszámában Budapesten 1941. évi június hó 30. napján kelt legfelsőbb elhatározásával Szöllősy Zoltán dr. miniszteri titkárnak a miniszteri osztály-

tanácsosi címet és jelleget, Petrichevich-Horváth Miklós br. dr. és Soós Imre dr. miniszteri segédtitkároknak a miniszteri titkári címet és jelleget, Ambrus Domokos dr. és Várady Pál statisztikai főtitkároknak a statisztikai felügyelői címet és jelleget adományozta.

Nyugdíjazás. — *Mise à la retraite.*

A magyar királyi miniszterelnök a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal személyzeti létszámából Meszlényi Emil dr. miniszteri osztálytanácsost, Kubányi Rezső statisztikai főtanácsost,

Ehrenreich András statisztikai tanácsost, Bencsevich Imre, Földes Adolf, Ozsdolay Oszkár és Andrásházi Kálmán statisztikai felügyelőt, Orosz Istvánné sz. Percz Mária irodatisztet, Nyerges Ká-

rolyné sz. Illés Margot, özv. Szőke Lajosné sz. Resch Laura kezelőt — saját kérelmükre — nyugalomba helyezte. Ebből az alkalomból a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal elnöke Meszlényi Emil dr., Kubányi Rezső, Ehrenreich András,

Bencsevich Imre, Földes Adolf, Ozsdolay Oszkár és Andrásné Kálmánnak a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatalnál hosszú évtizedeken át kifejtett értékes munkásságáért elismerését és köszönetét fejezte ki.

Kitüntetés. — *Distinction honorifique.*

Magyarország Főméltóságú Kormányzója Budapesten, 1941. évi június hó 22. napján kelt legfelsőbb elhatározásával a magyar királyi miniszterelnök előterjesztésére Kubányi Rezső statisztikai fő-

tanácsosnak nyugalomba helyezése alkalmából négy évtizeden át kifejtett közszolgálatát alatt szerzett érdemei elismerésül a magyar királyi kormányfőtanácsosi címet adományozta.

Kiválás. — *Un fonctionnaire nommé ailleurs.*

A Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal „egyéb tudományos és szakszemélyzet”-ének létszámából Bernolák Jenő László dr. miniszteri fogalmazó a kolozsvári kir. törvényszékhez bírósági

titkárrá nevezetett ki és ennek folytán a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal létszámából kivált. Egyidejűleg a magyar királyi miniszterelnökséghez osztatott be folytatólagos szolgálattételre.

Magyar Statisztikai Társaság.

Société Hongroise de Statistique.

Rendkívüli közgyűlés. — *Assemblée générale extraordinaire.*

Résumé. Dans son Assemblée générale extraordinaire tenue le 1er mai 1941 sous la présidence de M. Arthur Benisch, la Société a modifié ses Statuts, en portant de 120 à 150 le nombre maximum des membres ordinaires éligibles.

A Társaság Benisch Artúr alelnök elnöklete alatt május 13-án tartott rendkívüli közgyűlése az alap-

szabályokat olyképp módosította, hogy a rendes tagok választható maximális számát 120-ról 150-re emelte fel. A létszámemelést egyrészt az indokolta, hogy a szűk taglétszám a multban is sokszor akadályozta érdemes jelöltek beválasztását a Társaságba, másrészt és főképpen pedig indokul szolgáltak az utóbbi időkben történt többízbeni területgyarapodások.

XIX. ünnepi ülés Budapesten. — *XIXe séance solennelle, à Budapest.*

Résumé. La XIXe séance solennelle de la Société a eu lieu, le 20 juin 1941, à Budapest. Après l'allocution du président, M. Charles Balás, on a entendu le discours de réception — accompagné de projections — de M. Béla Johan, portant pour titre: *La lutte contre les maladies infectieuses en Hongrie pendant les dix dernières années.* La séance solennelle fut suivie d'un banquet dans le restaurant Gundel, au Bois de la Ville.

A Társaság június 20-án d. u. 6 órakor tartotta XIX. ünnepi ülését Budapesten a Budapesti kir. Orvosegyesület Semmelweis-termében, melyet a közönség zsúfolásig megtöltött.

Az ülésen megjelent Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter, a többi minisztériumokat, illetve intézményeket a következő megbízottak képviselték:

miniszterelnök: Pataky Tibor államtitkár, igazságügyminiszter: Ghyczy Dénes államtitkár, vallás- és közoktatásügyi miniszter: Szombatfalvy György tanügyi főtanácsos, iparügyi miniszter: Nötel Vilmos miniszteri segédtitkár, földművelésügyi miniszter: Moór Elemér miniszteri tanácsos, kereskedelemügyi miniszter: Szilágyi Mihály miniszteri titkár, pénzügyminiszter: Bolgár Emil miniszteri titkár, honvédelmi miniszter: vitéz Kaplony Ferenc m. kir. őrnagy, közellátási miniszter: Rácz Jenő a Kereskedelmi Hivatal igazgatója, Legfőbb Állami Számvevőszék: Lobmayer Iván legfőbb áll. számvevőszéki osztályfőnök, Országos Statisztikai Tanács: Kenéz Béla m. kir. titkos tanácsos, egyetemi ny. r. tanár, elnök, Központi Statisztikai Hivatal: Dobrovits Sándor miniszteri osztályfőnök, elnök, Budapest Székesfőváros polgármestere: Salamon Géza tanácsnok, belügyminisztérium tisztviselői kara: Szarukán Zoltán miniszteri osztálytanácsos, Magyar Tudományos Akadémia: Kovács Alajos ny. államtitkár,

rolyné sz. Illés Margot, özv. Szőke Lajosné sz. Resch Laura kezelőt — saját kérelmükre — nyugalomba helyezte. Ebből az alkalomból a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal elnöke Meszlényi Emil dr., Kubányi Rezső, Ehrenreich András,

Bencsevich Imre, Földes Adolf, Ozsdolay Oszkár és Andrásné Kálmánnak a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatalnál hosszú évtizedeken át kifejtett értékes munkásságáért elismerését és köszönetét fejezte ki.

Kitüntetés. — *Distinction honorifique.*

Magyarország Főméltóságú Kormányzója Budapesten, 1941. évi június hó 22. napján kelt legfelsőbb elhatározásával a magyar királyi miniszterelnök előterjesztésére Kubányi Rezső statisztikai fő-

tanácsosnak nyugalomba helyezése alkalmából négy évtizeden át kifejtett közszolgálatát alatt szerzett érdemei elismerésül a magyar királyi kormányfőtanácsosi címet adományozta.

Kiválás. — *Un fonctionnaire nommé ailleurs.*

A Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal „egyéb tudományos és szakszemélyzet“-ének létszámából Bernolák Jenő László dr. miniszteri fogalmazó a kolozsvári kir. törvényszékhez bírósági

titkárrá neveztetett ki és ennek folytán a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal létszámából kivált. Egyidejűleg a magyar királyi miniszterelnökséghez osztatott be folytatólagos szolgálattételre.

Magyar Statisztikai Társaság.

Société Hongroise de Statistique.

Rendkívüli közgyűlés. — *Assemblée générale extraordinaire.*

Résumé. Dans son Assemblée générale extraordinaire tenue le 1er mai 1941 sous la présidence de M. Arthur Benisch, la Société a modifié ses Statuts, en portant de 120 à 150 le nombre maximum des membres ordinaires éligibles.

A Társaság Benisch Artúr alelnök elnöklete alatt május 13-án tartott rendkívüli közgyűlése az alap-

szabályokat olyképp módosította, hogy a rendes tagok választható maximális számát 120-ról 150-re emelte fel. A létszámemelést egyrészt az indokolta, hogy a szűk taglétszám a multban is sokszor akadályozta érdemes jelöltek beválasztását a Társaságba, másrészt és főképpen pedig indokul szolgáltak az utóbbi időkben történt többízbeni területgyarapodások.

XIX. ünnepi ülés Budapesten. — *XIXe séance solennelle, à Budapest.*

Résumé. La XIXe séance solennelle de la Société a eu lieu, le 20 juin 1941, à Budapest. Après l'allocution du président, M. Charles Balás, on a entendu le discours de réception — accompagné de projections — de M. Béla Johan, portant pour titre: La lutte contre les maladies infectieuses en Hongrie pendant les dix dernières années. La séance solennelle fut suivie d'un banquet dans le restaurant Gundel, au Bois de la Ville.

A Társaság június 20-án d. u. 6 órakor tartotta XIX. ünnepi ülését Budapesten a Budapesti kir. Orvosegyesület Semmelweis-termében, melyet a közönség zsúfolásig megtöltött.

Az ülésen megjelent Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter, a többi minisztériumokat, illetve intézményeket a következő megbízottak képviselték:

miniszterelnök: Pataky Tibor államtitkár, igazságügyminiszter: Ghyczy Dénes államtitkár, vallás- és közoktatásügyi miniszter: Szombatfalvy György tanügyi főtanácsos, iparügyi miniszter: Nötel Vilmos miniszteri segédtitkár, földművelésügyi miniszter: Moór Elemér miniszteri tanácsos, kereskedelemügyi miniszter: Szilágyi Mihály miniszteri titkár, pénzügyminiszter: Bolgár Emil miniszteri titkár, honvédelmi miniszter: vitéz Kaplony Ferenc m. kir. őrnagy, közellátási miniszter: Rácz Jenő a Kereskedelmi Hivatal igazgatója, Legfőbb Állami Számvevőszék: Lobmayer Iván legfőbb áll. számvevőszéki osztályfőnök, Országos Statisztikai Tanács: Kenéz Béla m. kir. titkos tanácsos, egyetemi ny. r. tanár, elnök, Központi Statisztikai Hivatal: Dobrovits Sándor miniszteri osztályfőnök, elnök, Budapest Székesfőváros polgármestere: Salamon Géza tanácsnok, belügyminisztérium tisztviselői kara: Szarukán Zoltán miniszteri osztálytanácsos, Magyar Tudományos Akadémia: Kovács Alajos ny. államtitkár,

a Központi Statisztikai Hivatal v. elnöke, l. tag, Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara: *Fuchs Albert* ü. v. titkár, Erzsébet Tudományegyetem: vitéz *Surányi-Unger Tivadar* egyetemi ny. r. tanár, Társadalmi Egyesületek Szövetsége: *Kovács Alajos* ny. államtitkár, társelnök, Magyarok Világszövetsége: *Nagy Károly* igazgató, Szent István Akadémia: *Zsivny Viktor* múzeumi igazgató, OMGE: *Withen Béla* OMGE titkár, Magyar Külügyi Társaság: *Kenéz Béla* m. kir. titkos tanácsos, egyetemi ny. r. tanár, elnök, *Eöttevényi Olivér* m. kir. udvari tanácsos, ü. v. társelnök, *Márffy Oszkár* m. kir. tanügyi főtanácsos, a Magyar Külügyi Társaság Elnöki Tanácsának tagja, *Dér Gyula* a Magyar Külügyi Társaság Elnöki Tanácsának tagja, Magyar Földrajzi Társaság: vitéz *Temesy Győző* főtitkár, Magyar Meteorológiai Társaság: *Bacsó Nándor* adjunktus, Magyar Gazdaságkutató Intézet: *Varga István* egyetemi c. ny. rk. tanár, igazgató, Magyar Közgazdasági Társaság: *kisléghi Nagy Dénes* főtitkár, Egyesült Keresztény Nemzeti Liga: *Kovács Alajos* ny. államtitkár, alelnök.

Balás Károly elnök az ünnepi ülést a következő szavakkal nyitotta meg:

Balás Károly: Elnöki megnyitó.

A Magyar Statisztikai Társaság ezévi, XIX. ünnepi ülését megnyitom és tisztelettel üdvözlöm a megjelent előkelőségeket, elsősorban a belügyminiszter úr Önnagyméltóságát és a minisztériumok és intézmények kiküldötteit.

A Magyar Statisztikai Társaság ünnepi ülésének tárgya *Johan Béla* r. tagunk székfoglaló előadása, aki a fertőző betegségek elleni küzdelmünk utolsó tíz évéről fog előadást tartani. Ennek az előadásnak a tárgya mélyen belevág egy olyan problémába, amely a statisztikának is, mint a demográfia anyjának és elsősorban segítő tudományának a főtárgya. A népesedés kérdése ma egyik legfontosabb problémája nemcsak Magyarországnak és nemcsak minden államnak, hanem mondhatjuk, az egész világnak és a világpolitikának is. Ezelőtt csak pár évvel alakult meg a Nemzetközi Népesedéstudományi Unió Londonban, akkor úgyszólván minden nemzet részvételével s az Unió megnyitó ülésén az a vélemény hangzott el, hogy 30—40 év múlva az egész világpolitikának jóformán ez lesz az egyedüli s olyan nagy problémája, amely mögött minden egyéb háttérbe szorul.

A népesedési ügy kvantitatív és kvalitatív oldalra oszlik. Kvantitatív oldalát régen kiművelték problematikai szempontból is. Nem aka-

rok most ebbe belemélyedni, de, hogy mit jelentenek ezek a kvantitatív problémák a népesedés terén, azt mutatják az egyes államok hatalmi eltolódásai. Kb. száz évvel ezelőtt a francia és a német nép egyenlő tömegű volt, ma úgy aránylik, mint 1 : 2, nemcsak jelentőség, hanem hatalom dolgában is. Amelyik nép a népesedés terén elmarad, azt a többiek eltaposják. Ez a kvantitatív népesedési probléma, amelyet annak idején *Malthus* vetett fel a maga kíméletlenségével és amelyről a vita azóta is tovább folyik. Az emberiség ideálja az volna, hogy a népesedés kvantitatív problémáját a kvalitatív, a minőségi probléma szorítaná háttérbe. Sajnos azonban itt még nem tartunk és a mennyiségi kérdés előtérben van a minőségi kérdéssel szemben. Mert hiába emeli egy nép a maga minőségét, ha mennyiségben elmarad, a többiek elgázolják. Ez volt a sorsuk a nem szaporodó nemzeteknek a rómaiaktól kezdve egészen napjainkig. A kultúremberiség rendelkezése azonban az volna, hogy a kvalitatív népesedési és népességi problémák kerüljenek előtérbe, amelyek az emberek fizikai és erkölcsi megjavításán munkálkodnak. Ez a kérdés mélyen belevág az orvosi tudományba és az orvosi kutatásba is. A kettő csak együttesen adja ki a népességi kérdés szintézisét, t. i. a mennyiségi és a minőségi népességi kérdést. Ennek a minőségi népességi kérdésnek tárgykörében mozog ünnepi ülésünk és ennek a problémának az előadójaként hivatottabb embert nem tudunk találni, mint *Johan Béla* államtitkár urat, aki megismerteti velünk azt, amit tíz év óta Magyarországon az emberi minőség megjavítására tehettek és pedig elsősorban a fertőző betegségek elleni küzdelemben.

Ezután *Johan Béla* r. tag tartotta meg székfoglaló előadását „*A fertőző betegségek elleni küzdelem utolsó tíz éve Magyarországon*” címmel, vetített képekkel kísérve. A lebilincselően érdekes és tanulságos előadást hosszantartó, élénk tetszés kísérte. Az előadást lapunk következő számában közöljük.

Balás Károly elnök köszönetet mondott a nagyérdekességű előadásért, amely nemcsak tudományos értékű, de közérdekű is volt s statisztikai anyagunkat is erősen gazdagította.

Az előadást száz-terítéses társasvacsora követte a városligeti Gundel-vendéglőben, amelyen a Társaság tagjain kívül különösen az orvostársadalom neves képviselői jelentek meg szép számmal.

XIX. évi rendes közgyűlés. — XIXe Assemblée générale annuelle.

Résumé. Tenue sous la présidence de M. Alexandre de Dobrovits, l'Assemblée générale a entendu d'abord le rapport du secrétaire général, M. Désiré d'Elekes sur l'activité de la Société en 1940—41; ensuite M. Jules Mike a lu son compte rendu de la situation financière de la compagnie, suivi du rapport de la Commission de la vérification des comptes, qui fut présenté par M. Alexandre Farkasfalvy, membre de la Commission. M. Louis Thirring, secrétaire du Comité formé au sein de la Société pour l'étude scientifique des problèmes de la population, a rendu compte ensuite de l'activité dudit Comité. — M. Jules Szigeti, membre ordinaire, a présenté le rapport du jury désigné pour le concours ouvert en vue de déterminer la méthode de l'évaluation du revenu national hongrois et le système de la statistique fiscale hongroise. Le concours ayant été infructueux, l'Assemblée générale en a prolongé le délai dernièrement fixé jusqu'au 1er mars 1943. — On a nommé membres honoraires de la Société MM. Désiré de Laky et Aloÿs Kovács, membres ordinaires, tandis que parmi les 24 candidats, MM. Jean Áfra Nagy, Jules Barsy, Zoltán Magyary, Auguste Miskolczy, Eugène Rác, Zoltán Szalay, Alexandre Vita, Ladislav Aujeszky, Jules Hantos, Béla Kardos, Ivan-Edgar Nagy, Aladár Petrilla et Jules Prinz furent élus membres ordinaires.

*

Miután a június 14-ére összehívott közgyűlés határozatképtelen volt, a Társaság június 24-én tartotta meg XIX. évi rendes közgyűlését Dobrovits Sándor alelnök elnöklete alatt.

Elekes Dezső főtitkár a Társaság 1940—1941. évi működéséről a következőkben számolt be.

Elekes Dezső: Főtitkári jelentés.

Az 1940—41. munkaév Társaságunk működésének 18. esztendeje volt.

Az elmúlt esztendőben Társaságunk két rendkívüli értékét — két tiszteletbeli tagját — vesztette el.

1941 március 31-én elhunyt Thirring Gusztáv tiszteletbeli tag. Érdemeit Társaságunk külön emlékülésen kívánja méltatni. Thirring

Gusztávban, aki Társaságunknak már alapításkor alelnöke, majd hosszabb ideig elnöke volt, nemcsak a statisztika külföldön is nagy nevet szerzett művelőjét, de Társaságunknak is egyik leghűségesebb, legtevékenyebb munkását, igazi oszlopát siratjuk. Társaságunk nevében a beosztelésen Dobrovits Sándor, a Társaság alelnöke mondott búcsúztató beszédet.

1941 április 3-án tragikus hirtelenséggel hunyt el Teleki Pál gróf tiszteletbeli tag, Magyarország miniszterelnöke. Az ő érdemeiről is behatóbban szándékozik Társaságunk megemlékezni, de nem maradhat említés nélkül itt sem nagy szeretete, mellyel a statisztikát mindenkor felkarolta s azt oly sikerrel állította az országépítés és gyarapítás szolgálatába. Ő hívta életre a Társaságunk égisze alatt működő Államtudományi Intézetet is. Mint az Intézet Intézöbízottságának elnöke, sokirányú elfoglaltsága közepette is időt és fáradságot tudott venni magának, hogy ezt az Intézetet is, közvetlen irányításával, az említett nagyszerű nemzeti cél elérésére felhasználja.

Az elmúlt évben két rendes tagunk halt el: Hajdrik Sándor és Sztérényi József báró.

Hajdrik Sándor pénzügyminiszteri titkár, az árellenőrzés országos kormánybiztosának helyettese, előzően a Központi Statisztikai Hivatalban, majd a pénzügyminisztériumban működött. E melegszívű, szerény, de nagytudású, kiváló tehetségű tisztviselőt váratlanul szólította el a halál, nem hagyva neki időt a képességeinek megfelelő feladatok elvégzésére.

Sztérényi József báróban már kiteljesedett életpálya szállott sírba. A tudomány, az adminisztráció s a közélet nagy halottja ő, aki hatalmas tudásával és kiváló gyakorlati érzékével küzdötte fel magát a kereskedelmi miniszteri székbe, elnyervén a belső titkos tanácsosi méltóságot s a bárói rangot is.

Külföldi tiszteletbeli tagjaink közül háromnak elhunytáról van értesülésünk, de meglehet, hogy a háborús zivatarban a szomorú hírek nem mindegyike juthatott el hozzánk.

Lord Rothermere újságfejedelem, a magyarok nagy angol barátja nemzetünknek tett szolgálatait nem szükséges fejtegetnem. A magyar igazságnak, mely részben már diadalra jutott, szószólója volt oly időben és helyen, amikor

és ahol ezt hirdetni bátor kiállást és úttörést jelentett.

Roland *Falkner*, a newyorki National Industrial Conference Board statisztikusa, mint statisztikai professzor s mint gyakorlati statisztikus egyaránt kitűnt.

Lord Josiah *Stamp* kenti (angol) tiszteletbeli tagunk, az angol kormány pénzügyi politikai tanácsadója volt, szakmájában világszerte tekintély.

A fentiek szerint a tiszteletbeli tagok száma 4-ről 2-re fogyatkozott meg.

A rendes tagok létszáma a tavalyi tagválasztás után 120-ra kiegészülve, elérte az alapszabályok által megengedett maximális létszámot. Az említett 2 r. tag elhúnytával a rendes tagok létszáma jelenleg 118. A rendes tagok maximális létszámának alapszabályaink eredetileg 100-ban állapították meg, ez a szám 1932-ben 120-ra emeltetett fel. Azonban a 120-as keret is szűknek bizonyult, több választáson érdemes jelöltek szorultak ki Társaságunkból. Ez a körülmény, de különösen az utóbbi években történt területvisszacsatolások arra készítették Társaságunk választmányát, hogy az alapszabályszerű taglétszám felemelésére rendkívüli közgyűlést hívjon egybe. Az 1941 május 13-án tartott rendkívüli közgyűlés, méltányolva elsősorban azt az indokot, hogy az ország területének jelentős gyarapodásával a tudományos intézmények keretei is bővítendőek, az alapszabályokat módosítva, a választható rendes tagok számát 150-ben állapította meg, fenntartván természetesen a közgyűlésnek azt a jogot, hogy e kereten belül az esetről-esetre választható r. tagok létszámát megállapítsa.

Külföldi tiszteletbeli tagjaink száma, amennyiben külföldi értesüléseink teljeseek, 3-mal kevesbedett s most 66. Az alapító tagok száma 108-ról 104-re, a pártoló tagoké 96-ról 92-re csökkent.

Az év krónikájához tartozik, hogy *Márffy Albin* r. tagot, az Államtudományi Intézet igazgatóját, egészségi állapotára való tekintettel előterjesztett kérésére, *Teleki Pál* gróf, az Intézet Intézöbízottságának elnöke, az Intézetnél viselt igazgatói állásától 1940 december 1-ével felmentette s *Rónai András* r. tagot az Államtudományi Intézet igazgatói teendőinek intézésével megbízta.

Társaságunk tagjait ebben a munkaévben is nagyszámban érték tudományos, társadalmi és hivatalos kitüntetések, melyek részletezését e rövid jelentés nem vállalhatja. Mint kiemelkedőbbeket, a következőket említem meg:

Laky Dezső r. tagot, Társaságunk volt alelnökét a Kormányzó Úr közellátási miniszterre nevezte ki. Ez a legmagasabb megbízatás nemcsak egy igen nehéz posztra állította a legaraválóbb embert, de egyúttal *Laky Dezső* rendkívüli érdemekben gazdag, fáradságot nem is-

merő, sokoldalú és nagyértékű munkásságának megjutalmazását is jelenti.

Tagjaink több egyetemi tanári kinevezésnek osztályosai is voltak, ezek részben a területvisszacsatolásokkal, különösen Kolozsvár ősi egyetemi város visszatérével kapcsolatosak. A rendes tanári kinevezések között szerepelt *Schneller Károly*, *Pálosi Ervin* és *Rónai András*, a rendkívüliek között *Boér Elek* és kisléghi *Nagy Dénes* rendes tagok kinevezése.

Navratil Ákos r. tag a budapesti tudományegyetem, *Kogutowitz Károly* r. tag a szegedi egyetem rektorává, *Ihrig Károly* a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem mezőgazdaság és állatorvosi karának dékánjává választott meg.

Társaságunk előadásokban nyilvánuló tudományos működése, mint az előzőben, a most lefolyt munkaévben sem volt gazdag. Összefügg ez azzal, hogy országunk örvendetes területgyarapodásának folytatódása, valamint az 1941. évi népszámlálás fontos, de inkább gyakorlati síkon mozgó feladatokat rótt a statisztikusokra, úgyhogy a statisztika elméleti művelésére kevesebb lehetőség jutott.

Az elmúlt munkaévben mindössze három előadóülést tartottunk. 1941 április 22-én *Matolcsy Mátyás* r. tag „A statisztika a német mezőgazdaság szolgálatában” címen, 1941 május 13-án *Guothfalvy Dorner Zoltán* r. tag „Az ipar-telephelyválasztása és az észszerűség elve” címen, 1941 május 20-án pedig *Sipos Sándor* r. tag „Az ipari nyersanyagok megoszlása a világon” címen tartott előadást, ezek közül *Guothfalvy Dorner Zoltán* előadása székfoglaló volt.

Ünnepi ülésünket eredetileg Kolozsvárról óhajtottuk rendezni, közlekedési és elszállásolási nehézségek folytán azonban kénytelenek voltunk e szép tervet nyugalmasabb időkre halasztani. Így idei ünnepi ülésünket Budapestre hívtuk egybe. Ünnepi ülésünk, amely a 19. ünnepi ülés volt, egyike volt a legsikerültebbeknek. A Budapesti Kir. Orvos-Egyesületben 1941 június 20-án lefolyt ülésen *Balás Károly* elnök megnyitója után *Johan Béla* r. tag tartotta meg székfoglaló előadásként ünnepi előadását „A fertőző betegségek elleni küzdelem utolsó tíz éve Magyarországon” címmel, vetített képekkel. Ez a nagy érdeklődést kiváltott, értékes tanulságokat hozó előadás, valamint az utána a városligeti Gundel-vendéglőben mintegy 100 résztvevővel megtartott társasvacsora alkalmat adott Társaságunk tagjainak, hogy az orvostársadalom kiváló képviselőivel is szorosabb érintkezést találjanak.

Az előadóülések gyűléséért kárpótlást nyújt, hogy különkiadványaink sorozata a lefolyt munkaévben örvendetesen gazdagodott. *Elekes Dezső* főtítkár „Hazánk, népünk, szomszédaink” című honismertetője a keleti területek visszatérése után II. átdolgozott kiadásban is megjelent. A miniszterelnökség felkérése alap-

ján került kiadványsorozatunkba Révay István gróf r. tag „A belvederi magyar-szlovák határ“ című kitűnő munkája, mint sorozatunk 14. száma. E munka német- és francianyelvű kiadása is folyamatban van. Sorozatunk 15. számaként a napokban fog megjelenni a Journalban már közölt városstatistikai tanulmányok összefoglalása: „Die Städtestatistik in einigen Ländern Europas“, illetve kétnyelvűen, a megfelelő francia címen. Előkészületben van Kovács Alajos és Thirring Lajos r. tagok az 1930. évi népszámlálásra vonatkozó tanulmányainak közös különkiadványban való publikálása is.

Folyóiratunknak, a *Journal de la Société Hongroise de Statistique*-nak mult évi jelentése óta megjelent az 1940. évi 2—3. egyesített száma és az 1940. évi 4. szám. A Journal, mely már az utóbbi években sem kizárólag francia nyelven jelent meg, hanem más nyelven is közölt cikkeket, egyre nagyobb mértékben tér át a többnyelvűsége. Újabban különösen a német nyelvnek engedünk nagyobb teret, és pedig — az 1941-es évfolyamtól kezdve — nemcsak a tanulmányoknál, hanem a folyóirat különböző rovataiban is s jövőre a Journal címlapja is kétnyelvű lesz. Ezek az intézkedések tekintettel vannak Journalunk jelenlegi elterjedési körére, illetve a francia nyelv jelentőségének az európai nyelvhasználatban való csökkenésére, de egyben meg akartunk felelni a Külügyminisztérium tudomásunkra juttatott intencióinak is.

A magyar nemzeti jövedelem számítási módszerének és a magyar adóstatistika rendszerének megállapítására kitűzött 1.500 pengős pályázat határideje folyó évi mácius 1-én lejárt. Az egyízben meddő pályázatot 1939-ben újból kiírtuk oly módon, hogy a két témára külön hirdetett pályatételek helyett egyetlen pályadíjat tűzött ki a Társaság, amelyre akár a magyar nemzeti jövedelemszámítást, akár az adóstatistikát tárgyaló munka pályázhatott. A pályázat sorsáról a jelen közgyűlésen teszünk jelentést.

A Központi Statisztikai Hivatalnak a Társaság részére nyújtott támogatása, mely eddig közvetlenül, esetről esetre folyósított a Statisztikai Hivatal által, a jövőben mint évi 10.000:— pengőben előirányzott átalány bocsáttatik a Társaság rendelkezésére. Ezt az intézkedést, amely újabb jele a Központi Statisztikai Hivatal s elnöke, Dobrovits Sándor Társaságunk iránt mindenkor mutatott megértésének, választmányunk köszönettel vette tudomásul s úgy vélem, hogy e köszönetben a t. Közgyűlés is osztozik.

De hálás köszönettel tartozik Társaságunk mindazoknak az egyéneknek és intézményeknek is, akik és amelyek az elmúlt esztendőben munkájukkal vagy adományukkal Társaságunkat támogatták s lehetővé tették, hogy Társaságunk a nemzetközi tudományosságot és a nemzet javát szolgáló működését e viszontagságos időkben is fennakadás nélkül folytathatta.

Mike Gyula pénztáros a pénztári jelentést, Farkasfalvy Sándor számvizsgáló tag a számvizsgáló bizottság jelentését terjesztette elő.

Thirring Lajos, a Nemzetközi Népeştudományi Unió Magyarországi Csoportjának titkára a Csoport működését ismertette.

Thirring Lajos: Jelentés a Nemzetközi Népeştudományi Unió Magyarországi Csoportjának működéséről.

A Csoport a külfölddel való kapcsolatok háborús megnehezülése, sőt jórészen megszakadása következtében az elmúlt munkaévben is csupán belföldi viszonylatban tevékenykedhetett.

A rendkívüli körülmények, valamint a Csoport néhány tagjának a legnagyobb népeştatistikai munkálattal, a népszámlálással kapcsolatos erős elfoglaltsága több terv megvalósítását, több előadás megtartását akadályozta meg.

Az ülésekben és ankétszerű tárgyalásokban bővelkedő előző munkaév után a most elmúlt egyesületi esztendőben a Csoport tagjai mindössze két — igen jól látogatott — ülésen gyűlhetek össze. Mindkét ülésen azonban olyan téma került megvilágításra, mely egyrészt tudományos, másrészt népeştpolitikai tekintetben egyaránt nagy horderejű és így igen szerencsésen csatlakozott az eddig tárgyalt kérdésekhez.

Első munkaévi ülésünkön Nemeskéri János „Ivád község népe a statisztika és a családantropológia tükrében“ címen tartott a magyar népeştudományi kutatómunka körét is tágító tartalmú előadást. A második ülésen Schneller Károly „Ötven év a székely nyelvhatár, az erdélyi magyar szigetek és szórványok életében“ című előadásában az erdélyi probléma egyik legfontosabb részletébe világított mélyen bele. Remény van rá, hogy az előadásnak a kormányzat és a társadalom szempontjából is egyaránt nagyfontosságú megállapításai a közeljövőben nyomtatásban is napvilágot láthatnak.

A Csoport e két előadással éppen a speciálisan magyar népeştudományi tevékenység számára jelölhetett ki fontos irányokat; a szokottnál csenedesebb munkaéve ezért talán nem volt teljesen eredménytelen.

Külön népeştudományi folyóirat hiányában az előbb 43 — majd a magyar népeştudományi munkálkodás két kiválóságának: gróf Teleki Pálnak és Thirring Gusztávnak elhalálása után 41 — tagot számláló Csoport tevékenységéről ezúttal is a Magyar Statisztikai Szemle adott képet. Ha tervünk megvalósításának a jövőben nem lesz akadálya, a következő munkaév végén a Szemle hasábjain a magyar népeştprobléma több fontos részletének a Csoport ülésein való feltárásáról számolhatunk majd be.

Szigeti Gyula r. tag a magyar nemzeti jövedelemszámítás módszerének és a magyar adóstatistika rendszerének megállapítására kiírt pályázatra vonatkozó bírálóbizottsági jelentést terjesztette elő. Miután a pályázat meddő maradt, a közgyűlés a

pályázat határidejét az utoljára kiírt feltételek mellett 1943 március 1-ig meghosszabbította.

A közgyűlés Laky Dezső és Kovács Alajos r. tagokat a statisztika elméleti és gyakorlati művelése terén szerzett kimagasló érdemeikért egyhangúan tiszteletbeli tagokká választotta. Rendes tagokul a 24 jelölt közül Áfra Nagy János, Barsy Gyula, Magyar Zoltán, Miskolczi Ágost, Rác Jenő, Szalay Zoltán, Vita Sándor, Aujeszky László, Hantos Gyula, Kardos Béla, Nagy Iván Edgar, Petrilla Aladár és Prinz Gyula választottak meg.

A választmányba Bene Lajos, Boér Elek, Schneller Károly és Szigeti Gyula, a számvizsgáló-bizottságba Ajtay József, Farkasfalvy Sándor és Kresz Károly újraválasztottak.

A közgyűlés Márffy Albin r. tagnak, az Államtudományi Intézet igazgatójának az Intézetben kifejtett nagyértékű, igen sikeres és odaadó működéséért jegyzőkönyvi köszönetet szavazott s Rónai András r. tagot az Intézet új igazgatójává megválasztotta.

A Magyar Statisztikai Társaság pályázata a magyar nemzeti jövedelem számítási módszerének és a magyar adóstatistika rendszerének megállapítására.

Un concours ouvert par la Société Hongroise de Statistique en vue de déterminer la méthode de l'évaluation du revenu national hongrois et le système de la statistique fiscale hongroise.

A Magyar Statisztikai Társaság által a magyar nemzeti jövedelem számítási módszerének és a magyar adóstatistika rendszerének megállapítására másodízben kiírt pályázat 1941 március 1-én járt le. A bírálóbizottság megállapította, hogy a pályázat kiírása óta a kiírás szempontjainak megfelelő mű nem jelent meg. A bírálóbizottság munkája így a „Közteherviselési mérleg” jellegével beérkezett egyetlen pályamunka megbírálására szorítkozott.

E pályamű a pályadíj kiadásánál nem jöhetett figyelembe. A pályamű átvehető a Magyar Statisztikai Társaság titkárságánál.

A Magyar Statisztikai Társaság a pályázatot újra kiírja a legutóbb megállapított feltételek mellett (l.: Magyar Statisztikai Szemle 1939. 7. sz.), tehát a pályadíj odaítélésénél figyelembe vétetnek a pályázatra be nem küldött, de a fenti határidőig Magyarországon nyomtatásban megjelent, s a két téma valamelyikét tárgyaló munkák is. A közzétételre még nem került munkákat a Társaság titkárságához (Budapest, II., Buday L.-u. 1.) kell eljuttatni. A pályadíj 1.500 P. Pályázati határidő 1943 március 1. A pályázat eredményét a Magyar Statisztikai Szemle fogja közölni.

A Szovjetköztársaságok Uniójának népességi és gazdasági adatai.

Données démographiques et économiques sur l'U.R.S.S.

A cári Oroszbirodalom 22,155.971 km² területén 1910-ben 166,107.700 lélek élt. A világháborút követő forradalmak alatt ebből a területkolosszusból több addig leigázott állam és országrész kivált és részben függetlenítette magát (Lengyelország, Finnország, Balti államok), részben pedig más országhoz csatlakozott (Besszarábia). A kivált részek összes területe 844.009 km², lakosságának száma 1910-ben 29,794.000 volt.

1939 szeptemberétől 1940 júliusáig Szovjet-Oroszország megszállta Lengyelország keleti részét, Finnország kis részét, Besszarábiát, Észak-Bukovínát, Lettországot, Litvániát és Észtországot. A megszállt területeket azonnal bolsevizálta és meglévő vagy újonnan alakított tanácsköztársaságokba osztotta be. A Szovjet-Unió a jelenlegi hadjárat kezdetén a következő politikai beosztással bírt:

Szovjet tanácsköztársaságok	Terület ezer km ²	Népesség ezer lélek (1939)
I. Orosz Szoc. Föderatív Szovjetköztársaság	16.378'0	108.811'0
II. Ukrajna	555'9	39.549'1

Szovjet tanácsköztársaságok	Terület ezer km ²	Népesség ezer lélek (1939)
III. Fehér-Oroszország	226'0	9.804'9
IV. Örményország	30'0	1.281'6
V. Azerbedzsán	86'0	3.209'7
VI. Georgia	69'6	3.542'3
VII. Turkmenisztán	443'6	1.254'0
VIII. Üzbekisztán	378'3	6.282'4
IX. Tadzsikisztán	143'9	1.485'1
X. Kazakisztán	2.744'5	6.145'9
XI. Kirgizia	196'7	1.459'3
XII. Karélo-finn tanácsközt.	174'4	469'2
XIII. Moldvai tanácsközt.	32'7	2.385'0
XIV. Litvánia	61'3	2.885'1
XV. Lettország	65'8	1.994'5
XVI. Észtország	47'6	1.131'0
Hangö (bérterület)	1'0	8'0

Szovjetköztársaságok Uniója
Összesen 21.635'3 191.698'1

Szovjet-Oroszországban jelenleg mintegy 190 nemzetiség, népcsoport vagy néptörzs él. Az oroszoknak kereken 100 milliós száma a népességnek

pályázat határidejét az utoljára kiírt feltételek mellett 1943 március 1-ig meghosszabbította.

A közgyűlés Laky Dezső és Kovács Alajos r. tagokat a statisztika elméleti és gyakorlati művelése terén szerzett kimagasló érdemeikért egyhangúan tiszteletbeli tagokká választotta. Rendes tagokul a 24 jelölt közül Áfra Nagy János, Barsy Gyula, Magyar Zoltán, Miskolczi Ágost, Rác Jenő, Szalay Zoltán, Vita Sándor, Aujeszky László, Hantos Gyula, Kardos Béla, Nagy Iván Edgar, Petrilla Aladár és Prinz Gyula választottak meg.

A választmányba Bene Lajos, Boér Elek, Schneller Károly és Szigeti Gyula, a számvizsgálóbizottságba Ajtay József, Farkasfalvy Sándor és Kresz Károly újraválasztottak.

A közgyűlés Márffy Albin r. tagnak, az Államtudományi Intézet igazgatójának az Intézetben kifejtett nagyértékű, igen sikeres és odaadó működéséért jegyzőkönyvi köszönetet szavazott s Rónai András r. tagot az Intézet új igazgatójává megválasztotta.

A Magyar Statisztikai Társaság pályázata a magyar nemzeti jövedelem számítási módszerének és a magyar adóstatistika rendszerének megállapítására.

Un concours ouvert par la Société Hongroise de Statistique en vue de déterminer la méthode de l'évaluation du revenu national hongrois et le système de la statistique fiscale hongroise.

A Magyar Statisztikai Társaság által a magyar nemzeti jövedelem számítási módszerének és a magyar adóstatistika rendszerének megállapítására másodízben kiírt pályázat 1941 március 1-én járt le. A bírálóbizottság megállapította, hogy a pályázat kiírása óta a kiírás szempontjainak megfelelő mű nem jelent meg. A bírálóbizottság munkája így a „Közteherviselési mérleg“ jellegével beérkezett egyetlen pályamunka megbíráására szorítkozott.

E pályamű a pályadíj kiadásánál nem jöhetett figyelembe. A pályamű átvehető a Magyar Statisztikai Társaság titkárságánál.

A Magyar Statisztikai Társaság a pályázatot újra kiírja a legutóbb megállapított feltételek mellett (l.: Magyar Statisztikai Szemle 1939. 7. sz.), tehát a pályadíj odaítélésénél figyelembe vétetnek a pályázatra be nem küldött, de a fenti határidőig Magyarországon nyomtatásban megjelent, s a két téma valamelyikét tárgyaló munkák is. A közzétételre még nem került munkákat a Társaság titkárságához (Budapest, II., Buday L.-u. 1.) kell eljuttatni. A pályadíj 1.500 P. Pályázati határidő 1943 március 1. A pályázat eredményét a Magyar Statisztikai Szemle fogja közölni.

A Szovjetköztársaságok Uniójának népességi és gazdasági adatai.

Données démographiques et économiques sur l'U.R.S.S.

A cári Oroszbirodalom 22,155.971 km² területén 1910-ben 166,107.700 lélek élt. A világháborút követő forradalmak alatt ebből a területkolosszusból több addig leigázott állam és országrész kivált és részben függetlenítette magát (Lengyelország, Finnország, Balti államok), részben pedig más országhoz csatlakozott (Besszarábia). A kivált részek összes területe 844.009 km², lakosságának száma 1910-ben 29,794.000 volt.

1939 szeptemberétől 1940 júliusáig Szovjet-Oroszország megszállta Lengyelország keleti részét, Finnország kis részét, Besszarábiát, Észak-Bukovínát, Lettországot, Litvániát és Észtországot. A megszállt területeket azonnal bolsevizálta és meglévő vagy újonnan alakított tanácsköztársaságokba osztotta be. A Szovjet-Unió a jelenlegi hadjárat kezdetén a következő politikai beosztással bírt:

Szovjet tanácsköztársaságok	Terület ezer km ²	Népesség ezer lélek (1939)
I. Orosz Szoc. Föderatív Szovjetköztársaság	16.378'0	108.811'0
II. Ukrajna	555'9	39.549'1

Szovjet tanácsköztársaságok	Terület ezer km ²	Népesség ezer lélek (1939)
III. Fehér-Oroszország	226'0	9.804'9
IV. Örményország	30'0	1.281'6
V. Azerbedzsán	86'0	3.209'7
VI. Georgia	69'6	3.542'3
VII. Turkmenisztán	443'6	1.254'0
VIII. Üzbekisztán	378'3	6.282'4
IX. Tadzsikisztán	143'9	1.485'1
X. Kazakisztán	2.744'5	6.145'9
XI. Kirgizia	196'7	1.459'3
XII. Karélo-finn tanácsközt.	174'4	469'2
XIII. Moldvai tanácsközt.	32'7	2.385'0
XIV. Litvánia	61'3	2.885'1
XV. Lettország	65'8	1.994'5
XVI. Észtország	47'6	1.131'0
Hangó (bérterület)	1'0	8'0

Szovjetköztársaságok Uniója
Összesen 21.635'3 191.698'1

Szovjet-Oroszországban jelenleg mintegy 190 nemzetiség, népcsoport vagy néptörzs él. Az oroszoknak kereken 100 milliós száma a népességnek

A Szovjet-Unió gazdasági jelzőtáblája.
Tableau économique de l'U. R. S. S.

Megnevezés — <i>Spécification</i>	Egység — <i>Unités</i>	1936	1937	1938
Terület — <i>Territoire</i>	km ²		21,176.187	
Népesség — <i>Population</i>	absz. szám <i>nombre absolu</i>		¹⁾ 170,467.186	
Egy km ² -re eső lélekszám — <i>Nombre d'habitants</i> <i>par km²</i>	"		80	
Mezőgazdaság — <i>Agriculture</i>				
a) Vetésterület — <i>Superficies ensemencées</i>				
Búza — <i>Froment</i>	1000 ha	38.896	40.973	41.512
Rozs — <i>Seigle</i>	"	23.239	22.859	21.580
Árpa — <i>Orge</i>	"	8.700	8.730	9.213
Zab — <i>Avoine</i>	"	17.614	17.479	17.882
Tengeri — <i>Maïs</i>	"	2.751	2.678	2.069
Rizs — <i>Riz</i>	"	.	.	164
Burgonya — <i>Pommes de terre</i>	"	7.577	7.407	7.365
Cukorrépa — <i>Betterave à sucre</i>	"	1.256	1.193	1.180
Dohány — <i>Tabac</i>	"	.	.	204
Gyapot — <i>Coton</i>	"	.	2.090	2.083
Len — <i>Lin</i>	"	.	2.070	1.882
Kender — <i>Chanvre</i>	"	.	611	424
b) Termelés — <i>Récoltes</i>				
Búza — <i>Froment</i>	1000 q	307.000	468.600	408.800
Rozs — <i>Seigle</i>	"	180.000	294.400	209.300
Árpa — <i>Orge</i>	"	93.400	106.000	82.000
Zab — <i>Avoine</i>	"	134.000	218.600	169.900
Tengeri — <i>Maïs</i>	"	41.400	38.900	26.900
Rizs — <i>Riz</i>	"	3.800	3.800	3.170
Burgonya — <i>Pommes de terre</i>	"	515.200	656.300	.
Cukorrépa — <i>Betterave à sucre</i>	"	168.300	218.600	166.800
Dohány — <i>Tabac</i>	"	2.760	.	.
Gyapot — <i>Coton</i>	"	7.781	8.546	8.400
Gyapotmag — <i>Graines de coton</i>	"	16.600	17.300	18.300
Len — <i>Lin</i>	"	5.800	5.700	5.460
Lenmag — <i>Graines de lin</i>	"	7.500	7.600	7.500
Kender — <i>Chanvre</i>	"	1.400	1.400	1.200
Kendermag — <i>Graines de chanvre</i>	"	2.300	2.300	2.100
Répacukor — <i>Sucre de betterave</i>	"	19.990	24.211	22.000
Tea — <i>Thé</i>	"	49	68	88
Vaj — <i>Beurre</i>	"	1.878	.	1.977
Tej — <i>Lait</i>	1000 hl	221.350	.	279.932
Tiszta szesz — <i>Alcool pur (100°)</i>	"	6.972	7.625	.
Allatállomány — <i>Bétail</i>				
Ló — <i>Espèce chevaline</i>	1000 drb-1000 têtes	16.600	16.700	17.500
Szarvasmarha — <i>Espèce bovine</i>	"	56.500	57.000	63.200
Juh — <i>Espèce ovine</i>	"	43.800	46.600	57.300
Kecske — <i>Espèce caprine</i>	"	6.100	7.200	9.300
Sertés — <i>Espèce porcine</i>	"	30.400	22.800	30.600
Teve — <i>Chameaux</i>	"	271	.	277
Ipari és bányászati termelés <i>Production industrielle et minière</i>				
Gyapjú — <i>Laine</i>	1000 t	91.7	117.5	137.4
Cellulóze — <i>Pâte de bois</i>	"	701	740	.
Nyersselyem — <i>Soie grège</i>	t	1.588	1.680	1.800
Műselyem — <i>Soie artificielle</i>	"	6.200	7.000	7.250
Cement — <i>Ciment</i>	1000 t	5.845	5.837	5.696
Ásványolaj — <i>Pétrole brut</i>	"	27.385	27.821	28.859
Benzin — <i>Essence</i>	"	4.212	4.735	.
Földgáz — <i>Gaz naturel</i>	1,000,000 m ³	1.441	2.000	2.600
Köszén — <i>Houille</i>	1000 t	123.679	122.579	132.888

Megnevezés — <i>Spécification</i>	Egység — <i>Unités</i>	1936	1937	1938
Mangánérc — <i>Minerai de manganèse</i>	1000 t	1.350	1.250	1.050
Vasérc — <i>Minerai de fer</i>	"	14.000	14.600	14.600
Nyersvas — <i>Fonte</i>	"	14.395	14.487	14.600
Acél — <i>Acier</i>	"	16.244	17.730	18.000
Rézérc — <i>Minerai de cuivre</i>	"	83	93	98
Ólomérc — <i>Minerai de plomb</i>	"	51	55	69
Horganyérc — <i>Minerai de zinc</i>	"	66	70	70
Bauxit — <i>Bauxite</i>	"	203	230	250
Aluminium — <i>Aluminium</i>	"	30	38	44
Krómérc — <i>Minerai de chrome</i>	"	90	90	.
Nikkelérc — <i>Minerai de nickel</i>	"	2.0	2.0	2.5
Higany — <i>Mercure</i>	t	¹⁾ 268	.	.
Ezüst — <i>Argent</i>	"	155	¹⁾ 187	218
Arany — <i>Or</i>	"	¹⁾ 177	¹⁾ 168	.
Ipari termelési index — <i>Indice de la production industrielle</i>				
Általános index — <i>Indice général</i>	1929 = 100	382	.	413
Gépek — <i>Machines</i>	"	926	.	1.115
Beruházási iparok indexe — <i>Biens d'investissement</i>	"	485.7	509.5	573.1
Gépkocsik — <i>Automobiles</i>	"	8.024	11.711	12.632
Kereskedelem és közlekedés — <i>Commerce et transports</i>				
Bevitel — <i>Importations</i>	Millió P <i>million de pengős</i>	909	866	884
Kivitel — <i>Exportations</i>	"	914	1.110	847
Bev. (—) v. kiv. (+) többlet — <i>Excéd. des imp. sur les exp. (—) ou des exp. sur les imp. (+)</i>	"	+ 5	+ 244	— 37
Vasútvonalhossz — <i>Longueur des chemins de fer</i>	km	85.200	.	.
Kereskedelmi flotta tonnatartalma — <i>Tonnage des navires marchands</i>	1000 B. R. T.	1.218	1.258	1.281
Gépjárműállomány — <i>Véhicules à moteur en service</i>	drb — <i>unité</i>	356.000	514.440	672.952
Pénzügy — <i>Finances</i>				
Aranytartalék — <i>Réserve-or</i>	Millió aranyrubel <i>million de roubles-or</i>	1.906	.	.
Bankjegyforgalom — <i>Billets de banque en circulation</i>	Millió rubel <i>million de roubles</i>	8 020	.	.
Állami bevétel — <i>Recettes de l'État</i>	"	96.573	127.500	155.900
Állami kiadás — <i>Dépenses de l'État</i>	"	93.921	124.000	153.100

¹⁾ 1939. január 17-i népszámlálási adat. — *Recensement du 17 janvier 1939.* — ²⁾ 1934. — ³⁾ Becslés. — *Estimation.*

51.8%-át teszi. Ezután következik az ukránok 33.2 millió népcsoportja (17.2%), 6.4 millió fehérorosz (3.3%), 5.9 millió lengyel (3.2%), 4.8 millió üzbég (2.5%), 4.7 millió zsidó (2.5%), 4.4 millió tatár (2.3%), 3.1 millió kozák (1.6%), 2.4 millió román (1.3%), 2.3 millió azerbedzsáni (1.2%), 2.2 millió grúz (1.2%), 2.1 millió örmény (1.1%), 2.0 millió litván (1.0%) és 1.8 millió német (0.9%) képezik még a fontosabb népcsoportokat. A németek száma időközben csökkent, mert a lengyelországi orosz területről, a balti államokból, Besszarábiából és Észak-Bukovinából mintegy 360 ezer német költözött át németbirodalmi területre. A Szovjet-Unióban kb. 20 ezer magyar is él. A Szovjet-Unió népességé-

nek 77.15%-a a szláv fajhoz és 2.54%-a az uraltáji nyelvcsalád finn-ugor ágához tartozik.

A bolsevista kormányzat a *vallás* nyilvános gyakorlását nem engedélyezi. A cári Oroszországban görög keleti volt az államvallás. A lakosság zöme a Szovjet-Unióhoz csatolt lengyelországi területen római katolikus, a Baltikumban evangélikus, Kelet- és Dél-Oroszországban mohamedán. Zsidók a nyugati és délnyugati tanácsköztársaságok minden városában és nagyobb községében találhatóak.

A Szovjet-Uniónak az 1939. évi népösszeírás időpontjában 11 félmillión felüli népességű városa volt:

Város	Népesség
Moszkva	4,137.018
Leningrad	3,191.304
Kiev	846.293
Karkov	833.432
Baku	809.347
Gorkij	644.116
Odessza	604.223
Taskend	585.005
Tiflisz	519.175
Rosztov	510.253
Dnyepetrovszk	500.662

Az 1926. évi népszámlálás megállapítása szerint Szovjet-Oroszország népességének 48,7%-a nem tudott írni-olvasni.

1936-ban a Szovjet-Unió területén 164.081 elemi iskola, 1.797 ipariskola, 2.572 műszaki iskola, 595 egyetem és főiskola működött. Az összes iskolák növendékeinek száma 33,965.400 volt.

A Szovjetköztársaságok Uniójának földterülete művelési ágak szerint 1938-ban így oszlott meg:

Művelési ág	Ezer hektár	%
Szántóföld	223.916	11'0
Kert és szőlő	15.101	0'7
Rét és legelő	397.324	19'5
Erdő	811.142	39'9
Egyéb és terméketlen terület	591.907	29'0
Összes terület ¹⁾	2,039.390	100'0

¹⁾ Az északi területek és Szachalin nélkül.

A Szovjet-Unióban ezidőszerint három mezőgazdasági művelési rendszer van folyamatban: a) az állami birtokok gazdálkodása (Szovjetszkoje Czazjajsztvo, rövidítve „Szovchoz“), b) a kollektív farmok gazdasági rendszere (Kollekt. Chazjajsztvo, rövid. „Kolchoz“) és c) a nem szocializált gazdaságok.¹⁾

A bevetett terület gazdasági kategóriák szerint, három különböző időpontban a következő megoszlást mutatta:²⁾

¹⁾ Nagy Iván (Edgár) dr.: Szovjet-Oroszország kollektív mezőgazdasági termelése. Budapest, 1941. 62. l.

²⁾ L. idézett munka 82. l.

Gazdasági Kategóriák	1929	1933	1938
	m illió h e k t á r		
Szovchozok és más állami birtokok	2'3	14'1	12'9
Kolchozok	4'1	93'6	117'0
Kolchoznyikok	1'5	2'4	5'3
Munkások vetései	—	—	1'1
Egyéni gazdák vetései	110'1	19'6	0'9
Összes bevetett terület	118'0	129'7	136'9

Ebből az összeállításból kitűnik, hogy míg 1929-ben a nem szocializált gazdaságok vetésterülete az összes vetésterületnek még 93,3%-át képezte, addig 1938-ban már csak 0,6%-át tette.

1938-ban a Szovjet-Unió területe a világ összes területének 16,0%-át, népességének száma a világ össznépségének 7,9%-át tette. A mezőgazdasági, ipari, bányászati és kohászati termelés mennyisége a világadatok százalékában következőképpen alakult 1938-ban:

	%		%
Búza	25'0	Tiszta szesz (1937)	23'0
Rozs	43'4	Gyapjú	7'6
Árpa	19'2	Ásványolaj	10'1
Zab	25.2	Kőszén	10'9
Burgonya (1937)	26'1	Mangánérc	40'3
Gyapot	13'5	Vasérc	19'5
Len	68'0	Nyersvas	17'7
Kender	29'3	Acél	16'5
Dohány	11'8	Krómérc (1937)	15'4
Répacukor	23'0	Higany (1934)	10'0
Tej	13'9	Arany (1937)	15'6

Az iparvállalatok állami tulajdont képeznek és állami ellenőrzés alatt állnak. 1936-ban 574.064 iparvállalat volt üzemben, ebből 61.428 volt nagyüzem.

Szovjet-Oroszország vasútvonalainak hossza 1936-ban 85.200 km volt. Egy km² területre mindössze 0'00248 km vasútvonalhossz jutott (a trianoni Magyarországon 0'0839 km). A vízi utak hossza 1933-ban 85.000 km, a légi utaké 37.011 km volt.

A Szovjet-Unió külkereskedelmi forgalma az utóbbi években passzív. A behozatalban főleg gépek és készülékek, vas és acél, nyers pamut és gyapjú szerepelnek. Legfontosabb kiviteli cikkek gabonaneműek, fa, prémek és ásványolaj. 1938. évi árucseréjében a legnagyobb mennyiséggel Nagy-Britannia, az Egyesült Államok, Németalföld, Belgium, Németország, Irán és Kína szerepelt.

R. Gy.

Összefoglaló helyzetjelentés. Résumé de la situation en Hongrie.

Népmozgalom. — Munkapiac. — Vetésjelentés. — Termelés. — Fogyasztás. — Közlekedés. — Áralakulás. — Megélhetési költségek. — Pénz és hitel.

Gazdasági jelzőtábla.

Rajzok a gazdasági jelzőtáblához.

Mouvement de la population. — Marché du travail. — Rapport sur les cultures. — Production. — Consommation. — Transports. — Mouvement des prix. — Coût de la vie. — Monnaie et crédit.

Tableau économique.

Graphiques au tableau économique.

1941. május havi adatok. — Chiffres de mai 1941.

Résumé. Voici les données de mai 1941:

Sur le territoire d'après la 2e Sentence de Vienne, il y eut, en mai 1941, 10.229 mariages, 22.599 naissances vivantes et 16.194 décès, soit 8,8, 19,5 et 14,0 pour 1000 habitants, et l'accroissement naturel y a été de 6.405 (5,5‰). — Sur notre territoire d'avant la 2e Sentence de Vienne, par rapport au mois de mai de l'année dernière, la nuptialité, ainsi que la mortalité et la proportion des naissances vivantes, accusaient une régression. En mai 1941, la nuptialité y représentait 9,0‰, la proportion des naissances vivantes, 18,1‰ et la mortalité, 13,7‰, contre 10,5‰, 20,0‰ et 14,8‰ un an auparavant. L'accroissement naturel (4,4‰) y était inférieur à celui de mai de l'année précédente (5,2‰).

Dans la première moitié de mai dernier, il faisait très frais, et on eut trop de pluies. Le reste du mois, qui était plutôt chaud, avec des pluies au-dessous de la normale, favorisait la végétation, améliorant, pour la plupart du pays, les prévisions sur les céréales.

Le nombre des chômeurs des syndicats ouvriers, après avoir atteint, pour des causes saisonnières, son maximum au début de l'année, diminuait sans cesse, tombant à la fin de mai à 10.822 (dont 84,9% d'hommes et 15,1% de femmes).

A Budapest, il y avait 6.482 chômeurs (59,9%); dans le reste du pays, 4.340 (40,1%). Le nombre des sans-travail a baissé de 0,4% par rapport au mois précédent et de 8,3% par rapport au mois de mai de l'année dernière.

En mai 1941, la production de charbon dépassait notablement celle du même mois de 1940. On a produit 1,2 million de q de houille (+14,7% comparativement au mois précédent, +21,2% par rapport à mai de l'année dernière) et 9,3 millions de q de lignite (+10,3% et +14,5% par rapport auxdits mois).

A Budapest, la production et la consommation de l'énergie électrique ont considérablement baissé; cela tenait en premier lieu à des causes saisonnières et en second lieu, à l'heure d'été. Les Usines électriques de la Ville de Budapest ont produit 31,1 millions de kWh (respectivement —14,4% et —10,1% par rapport à avril dernier et à mai

précédent). Il a été distribué 21,0 millions de kWh pour des moteurs (—3,5% par rapport au mois précédent), et 6,6 millions de kWh pour l'éclairage privé (respectivement —12,8% et —2,8% comparativement au mois précédent et au mois de mai de l'année passée). Le courant électrique distribué à d'autres fins, accusant une diminution de 9,1% sur le mois précédent, a été de 3,8 millions de kWh. Le nombre des usagers de l'énergie électrique, progressant de 0,4%, s'est élevé à 302.677.

A Budapest, le mouvement de l'Abattoir de bêtes à cornes a baissé comparativement au mois précédent. Le nombre des abattages (14.708) a diminué de 18,7%. Celui des arrivages a été de 5.745 pour le gros bétail (—24,6%), de 7.438 pour les veaux (—1,8%) et de 1.721 (—61,8%) pour les petits bestiaux. — Pour le marché aux viandes froides indiqué dans notre tableau, on constate également une régression (—18,2%): on y a mis en vente 857 mille kilos de viande. — A l'Abattoir de porcs de la Ville de Budapest, on a tué 44.112 porcs, soit 65,8% de plus qu'au mois précédent. Le nombre des porcs y amenés — 52.051 — dépassait, lui aussi, très fort (de 106,4%) celui du mois précédent. — L'Etablissement des boucheries chevalines de la Ville de Budapest faisait des affaires considérables. Là, par rapport au mois précédent, le nombre des chevaux achetés a monté de 67,8%; celui des chevaux abattus, de 64,7%; la quantité des marchandises mises en vente, de 62,7%; la valeur de ces marchandises, de 83,3%.

Le trafic ferroviaire a fort progressé, augmentant, par rapport au mois précédent, de 30,6% pour la quantité des marchandises, de 22,0% pour les tonnes kilométriques, de 35,1% pour le nombre des wagons chargés de marchandises, de 7,3% pour le trafic-voyageurs, de 15,0% pour les voyageurs kilomètres.

Le trafic postal, grandissant pour les correspondances, les colis et pour le nombre et le montant des mandats, a baissé pour le nombre des télégrammes et des conversations téléphoniques interurbaines ou ayant eu lieu à Budapest. Le nombre des postes téléphoniques principaux et des usagers de la Radio ont monté comparativement au mois précédent.

Grâce à la Foire internationale tenue en mai dernier à Budapest, le trafic des tramways et des autobus de la B. Sz. K. R. T. a extraordinairement grandi, et il en a été de même des Chemins de fer d'intérêt local de Budapest, du Funiculaire de Buda, ainsi que du Chemin de fer à crémaillère et des Trolleybus de la capitale. Pour toutes ces entreprises de transport, le trafic dépassait très fort celui d'avril et de mai précédents.

La hausse des prix s'est ralentie notablement. L'indice des prix de gros n'a monté que de 0·7 point (+ 0·6% par rapport à avril dernier), s'élevant, de 114·7, à 115·4. Cette augmentation tenait en premier lieu à la hausse des produits de l'agriculture et de l'élevage et en second lieu au renchérissement des matières nécessaires à l'industrie et des objets fabriqués. L'indice des produits de l'élevage a monté à cause de l'augmentation du prix des animaux sur pied, de la viande et de la graisse. Celui des matières nécessaires à l'industrie et des objets fabriqués a monté à cause de la hausse des métaux bruts, du caoutchouc, des articles métalliques et des articles en lin, en chanvre et en soie. Ni l'indice de l'industrie agricole, ni celui des denrées coloniales, n'ont varié depuis avril dernier. Celui des combustibles accusait sur le mois précédent une augmentation de 4·1%, due au renchérissement relativement fort des combustibles charbonniers.

L'indice du coût de la vie, calculé d'après 27 marchandises, n'a pas varié depuis avril dernier.

D'après les chiffres de la Banque Nationale, la circulation des billets de banque, montant de 3·2%, s'est élevé à 1.733·9 millions de pengős. Les effets escomptés et les avances ont baissé de 2·1%; l'encaisse métallique a diminué un peu (de 0·1 million de pengős).

Les dépôts d'épargne ont monté en un mois de 3·6%; les dépôts sur comptes courants, de 0·9%. Ainsi donc, les dépôts en banque se sont élevés de 2·1%. En province, les dépôts placés dans les 28 principaux établissements de crédit accusaient également une augmentation (+ 2·6%).

A la Bourse de Budapest, les actions étaient en hausse. L'indice officiel des actions y cotées a monté à 212·6 (+ 12·2%). Par rapport au mois précédent, le nombre des actions vendues s'est élevé de 23·2%, et le total des livraisons et des réceptions, baissant de 1·2 million de p. (— 2·7%), est tombé à 44·0 millions.

Il n'y eut que 5 insolvabilités. Tous ces 5 cas étaient des concordats privés ou judiciaires. — On a protesté 72 lettres de change, représentant 66 mille pengős (— 94·7% et — 95·2% comparativement au mois précédent).

A Budapest, aux monts-de-piété de la Caisse d'épargne postale, les engagements augmentaient et

les dégagements diminuaient. L'effectif des gages a peu monté. Le nombre des gages vendus par contrainte a baissé de 6·8% par rapport au mois précédent.

*

Népmozgalom.

Magyarországnak a második bécsi döntés előtti területén az előző év megfelelő hónapjához viszonyítva a házasságkötések száma májusban észrevehetően csökkent. Kisebbség volt az élveszületések száma is, de a halálozásnál javulás mutatkozott. Ez a javulás a 7 éven felüliek adatánál jelentkezik, a csecsemőhalálozás egy árnyalattal gyengébb. A természetes szaporulat kedvezőtlenebb, mint az előző év megfelelő hónapjában.

A második bécsi döntéssel visszatért terület házasságkötési arányszáma gyengébb, élveszületési arányszáma jóval kedvezőbb, halálozása valamivel rosszabb, de természetes szaporulata jóval kiválóbb, mint az ország többi részén. Különös figyelmet érdemel e területeket illetően a születések számának május hónapjában történt örömdetes emelkedése. Az előző hónapok születési száma a következően alakult:

	Élveszületés számszerint	%
január	4.339	19·4
február	4.012	19·8
március	4.085	18·3
április	4.241	20·0
május	5.590	25·6

Ugyanezt a jelenséget már a Felvidéken is megfigyeltük. A felszabadulást követő kilencedik hónapban ott is hirtelen megnőtt a születések száma.

Az 1941. év május havi népmozgalmi főeredményeit az előző év megfelelő adataival veti össze következő kis összeállításunk:

	Magyarország a második bécsi döntés előtt		A második bécsi döntés területe	Össze- sen ¹⁾
	1940 május	1941 május		
Házasságkötés	9.676	8.445	1.784	10.229
ezer lélekre	10·5	9·0	8·2	8·8
Élveszületés	18.464	17.009	5.590	22.599
ezer lélekre	20·0	18·1	25·6	19·5
Egy éven aluli elhalt .	2.499	2.346	747	3.093
száz "élveszülöttre" . .	13·5	13·8	13·4	13·7
1—6 éves elhalt	624	624	189	813
7 évnél idősebb elhalt	10.494	9.896	2.392	12.288
Elhalt összesen	13.617	12.866	3.328	16.194
" " ezer lélekre	14·8	13·7	15·2	14·0
Természetes szaporodás	4.847	4.143	2.262	6.405
ezer lélekre	5·2	4·4	10·4	5·5

¹⁾ Délvidék nélkül.

A gyakoribb halálokok közül emelkedés mutatkozik a gümőkór, kanyaró, vörheny, vérhas, hörgőhurut és bélhurut áldozatainak számánál. Kisebbség volt az influenzában, szamárhurutban, roncsoló toroklobban, hasihagymázban, agyvérzés-agygutában, szervi szívbajban, tüdőlobban, rák és rosszindulatú daganatban és gyermekágyi betegségben elhaltak száma. Az adatok a következők:

A halálokok megnevezése	Magyarország a második bécsi döntés előtt		A második bécsi döntés területe		Összesen ¹⁾
	elhaltak száma				
	1940 május	1941 május			
Gümőkór	1.655	1.703	414	2.117	
Kanyaró	18	28	15	43	
Vörheny	7	11	1	12	
Influenza	65	34	8	42	
Szamárhurut	37	34	3	37	
Roncsoló toroklob	11	9	6	15	
Hasi hagymáz	19	16	7	23	
Vérhas	10	11	3	14	
Agyvérzés-agyaguta	735	682	96	778	
Szervi szívbaj	711	630	76	706	
Tüdőlob	1.610	1.422	347	1.769	
Hörgőhurut	45	53	12	65	
Rák és rosszindulatú daganat	992	941	148	1.089	
Gyermekágyi betegség	59	31	10	41	
Bélhurut	274	285	76	361	

¹⁾ Délvidék nélkül.

Ezer lélekre az országnak a második bécsi döntés előtti területén 1'81 (1940 május 1'80), a második bécsi döntés területén 1'89, a Délvidék nélküli egész területen 1'83 gümőkóros halálozás esett.

Májusi népmozgalmunk országreszek szerint részletezett főeredményeit mutatja be végül alábbi összeállításunk:

Országresz	Házasságkötés	Élveszületés	Halálozás	Természetes szaporodás
a) szám szerint				
I. Kisalföld	890	1.834	1.335	499
II. Dunántúli dombosvidék	1.573	2.992	2.569	423
III. Duna-Tisza köze				
a) Budapest nélkül	1.414	2.353	1.893	460
b) Budapesttel együtt	2.776	4.090	3.354	736
IV. Tiszántúl	2.173	5.652	3.920	1.732
V. Északi dombosvidék	1.284	2.556	1.829	727
VI. Kárpátalja	258	1.293	802	491
VII. Erdély ¹⁾	1.275	4.182	2.385	1.797
Összesen:	10.229	22.599	16.194	6.405

¹⁾ Nem egyezik a második bécsi döntés területével.

Országresz	Házasságkötés	Élveszületés	Halálozás	Természetes szaporodás
b) ezer lélekre				
I. Kisalföld	9.2	19.0	13.8	5.2
II. Dunántúli dombosvidék	8.4	16.0	13.7	2.3
III. Duna-Tisza köze				
a) Budapest nélkül	9.4	15.7	12.6	3.1
b) Budapesttel együtt	11.2	16.4	13.5	2.9
IV. Tiszántúl	7.8	20.3	14.1	6.2
V. Északi dombosvidék	9.5	19.0	13.6	5.4
VI. Kárpátalja	4.9	24.5	15.2	9.3
VII. Erdély ¹⁾	8.0	26.1	14.9	11.2
Összesen:	8.8	19.5	14.0	5.5

¹⁾ Nem egyezik a második bécsi döntés területével.

Vetésjelentés.

A tárgyalt hó első felében az időszakhoz képest hűvös, igen csapadékos időjárás uralkodott, mely a növényzet fejlődését hátráltatta ugyan, de a már fejlődésben lévő gabonafélékre nem volt káros hatással. Ezzel szemben május hó második felében az évszakhoz képest inkább meleg és az ország egyes részeitől eltekintve az átlagon aluli csapadékkal járó időjárás uralkodott, mely a növényzet fejlődésére kedvezően hatott.

A gabonaneműek terméskilátásai a csak helyenkint előforduló visszaeséstől eltekintve, az ország nagyrésztében javultak. Különösen szépen fejlődtek a takarmány- és kapásnövények. Az elmaradt szántási és vetési munkálatok bevégzésének az időjárás kedvezett. A búza a melegebb idő hatására erőteljes fejlődésnek indult. A késői vetések gazosak, ritkák, alacsonyok, a mélyebb és nedvesebb részekben pedig sárgás színűek. A rozs korai vetése elég sűrű és magas, a késői vetések ellenben ritkák, alacsonyok és kiskalászuak. Az árpa a kedvező időjárás hatására jól fejlődött, kikalászott és virágozni kezdett. A zab az utóbbi időben sokat javult, a korai vetések szárba indultak, a későbbiek most bokrosodnak. Erőteljesebb fejlődésükhöz több meleg lett volna kívánatos. A tengeri korai vetése helyenkint hiányosan kelt. A későbbi vetések jól keltek és a kedvező időben erőteljes fejlődést mutattak. A burgonya korai fajtái jól keltek, erőteljesen fejlődtek, helyenkint már virágoztak is. A cukor- és takarmányrépa erőteljesen fejlődött. A későbbi vetések jól és egyenletesen keltek.

Munkapiac.

Az éveleji idényszerű tetőpont óta, amikor is a szakszervezetek által kimutatott munkanélküliek száma 13 ezer körül kulminált, a munkapiaci feszültség hónapról-hónapra enyhült és május hó

végén összesen már csak 10.822 volt a *szakszervezeti munkanélküliek* száma, kerekén 40-nel kevesebb, mint az előző hó végén és 975-tel kevesebb, mit egy évvel azelőtt. Tehát főleg a múlt évvel szemben mutatkozik jelentősebb arányú hanyatlás, ami azonban nem írható teljes mértékben a gazdasági élet fejlődésének a javára. A munkanélküliek számának csökkenése százalékban kifejezve az előző hónappal szemben 0'4, az előző évvel szemben pedig 8'3%-ot tett ki.

A kimutatott munkanélküliek közül 9.189 (84'9%) volt a *férfi munkanélküliek* száma, a *női munkanélküliek* 1.633-at (15'1%-ot) tett ki. A férfi munkanélküliek száma az előző hónappal szemben 67 fővel (0'8%-kal) emelkedett, a női munkanélküliek 107 fővel (6'2%-kal) visszaesett. Ebből is megállapítható, hogy a női munkaerők főleg a katonai behívások következtében a férfi munkaerők helyett gyakrabban nyernek alkalmazást.

A 10.822 munkanélküli közül 59'9%-ot (6.482) *Budapesten*, 40'1%-ot (4.340) pedig *vidéken* tartottak nyilván. A budapesti munkanélküliek számában áprilishoz képest 0'2%-os emelkedés, a vidékiekben pedig 1'2%-os csökkenés mutatkozik.

Foglalkozás szerint csökkent a munkanélküliek száma áprilisről májusra a *szállodai és éttermi alkalmazottaknál* (—31'8%), a *ruházati iparban* (—10'4%), az *építőiparban* (—10'1%) és a *faiparban* (—0'9%). Emelkedett a munkanélküliek száma a *bőriparban* (+20'0%), a *szellemi munkásoknál* (+6'6%), az *élelmezési iparban* (+3'9%), a *vasiparban* (+3'3%) és a *sokszorosító iparban* (+0'9%).

A *munkakeresők* számának változása természetesen magával vonta az egyes szakmákban fizetett órabérek alakulását is. A Budapestre nézve kiszámított *felajánlott órabérek* egy hónap leforgása alatt a *bádogosoknál* 90 fillérről 88 fillérre, a *kőművesiparban* 93 fillérről 91 fillérre, a *gyári munkásnőknél* 40 fillérről 38 fillérre, a *napszámosnőknél* pedig 46 fillérről 45 fillérre csökkentek. Ezzel szemben az *asztalosiparban* 75 fillérről 78 fillérre, a *szabóiparban* pedig 79 fillérről 89 fillérre emelkedtek az órabérek. A *napszámosoknál* a Budapestre nézve kiszámított felajánlott órabérek változatlanul 54 filléren maradtak.

A *hatósági és ingyenes magánmunkaközvetítés*sel kapcsolatban említésre méltó, hogy a *munkahelyek* száma 3.184-gyel kevesebb volt, mint áprilisban és összesen 20.713-at tett ki. A *munkakeresők* száma is csökkent, mert az előző havi 49.263 munkakeresővel szemben májusban 3.506-tal kevesebb, 45.757 főt tartottak nyilván. 100 munkahelyre tehát az előző havi 206-tal szemben májusban 221 fő esett. A *munkaközvetítések* abszolút száma szintén visszaesett, áprilisban még 18.047 munkaközve-

títés, májusban pedig már csak 16.317 munkaközvetítés fordult elő. 100 munkahelyre az április havi 75'5-del szemben májusban 78'7 munkaközvetítés esett.

Termelés.

Széntermelés. A tárgyalt hónapban széntermelésünk erősebb ütemben folytatódott, ami nemcsak ipari termelésünk töretlenül magas színvonalával, továbbá az újabb területi gyarapodással bekövetkezett nagyobb szénszükséglettel, hanem azzal is magyarázható, hogy a téli szezon szénszükségletének biztosítása a bányüzemek felfokozott termelésével már a késő tavaszi hónapokban megkezdődött. A mondottak igazolásául szolgál, hogy az 1941 május havi széntermelés lényegesen nagyobb arányú volt, mint az 1940. év májusáé. A tárgyalt hónapban 1'2 millió q *kőszén*et termeltünk, ami 14'7%-kal több az előző hó termelésénél. A múlt év májusával szemben a növekedés 21'2%-ot tesz ki. *Barnaszéntermelésünk* májusban 9'3 millió q-t eredményezett, 10'3%-kal többet, mint áprilisban. Az egy évvel azelőtti termeléshez képest a javulás 14'5%. Széntermelésünk erősebb ütemére jellemző adat, hogy a május hónapban kb. 10 millió q-t kitevő széntermelésünk kerekén 1 millió q-val nagyobb az 1940. év átlagánál.

Áramtermelés és fogyasztás. A Budapest székesfőváros *elektromosművek* termelése és az áramfogyasztás májusban elsősorban évszaki behatásokra, másodsorban pedig a nyári időszámítás bevezetése következtében lényegesen visszaesett. Annak ellenére, hogy a nemzetközi vásár tartama alatt a világítási korlátozások szüneteltek és hogy az elektromosáramfogyasztók száma májusban megnövekedett, a korlátozó intézkedések, tehát az árammal való takarékoskodás úgylátszik most kezd csak eredményesebben jelentkezni. Májusban összesen 31'1 millió kwó-t termeltek, amely áprilissal szemben 14'4%-os, 1940 májusával szemben pedig 10'1%-os hanyatlást mutat. A *motorikus célokra elosztott áram* mennyisége 21'8 millió kwó-ról 21'0 millió kwó-ra, 3'5%-kal csökkent, az elmúlt év májusával szemben azonban még mindig 1'1%-os növekedés állapítható meg. A *magánvilágításra elosztott áram* mennyisége 1 millió kwó-val, 12'8%-kal 6'6 millió kwó-ra esett vissza, ez az elég jelentős csökkenés már az elmúlt év májusával szemben is visszaesést jelent (—2'8%). Árammegtakarítás mutatkozik az *egyéb célra elosztott áram* mennyiségénél is. A 3'8 millió kwó-t kitevő egyéb célra elosztott áram mennyisége az előző hónapnál 9'1%-kal, az előző év május hónapjánál pedig 11'3%-kal maradt alul. Mint már említettük, az *elektromosáramfogyasztók* száma növekedett. A 302.677 elek-

tromosáramfogyasztó 0·4%-kal több az április havi áramfogyasztók és 6·4%-kal több az 1940 május havi áramfogyasztók számánál.

Közbúváóhídak és a lóhúsüzem forgalma.

Az alább közölt közbúváóhídi és fogyasztási adatainkból kitűnik, hogy míg a *Budapest székesfőváros* szarvasmarha közbúváóhídjának vágási, felhajtási, valamint forgalmi adatai az előző hónaphoz képest jelentősen visszaestek, addig a Budapest székesfőváros sertésvásári és sertésközbúváóhídi, valamint a Budapest székesfővárosi községi lóhúsüzem forgalmi adatai nagymértékben emelkedtek.

A *Budapest székesfőváros szarvasmarhaközbúváóhídon* a vágások összes száma május hónapban 14.708-at tett ki, 18·7%-kal kevesebbet, mint áprilisban és 34·7%-kal kevesebbet, mint egy évvel azelőtt. A *felhajtások* száma nagymértékben csökkent. A tárgyalt hónapban 5.745 nagymarhát, 7.438 borjút és 1.721 aprómarhát hajtottak fel, ami az előző hónappal szemben 24·6, 1·8, illetőleg 61·8%-os csökkenésnek felel meg. A *hideghúsvásár* 857 ezer kg-ot eredményezett, ez a mennyiség az elmúlt havi 1.048 ezer kg-nál 18·2%-kal kevesebb.

A *Budapest székesfőváros sertésközbúváóhídon* májusban összesen 44.112 db sertést vágta le, 66·8%-kal többet, mint az előző hónapban, a *vágások* száma azonban még így is 11·9%-kal volt kevesebb az előző év májusánál. A *felhajtások* száma még a vágásokénál is nagyobb mértékben emelkedett, amennyiben az 52.051 db-ot kitevő felhajtott sertések száma 106·4%-kal több az előző hónapénál és még a múlt év május havit is 5·3%-kal múlta felül.

A *Budapest székesfőváros községi lóhúsüzemének* forgalmi adatai május hónapban már régen nem tapasztalt eredményeket mutattak. Ez a jelenség arra mutat, hogy a közönség a nehezen, csak meghatározott napokon és drágán kapható egyéb húsnemű helyett inkább az olcsó lóhúst vásárolja hússzükségletének kielégítésére. A községi lóhúsüzem májusban 2.367 db lovat *vásárolt*, 67·8%-kal többet, mint az elmúlt hónapban és 75·7%-kal többet, mint 1940 májusában. A vásárolt lovak súlya már majdnem az 1 millió kg-ot érte el, ami az előző havi és az előző évi vásárlásnak majdnem a kétszerese. A *lovágások* darabszáma 2.158-at, súlya pedig 820.840 kg-ot tett ki, 64·7%-kal, illetőleg 80·2%-kal többet az egy hónapi, illetőleg az egy évi eredménnyel szemben. Az egy évvel azelőtti *lovágások* is majdnem a kétszeresére emelkedtek. A tárgyalt hónapban 436.879 kg árut 488.158 P értékben *forgalmazott* a községi lóhúsüzem. 1941 áprilisához képest a forgalmazott áru súlya 62·7%-kal, értéke pedig 83·3%-kal emelkedett. Természetesen az egy évvel azelőtti forgalomhoz képest itt is megkétszereződött forgalomról beszélhetünk.

Közlekedés.

Vasúti forgalom. Május hó folyamán vasúti forgalmunk lényegesen emelkedett, ami nemcsak annak következménye, hogy a vasúti korlátozások nagyrészt már megszűntek, hanem annak a körülménynek is, hogy erre a hónapra esett a budapesti nemzetközi vásár, amely természetszerűleg nagyobb forgalmat eredményezett. A *szállított áruk mennyisége* a tárgyalt hónap folyamán 662 ezer tonnával 2.828 ezer tonnára emelkedett. Ez a 30·6%-os emelkedés arra mutat, hogy belföldi áruforgalmunk, amely egy év alatt 26·4%-kal nőtt, a közeljövőben, különösen a délvidéki területek teljes bekapcsolásával, még nagyobb arányokat fog ölteni. Az *árutonnan kilométerek* hossza május hónapban 477·5 millió km-t tett ki, az emelkedés itt egy hónap alatt 22·0%-ra, egy év alatt pedig 38·2%-ra rúgott. A *megrakott teherkocsik* számában 35·1%-os emelkedést látunk, ami annyit jelent, hogy áruval május hónapban 48.625 kocsival többet raktak meg, mint áprilisban és összesen 187.211 db teherkocsi végzett áruszállítást. A *szállított utasok* száma május hónapban 8.212·8 ezret tett. Az emelkedés a múlt hónaphoz viszonyítva 555·3 ezer, vagyis 7·3%. 1941 májusában 9·5%-kal kevesebb utast szállítottak, mint az elmúlt év azonos hónapjában. Az *utaskilométerek* hossza 15·0%-kal nőtt meg egy hónap leforgása alatt, ami annyit jelent, hogy az elmúlt hónaphoz képest kevesebb számú utas hosszabb utat tett meg, vagyis vasútainkat utasszállításra ebben a hónapban jobban kihasználták, mint az elmúlt hónapban.

Postaforgalom. A postaforgalmi számsorok május hónapban valamit emelkedtek. A *levélküldemények darabszáma* 69·0 millióról 69·1 millióra nőtt, ami 0·2%-os emelkedésnek felel meg. Emelkedést mutat a *csomagküldemények darabszáma* is. Májusban 1.491·6 ezer db csomagküldeményt adtak fel, 3·2%-kal többet, mint áprilisban. A *postautalványok darabszámánál* 9·2, *értékösszegénél* pedig 15·0% növekedés mutatkozik, s így a múlt havi 1.359·2 ezer db-bal, illetőleg 117·3 millió P-vel szemben a tárgyalt hó folyamán 1.484·0 ezer db, illetőleg 135·0 millió P volt a postautalványok forgalma. Ha az egy év előtti eredményekkel hasonlítjuk össze az előbb közölt postaforgalmi adatokat, megállapíthatjuk, hogy főleg a területvisszacsatolások következtében, postahivatalaink lényegesen nagyobb munkát teljesítenek. Így a tárgyalt hónapban 30·9%-kal több levélküldeményt, 35·1%-kal több csomagküldeményt és 39·3%-kal több postautalványt adtak fel, mint az elmúlt év májusában. A *táviratok darabszámánál* egy hónap leforgása alatt 0·9%-os visszaesés mutatkozik, ez azonban az elmúlt hónapok csúcseredményeit tekintve, lényegtelen visszaesés, mert a 627·6 ezer db-ot kitevő

táviratszám még mindig 55·7%-kal több, mint 1940 májusában. A *helyközi beszélgetések száma* 1.094·2 ezerről 1.002·3 ezerre esett vissza (— 8·4%), a *budapesti helyibeszélgetések száma* 15.385 ezerről 14.986 ezerre csökkent (— 2·6%), annak ellenére, hogy a *távbeszélőállomások száma* májusban 3.658 db-bal 158.389 db-ra szaporodott. Ez a csökkenés főleg az elmúlt havi szokatlanul nagy forgalommal magyarázható, ami abból is kitűnik, hogy a tárgyalt hónapban még mindig 41·0%-kal több helyközi beszélgetést és 12·2%-kal több helyi beszélgetést bonyolítottak le, mint egy évvel azelőtt. A *rádióvevőengedélyesek száma* Magyarországon májusban 16.634-gyel gyarapodott (+ 2·6%) és ma már 666.975 rádióvevőengedélyest tartanak nyilván, amelyből Budapestre 187.871 esik. Számadatainkból az az örvendetes tény tűnik ki, hogy a *vidéki rádióvevőengedélyesek száma* nagyobb mértékben szaporodik, mint a *budapestieké*.

A *Budapest székesfőváros közlekedési rt.* forgalmi számsorai emelkedést mutatnak, ami szintén a májusi nemzetközi vásár következtében beállott nagyobb városi forgalommal magyarázható. A *kocsikilométerek száma* május hó folyamán 8.118 ezer km-t, 652 ezer km-rel többet tett, mint az előző hónapban (+ 8·7%). Az *utasok száma* 4.775 ezerrel (+ 14·5%-kal) szaporodott, úgy, hogy május hónapban már a BSzKRT 37·7 millió utast számlált. A *bevétel* összege az utasok számának emelkedéséhez képest hasonló arányban, egy hónap alatt 14·3%-kal 5·7 millió P-ről 6·5 millió P-re nőtt. A mult év hasonló időszakához viszonyítva a *kocsikilométerek hossza* 9·3%-kal, az *utasok száma* 22·5%-kal, a *bevétel* pedig 24·9%-kal emelkedett.

Autóbusz. Az autóbuszforgalom hasonlóképen a villamosforgalomhoz, emelkedést mutat, sőt aránylag a villamosforgalom növekedését is felülmúlja. A *kocsikilométerek számsora* a mult hónaphoz képest ugyanis 39·3%-kal 1.277 ezer kocsikilométerre nőtt, az *utasok száma* 34·7%-kal 5.365 ezerre gyarapodott, a *bevétel* pedig 40·3%-kal 1·7 millió P-re szökött fel. Az egy évvel azelőtti helyzethez képest csupán a bevételnél látunk emelkedést (+ 11·2%), a kocsikilométerek hosszában és az utasok számában azonban még mindig visszaesés mutatkozik (— 3·8, — 1·8%).

A *Budapesti Helyérdekű Vasút kocsikilométereinek* hossza 1.370 ezer km-t tett ki, 4·1%-kal többet, mint a mult hónapban. Az *utasok száma* 1·8%-kal 3.171 ezerre emelkedett, a *bevétel* az előző hónap 894 ezer P-jével szemben a tárgyalt hó folyamán 906 ezer P-re szökött fel (+ 1·3%).

A *Fogaskerekű, a Budai Hegypálya, és a Trolleybusz* májusban 144.199, 112.884, illetőleg 71.407 utast szállított. Ezekből a szállításokból 41.649, 8.807, illetőleg 11.425 P-t bevételezett. A mult hó-

naphoz és 1940 májusához viszonyítva mindhárom vállalat forgalma és bevétele lényeges emelkedést mutat.

Aralakulás.

Az áremelkedések üteme május hónapban örvendetes módon meglassúbbodott, ez a lassúbbodás nemcsak a kitűnő árellenőrzésnek, illetőleg árrögzítésnek tudható be, hanem annak a körülménynek is, hogy késő tavasszal már nagyobb mennyiségben kerülnek piacra a friss növényi eredetű termékek és a terméskilátások is befolyásolják az aralakulást. A hivatalos *nagykereskedelmi árindex* csupán 0·7 ponttal (0·6%-kal) emelkedett és a mult havi 114·7-es értékről 115·4-es értékre nőtt. Az elmúlt év májusához viszonyítva a nagykereskedelmi árindex 18·4%-ot növekedett. Az áremelkedés nem volt általános jellegű és így például a nagykereskedelmi árindexnek két főkomponense közül a mezőgazdaság és állattenyésztés csoportindexe visszaesett, az ipari anyagoké és termékeké pedig emelkedett. A nagykereskedelmi árindex növekedését tehát kizárólag az ipari anyagok és termékek nagyobb mértékű áremelkedése okozta. A *mezőgazdaság és állattenyésztés* csoportindexe a tárgyalt hónapban 113·9 ponton állott, az elmúlt havi 114·5-es állásától 0·5%-kal maradt el, az elmúlt év május havát azonban még így is 26·1%-kal szárnyalta túl. A mezőgazdaság és állattenyésztés termékeinek áremelkedése kizárólag az állati eredetű termékek erősebb fokú áremelkedésével magyarázható, a növényi eredetű termékek árindexe ugyanis az elmúlt hónaphoz képest visszaesett. Az *állati eredetű termékek* csoportindexe 2·3%-kal 109·9 pontról 112·4 pontra emelkedett, amely első sorban az élőállatok 6·3 pontos és a hús, valamint a zsír 4·0 pontos drágulásának számlájára írható. Az aránylag mérsékelt indexemelkedés annak köszönhető, hogy a baromfi ára egy hónap leforgása alatt 7·6 ponttal csökkent. Egy év alatt az állati eredetű termékek indexe 34·0%-kal nőtt. A *növényi eredetű termékek* csoportindexe 116·6 pontról 114·6 pontra esett vissza, ez az 1·7%-os csökkenés első sorban a bor árának 51·0 pontos visszaesésével magyarázható, mert az egyéb termékek ára, így első sorban a vöröshagymaé és a fokhagymaé e hónapban is lényeges emelkedést mutatott. 1940 májusától a növényi eredetű termékek ára 23·0%-kal emelkedett. A *mezőgazdasági ipar* termékeinek, valamint a *gyarmatárúk* árindexe az előző hónaphoz képest változatlanul 107·9 ponton, illetőleg 362·0 ponton állott, az egy évvel ezelőtti helyzethez képest az előbbinél 9·1%-os, utóbbinál pedig 39·6%-os áremelkedés állott elő. A fentiekből tehát kitűnik, hogy a mezőgazdaság és állattenyésztés két csoportindexe közül az állati termékek csoportindexének emelkedés-üteme erősebb volt, mint a növényi ere-

Gazdasági jelzőtábla.*)

M e g n e v e z é s	Egység	1939	1940	1939	1 9 4 0							
		átlag ¹⁾ Moyennes ¹⁾	dec. Déc.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	
Népmozgalom. ²⁾												
1	Házasságkötés	szám	7.277	6.924	7.639	8.922	7.519	7.126	5.940	9.676	6.149	4.506
2	Házasságkötés 1000 lélekre	"	8·6	7·7	8·9	9·7	8·8	7·7	6·7	10·5	6·9	4·9
3	Élveszületés	"	16.199	18.403	14.555	19.397	18.741	20.628	18.731	18.464	17.092	18.690
4	Élveszületés 1000 lélekre	"	19·1	20·3	16·9	21·1	21·9	22·4	21·1	20·0	19·2	20·3
5	Halálozás	"	11.454	13.046	10.998	15.312	14.894	17.509	16.228	13.617	11.591	11.197
6	Halálozás 1000 lélekre	"	13·5	14·4	12·8	16·6	17·4	19·0	18·3	14·8	13·0	12·2
7	Egy éven aluli elhalt	"	2.039	2.554	1.740	2.471	2.917	3.851	3.844	2.499	2.115	2.107
8	Egy éven aluli elhalt 100 élveszülöttre	"	12·6	13·9	12·0	12·7	15·6	18·7	20·5	13·5	12·4	11·3
9	Gümőkórban elhalt	"	1.114	1.218	897	1.359	1.288	1.509	1.578	1.655	1.341	1.140
10	Gümőkórban elhalt 1000 lélekre	"	1·32	1·35	1·04	1·48	1·50	1·64	1·78	1·80	1·51	1·24
11	Természetes szaporodás	"	4.745	5.358	3.557	4.085	3.847	3.119	2.503	4.847	5.501	7.493
12	Természetes szaporodás 1000 lélekre	"	5·6	5·9	4·1	4·5	4·5	3·4	2·8	5·2	6·2	8·1
13	Kivándorolt	"	179	96	212	231	174	243	226	157	1	6
14	Visszavándorolt	"	16	13	14	25	15	5	13	15	19	5
Munkapiac.												
15	Társadalombiztosító szervek taglétszáma	1.000	—	1.318·9	1.224·6	1.240·8	1.261·3	1.246·2	1.331·4	1.364·6	1.341·6	1.301·7
Ebből:												
16	Férfi	"	—	870·5	810·0	817·5	834·0	816·6	881·0	902·2	881·8	852·8
17	Nő	"	—	448·4	414·6	423·3	427·3	429·6	450·4	462·4	459·8	448·9
Munkanélküli:												
18	Szociáldem. szakszervezeti összesen	szám	16.039	16.843	12.359	13.091	15.367	15.365	13.039	11.232	8.527	7.574
19	Szociáldem. szakszervezeti Budapesten	"	8.909	6.201	6.220	6.746	7.773	8.678	6.783	6.656	5.726	5.017
20	Ker. szoc. szakszervezeti Budapesten	"	867	594	774	788	729	636	569	565	492	431
21	Szakszervezeti munkanélküli együtt	"	16.906	11.437	13.133	13.879	16.096	16.001	13.658	11.797	9.019	8.005
Hatósági és ingyenes magánközvetítés: ³⁾ ⁴⁾												
22	Munkahely	szám	17.743	18.926	13.534	15.074	17.010	17.278	23.025	20.494	20.220	23.045
23	Munkakereső	"	48.348	43.634	41.811	46.767	48.239	47.028	48.955	42.826	40.396	40.641
24	100 munkahelyre esett munkakereső	"	282	241	308	310	283	272	213	209	199	176
25	Munkaközvetítés	"	13.702	14.421	11.160	12.220	13.168	12.993	17.393	15.286	14.244	17.064
26	100 munkahelyre esett közvetítés	"	77·8	78·0	82·4	81·1	77·4	75·2	75·5	74·5	70·4	74·0
Felajánlott órabérek:												
27	Bádogos	Pengő	0·66	0·83	0·71	0·70	0·72	0·77	0·77	0·83	0·85	0·85
28	Asztalos	"	0·58	0·70	0·62	0·57	0·61	0·63	0·66	0·70	0·69	0·77
29	Szabó	"	0·67	0·76	0·75	0·80	0·75	0·71	0·61	0·75	0·71	0·78
30	Kőműves	"	0·81	0·92	.	0·82	0·86	0·92	0·81	0·97	0·93	0·91
31	Napszámos	"	0·45	0·53	0·46	0·55	0·57	0·54	0·47	0·53	0·53	0·52
32	Gyári munkásnő	"	0·29	0·34	0·28	0·30	0·30	0·30	0·36	0·36	0·38	0·33
33	Napszámosnő	"	0·36	0·42	0·39	0·41	0·35	0·44	0·40	0·41	—	0·41
Termelés.												
34	Kőszén	1.000 q	922·5	1.006·2	967·3	1.050·8	977·9	982·8	1.138·7	968·7	977·3	1.073·2
35	Barnaszén ⁴⁾	"	7.932·0	7.903·8	8.981·6	9.601·5	8.932·4	9.197·0	9.117·9	8.118·8	7.990·2	8.256·4
36	Vasérc és vassalak ⁴⁾	"	535·8	—	489·3	—	—	—	—	—	—	—
37	Finomításra való nyers vas	"	341·1	—	344·7	—	—	—	—	—	—	—
38	Szesz	1.000 hl.	40·4	—	73·1	59·8	53·2	41·9	43·4	43·0	48·6	21·6
39	Cukor ⁴⁾	1.000 q	108·6	—	1·9	0·0	0·0	0·0	0·0	—	—	0·0
Budapest Szföv. Elektromos Művei												
40	Villamosáram ⁵⁾	1.000 kw. óra	33.246	32.156	38.856	40.767	36.731	36.780	37.156	34.617	32.600	34.169
41	Motorikus célra elosztott áram ⁶⁾	"	16.324	19.801	18.456	17.569	19.391	17.918	19.009	20.821	19.375	18.137
42	Magánvilágítási célra elosztott áram ⁶⁾	"	6.183	6.823	8.359	8.710	9.620	8.691	7.369	6.769	5.946	4.868
43	Egyéb célokra elosztott áram ⁷⁾	"	3.992	4.338	4.696	4.691	5.039	4.414	4.263	4.316	3.998	4.071
44	Elektromosáramfogyasztók	szám	—	—	278.117	279.856	282.592	283.638	283.582	284.392	285.027	285.495

*) A közölt adatsorok részletes magyarázata a Magyar Statisztikai Szemle 1931. évi 2. és 9. illetve 1941. évi 5. számában található. — ¹⁾ Az 1940. évi átlagok ideiglenes jellegűek. — ²⁾ 1939 január havától a visszacsatolt felvidéki rész, 1940 január havától Kárpátalja adatai is bennfoglaltatnak. — ³⁾ 1941 januártól a visszacsatolt keleti területtel együtt. — ⁴⁾ 1939 január havától a visszacsatolt felvidéki rész termelésével együtt. — ⁵⁾ A vásárolt árammennyiséggel együtt. — ⁶⁾ A budapestkörnyéki városok fogyasztása nélkül. — ⁷⁾ A budapestkörnyéki városok fogyasztása is bennfoglaltatik.

Tableau économique.*)

					1941					Unités	Désignation		
aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril	május Mai				
Mouvement de la population.²⁾													
4.812	4.440	6.210	10.560	7.232	8.230	16.759	7.183	8.083	10.229	nombre	Mariages	1	
5·2	5·0	6·7	11·9	7·8	7·2	16·1	6·2	7·2	8·8		"	Mariages pour 1000 habitants	2
19.349	19.953	18.082	15.703	16.011	22.051	20.618	22.521	21.965	22.599		"	Nés vivants	3
21·0	22·4	19·6	17·6	17·4	19·2	19·8	19·6	19·6	19·5		"	Nés vivants pour 1000 habitants	4
11.900	10.301	10.952	10.686	12.361	17.551	18.918	18.602	16.357	16.194		"	Décès	5
12·9	11·6	11·9	12·0	13·4	15·3	18·2	16·2	14·6	14·0		"	Décès pour 1000 habitants	6
2.470	2.219	2.216	1.967	1.974	2.991	3.364	3.639	3.196	3.093		"	Décédés au-dessous d'un an	7
12·8	11·1	12·3	12·5	12·3	13·6	16·3	16·2	14·5	13·7		"	Décédés au-dessous d'un an, pour 100 enf. nés viv.	8
983	843	943	882	1.089	1.603	1.718	2.090	2.107	2.117		"	Décès par tuberculose	9
1·07	0·95	1·02	0·99	1·18	1·39	1·65	1·82	1·88	1·83		"	Décès par tuberculose pour 1000 habitants	10
7.449	9.652	7.130	5.017	3.650	4.500	1.700	3.919	5.608	6.405		"	Accroissement naturel	11
8·1	10·8	7·7	5·6	4·0	3·9	1·6	3·4	5·0	5·5		"	Accroissement naturel pour 1000 habitants	12
—	65	6	12	35	38	22	40	74	34		"	Émigrés	13
1	12	18	11	12	5	4	4	4	2		"	Émigrés rentrés	14
Marché du travail.													
1.311·1	1.308·8	1.347·7	1.388·1	1.307·9	1.000	Nombre des membr. des caiss. d'assur. soc.	15	
											Dont:		
857·1	865·2	891·1	920·5	856·5	"	Sexe masc.	16	
454·0	443·6	456·6	467·6	451·4	"	Sexe fémin.	17	
											Chômeurs:		
7.210	8.425	9.028	9.963	11.240	12.371	12.269	10.399	10.114	10.122	nombre	Aux syndicats soc.-démocrates de Hongrie	18	
4.791	5.137	5.136	5.495	6.474	7.325	6.987	5.994	5.723	5.782		"	Aux syndicats soc.-démocrates de Budapest	19
441	538	542	679	718	714	728	1.035	748	700		"	Aux syndicats chr. soc. de Budapest	20
7.651	8.963	9.570	10.647	11.958	13.085	12.997	11.434	10.862	10.822		"	Chômeurs parmi les syndiqués, au total	21
											Bureaux de plac., offc. et privés grat. :^{2), 3)}		
20.337	19.323	17.504	16.324	13.473	17.790	18.819	25.463	23.907	20.723	nombre	Offres d'emploi	22	
37.894	40.243	42.872	44.615	43.735	56.998	56.741	57.405	49.263	45.757		"	Demandes d'emploi	23
186	207	244	273	325	320	302	225	206	221		"	Demandes pour 100 offres d'emploi	24
15.741	15.545	15.431	13.647	11.316	14.615	14.998	20.997	18.047	16.317		"	Placements	25
77·4	80·4	82·4	83·6	84·0	82·1	79·6	82·5	75·5	78·7		"	Placem. pour 100 offres d'emploi	26
											Salaires horaires offerts:		
0·84	0·92	0·91	0·90	0·84	0·83	0·80	0·79	0·90	0·88	pengős	Ferblantiers	27	
0·75	0·73	0·69	0·77	0·78	0·71	0·71	0·75	0·75	0·78		"	Menuisiers	28
0·85	0·82	0·79	0·76	0·75	0·79	0·82	0·74	0·79	0·89		"	Tailleurs	29
0·93	0·98	0·95	0·94	0·96	0·96	—	0·90	0·93	0·91		"	Maçons	30
0·51	0·51	0·57	0·50	0·50	0·48	0·49	0·55	0·54	0·54		"	Journaliers	31
0·33	0·41	0·35	0·35	0·33	0·33	0·34	0·35	0·40	0·38		"	Ouvrières de fabrique	32
0·43	0·44	0·50	0·45	0·44	0·43	0·41	0·44	0·46	0·45		"	Journalières	33
											Production.		
1.026·4	979·6	849·8	1.081·0	968·1	1.261·1	1.080·0	1.148·6	1.023·4	1.173·7	1.000 q	Houille	34	
8.212·9	8.601·8	6.922·0	9.062·7	9.044·9	10.385·9	9.461·0	9.317·5	8.426·0	9.293·4		"	Lignite ⁴⁾	35
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	"	Minerai de fer et scorie de fer ⁴⁾	36	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	"	Fonte à affiner	37	
8·2	3·0	15·0	53·9	84·6	—	—	—	—	—	1.000 hl	Alcool	38	
1·0	4·7	879·9	898·2	183·6	—	—	—	—	—	1.000 q	Sucre ⁴⁾	39	
											Usines Electr. de la V. de Budapest:		
35.150	37.218	41.783	41.781	40.944	42.023	38.312	40.139	36.363	31.129	1.000 kWh	Energie électrique ⁵⁾	40	
20.128	21.292	21.156	21.781	21.031	19.726	20.732	19.868	21.806	21.041		"	Energie él. distr. comme force motrice ⁶⁾	41
1.843	6.794	5.732	6.824	8.713	9.045	9.790	8.606	7.552	6.582		"	Energie él. distr. pour l'éclairage privé ⁶⁾	42
3.893	4.002	4.047	4.773	4.552	4.698	4.608	3.988	4.212	3.830		"	Energie él. distribuée à d'autres fins ⁷⁾	43
286.619	283.258	290.798	293.778	297.157	299.057	299.728	300.291	301.423	302.677	nombre	Consommateurs d'énergie électrique	44	

*) Pour l'explication détaillée des séries de données indiquées ici, voir les numéros 2 et 9 de 1931 et le numéro 5 de 1941 de cette Revue. — 1) Pour 1940, moyennes provisoires. — 2) Y compris, à partir de janv. 1939, la zone nord recouvrée, et à partir de janv. 1940, la Subcarpathie. — 3) A partir de janv. 1941, y compr. le territoire oriental recouvré. — 4) A partir de janv. 1939, y compr. le territoire septentr. rétrocedé. — 5) Y compris le courant acheté. — 6) Sans les villes situées aux environs de Budapest. — 7) Y compris les villes situées aux environs de Budapest.

					1941					Unités	Désignation	
aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril	május Mai			
Chemin de fer à crémaillère de la B.Sz.K.R.T.												
10	9	5	5	8	8	6	6	—	—	nombre	Voitures ayant circulé	96
16	15	9	8	90	9	8	9	9	16	1000 trains km.	Rendement	97
178	127	93	69	100	84	82	99	98	144	1000	Nombre de voyageurs	98
52	35	25	19	31	27	24	30	28	42	1000 p.	Recettes	99
Funiculaire de Buda.												
7	6	6	6	6	6	6	7	6	7	allers et retours 1000 km.	Rendement	100
107	81	77	72	64	62	64	84	88	112	1000	Nombre de voyageurs	101
8	6	6	6	4	5	5	7	7	9	1000 p.	Recettes	102
Trolleybus.												
2	2	2	2	2	2	2	—	—	—	nombre	Voitures ayant circulé	103
10	10	11	10	10	10	9	10	9	10	1000 voit. km.	Rendement	104
62	62	70	62	50	40	41	57	50	71	1000	Nombre de voyageurs	105
10	10	11	10	7	6	7	9	8	11	1000 p.	Recettes	106
H.É.V. de Budapest.												
1.441	1.383	1.383	1.276	1.339	1.309	1.166	1.309	1.316	1.370	1000 voit. km.	Rendement	107
3.486	3.605	3.551	3.047	3.087	2.694	2.628	2.956	3.114	3.171	1000	Nombre de voyageurs	108
745	846	824	805	978	736	706	820	894	903	1000 p.	Recettes	109
Mouvement des prix.²⁾												
Indice des prix de gros:												
104·0	105·7	107·0	107·5	108·7	109·3	111·2	112·7	114·7	115·4	1929 = 100	Moyennes générales	110
102·4	105·9	108·3	108·6	108·1	108·3	109·2	110·9	114·5	113·9	"	Produits de l'agriculture et de l'élevage	111
88·4	87·3	98·6	98·3	96·2	96·3	96·8	100·3	109·9	112·4	"	Produits d'origine animale	112
108·8	114·4	112·8	113·3	113·5	113·7	114·8	115·7	116·6	114·6	"	Produits végétaux	113
104·2	104·6	106·6	106·8	107·2	107·4	107·7	107·9	107·9	107·9	"	Produits de l'industrie agricole	114
259·4	259·4	259·4	259·4	295·1	295·1	295·6	362·0	362·0	362·0	"	Denrées coloniales	115
104·5	105·1	105·5	106·2	108·7	109·7	112·9	114·3	115·4	117·3	"	Matières nécess. à l'indust. et prod. industr.	116
111·3	111·6	112·1	112·2	113·0	113·2	115·0	115·3	116·7	117·9	"	Matières premières	117
102·6	103·2	103·8	104·5	107·3	108·5	112·1	113·7	114·3	115·8	"	Objets fabriqués	118
118·0	118·3	118·3	118·6	118·6	118·6	118·6	119·6	124·0	129·1	"	Combustibles	119
0·2	+ 2·6	+ 4·3	+ 3·9	+ 0·7	0·2	2·6	2·4	+ 0·2	1·6	"	Ciseaux agricoles ³⁾	120
Indice du coût de la vie:												
110·8	112·3	117·4	117·3	117·5	118·9	119·0	119·3	123·3	123·3	1913 = 100	Au total, y compris le loyer	121
118·5	120·5	127·2	127·1	127·3	129·2	129·3	129·6	134·9	134·9	"	Au total, non compris le loyer	122
105·3	108·3	115·1	115·0	115·3	115·6	115·1	115·5	123·1	123·1	"	Alimentation	123
151·7	151·7	160·6	160·6	160·6	168·4	170·6	171·2	171·8	171·8	"	Vêtement	124
141·0	141·4	144·9	144·9	144·9	147·8	147·8	147·8	147·8	147·8	"	Chauffage et éclairage	125
86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	"	Logement	126
Prix de gros:												
23·00	23·20	23·40	23·55	23·70	23·80	23·90	24·00	24·00	24·00	1 q, en pengós	Froment de la rég. de la Tisza, de 78 kg	127
19·00	19·20	19·40	19·55	19·70	19·80	19·90	20·00	20·00	20·00	"	Seigle de 1er ordre, de la rég. de Pest	128
0·42	0·42	0·44	0·44	0·44	0·44	0·45	0·45	0·45	0·45	1 kg, en pengós	Farine No 0	129
0·36	0·36	0·36	0·31	0·32	0·32	0·32	0·32	0·32	0·32	"	" No 2	130
25·10	24·60	21·20	21·20	20·90	20·33	20·80	21·35	21·70	22·05	1 q, en pengós	" No 6	131
2·38	2·38	2·40	2·40	2·43	2·43	2·47	2·48	2·53	2·54	1 kg, en pengós	Maïs, de la région d'au delà de la Tisza	132
1·11	1·10	1·16	1·22	1·29	1·19	1·25	1·41	1·47	1·60	1 kg de poids vif, en p. l	Viande de boeuf, 1re qual., partie postér.	133
1·44	1·44	1·60	1·60	1·60	1·64	1·63	1·64	2·02	2·02	"	Veaux	134
1·98	1·98	2·14	2·14	2·14	2·14	2·14	2·14	3·10	3·10	1 kg, en pengós	Porcs, jeunes, lourds, au-dessus de 300 kilos	135
2—	2—	2·60	2·70	2·60	2·35	1·98	2·03	2·08	2·20	1 kg, en pengós	Saindoux	136
1·79	1·79	1·79	1·79	1·79	1·96	1·96	1·96	1·96	1·96	"	Oeufs frais dits à thé	137
1·28	1·28	1·28	1·28	1·28	1·38	1·38	1·38	1·38	1·38	1 kg, en pengós	Cuir de veau	138
2·58	2·58	2·58	2·58	2·58	2·58	2·58	2·58	3·71	3·71	"	Cuir de boeuf	139
1·84	1·84	1·84	1·84	1·84	1·84	1·84	3·22	3·22	3·22	"	Laine brute, qualité A/AA	140
3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	—	—	—	—	—	1 q, en pengós	Coton brut, américain	141
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	"	Lignite, indigène	142
20—	20·40	20·70	21—	21·20	21·40	21·60	21·80	21·80	22·00	"	Houille, prussienne	143
20·70	21·10	21·50	21·80	22·05	22·30	22·50	22·70	22·70	22·70	"	Orge fourrag., de 1er ordre	144
9·55	9·50	9·50	9·50	9·50	10·25	10·25	10·25	10·25	10·25	"	Avoine de 1er ordre	145
42—	42—	42—	42—	42—	42—	42—	42—	42—	42—	"	Pommes de terre dites Ella	146
106—	106—	106—	106—	106—	106—	106—	106—	106—	106—	"	Malt	147
										"	Sucre en morceaux	148

1) Pour 1940, moyennes provisoires. — 2) Nouvel indice pondéré des prix de gros. — 3) Indique la disparité entre les prix agricoles, y compr. les produits de l'élevage, et les prix industriels. — 4) Farine de froment à pain, dite unique.

Megnevezés	Egység	1939	1940	1939	1940						
		átlag <i>Moyennes</i>	dec. <i>Déc.</i>	január <i>Janvier</i>	február <i>Février</i>	március <i>Mars</i>	április <i>Avril</i>	május <i>Mai</i>	június <i>Juin</i>	július <i>Juillet</i>	
149 Ácsolt épületfa	P/m ³	70·63	88·13	73—	81·50	83·50	83·50	82—	85—	88—	91—
150 Len I.	P/kg.	2·07	2·27	2·15	2·20	2·20	2·20	2·20	2·20	2·20	2·20
151 Kender	P/kg.	1·04	1·14	1·10	1·10	1·10	1·10	1·10	1·10	1·10	1·10
152 Rotációs-papíros	P/q	28·04	29·64	28—	28—	28—	28—	28—	30·46	30·46	30·46
153 Tűzifa	P/q	3·48	3·40	3·30	3·30	3·30	3·30	3·30	3·30	3·30	3·45
Pénz és hitel.											
Magyar Nemzeti Bank:											
154 Jegyforgalom	1,000.000 P	—	—	974·8	953·8	967·9	960·9	975·8	1.039·7	1.077·5	1.157·7
155 Leszámított váltók és előlegek	"	—	—	585·3	607·4	599·5	564·8	539·0	646·5	670·2	692·6
Érckészlet:											
156 Arany	1,000.000 P	—	—	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1
157 Deviza és valuta	"	—	—	77·3	76·6	74·5	67·4	63·2	59·0	59·1	57·3
158 Összesen	"	—	—	201·4	200·7	198·6	191·5	187·3	183·1	183·2	181·4
159 Fedezeti arány	%	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
160 Leszámítási kamatláb	"	4·0	3·8	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0
161 Elsőrendű üzleti váltók kamattétele	"	4·5-6·5	4·4-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5
162 Betéti kamatláb 3 havi lekötésre	"	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
163 Betéti kamatláb lekötés nélkül	"	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2
Betétállomány:											
Takarékbetét:											
164 Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	135·4	141·0	143·2	141·9	147·5	140·2	136·4	136·1
165 A PK. budapesti pénztárcáiban	"	—	—	590·8	598·1	601·6	607·5	600·2	572·2	580·4	578·6
166 Összesen	"	—	—	726·2	739·1	744·8	749·4	747·7	712·4	716·8	714·6
Folyószámlabetét:											
167 Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	116·5	105·4	100·1	110·0	101·8	110·5	124·2	120·0
168 A PK. budapesti pénztárcáiban	"	—	—	755·8	738·5	735·2	752·7	766·1	757·2	753·8	781·1
169 Összesen	"	—	—	872·3	844·0	835·3	862·7	817·9	867·7	878·0	901·1
Betétek együtt:											
170 Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	251·9	246·4	243·3	251·9	249·3	250·7	260·6	256·1
171 A PK. budapesti pénztárcáiban	"	—	—	1.346·6	1.336·7	1.336·8	1.360·2	1.366·3	1.329·4	1.334·2	1.359·7
172 Összesen	"	—	—	1.598·5	1.583·1	1.580·1	1.612·1	1.615·6	1.580·1	1.594·8	1.615·7
173 A 28 legn. vidéki pénzt. betétállománya	"	—	—	120·9	121·4	123·8	124·8	123·2	120·8	123·0	122·6
Tőzsde:											
174 Részvényindex ¹⁾	1926 = 100	92·1	108·4	111·5	120·9	119·1	119·1	111·9	104·2	100·2	104·7
175 Eladott részvény	szám	123.378	89.285	87.719	151.797	107.129	69.186	77.976	141.332	69.181	59.590
176 Szállítások és átvételek összege	1,000.000 P	8·4	7·7	8·6	13·9	10·1	5·9	7·6	11·6	6·0	4·1
Hitelbiztonság:											
177 Csőd ²⁾	szám	3	2	5	2	1	2	2	1	2	1
178 Magán- és kényszeregyesség ³⁾	"	57	12	34	33	20	17	17	8	16	3
179 Össz. új fizetésképtelenségek Magyarországon ³⁾	"	60	14	39	35	21	19	19	9	18	4
Ebből:											
180 Új fizetésképtelenség Budapesten	"	15	4	6	6	10	3	6	4	6	2
181 Magán- és kényszeregyesség aktíva	1.000 P	3.343	792	519	1.928	426	175	407	79	3.440	54
182 Magyarországon passzíva	"	4.145	974	806	2.216	755	326	673	176	3.775	104
183 Magán- és kényszeregyesség aktíva	"	2.442	1.216	219	305	350	103	289	62	120	7
184 Budapesten passzíva	"	2.816	195	294	326	610	171	490	155	265	40
185 Óvatolt váltók Magyarországon ⁴⁾	szám	2.832	1.284	2.107	2.611	2.360	2.222	1.953	2.264	2.223	1.615
186 Magyarországon	1.000 P	1.378	784	948	2.096	1.284	1.283	1.002	1.325	1.128	1.084
187 Óvatolt váltók Budapesten	szám	1.192	445	888	947	807	827	637	805	726	549
188 Budapesten	1.000 P	723	336	466	773	584	582	412	601	470	486
Zálogházi forgalom:											
189 Zalogfelvétel Budapesten	1.000 tétel	220	209	184	213	188	195	244	228	201	213
190 Magyarországon	1.000 P	4.544	4.664	4.134	4.504	4.224	4.303	5.306	5.001	4.557	4.652
191 Zalogkiváltás Budapesten	1.000 tétel	240	210	225	202	191	196	218	217	197	213
192 Magyarországon	1.000 P	4.850	4.563	4.738	4.420	4.184	4.034	4.544	4.817	4.344	4.539
193 Zalogálladék Budapesten	1.000 tétel	—	—	1.038	1.049	1.046	1.045	1.071	1.082	1.085	1.085
194 Magyarországon	1.000 P	—	—	22.115	22.199	22.239	22.508	23.270	23.454	23.668	23.781
195 Kényszerárverésre került Budapesten	tétel	6.205	4.248	2.765	5.846	4.649	4.274	4.991	4.206	3.799	4.438

¹⁾ Csak 18 részvény alapján számítva. — ²⁾ Csak azok az esetek vannak feltüntetve, amelyeket más eljárás nem előzött meg. — ³⁾ 1939 szeptember havától a visszacsatolt felvidéki rész és Kárpátalja, 1941 januárjától pedig a visszacsatolt Keletmagyarország és Erdély adataival együtt. — ⁴⁾ 1940 január havától a visszacsatolt felvidéki rész, Kárpátalja, 1941 januártól a visszacsatolt keletmagyarországi és erdélyi területek adataival együtt. — ⁵⁾ A váltóvások felvételét a 7.670/1940 M. E. sz. rendelet átmenetileg, 1940 dec. 31-ig elengedte.

					1 9 4 1					Unités	Désignation	
aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril	május Mai			
91—	91—	95—	93—	93—	93—	93—	93—	93—	93—	1 m ³ , en pengós	Bois de construct., charpenté	149
2·20	2·20	2·20	2·20	3·05	3·05	3·05	3·05	3·05	3·05	1 kg, en pengós	Lin de 1er ordre	150
1·10	1·10	1·10	1·10	1·56	1·56	1·56	1·56	1·56	1·56	"	Chanvre	151
30·46	30·46	30·46	30·46	30·46	30·46	37·38	37·38	37·38	37·38	1 q, en pengós	Papier p. rotatives	152
3·50	3·50	3·50	3·50	3·50	3·50	3·50	3·50	3·50	3·50	"	Bois à brûler	153
Monnaie et crédit.												
Banque Nationale de Hongrie :												
1.199·7	1.357·3	1.378·6	1.365·8	1.386·6	1.345·5	1.344·5	1.369·1	1.680·8	1.733·9	1,000.000 p	Circulation des billets de banque	154
849·4	814·9	688·8	728·3	710·3	691·6	691·3	729·1	843·6	826·1	"	Effets escomptés et avances	155
Encaisse métallique :												
124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	1,000.000 p	Or	156
49·7	42·7	40·0	35·4	34·4	35·6	31·6	27·1	27·5	27·4	"	Devises et monnaies	157
173·8	166·8	164·1	159·5	158·5	159·6	155·7	151·1	151·6	151·5	"	Total	158
										%	Proportion de la couverture	159
4·0	4·0	3·0	3·0	3·0	3·0	3·0	3·0	3·0	3·0	"	Taux d'escompte	160
4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	3·5-6·0	3·5-6·0	3·5-6·0	3·5-6·0	3·5-6·0	3·5-6·0	3·75-6·5	"	Taux d'effets de comm. de prem. ordre	161
3	3	3	2·5	2·5	2·5	2·5	2·5	2·5	2·5	"	Taux de dépôts à préavis de 3 mois	162
2-2	2-2	2-2	1·5-1·5	1·5-1·5	1·5-1·5	1·5-1·5	1·5-1·5	1·5-1·5	1·5-1·5	"	Taux de dépôts à vue	163
Effectif des dépôts :												
Dépôts d'épargne :												
138·4	142·7	150·7	150·8	159·1	167·4	174·5	175·6	173·6	179·8	1,000.000 p	Caisse d'épargne postale	164
580·2	591·1	595·7	601·8	649·1	653·5	660·3	660·0	605·8	627·9	"	Etablissem. membres de l'I. C. S. F.	165
718·5	733·8	746·4	752·6	808·2	821·0	834·8	835·6	779·4	807·8	"	Total	166
Dépôts s. comptes courants :												
136·2	134·9	133·2	153·3	180·4	157·9	172·0	166·0	164·8	158·7	1,000.000 p	Caisse d'épargne postale	167
775·2	796·8	822·0	846·5	854·8	859·8	866·4	886·6	899·0	914·7	"	Etablissem. membres de l'I. C. S. F.	168
911·4	931·7	955·2	999·8	1.035·2	1.017·8	1.038·4	1.052·6	1.063·8	1.073·4	"	Total	169
Ensemble des dépôts :												
274·6	277·6	283·9	304·1	339·5	325·4	346·5	341·6	338·4	338·5	1,000.000 p	Caisse d'épargne postale	170
1.355·4	1.387·9	1.417·7	1.448·3	1.503·9	1.513·4	1.526·7	1.546·6	1.504·7	1.542·7	"	Etablissem. membres de l'I. C. S. F.	171
1.629·9	1.665·5	1.701·6	1.752·4	1.843·4	1.838·7	1.873·2	1.888·2	1.843·1	1.881·2	"	Total	172
124·2	129·1	131·2	132·6	138·7	138·7	133·3	137·7	132·1	135·5	"	Dép. dans les 28 princ. établ. de c. de prov.	173
Bourse :												
107·0	101·8	96·2	100·2	115·9	142·0	149·8	149·6	189·4	212·6	1926 = 100	Indice des actions ¹⁾	174
51.299	59.946	80.027	51.720	152.234	353.137	460.382	191.234	451.722	556.548	nombre	Actions vendues	175
4·0	5·6	6·2	4·6	12·2	26·3	38·0	18·6	45·2	44·0	1,000.000 p	Montant des livraisons et des récept.	176
Sécurité du crédit :												
2	1	2	2	1	3	3	1	4	—	nombre	Faillites ²⁾	177
4	8	6	8	8	8	10	4	7	5	"	Concordats privés et judiciaires ³⁾	178
6	9	8	10	9	11	13	5	11	5	"	Total des nouv. insolvabilités en Hongrie ³⁾	179
Dont :												
2	3	2	2	2	1	1	2	1	3	"	Nouv. insolvabilités à Budapest	180
132	246	79	2.170	369	74	3.131	99	640	285	1.000 p	Concord. privés et judiciaires (actifs	181
206	404	134	2.420	493	170	3.487	182	785	441	"	en Hongrie ³⁾ (passifs	182
3	48	3	24	145	28	46	72	46	169	"	Concord. privés et judiciaires (actifs	183
4	75	4	53	148	78	59	145	59	189	"	à Budapest (passifs	184
42	16	43	24	30	1.525	1.924	1.779	1.349	72	nombre	Lettres de change protest. en Hongrie ⁴⁾	185
41	12	43	44	63	1.111	1.316	1.121	1.386	66	1.000 p	Lettres de change protest. à Budapest	186
9	5	9	12	9	451	682	631	407	20	nombre	Lettres de change protest. à Budapest	187
28	6	24	33	32	441·4	579·2	487·8	465·8	44·6	1.000 p	Lettres de change protest. à Budapest	188
Mouv. des monts-de-piété :												
200	200	221	209	199	205	177	191	191	211	1.000 reconn.	Engagem. aux monts-de-piété de Bpest	189
4.436	4.589	5.128	4.692	4.570	4.570	4.120	4.548	4.246	4.667	1.000 p	Engagem. aux monts-de-piété de Bpest	190
198	201	244	215	222	196	200	269	263	204	1.000 reconn.	Dégagem. aux monts-de-piété de Bpest	191
4.142	4.403	5.298	4.916	5.119	4.669	4.598	6.160	6.019	4.167	1.000 p	Dégagem. aux monts-de-piété de Bpest	192
1.088	1.086	1.064	1.057	1.034	1.043	1.021	943	870	877	1.000 reconn.	Effect. des gages aux m.-de-p. de Bpest	193
24.075	24.261	24.090	23.866	23.317	23.218	22.740	21.129	19.356	19.856	1.000 p	Effect. des gages aux m.-de-p. de Bpest	194
3.999	4.124	4.495	3.757	2.393	5.177	3.642	3.555	3.577	3.334	reconnais.	Ventes par contr. aux m.-de-p. de Bpest	195

1) Seulement d'après les cours de 18 actions cotées à ce moment. — 2) Cas n'ayant pas été précédés d'autres procédures. — 3) Y compris, à partir de sept. 1939, la zone nord recouvrée et la Subcarpathie; à partir de janv. 1941, les territoires oriental et transylvain recouverts. — 4) Y compris, à partir de janv. 1940, la zone nord recouvrée et la Subcarpathie, ainsi que, mais à partir de janv. 1941, les territoires oriental et transylvain recouverts. — 5) En vertu de l'arrêté 7.670/1940, pris par le président du Conseil, il n'y a pas eu de protêts jusqu'au 31 déc. 1940.

detű termékeké. Az *ipari anyagok és termékeinek* árindexe az elmúlt havi 115'4 pontról 117'3 pontra nőtt, az emelkedés itt tehát az elmúlt hónaphoz viszonyítva 1'6%-ot, az elmúlt évhez viszonyítva pedig 14'8%-ot tett ki. Az egy hónap alatti 1'9 pontos emelkedéshez a gyártmányok és a nyersanyagok áremelkedése egyaránt hozzájárult. A *nyersanyagok* árindexe ugyanis a fémek és a gumi árának emelkedése következtében 1'0%-kal 116'7 pontról 117'9 pontra nőtt, az emelkedés egy év alatt 7'3%-ra rúg. A *gyártmányok* indexe 114'3 pontról 115'8 pontra ugrott fel, az egy év alatti drágulás itt már 15'6%. Az egy hónap alatti 1'3%-os drágulás a fémgyártmányok, a len- és kendergyártmányok, valamint a selyemgyártmányok áremelkedésének a következménye. A *tüzelőanyagok* indexénél 4'1%-os növekedést látunk, úgy, hogy az elmúlt havi 124'0 ponttal szemben május hónapban a tüzelőanyagok árindexe 129'1 ponton állott. A drágulást nem a szén, hanem a szén termékeinek 8'4 pontos emelkedése idézte elő. Ez az egy hónap alatti aránylag erősfokú indexnövekedés abból is kitűnik, hogy egy év alatt a tüzelőanyagok ára csupán 13'7%-ot nőtt.

Megélhetési költségek.

A nagykereskedelmi áruk növekedése gyorsabb ütemű, mint a kiskereskedelmi áruké, a kiskereskedelmi áruk ugyanis a gazdasági helyzet változásával szemben lassabban reagálnak, mint a nagykereskedelmi áruk. Tekintettel arra, hogy a tárgyalt hónapban a nagykereskedelmi áruk sem emelkedtek lényegesen, következésképpen a kiskereskedelmi áruk alapján kiszámított megélhetési költségek indexe az előző hónappal szemben semmit sem változott. Így tehát hosszú hónapok után május hónap az az időszak, amikor a megélhetési költségek indexe változatlan. A 27 cikk alapján számított létfenntartási index a tárgyalt hó végén — hasonlóan az előző hónaphoz — lakbérrel együtt számítva 123'3 ponton, lakbér nélkül számítva pedig 134'9 ponton állott. Az egy év alatti emelkedés az előbbinél 14'6%-ot, az utóbbinál pedig 18'0%-ot jelentett.

Az *élelmezés* indexe szintén változatlanul 123'1 ponton állott, az egy év alatti emelkedés itt 20'5%-ot tett.

A *ruházat* indexe — hasonlóan az előző hónaphoz — 171'8 ponton állott, egy év alatti emelkedése 20'6%.

A *fűtés és világítás* indexe szintén változatlan: 147'8. Az emelkedés itt egy év alatt csupán 6'7%-ra rúgott.

A *lakásindex*, amely a kötött lakberek következtében már évek óta változatlan, májusban is 86'3 ponton állott.

Pénz és hitel.

A Magyar Nemzeti Bank *jegyforgalma* május hó végén 1.733'9 millió P-t tett, s 53'1 millió P-vel, 3'2%-kal növekedett meg egy hónap leforgása alatt. 1940 májusával szemben 694'2 millió P-s, 66'8%-os gyarapodást látunk. A bankjegyforgalom ilyen nagyarányú emelkedése a területviSSzacsatolásokkal van kapcsolatban. A *leszámított váltók és előlegek* 826'1 millió P-t kitevő összege az előző hóvégi álladéknál 2'1%-kal volt alacsonyabb, az egy évvel azelőtti álladéknál pedig 27'8%-kal volt magasabb. Az *érckészletből* az *aranyérmék és rudak* állománya változatlanul 124'1 millió P-t, az egy hó alatt 0'1 millió P-vel csökkenő *devizák és valuták* összege 27'4 millió P-t tett ki, ami az egy év előtti összegnél azonban már 53'6%-kal alacsonyabb. Így az összes *érckészlet* az elmúlt hónappal szemben csupán 0'1 millió P-vel 151'5 millió P-re csökkent, az előző év azonos hónapjával szemben pedig 31'6 millió P-vel, 17'3%-kal fogyott.

Betétállomány. A postatakarékpénztárnál és a P. K. budapesti tagintézeténél elhelyezett betétállomány május hónapban örvendetes módon szaporodott. A *takarékbetétállomány* a hónap folyamán 28'4 millió P-vel (+ 3'6%-kal) 807'8 millió P-re gyarapodott, az egy évvel azelőtti helyzetéhez képest pedig 95'3 millió P-s (+ 13'4%-os) növekedés mutatkozott. A *folyószámlabetétállomány* 9'6 millió P-vel (+ 0'9%-kal) 1.073'4 millió P-re nőtt, ami 1940 májusához képest már 23'7%-os emelkedést jelent. Így az *összes betétállomány* 1.881'2 millió P-t tett, 38'1 millió P-vel (+ 2'1%-kal) többet, mint áprilisban és 301 millió P-vel (+ 19'1%-kal) többet, mint az elmúlt év azonos hónapjában. A 28 *legnagyobb vidéki pénzüintézet* betétállományában is gyarapodás volt észlelhető, a 135'5 millió P-t kitevő betétállomány ugyanis 2'6%-kal volt több, mint áprilisban és 12'2%-kal volt több, mint 1940. év májusában.

Tőzsde. A tőzsdei forgalom május hó folyamán ismét élénkebb volt. A részvények árnívója emelkedett és ennek következtében a *hivatalos részvényindex* is a hó végén már 212'6 ponton állott. 23'2 ponttal (+ 12'2%-kal) magasabban, mint az előző hónapban. A múlt év azonos szakához viszonyítva az index 108'4 ponttal (+ 104'0%-kal) magasabb. Az *eladott részvények* száma a hó folyamán 556'5 ezer db-ot eredményezett, ami az előző hónaphoz képest ugyancsak 23'2%-os emelkedésnek felel meg, az egy évvel azelőtti helyzethez képest azonban az eladott részvények száma közel négyszeresére nőtt. Az előző hónaphoz mérten a lényegesen élénkebb forgalom értékösszegben már nem mutat magasabb eredményeket, sőt a *szállítások és átvételek* összege a tárgyalt hónapban 1'2 millió P-vel

(—27%-kal) 440 millió P-re esett vissza. 1940 májusához képest azonban az értékösszeg is közel négyszeresre emelkedett.

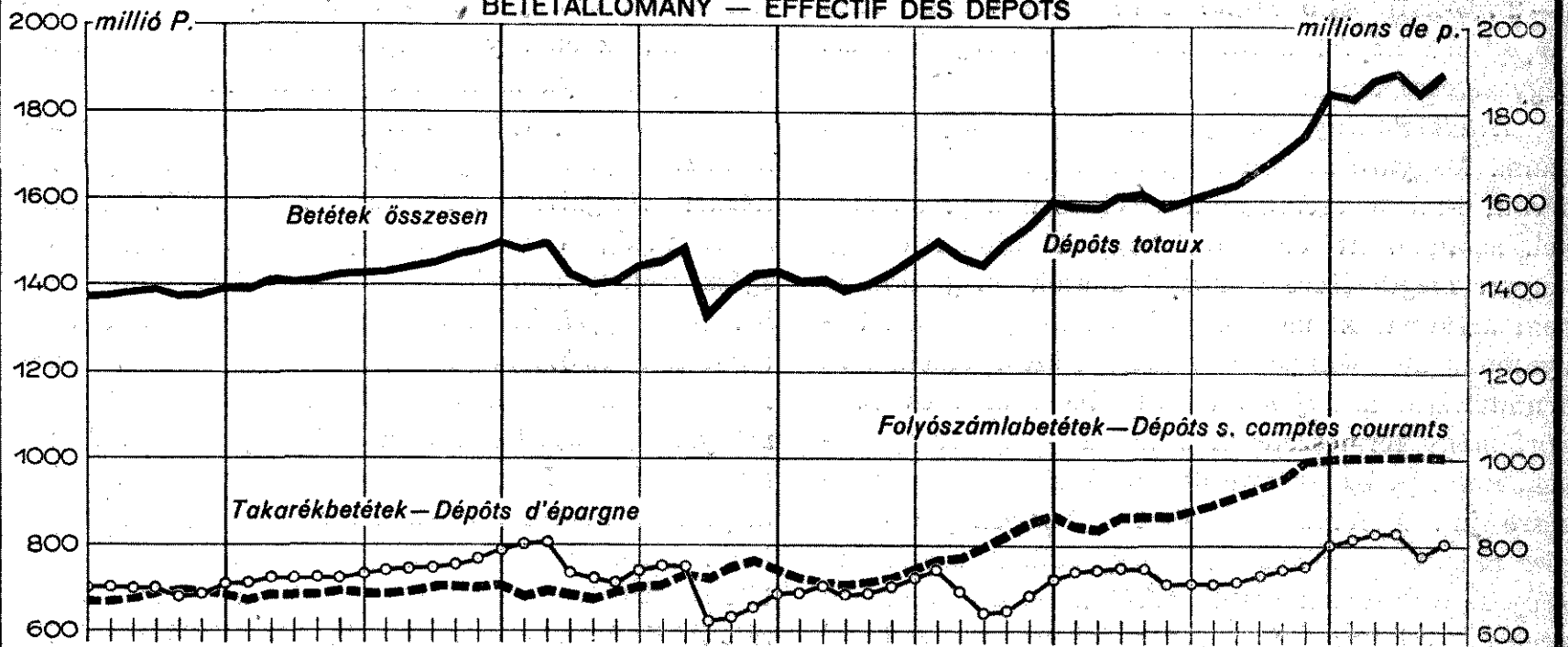
Hitelbiztonság. Az új fizetéseképtelenségi esetek száma Magyarországon május hónapban mindössze 5 volt, 6-tal kevesebb, mint az előző hónapban. Meg kell azonban itt említeni, hogy a hitelbiztonsági helyzet megítélésére a közölt adatok még mindig nem alkalmasak, mert a mai gazdasági életben túlnyomóan készpénzfizetéses üzletek szerepelnek, s az áruhitelzés mindjobban háttérbe szorul és ez a körülmény természetesen mind a kényszeregyességek, mind pedig az óvatolt váltók számában kifejezésre jut. A fentebb említett 5 fizetéseképtelenségi eset magán- és kényszeregyesség volt. A magán- és kényszeregyességek száma tehát az előző hónaphoz képest 2-vel, az előző évhez képest pedig 3-mal esett vissza. Május hónapban csődesetet nem jelentettek. A magán- és kényszeregyességi esetek aktívája 640 ezer P-ről 285 ezer P-re esett vissza, passzívája pedig 785 ezer P-ről 441 ezer P-re csökkent. A magán- és kényszeregyességek aktívája és passzívája azonban még így is 206 ezer, illetőleg 265 ezer P-vel állott magasabban az elmúlt év májusához képest. Az óvatolt váltók száma 1.349 db-ról 72 db-ra zuhant vissza, ez a 94,7%-os csökkenés azzal magyarázható, hogy májusban nem kellett az érvényben lévő rendelet alapján a lejáró váltókat sem bemutatás, sem fizetés végett óvatoltatni. Az óva-

tolt váltók összege 1.386 ezer P-ről 66 ezer P-re csökkent, ez az egy hónap alatti 95,2%-os csökkenés ugyanannyi, mint az egy év alatti.

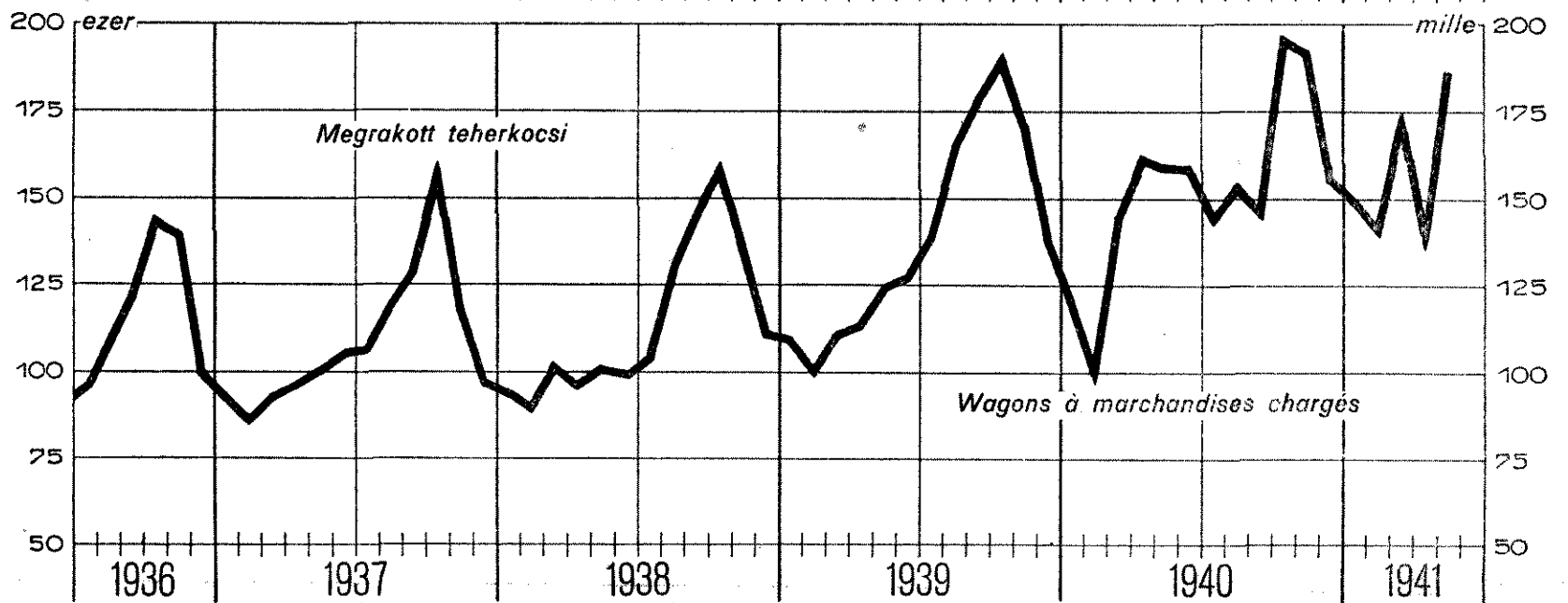
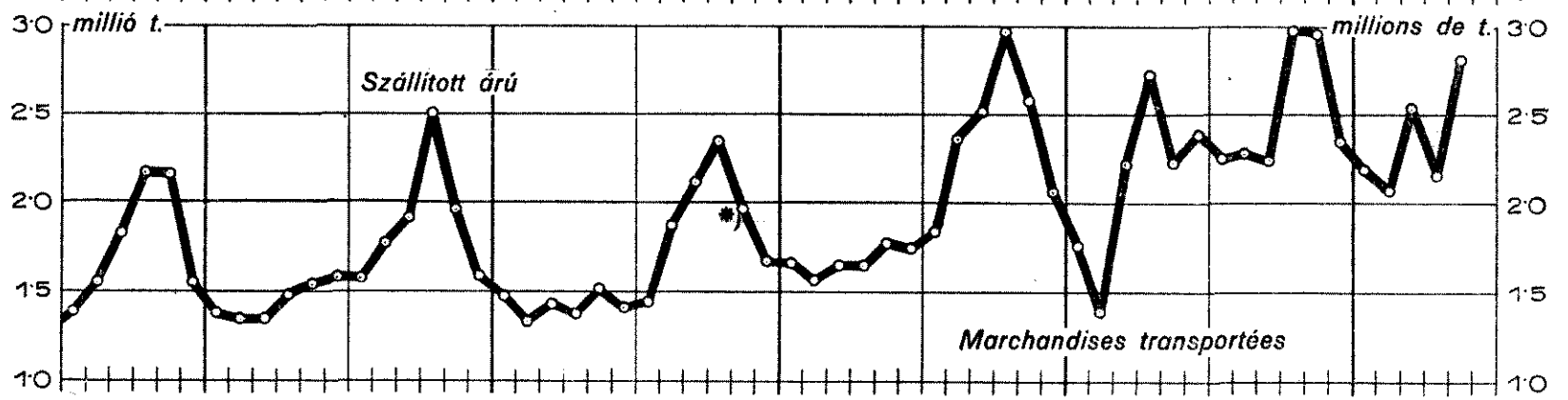
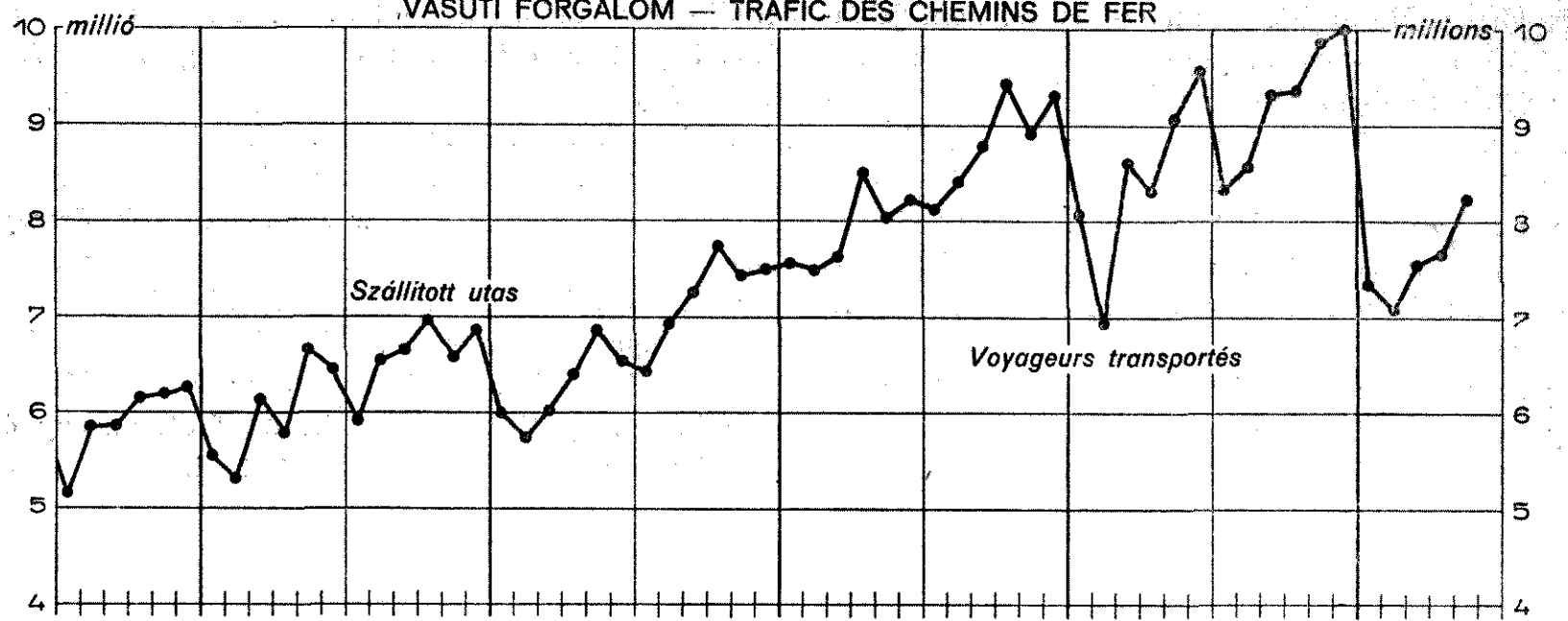
Zálogházi forgalom. A postatakarékpénztár zálogházi forgalma május hó folyamán a zálogfelvételeket vizsgálva emelkedett, a zálogkiváltásokat nézve pedig visszaesett, úgyhogy a zálogálladék egész csekély mértékű emelkedéséről számolhatunk be. A zálogfelvételek száma Budapesten 211 ezer tételt tett, 10,5%-kal többet, mint áprilisban. A zálogfelvételek összege Budapesten 4,7 millió P-t eredményezett, 9,9%-kal többet, mint áprilisban. A zálogfelvételek száma és összege az egy évvel azelőtti helyzethez képest 7,5%-kal, illetőleg 6,7%-kal csökkent. A zálogkiváltások száma Budapesten 263 ezer tételről 204 ezer tételre esett vissza (—22,4%), a zálogkiváltások összege pedig 6,0 millió P-ről 4,5 millió P-re csökkent (—25,7%). Az 1940 májusához képest a csökkenés 6,0, illetőleg 7,3%. Végeredményben tehát a zálogálladék Budapesten május hónapban 877 ezer tétellel, 19,9 millió P-vel szerepel, így az elmúlt hónaphoz viszonyítva a zálogálladék száma 0,8%-kal, a zálogálladékok összege pedig 2,6%-kal gyarapodott. Az elmúlt évhez viszonyítva 18,9, illetőleg 15,3%-os csökkenés mutatkozik. Kényszerárverésre az előző hónappal szemben 243-mal kevesebb, 3.334 zálogtárgy került. Míg az egy hónap alatti visszaesés itt 6,8%-ot, az egy év alatti visszaesés már 20,7%-ot tett ki.

RAJZOK A GAZDASÁGI JELZÓTÁBLÁHOZ — GRAPHIQUES AU TABLEAU ÉCONOMIQUE

BETÉTÁLLOMÁNY — EFFECTIF DES DÉPÔTS

VASÚTI FORGALOM — TRAFIC DES CHEMINS DE FER

*) A visszacsatolt felvidéki rész forgalmával együtt. — Y compris le trafic de la zone nord réincorporée.